

خداآفرین

تورکجه - فارسی
فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

اسفند ۱۴۰۳ - شمارهگان مسلسل ۲۳۴ - سال ۲۱ - قیمت ۳۳۰۰۰۰ تومن

نوروز بايرامينيز مبارک اولسون
NOVRUZ BAYRAMINIZ MÜBARƏK OLSUN

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr

cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN

SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 234 - il 22 - şubat - mart 2025, Tehran

tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

خداآفرین 234 xudafərin

ایچینده کیلر:

- ۲- ایرقچیلیق و تورک کیمیلی بعضی گورونولمردن
- ۱۳- اوغوزخان زامانیندا نوروز بایرامی دبلری
- ۱۶- حق زبان مادری در سیاست جهانی: دیدگاهی از آثار الکساندر وودسون
- ۱۸- نژادپرستی سازمان یافته؛ نقش پانفارسیسیم در بحران هویتی ایران
- ۱۹- تغییر هویت و حاکمیت اراضی تاریخی آذربایجان
- ۳۳- تُرک تُرک است، تُرک زبان چیست؟
- ۳۴- عدم از دیدگاه هایدگر
- ۳۷- قوجا خوجالینین ایلک کؤرپه سی
- ۳۸- تبریزده قارداشیم، سیبیرده بالام...
- ۴۰- مراسم «چیلله گنجه سی» آذربایجان یادگاری از دوران اساطیر
- نام زبان ما ترکی است یا آذری! چرا عده ای برای انکار زبان ترکی در آذربایجان از
- ۴۳- کلمه آذری استفاده می کنند؟
- ۴۳- تاریخ مختصر زبان ترکی (قسمت اول) دکتر توحید ملک زاده دیلمقانی
- ۴۴- چگونه می توان کشوری را با «بیش از یک زبان رسمی» اداره کرد؟
- ۴۷- حکایه ار - اویکولر // ظفر بیزیم دیر
- ۵۱- نوروزون اونودولموش عادت عنعنهلری
- ۵۲- اوغوزلاردا عایله محبتینین معنوی عالمی (۳)
- ۵۶- ب اؤز-اؤزونه دانیشان یگینلرین آدلیم سؤزلری
- ۶۲- نواهای موسیقی عاشیقی در بین عاشیقهای آذربایجان و ایران
- ۷۰- بورچالیدان دوغان ایشیق و یا سؤزون زیروه سی
- ۷۴- تلغفرده اولان یماکلرین آدلاری
- ۷۸- حکایه لر و روایتلر
- ۸۹- نظامی گنجوینین دؤورو و تورکجه شعیرلری
- ۹۴- شعیرمیز - شاعیریمیز

ایرقچیلیق و تورک کیملیی بعضی گورونوملردن İRQÇILIQ VƏ TÜRK KİMLİYYİ BƏZİ ASPEKTLƏRDƏN

SORUMLU MÜDÜR VƏ BAŞ YAZAR :
Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

مدیر مسئول و سردبیر :

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

تورکستان و اورتا آسیا دا روسلاشما آدی آلتیندا ، چین ده دین سیزلشدیریلمه پلانی ایله، ایران و اورتا دوغو جغرافیاسیندا دفورماسیایا اوغرادارق آد دییشیمی و دیلی یوخ ائتمک پروژه سی ایله ، تورکی جمهوریتلرین ده معنوی و مدنی بوشلوقلارین یارادیلماسی و باشچیلارین قوندارمالاشدیریلماسیله بو کیرلی پروژه حیاتا گئچیریلیمک ده دیر.

تورکیه و ایران کیمی فوندامنتی محکم تورکلویه باغلی اولکه لرده ایسه سیستم و رژیم دییشیکلیی ایله یاناشی اوزونو مدتلی کولتورل یوخ ائتمه آراجلاری ایله او جومله دن مدنی و معنوی آشاغالامالارلا یاناشی میلی منسوبیتلی فاکتورلاری گئری پلانا چکرک دینچیلیک و باشقا مدنی وارلیقلاری قبادارارق بولوتلو هاوا یارادارق گورولتولو تبلیغاتلار کامپانیالاری ایله اصیل تورک کیملیینی آشاغالاماق و یا آلت سیرالار چکمک دیر.

اصیل هدف بوردا تورک و تورک کولتورونو باتی و یا خود محتواسیز بعضی یئرلی کولتورلرله یئر دییشیمی ائتمک دیر. زیرا تورکلوک یوخ ائدیلسه او زامان کیملیک بحرانی اورتایا چیخمیش اولور و بو بوشلوقدان یارانان اتمسفر ده

بیر عصردن آرتیق دیر کی ، ایران جغرافیاسیندا یاشایان تورکلر غربین یاراتدیغی آنتی تورک سیستمین ازیجی تکرلرینین آلتیندا ازیلرک محو ائدیلمکده دیر. بو مسله نین چوخلو ندنلرینین اولدوغو بیز تورکلر یاخشی بیلیریک. اونو دا بیلیریک کی تورکه و تورک دیلینه قارشی یورودولن سیاست داخلی مسله دن زیاده خارجی پلان دیر. بو خارجی پلانین آغالاری ایسه غرب و صهیونیزیمین کیرلی و قورخونج مرکزترین ده بسلنمک ده دیرلر.

اونلارین پلانی اوزلرینی گورونمز قیلسا دا داخلی یونتیمی اساس عامل کیمی گوستررک نفاق و آیری سئچگیلیک استراتژیسینی یورومتک ده دیر. بو منفور پروژه نین ۵۰۰ ایلدن چوخ تاریخی اولسا دا ۲۰۰ ایلدیر کی مختلیف فورمالاردا اویقولانماقدادیر.

یاخینلاشیرسا دئمک اورتادا بیر غرب پلانی موجودور.

باخین عثمانلی دونمین ده تورک دیلینین دوشدوغو وضعیتیه کی معاصر تورک اینسانی اوز دولتینین دیلینین ترجمه واسیطه سی ایله اوخویور. بونون آنلامی او دور کی ، ای تور عرب جغرافیاسی سنین اوچون توزاقدی. سنی اصیل تورک مدنیتینین بئشی اولان تورکوستاندان آلی قویماقدیر. دایم سنی کوشدورماق و یورماقدیر. چونکو سنه عرب و آفریقا جغرافیاسیندا قولایلقلار ساغلامازلار. غربین گوز آلیجی پلانی سنین آتینی بوش یئره کوشدوروب و سنی اساس مسئله دن آلی قویماقدیر.

نه واخت تورک بیرلیی مسئله سی اورتایا چیخسا او زامان غربین شیشیردیلمیش گوز آلیجی (البته ایچی بوش) پلانلی اورتایا چیخاراق تورک اینسانینی اساس هدفین دن اوزاقلاشیرماق اولور. تورکون بو گونکو گوجو سوریه ، آفریقا و تورکوستانی الین ده توتماغا یئتمز . او اوزدن سوریه نی ، سوالینی یاغلی تیکه کیمی اونون اونونه آتاراق اساس تورک بیرلیندن اوزاق توتماقدیر. غرب و آمریکا روسلارین درسینی تاخما پوتینین الی ایله وئردیکدن سونرا یقین کی اساس دوشمنی اولان استانبول فاتحلی تورکلره چئویرله جکدیر. زیرا نفوسونون ۳۰ الی ۴۰ فایزی تورک اولان روس صباح تورکلرین آرخاسیندا دورا بیلمه سین دئییه چوکمه لی و بولونملی دیر. باخین دونینین ان بویوک اولکه سی اولان روسیه فدراسیونون ۷۰ فایز اراضیسی تورک اینسانین تورقلاری دیر. روس چوکرسه تورک بیرلیی یارانارسا او زامان دونانین ان بویوک دوولتی مطلق تورک اولاجاقدیر. اونا گوره ده غرب پلانی بو کورپه نی بویومه دن یوخ ائتمک دیر. زیرا

قورخاق باتی اوز ایسته دینی حیاتا گئچیره بیلیر. تورکلوک سیلینیرسه ساغلام دوروش و غربه مقاومت ده اوتوماتیک یوخ اولور.

اسلامین عسگرلی تورک آنلامی سیلینیر و غربین اسلام فوبیاسی آرادان قالخیر. غربین ایسته دیی یوموشاق و فورمالیته اسلام اورتایا چیخیر. بو ایسلام دیره نیش گوجونه صاحب دئییل باشقا معنا دا دمکراتیک دیر. البته بو ترمین تماما غربین اویونودور کی ، باشقا مدنیتلی ایسته دیی کیمی آلدادا بیلسین. شخصا من بو اوینجاق ترمینلره اینانمیرام. زیرا بو ترمینلر ساده جه مدنیتلر

چاتیشماسینی یوموشاق فورمادا گوسترمک دن عیبارت دیر. حال بو کی مدنیتلر چاتیشماسی چوخ شیدتلی شکل ده داوم ائتمک ده دیر.

بیلدیرمک ایسته بیرم کی ، تورکیه ده عرب جغرافیاسینا طرف گئیشلمه بو پلانین ایچ اوزونون بیری اولاراق گورونمک ده دیر. تورکیه تورکلی نه قدر عرب چوغرافیاسینا مئیللنرسه او قدر تورکوستانا اولان کولکرین دن او قدر اوزاقلاشاقدیر. زیرا عربلره تسلط دین باغلاری ایله داها آسان دیر. هم ده اونا گوره کی تورکو قهرمان کیمی گوستررک اونون عسگری و سیاسی گوجونو ایللر بویو بیر نتیجه سی اولمایان و هئچ واخت سنین اولمویاجاق بیر مسئله ایله مشغول ائتمک دیر. بونون ان گوزل نمونه سی عثمانلی دونومین ده اولموشدور. تورکلر نه قدر اورتا آسیا دن اوزاقلاشیر و عربلر یا خود آفریقایا

قورماقدادیرلار. البته بو پلانلار گورونلردیر. یعنی تک یوموروق واحد تورکیه تورکونون گوجونو اسنه درک یوموشالتماق ایسته ییرلر. گئنه نه اولاجاغینی زامان گوستره جک. بو آرا دا اوزبکستان درین تورک کولتورون بئشیی اولدوغونا گوره غربین اوخونون اوجوندا کی هدف لردن دیر. آذربایجانا گلدیک ده ذاتا غربلشمه اوست سویه ده پلانلی شکل ده یورودولمک ده دیر. حتی منیم فکریمجه یاخین ۳۰ ایل عرضین آذربایجان تورکجه سی انگلیس دیلی ایله عوضلنه بیله جک احتمالی واردیر. آذربایجان دا سو سامان آلتیندان یورومکده دیر. فاکت اودور کی ، هر شئی غربین ایسته دیی کیمی گئدیر. بو داوام اندرسه یاخین گله جک ده آذربایجان تورکجه سی تحصیل سیستمین دن سیخیشدیریلاراق چیخریلا بیلر. بون میثال هیندوستان ، پاکستان و... گوسترمک اولار. البته آذربایجانین تورکلوکدن اوزاقلشماسی ساده مسئله دئییل چونکو تورک اولمویان آذربایجان تورک بیرلینین یوخلوغو دا دئمک دیر.بو دا بعضیلرینین ایشینه گلیر. آتالار دئمیشکن : " سن سایدیغینی سای گور فلک نه سای"

آنجا اولکه میزه گلدیک ده قید ائتمک اولار کی ، ایران صفوی دوروندن غربین آنتی تورک پلانینا

بو بویوک توران باش توتارسا او زامان غرب و اونون مدنییتی قید شرطسیز بو بویکلوپون قارشیسیندا باش ایمه لیدیر. بون تانیق اولاراق تاریخ ده چوخ فاکتلا واردیر. اما غرب بو مسله ده نه قدر باشاریلی اولاجاق و تورک اینسانی نه قدر دیک دوروش سرگیله یه جک بونو تارخ گوستره جکدیر. البته غربین ایچی بوش مدنیترین بونا گوجو یئتمه یه جه ییی آشکاردیر. لاکین او اوز حيله کار سیاستی ایله بو مسئله نی اوزاداجقدیر. غرب اوز گوجونون پوشالی اولدوغونو بیلدینه گوره چالشیر باشقا خالقلاری یاغلی لقمه لرله آلداداراق اوز یانینا چکسین. بون میثال عربلری مختلیف دولتله

بولرک هم اونلارین واحد مسلمان گوجونو یوخ ائتمیش هم ده میلی ثروته لرینه حاکیم اولموشدور. اصلین ده عرب دولتلی یوخدور . او قوندارما دولتترین هامیسی آغالارینا تابع دیرلر. بو آرا دا تورکیه نی ده ترور اوجاقلاری ایله تهدید ائدرک ایلربویو بویوندوروق آلتینا آماغی باشاران غرب ایندی آرتیق اوزو یاراتدیغی ترور اوجاقلارینین هدفینه چئوریلدینه گوره لیبی ، سوریه و آفریقا کیمی ظاهرده یاغلی تیکه لری تورکیه نین قاباغینا آتاراق اونونو باشینی قاریشدیرماقدیرلار. بونولا یاناشی تورکیه ده دمکراتیکشمه آدی آلتیندا فدراتیو شکل ده باشقا خالقلارا تورکلرین برابر حوقوقلو سیستمینی

شاهلیق دیلینین فارس اولماسیندا فارس خالقینین هیچ بیر تاثیر یوخدور. ذاتا شاهلیق و سیستم خاریجدن اداره سیتمی ایله حیاتا کئچیریلیدی. ایران دا یاشایان خالقارین قورولان بو سیتم ده هیچ بیر قاتقیسی اولمامیشدیر. غرب و آمریکا اوز قوردوغو یالانچی پهلوی حاکمیتینی قوروماق اوچون یئرلی اهالیدن اینسانلاری آموزش (ایتیم) وئره رک باتی یانلی آیدین طبقه سی اولوشدورماغی باجاریمیشدیر. تحصیل سیتمی تامیله غرب یونوملو و آنتی تورک ایدی. غرب یونوملو تحصیل نتیجه سین ده غربچی یا غربگرا عالم و ایتیمجیلر عمله گلرک حاکمیتین ستون فقره سینی تشکیل

ایدیدی. فارس و یا دیگر خالقاری تمثیل ائتمه ین زومره و کوکلا حاکمیت اسلام و عربلر و تورکلره قارشی یاراتدیقلاری یئنی مدنیت اولانقلاری ایله سالدیریلارا باشلادیلار. اونلار بیلیردیرلر کی بیر یالان مدنیتمینی تمثیل ائدیرلر لکن آغلارینین بوپروغونو حیاتا کئچیرمک اوچون حتی یالانچی پاسارگارد و کوروش کیمی اویدورما دیو افسانه لر یازاداراق اونا تاپینماغا باشلادیلار. غرب بو آسیمیلایسیونا اوغرایانلارا ائله بیر سیتم یاراتمیشدیر کی بئله بو گون بو پووشالی و ایچ بوش مدنیته مینلرجه عالیم و بیلیم مرکزلی بئله اینانماقدادیر. اما آتالار دئمیشکن : "

داخیل دیر. لکن اصیل تورک مدنیتمینین بورادا حاکم اولماسی بو ایشین اوزون اییبلر سورمه سینه سبب اولموشدور.

تاریخدن معلوم دورکی ، مین ایلدن آرتیق دیر کی بو جغرافیایانین مقتدر حاکم دولترلی تورکلردیر. بو دا او دئمک دیر کی ، بو اولکه و اراضی ده اوتوروموش کوکلو تورک مدنیتمی موجودور. یعنی او یارا قابیغی کیمی دئییل ایسته دیین ده قوپارا بیلسن. او اورک دیر دورسا بدن اولر. او اوزدن غرب حيله گرلری ایران دا تورک مسئله سی ایله هم حيله گرجه سینه همده قورخو دولو احتیاطلا عمل ائدیرلر.

بونا اساسا قاجار خاندانینی دئویردیکدن سونرا سویسوز و کوکسوز هم ده دنیا و سیاست دن اوزاق بیر قلدورو ایش باشینا گتیره رک کوکلا شاهلیق یاتدیلا. اونا گوره کی ، نفت و دیگر یئر آلتی ثروتلری راحتجاسینا اروپا صنایع اینقلابینا آختارا بیلسینلر. البته بونو باجاریلار لاکین بو کوکلا شاهلیق رژیمینی قوراندا تورکلری حاکمیت دن اوزاقلادیرماق اوچون هر تورلو پلانلی دوشونموشدورلر.

انگلیسین سومورگجی پلانینین آرخاسیندان آمریکا ایران دا چئوریلش ائدرک اونون باتی تحصیللی اوغلونو حاکمیتته گتیرمیش اولدو. نتیجه ده تورک دیلی و مدنیتمی غرب و آمریکالیلارین پلانی اساسیندا کوکلا دولت طرفیندن یاساقلاناراق سیرا دیشی ائدیلدی. البته کوکلا

بو گونه بیز فاشیزم اساسلی اداره چیلیک سیتمی ایله اوز به اوزوک. بون منفور اولوشومدا ایران دا یاشایان هیچ بیر خالقین گوناھی یوخدور. چونکو خالقین حاکمیت قورولوشوندا هنج بیر قاتقیسی اولمامیشدیر. حاکمیتلر آغالار طرفیندن قورولاراق مدینتله ده اونلار طرفیندن تحمیل اولونمشدور.

منطقه میز ده خالقلار و جوغرافی بولوشومه نظر سالدیقدا استعمارین نه قدر اوستالیک و منفورجا خالقلاری بولموش و جوغرافی خریطه لر یاراتدیغینین شاهیدی اولوروق. قید ائتمک لازیم دیر کی ، بولگه نی دموگرافیسینه نظر سالدیقدا خالقلار حاققیندا نه قدر ظلمین روا گورولدویون آچیق آشکار گوره بیلیریک. مثلا بوتون آذربایجانین ایکی بولونمه سی بیزه روس - ایران ساواشی گورونسه ده اصلین ده یهودی اصیلی یوسف استالینین ماسون آغالارینین امری ایله روسیه نین باشینا گنجه سی و اونلارین دیکته لرینین اویقولاماسینین بیر بولومودور. هامییا معلوم دور کی ، یهودی اصیلی استالین ۲۰ میلیون روس اینسانینی ایکیجی دنیا محاربه سین ده اولومه وئرره ک اصلین ده غربین روسلارا قارشی محو ائتمه پلانی حیاتا کئگیردی.

آذربایجانین و دیگر خالقلارین باشقا دولتترین ترکیبینه سالیقاراق بولونمه سی اصلین ده گله جک بو سویلو خالقلارین یئنی دن دوولت قورا بیلمه مه سی آماجی داشییردی. البته ایندییه قدر

یلان آباق توتار یثریمز " مودروک کلامین آنلامینی امنلار بیلمیردیرلر.

یوز (۱۰۰) ایله یاخیندیر ایران اراضیسین ده تورک اینسانی اوز علینه تحصیل آلماقدادیر. بیز تورکلر فارسلا رین اولمایان حاکمیتلرینی سئوه - سئوه و اوپه - اوپه اوخوموشوق کی ، سونردان او حاکمیتلرین تاریخ ده اولمادیغینی اوپرندیک. آنجاق ایرانین و خراسانین گرچک حاکمیلری اولان تورکلری (غزنوی - خوارزمی - قره خانلیلار - سلجوقلار - آتابیلر - صفویلر - قاجارلار و...) دوشمن کیمی اوپره دیبلر بیزه حال بو کی سن دئمه گرچک تاریخ بیزم ایتمیش آنجاق ماسون آغالاری حقیقتی اورت باسدیر ائدرک

یلانجی فارس تاریخی یاراداراق و اونو تحصیل سیتمینه سوخاراق بیزلری ایچ دن یوخ ائتمیشدیرلر.

دنیا یا معلوم دور کی ، فارسلا هندوستان دان گلمه مهاجرلردن عیبارتدیرلر و بو تورپاقلاردا اونلارین نه کوکو و نه ایزی و نه ده سئوگیسی واردیر. کوردلر و ارمنیلر ده بو کوچه داخیل دیر. آنجاق اورتا آسیا کونکلی تاجیک و تالیشلار بونلاردان فرقلی دیر.

ماسون آغالارینین اولکه میزه قیلدیغی تدبیرلر نتیجه سینه هم دینی دیشیملره هم ده کولتورال و دیل دیشیملیینه اوغرادیق. دینیمیزه بارماق سالادیلار دیلمیزی ایسه یاساق ائدیله. او گوندن

ایر قچیلیین تاریخی (نژاد پرستی):

آنتیک دؤور: قدیم یونانیستان و روما کیمی سیویلیزاسییلاردا «یاد» آنلایشی مؤوجود ایدی و بو اجنیلره چوخ واخت خور باخیلیدی. لاکین معاصر معنادا ایرقچیلیک آنلایشی بو دؤورده هله تام فورمالاشمامیشدی .

اورتا عصرلر: دینی فرقلره، سوسیال ایستاتوسا و ائتنیک منسوبیته گؤره آیری-سئچکیلیک اورتا عصرلرده گئنیش یاییلمیشدی. لاکین معاصر ایرقچیلیین اساسینی تشکیل ائدن بیولوژی اوستونلوک آنلایشی هله فورمالاشمامیشدی .

معاصر دؤور: ۱۸-جی و ۱۹-جو عصرلرده موستملکهچیلیک و کؤلهلیک کیمی تطبیقلرین یاییلماسی ایله ایرقچیلیق داها دا آیدینلاشدی. بعضی علم آداملاری فرقلی ایرقلرین بیولوژی جهتدن فرقلی اولدوغونو و بعضی ایرقلرین دیگرلریندن اوستون اولدوغونو ادعا ائتمهیه باشلادیلار. بو فیکرلر ایرقچی ایدئولوگیالارین و حرکتلارین یارانماسینا زمین حاضراددی .

۲۰-جی عصر: ۲۰-جی عصرده ایرقچیلیین ان ایفراط نومونهلریندن بیرى نازیمین یوکسلیشی ایدی. ناسیست (نازی) ایدئولوگیاسی آری ایرقینین اوستونلویونو مدافعه ائدیر، یهودیلره، قاراقچیلارا و بیر چوخ باشقا ائتنیک قروپلارا قارشى سویقیریم سیاستی حیاتا کئچیریدی .

بو گون: ایرقچیلیک بو گون موختلیف فورمالاردا داوام ائدیر. ایرقچیلیک آیری-سئچکیلیک، نیفرت نیطقی و زوراکیلیق دا داخل اولماقلا، موختلیف یوللارلا اؤزونو گؤستره بیلر .

ایر قچیلیین سببلى :

ایر قچیلیین بیر چوخ سببى وار. اونلارین آراسیندا:

بونا ناییل اولما بیلیمیشلر. قورولان آذربایجان دوولتی بو گون گرچک آذربایجانین ۳۰ فیازینی تشکیل ائدیر. بو قورولوشوندا نه قدر سورونلارینین اولدوغو گوز اونونده دیر. بوتوو آذربایجان ایرانین ترکیبیین ده اولسایدی ایندی ایرانین تورک نفوذ گوز چارپاجاق دره جه ده باشقا خالقلاردان اوستون اولاردی هم ده استراتژی موقعینه گوره ایران فارس دوولتی یوخ تورک دوولتی اولموش اولاردی. آنجاق بیز یوخودا اولاندا بنله بو پلانلر حاضیرلانمیشدیر. البته ایندی ده یئنی پلانلار حاضیرلانماقدادیر. هئچ بیر بولگه خالقینین بو بولگولر ده ایشتراکی یوخدور. نئجه دئییرلر : " قلم دوشمن الین ده دیر "

دیرلی وطنداشلار حقیقت بودور کی ، بو گونکو فارس دیللی حاکمیتی هئچ بیر فارس قورمامیشدیر. حقیقت بودور کی ، هئچ بیر فارس تورکله دوشمن دئیل . هئچ بیر عرب و کورد نه فارسلا نه ده تورکله دوشمنچیلیی یوخدور. بو آرا قایشدیرما ماسون سیاستینین کولکری واردیر. بو قدار و استعمارچی سیاستین ایچیمیز ده بارماقلاری واردیر. اونوتمایاق کی ، خالقلار بیر - بیرى ایله دوشمن اولمور آنجاق اونلاری یونتن کوکلا یونتیملرین آغالارینین بیر - بیرلری ایله منافع اختلافلاری اولور.

دیل و مدنیت فرقلری: فارس دیلی ایرانین رسمی دیلی اولسا دا، تورکلر کیمی اهمیتلی بیر تورک توپلومو دا اؤز دیلینی و مدنیتینی قوروپوب ساخلايیر. بو فرقلر بعضا آیری-سئچکیلیک قاورايشینا سبب اولای بیلر .

سیاسی و اقتصادی عامللر: ایراندا باش وئرن سیاسی و اقتصادی اینکیشاف ائتیک قروپلار آراسیندا مونا سیبتلره تأثیر ائده بیلر. مثلاً، بعضا معین ائتیک قروپون داها چوخ ایمکانلارا مالیک اولماسی باشقالارینین اؤزونو کناردا حیسس ائتمه سینه سبب اولای بیلر .

مئدیا و تبلیغاتین رولو: زامان زامان هر ایکی طرفده بیر-بیرینی منفی عکس ائتدیرن دیسکورسلار و تبلیغاتلار موشاهیده اولونا بیلر. بو، اؤن محاکیمه لرین گوجلنمه سینه و گرگینلیک آرتماسینا کؤمک ائده بیلر .

«فارسلار تورکلره قارشى ايرقچيدير» کیمی عمومی بیر ایفاده ایشلتمک نیه دوزگون دئییل؟ فردی و سوسیال فرقلر: هر بیر جمعیتده اولدوغو کیمی ایراندا دا هر فارس فردی تورکلری دشمن حساب ائتمیر. ایکی قروپ آراسیندا حؤرمه و دوستلوق مونا سیبتلری ده مؤوجودور . کومپلئکس کیم لیکلر: ایراندا ائتیک کیم لیکلر چوخ واخت ساده جه فارس و یا تورک کیمی معین ائدیلمیر. بیر چوخ اینسانلار مرکب شخصیته مالیکدیرلر و موختلیف ائتیک منشألره مالیک اولای بیلرلر .

قرضلر: فرقلی مدنیتلره و ائتیک منسوبیتلره قارشى قرضلر ايرقچيلين اساس سبب لریندن بیریدير .

تحصیل اولماماسی: ايرقچيلين تاريخی و تأثیرلری حاقیندا کیفیت قدر معلوماتین اولماماسی اینسانلاری ايرقچی دوشونجه لره داها آچیق ائده بیلر .

سوسیال برابر سیزلیک: جینسیت و اقتصادی وضعیت کیمی موختلیف عامللردن یارانان برابر سیزلیکلر ايرقچيلين گوجلنمه سینه کؤمک ائده بیلر .

سیاسی مانیپولیاسییا: بعضی سیاسی لیدئرلر اؤز منفعلری اوچون ايرقچيلينگی آلولانديرای بیلرلر . نتیجه :

ايرقچيليك بشر تاريخينين ان بؤيوک پروبلئم لریندن بیریدير. ايرقچيليقلا موباريزه ده تحصیل، معاریفلندیرمه و تولئرانتلیق کیمی دیرلر بؤيوک اهمیت کسب ائدير .

ایراندا فارسلار و تورکلر آراسیندا مونا سیبتلر تاریخی و مدنی مرکب لیکلری داشییان چوخ حساس بیر مسئله دیر. بو مسئله ده قطعی و عمومیلشدیریحی محاکیمه یوروتمک دوزگون اولمازدی. آنجاق بعضی تاریخی و ایندیکی حادثه لر زامان زامان بو ایکی قروپ آراسیندا گرگین لیک و فیکیر آیریلیقلارینین اؤن پلانا چیخماسینا سبب اولموشدور .

نیه بئله تصوورلر یارانا بیلر؟

تاریخی پروسئس: ایراندا موختلیف ائتیک قروپلارین عصرلر بویو بیرجه یاشاماسی زامان- زامان سیاسی و مدنی قارشیدورمالارا سبب اولوب. بو وضعیت اینام سیزلیق موحیطینین یارانماسینا گتیریب چیخارا بیلر کی، اونون بعضی قالیقلاری بو گون ده مؤوجودور .

او دئمک دیر کی، ایراندا میلیونلارلا اینسان تورک کیملیگی ایله یاشاییر .

دیل :

ایراندا دانیشیلان اساس تورک دیللی آذربایجان و تورکمن دیللیدیر. بونلار علاوه اولاراق قاشقای کیمی دیگر تورک دیللی ده دانیشیلیر. ایران دا آذربایجان دیلی آذربایجان رئیسولیکاسیندا دانیشیلان آذربایجان دیلی ایله عینیدیر. تورکمن دیلی تورکمنیستاندا دانیشیلان تورکمنلره بنزیر . مدنیت :

ایران تورکلرینین زنگین و کؤکلو بیر مدنیتی وار. اونلارین اؤزومخصوص عادت-عنعنه لری، موسیقی سی، یئمکلری، ال ایشلری وار. گونئی (ایران) آذربایجان لیلارینین مدنی ارثی خصوصیه زنگیندیر. تبریز ایران تورک مدنیتینین مهم مرکزلیندن بیریدیر .

تاریخ :

ایران جوغرافیاسی تاریخ بویو موختلیف تورک دؤولتیرینه ائو صاحب لیگی ائتمیشدیر. سلجوقلار، صفویلر، افشارلار و قاجارلار کیمی تورک سولاله لری ایراندا مهم ایزلر قویوبلار. بو دؤولتیرین حاکمیتی آلتیندا تورک مدنیتی و دیلی بؤلگه ده گئیش یاییلیب .

حاضرکی وضعیت :

بو گون ایران تورکلری موختلیف چتین لیکلره اوزلشیرلر. اونلار دیل و مدنیتلرینی قوروماق، تحصیل آلماق، سیاسی و اجتماعی حیاتدا ایشتیراک ائتمک کیمی مسئله لرده معین پروبلملر یاشاییرلار. بونونلا بئله، کیم لیکلرینی و مدنیتلرینی یاشاتماق اوچون چوخ سعی گؤستریرلر .

ایران دا تورکلرین گله جه یی

سیاسی و اقتصادی شرطلرین تأثیری: ایکی قروپ آراسیندا موناسیبتلر سیاسی و اقتصادی شرایطه گؤره دییسه بیلر. معین بیر دؤورده یاشانان منفی حادثه لر عمومی دشمن چیلیک آنلایشینا سبب اولو بیلر .

خلاصه، ایراندا فارس لار و تورکلر آراسیندا موناسیبتلر مرکب مسئله دیر. بو مسئله ده قطعی محاکیمه لره گلمزدن اول بوتون تاریخی، مدنی، سیاسی و سوسیال عامللری نظره آلماق لازیم دیر. «ایرق چیلیک» کیمی عمومی تئرمیندن ایستیفاده پروبلئمین مرکبلینه محل قویماماغا و ایکی قروپ آراسیندا موناسیبتلری داها دا گرگینلشدیرمه یه سبب اولو بیلر .

ایرانداکی تورک خالق لاری

ایراندا موختلیف تورک خالق لاری یاشاییر. ان بؤیوک و ان تانینمیشی ایران تورکلریدیر. بوندان باشقا، ایرانین موختلیف بؤلگه لرینده تورکمنلر، قاشقایلار، خوراسان تورکلری، خلج، سونقور، افشار، بایات، قاراپاق، شاهسئون کیمی تورک خالق لاری دا یاشاییر .

اهالی :

ایرانداکی تورک اهالی سی ایله باغلی دقیق و آکتوال رقم لر یوخدور. لاکین موختلیف منبع لره و حسابلامالار گؤره، ایران اهالی سینین اهمیت لی بیر حیصه سیننی تورکلر تشکیل ائدیر. بعضی منبع لر بونو ۴۰ فایز آراسیندا اولدوغونو بیلدیریر. بو

جمعیتینین اؤز کیملینین قوروماق عزمی، رنګیونال و بین الخالق حادثه‌لری بو عاملر سیراسینا داخیل ائتمک اولار. یاخین ایللرده ایراندا تورکلرین مدنی و سیاسی حقوقلاری ایله باغلی داها چوخ مذاکیره‌لرین و فرق‌لی سسئناریلرین اولاجاغی احتیمالی وار .

گله جک ده تورک دیلی چوخ یاییلاجاق اما تورکلوک یوخلوق حدینه گلیب چاتاچاقدير. ایران دا فارسلیق آنجاق کیتابلاردا و کیتاب رف لرینده قالاچاقدير. چونکو بو دیلین دنیا دیللی ایله اوغراشماق گوجو قالمایشدير. اونوتوموباق فارس دیلی کیمسه نین آنا دیلی دئییل دیر. آنجاق بو دیل لر ، کورد ، تالیش ، تات و تاجیکلرین کوک اولاراق یوز ده ۳۰ آنلایا بیله جک اورتاق دیلی دیر. دری دیلینین بیر شیوه سی اولاراق ایراندا یوز اییلردیر اوخودولوب و گلیشیدیریلیمک ده دیر. آنجاق هر یوره اوزونه خاص شیوه سی ایله دانیشماقدادیر. سیستاندان باخترانا قدر مختلف اغیزلارلا دانیشیلیر. آنجاق اصفهانین بیر اغیزی ، شیرازین بیر باشقا لهجه سی واردیر. بو آرادا کورد طایفه و عشیرتلی آراسیندا دا مختلف اغیزلارلا بو دری و هندو دیلینین مختلف لهجه لری قوللانیلماقدادیر. عادی اینسان بولهجه لری باشا دوشه بیلمه سه ده اورتاق کوک سوزلر عینی دیر. سومورگه جی باتی کوردلردن ترمز اهرمی کیمی ترور گروپلاشلارلی یاراداراق هم کوردلره هم ده بولگه اینسانینا ضربه وورماغی باجاریشیدیر.

مدنی و سیاسی حقوقلار: ایران آنا یاساسیندا تورکلره مدنی حقوقلار وئرلییر. لاکین پراکتیکادا بو حقوقلار بعضا محدودلاشدیریلایا بیلر. تورک دیلی و مدنیته ائدیلن تضییقلر تورک کیملینین قورونوب ساخلانماسیندا و اینکیشاف ائتدیریلمه‌سینده معین چتین لیکلر یارادیر .

اقتصادی وضعیت: ایرانداکی تورک بؤلگه‌لری عمومیتله اؤلکینین دیگر بؤلگه‌لرینه نیسبتا داها آز اینکیشاف ائتمیشدیر. بو وضعیت ایشسیزلیک، یوخسوللوق، میقراسییا کیمی پروبلملره سبب اولور .

گله جک سسئناریلر :

آسسیمیلیاسییا: ایرانداکی تورکلرین زامانلا فارس مدنیته آسسیمیلیاسییا ائدیلمه‌سی مومکوندور. آنجاق تورک کیملینی قبول ائدن، اونون مدنی حقوقلارینی مدافعه ائدن اهمیت‌لی بیر قروپ وار. اونا گوره ده آسسیمیلیاسییا پروسئسینین تام باش وئرمه‌سی چتین گورونور .

رنګیونال موختاریت: ایرانداکی بعضی تورک قروپلاری داها چوخ رنګیونال موختاریت طلب ائدیر. بو طلبلر یئرینه یئتیریلرسه، تورکلرین مدنی و سیاسی حقوقلاری داها دا تامین اولونا بیلر. لاکین بو وضعیتین ایرانین مرکزی ایستروکتورونا تاثیر گؤستره بیلجینی ده نظره آلماق لازیم‌دیر .

موسستقل‌لیک: ایرانداکی بعضی تورک میللت‌چی قروپلاری موسستقل‌لیک هدفلییر. آنجاق بو واریانتی حیاتا کئچیریمک اولدوقجا چتین گورونور. هم ایران دؤولتینین گوجلو ایستروکتورو، هم ده بین الخالق کونیوکتورا موسستقل‌لیک حرکاتلارینین اوغورلو اولما احتیمالینی آزالدیر .

نتیجه :

ایرانداکی تورکلرین گلجیی موختلیف عامللردن آسلیدیر. ایران دؤولتینین سیاستلری، تورک

جکدیر. حربی، اکونومی و کولتورل باغلار اهمیت کسب ائده جکدیر. روس دیلی شوروی دئیلن و بو گونکو آنلامی ایله مشترک المنافع حوددلاریندان چکیلرک یئرینی تورک دوولتلی تشکیلاتینا بوراخاراق شیمال و شیمال غرب دن ایسه باتیلاشماغ مجبور اولاجاقدیر. یاخین گله جک ده روس دیلی آنجاق روس خالقینن دیلی اولاجاقدیر. بو ائتگی یاواش یاوش آزالاراق روس هگمونیا سی زوالا اوغرایاجاقدیر.

تورک دیلی چین دیلی ایله سرحد اولاجاقدیر. و چینجه نین غربه گئنیشلنمه سینین قارشیسینی آلاجاقدیر. بو آرادا بیر چوخ دیلر او جومله دن خیردا خالقلارین دیلی اوتوماتیک اولاراق محو اولاجاقدیر. بعضی ادبیات صاحیبی دیلر ایسه کتابخانالاردا آرخییک دیلر کیمی عالیملر طرفیندن تحقیق ائدیلمه یه باشلاناجاقدیر.

بونلارا ثبوت اولاراق قاراباغین اشغالدان قورتاریلماسی و سوریه، عراق و لیبی کیمی اولکه لر ده تورکیه نی آکتیولشمه سی گوز اونون ده دیر. قاراباغ آذربایجانا گوره قورتاریلمادی بونو بیلیمک چوخ چتین دئییلدیر. قاراباغ روس لارین قفقازدا هگمونیا سینا سون وئرمک اوچون قورتاریلیدی. تورانین تمل آدیملاری آتیلدی. توران چین ایله غرب آراسیندا و هم ده هند ایله غرب آراسیندا مهم سددیر. بو قورولوشون دیلی ایلک اولاراق تورکجه و سونرا پارالل اولاراق انگلیسجه اولاجاقدیر. پاکستان و افغانستانین بعضی بولگه لری بون داخیلیدیر.

تورکدیللی بویوک بیر اتحادیه یاراناجاقدیر. آنجاق تورکلوک یوخ اولاجاقدیر. بودا تورکون گله جک ده بیر ایرق اولماقدان چیخماسی دئمکدیر. بوتون بونلارا رغما بیزیم آذربایجان دا تورکلوک چیرپینا - چیرپینا وار اولوشونا دوام ائده جکدیر. و گلجک

آنجاق سیلاحلی کورد او دئمک دئیل کی ماسون آغلار اونلارا دوولت قورماق اجازه سی وئره جکدیر. خیر وئرمیه جکدیر ساده جه اونلاردان مختلف یانقین مرکزلی کیمی اوز منافع سینه گوره استفاده ائده جکدیر.

ایران دا صرف دری و هندو (فارس) دیل و مدنیته اوسونلوک وئرمک گله جک ده داخیل ده یاشایان میللتلر خصوصیه ده عرب و تورک سویلورلا مناقیشه یه گتیریب چیخارا بیلر. بو دا او دئمک دیر امپریالیزم چیزدیی نقشه ده هر شی نظره آلمیشدیر. اونون منافعسینه دنگ گلدیی زامان فارسلاری چولون اورتاسیندا بیر خیلی دوشمنله تک باشینا بوراخا بیلر.

فارس دیلی بین الخالق دیلی ایساتوسو اولمادیغینا گوره داها سرعتله یئرینی بولگه نین آپاریجی دیلی اولان تورکجه یه بورخمالی اولاجاق. لاکن بو تورک دیلی ایرقچی گوسترگلدن اوزاق ساده جه اقتادی و اونسیت دیلی اولاجاقدیر. چین دن بالکانلارا و آوروپا قدر ارتباط دیلی اولاجاقدیر. ایرقی منسوبیت ایچرمه دن هامی بو دیلی دانیشاجاقدیر. بونونلا یاناشی انگلیس دیل ده یوکسک اویره تیم و اولکه لر آراسی دیل اولماقلا یاناشی تورک دیل جوغرافیایا سیندا دیرلی اهمیت کسب ائده جکدیر.

تورکیه دموکراتیکشمه آدی آلتیندا تورکویونو ایتیرره ک تورک دیلینی بولگه ده هگمون دیل حالینه گتیره جکدیر. تورک دیلی تورکیه دیلی اولماقدان چیخاراق ائتیک منسوبیتینی ایتیرره ک بولگه نین اونسیت دیلی اولاجاقدیر. گله جک یوز ایل ایچینده بو قازان چوخ سو آپاراراق قاینایاجاقدیر. عرب دیلی ائتگیسینی ایتیره رک داها چوخ ایچ دونیاسین چکیله جکدیر. چونکو دینی و اعتقادی موضوعلار یون ده ییشدیره

نیه واجیب دیر؟
 مدنی ارث: دیلر جمعیتین مدنی ارثینین تمل
 داشلاریندان بیریدیر .
 کیملیک: دیل اینسانین شخصیتینی و آیدیت
 حسینی فورمالاشدیریر .
 تحصیل: هر کسین اؤز آنا دیلینده تحصیل آلماق
 حقوقو وار .
 چوخدیلیلک: دونیانین چوخدیلی قورولوشو
 وار و بو موختلیفلیک زنگینلکدیر .
 مقصدلر:
 معاریفلندیرمه: دیلرین یوخ اولماق تهلوکهسی
 آلتیندا اولدوغونو و بو وضعیتین مدنیتیمیزه منفی
 تأثیر ائتدیینی وورغولاماق .
 قوروما: بوتون دیلرین قورونوب ساخلانماسینا و
 اینکیشافینا چالیشماق .
 چوخدیلیلک تشویقی: موختلیف دیلر
 اؤیرنمین واجیبلیینی وورغولاماق .
 نئجه قئید ائتمک اولار؟
 تدبیرلر: مکتبلرده، اونیورسیتتلرده و ایجماع
 مرکزلینده موختلیف تدبیرلر تشکیل اولونور .
 کامپانیالار: سوسیال مئدیادا معاریفلندیرمک
 اوچون کامپانیالارا ایستارت وئرلیر .
 چیخیشلار: دیلرین اهمیتی حاقیندا چیخیشلار
 ائدیلیر .
 سیز ده بین الخالق آنا دیلی گونونده ایشتیراک
 ائده و اؤز و دیگر دیلر اؤیرنمهیه تشویق ائده
 بیلر سینیز .

آنا دیلینیزله فخر ائدین و اونو قورویون!

یوز ایلیکلر ده یئنی دن اوز کولوندن اصیل تورک
 دوغاجاقدیر. ایران بوتولویو اسنه بیرک
 (یوموشالاراق) یاواش یاواش باتی مدنیتیه یئم
 اولماغا باشلاجاقدیر. البته ایران جغرافی
 بوتولویون قورونوب ساخلانیلاجاق کیمی گورونسه
 ده محتوی اولاراق باشقا فورماتدا اولاجاقدیر. بو
 استراتژی اراضی دن هم عرب بیرلیینه و یئری
 گلن ده تورک هگمونلوغونا قارشی استفاده
 اولوناجاقدیر. لکن ایرقچیلیق و نژاد پرستلیک
 تاریخین بیر محصولو کیمی تاریخه گوموله
 جکدیر. اویانیق اولماق واختی گلیب چاتمیشدیر.
 کیملری استئمار ائتمک و یا آشاغلاماق فرهنگ
 و کولتورل اولاراق کیمسه یه بیر شی
 قازانديرماياجاق. قویو قازانلار اوزو قویویا دوشه
 جک. ال - اله وئریب گلجک پلانلاری قورماق
 زامانی دیر. هم ده ایندیکی زامان چوخ سرعتلی
 دیر.
 دیرلی خدافرین اوخویانلار قارشی دان نوروز
 بایرامی و یئنی ایل گلیر . بو مناسیتله هامینیزی
 تبریک ائدیرم و گوزلر آنلار و گونلر دیله بیرم.
 بایرامینیز مبارک اولسون ۱۴۰۴ ایلینیز قوتلو
 اولسون.
 ۲ اسفند (۲۱ فورال) دنیا آنا دیلی مناسیتله ده
 بوتون آنا دیلینی سئونلری تبریک ائدیرم.

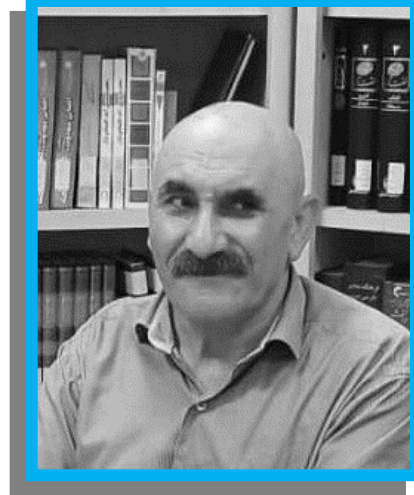
دوینا آنا دیلی گونو مبارک اولسون
 بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتین تحصیل، علم و
 مدنیت تشکیلاتی (اونئسجو) طرفیندن فئورالین
 ۲۱-ی بین الخالق آنا دیلی گونو کیمی قید
 ائدیلیب. بو خصوصی گون دونیادا بوتون دیلرین
 و مدنی موختلیفلیین اهمیتینی وورغولاماق
 اوچون قئید اولونور .

صدیاری وظیفه ائل اوغلو

اوغوز خان زامانیندا نوروز

بایرامی دبلیری

(یعنی اوزه چیخاریلیمیش بیراوغوز منقبه لری اساسیندا)

عالیم دوکتور « شفیع کدکنی » تدقیقاتلاریندا باشقا ایضاح وئرمه دن هئجا وزنیه یازیلان بو مثنوینین آدینا ایشاره ائدیر. او ایللرده دیرلی خداآفرین مجله سینین باش یازاری کیمی چالیشیردیم. مجله یه گؤندریلن یوزلرله مقاله لر آراسیندا گؤیلرده آختاردیغیم قاینقلارین بیرینه ایشاره اولونموشدور. مقاله نین مؤالیفی سایین ایلیاس طهماسب "خداآفرین" ژورنالینین ۳-جو ساییندا نشر ائتدیردیگی " اوزان شعر کلاسیک" باشلیقلی مقاله سینده بئله یازمیشدی: اوستاد شفیع کدکنی "شاهنامه سلجوق" آدلی بیر منظوم کیتابدان دانیشیر کی، هئجا وزنینه دیر^۲ مقاله نین یازاری فارس دیلینده اولان بو مثنوی نین ایلکین قاینای و موللیفی حاقیندا هئج بیر معلومات وئرمه میشدیر.

ایلک بؤلومو اؤنملی بیر « اوغوزنامه» اولان بو هئجایی مثنوی نین سون بئیتینده «**لطفی**» نین آدی اثری فارس دیلینده یازان بیر شاعیرین آدی کیمی گلیبیدیر. شاعیرینین آدی «لطفی» سؤزونده ایفاده اولونان اوسون بئیت بئله دیر:

"نگه کن لطفی بر افلاک

آنانکه استخوان خموش در خاک"

مثنوینین شاعیری «لطفی» صراحتله بو اثرینی «**بایزید**» دؤورونده یازدیغینا ایشاره ائدیر. او مثنوی نین «**داستان اوغوز اعظم ملوک الترتک**» بؤلومونون ۴-نجی بئیتده بئله یازیر:

... "در سایه شهنشاہ کشورگشا

نامش «بایزید» هم شیر آدا

آن نخل غضنفر که از نسل اورخان

شد بختیار ز تیغش اهل عرفان

روزگار که بر وی با امن و امان

اؤتن ایللرده ایران مجلس کیتابخاناسینین الیازمالار بؤلومونون ۹۲۱ هیجری-قمری تاریخینده «محمد سعید» آدلی خطاطین الی ایله یازیلانیمیش بیر الیازمانین فوتو صورتینی مرحوم نوسخه شوناس عالییم دوکتور عبدالحسین حائری دن آلدیم. نستعلیق شیوه سیله یازیلیمیش بو الیازماسی بئله بیر باشلیقلا عنوانلانمیشدی: «شاهنامه سلجوق از زبان لطفی» (سلجوق شاهنامه سی لطفی نین دیلیندن). یازیدان باشا دوشولور کی، ایندییه دک نشر اولونمایان بو اؤنملی اثر «**لطفی**» آدلی بیر شاعیرین اثری دیر. فارس دیلینده یازیلان بو نادیر الیازمانین ایلک بئیتیندن سون بئیتینه ده ک هئجا وزنلرینده یازیلیمیشدیر. الیازمانین نسخ اولوندوغو یوز ایللیکده فارس شعیرینده هئجایی شعیرین سبک اولاراق شاعیرلر طرفیندن بیر ادبی شیوه کیمی یازلدیغینا داییر قئید اولونان هئج بیر قاینای اله ائده بیلیمه دیم. لاکین، بو مؤوضویا ایدینلیق گتیرمک اوچون آختاریشلاریمدا، فارس دیلینده اولان شعیرلرین اؤلچولری اوزرینده تدقیقات آپاران تانینمیش شاعیر-

مجله خدافارین، چاپ تهران www.khudafarin.ir:^۱
سال اول شماره ۳ / صفحه ۴۳

بو مثنوینین "اوغوزنامه" بیر نئچه تاریخی حادثه‌یه و تاریخی سنده ده ایشاره‌لر اولوب کی بورادا قئید ائتمک ایسردیم

۱- "خوز" (خوزی دیلی)

مؤلف اوغوزون دیل آچما سحنه‌سینه عایید اولان بؤلومونده یازیر:

"...چون اغوز از مادر زاد
نمید از او فارقه بر معاد
همه میران،غازیان از آن
در مجلس شد واله و حیران
پسر گفت در آغوش مادر
مردم نا مردم طالعم ز خاور
نجوئید نام، نامم اغوز(اغوز)
خیزم خیز هم خوزم خوز
اصل خوز از اینجا شد
آن کیش دلیر لابد..."

مؤلف بورادا بیرتاریخی حقیقته ایشاره ائده‌رک "خوز"لارین آدینی چکیر و "اوغوز" لاریندا "خوز"لارلا بیر کؤکن اولماسینی وورغولاییر(آد تاپمایین، آدیم اوغوز، خیزم ده خیز، خوزم ده خوز). یئرلیدیر کی،بو میصره ایله باغلی مرهوم تاریخچیمیز دوکتور "محمدتقی زهتابی" نین بیر قئیدینه دقت ائدک. او یازیر:

"...خوز(خوزی): ایرانین جنوب غربینده و عراقین شمال شرقینده یاشایان تورک دیلی بیر ناحیه‌ده یاشایان خالقین دیلینه "خوزی"دیلی دئمیشلر. دوکتور محمدتقی زهتابی یازیر: "ایلام"حکومتی نین آرادان گئتمه‌سیله او خالقین دیلی آرادان گئتمه‌دی. قالب یاشادی و ایسلام دؤورو تاریخچیلری طرفیندن "خوزی"دیلی آدلاندی. بو دیل ایندی هم خوزیستانین شوش اطرافی و عراقین شوش شهرینه یاخین یئرلری او جمله‌دن، منده‌لی شهرینده،"لرستان"ین "سونقور" شهری و اونون گئنیش اطراف کندیستانلاریندا و شاید باشقا

رونق شد به بازویش زمان

این سخنم که در سایه ی گلبن اوست

رفت دشمنان هر جا شد دوست..."

«لطفی» نین کیم اولدوغونو آراشدیردیقا، عثمانلی ایمپراطورلوغوندا **ایکینجی بایزید** دؤورونده یازیب یارادان مشهور بیر **"لطفی"** ایله قارشیلاییریق. او، «**فاتح سولطان محمد**» ین درباریندا سلطانین کتابخاناسینین مسئولو و مصاحیبیلریندن ایملش، بئله کی،«فاتح سولطان محمد» له ادیبانه مزاحلاردا ائدرمیش. اونون حاقیندا بیر چوخ تاریخی قاینالاردا و تذکره لرده معلومات الده ائتمک مومکوندور. ائله‌جده‌ده همین سلطان «بایزید»ین فرمانی ایله اعدام اولونان"لطفی" نین حاقیندا تورکیه ده یازیلان علمی قاینالار راست گلیریکه ده، اونون بو اثرینین حاقیندا معلومات الده ائتمه دیک، لاکین اونون شاعیر لطفی اولدوغونو صراحتله قئید ائدیرلر.

بو مثنوی حاقیندا ایلك معلوماتی ۲۰۰۰-جی ایله تهراندا آنادیلیمیزده نشر اولان خداآفرین^۳ ژورنالی نین ۵۴-جو ساییندا « اوغوزلاردا نووروز بایرامی» باشلیقلى مقاله مده سایغیلی اوخوجولارا بایراملیق اولاراق یئنی بیر تاپینتی کیمی معلومات وئرمیشدیم.. ۲۰۲۲جی ایل سون تدقیق و شرح‌لریمله همین مثنوی نین اوغوزنامه اولان بولومونو"خداآفرین" ژورنالی نین ۱۹۱،۱۹۰-جی سایلاریندا آردیجیل نشر ائتدیردیم.

سؤزو گئدن مثنوی نین ایلك بؤلومو اوغوزخان دؤورونه و اونون قایدا-قانون لارینا، تاریخی حادثه‌لرینه و داهای اؤنملیسی بو کی، بؤیوک اوغوز خانین اوغلو «گون خان»ین نووروز بایرامی نین گونونده تاختا کئچیب پادشاه اولماسینا، اوغوزلارین تشککول تاپماسینا حصر اولونموش و او دؤورلردن قیمتلی معلومات وئرن دیرلی بیر «اوغوزنامه»دیر.

^۳ یئنه اورادا

این کتابیست که از ایرقیل یادگار
قاتمر در ترکی به معنای کتاب
هونغار ز نسل اوغوز شهرت یاب
در اینجا نوشته حوادث به هر سال
چنانکه آن کتاب داستان حال
هم نوشته به خط هونغار

دوکتور محمت دوغان چاپ ائتدیردیگی «بؤیوک
تورکجه سؤزلوک کیتابی» ندا "قاتمر" سؤزونون
معناسی بئله ایضاح ائدیلیر: "کاتمئر" - ۱. کات کات
اولما حالی، کاتمئر، کاتمئی بؤرئک. ۲. کات کات اولان
شئیلرین بیر کات لاری "...

چوخ گومان کی، بو مثنوی ده «قاتمر/کاتمئر» سؤزو
بیر کیتاب آدی و یا عموم خالق آراسیندا کیتاب
مفهوموندا ایشله نن بیر دیالکت سؤزجوک اولموش
اولسون. بیزیم بو گون الیمیزده اولماسا دا، یقین کی،
مثنوی نین مؤلفی «لطفی» و یا اونا روایت ائدن
شخصین دئدیگینه گؤره «قاتمر» کیتابی ایرقیلین
کیتابی ایمیش. تاریخده «خواجه ایرقیل» و «ایرقیل
یئنی کنتی» کیمی آدی چکیلن بو شخص
اوغوزخان «ین و اوغلو «گون خان» ین باش وزیر
ایمیش. لطفی باشقا بیر بئیتینده نوروز بایرامیندا اوز
وئرن بیر تاریخی حادثه نی وورغولایاراق یازیر:

«گون خان» که فرزند اوغوز

خاقان شد در روز نوروز

(اوغوزون اوغلو گون خان، نوروز گونو خاقان اولدو)
بیر داها نوروز بایرامینا ایشاره ائدن بو بئیت گؤستریر
کی، اوغوزلار زامانی نوروز بایرامی میلی بیر بایرام
ایمیش و پادشاه او گونه سایغیسینی گؤستره ره ک
تاختا کئجیر. بو مثنوی اوغوز خان ائولادلاری اولاراق
بیزلرده اولان نوروز بایرامینین اهممیتلی گون
اولدوغون بیر داها بیزه وورغولاییردئمک نوروز
بایرامینا بیر میلی بایرام کیمی قاتیلماغیمیز اولو
بابالاریمیزدان بیزه قالمیش بیر فولکلور ده بی دیر.

یئرلینده قالیر، خلقین آدی دیلی و اونسیت
واسطه سیدیر. اؤزو ده، چاغداش آذری تورکجه سی نین
بیر لهجه سیدیر.^۴

۲- نووروز بایرامی

بیر سیرا خالقلارین ایدالارینا جواب اولاراق، بو مثنوی
ده «نوروز بایرامی» نین «اوغوزخان» طرفیندن ده ب
اولاراق باشلانماسی آچیق آشکار یازیا آلبیدیر. او یازیر:

نهاد روز عید هر سال دو روز

گفتند عید جسارت، هم نیز نوروز

در عید نوروز شاعران پر کمال

بگفتند منقبة جسارت با خوش مقال

(هر ایلهده یکی گون بایرام گونو قراری قویدو، نوروز
بایرامی و قوچاقلیق بایرامی دئدیله/ نوروز بایرامیندا
اوستاد شاعرلر خوش سؤزلرله قهرمانلیق داستانی
دئدیله.)

گؤرونور کی، نوروز بایرامیندا تورکلر آراسیندا هله ده
ده ب دن دوشمه ین شعیرلر اوخویوب، داستانلار سؤیله
یب، یاریشلار کئچیریب، ایگیدلیک و جسارت لر
گؤستریب، میلی روحون داهادا دیرچلمه سینه سبب
اولان مراسیم لریمیز ائله اوغوزخان زامانیندان
قالمیش دیر. بو ده بلرین و عادت عنعنه لرین اوغوز
دؤوروندن قالماسینی فاکتیک اولاراق مثنوی سینه
وورغولایان "لطفی" اوخودوغو ومعلومات آلدیگی
قاینالاری دا، بیزه تائیتدیرماق ایسته میشدیر. او،
اوغوزخان زامانی ده ب اولان ائل عادت- عنعنه لرینی
بیزه ایضاح ائدیرسه سؤزونون قایناغینی دا، بئله
گؤستریر. او بو تاریخی عنعنه لری "قاتمر" آدلی
اعتبارلی بیر منبع دن نقل ائتدیگینی صراحتله
بیلدیریر. عصری نین بؤیوک علم آداملاریندان اولان
"لطفی" نوروز بایرامی و باشقا فولکلوروموز حاققیندا
یازدیگی سؤزلرینین قایناغی باره سنده یازیر:

چون نوشته این در قاتمر هونغار

بایرامینیز موبارک!

^۴ - ایران تورکلری نین اسکی تاریخی، بیرینجی
جیلد، دوکتور محمدتقی زهتابی، نشر، اختر، تبریز

وودسون استدلال می‌کند که حق زبان مادری به دو سطح اصلی تقسیم می‌شود:

حق فردی: هر فرد باید آزاد باشد تا زبان مادری خود را بیاموزد، صحبت کند و در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی از آن استفاده کند.

حق جمعی: جوامع زبانی باید حق داشته باشند تا زبان خود را حفظ کرده و در حوزه‌های عمومی از آن استفاده کنند.

این دو سطح از حقوق، مستلزم چارچوب‌های قانونی و سیاسی است که تنوع زبانی را به رسمیت شناخته و از آن حمایت کند.

۲. زبان و سیاست قدرت

وودسون تأکید می‌کند که زبان همواره با قدرت و سیاست در ارتباط بوده است. زبان رسمی یک کشور غالباً زبان گروه حاکم است که از آن برای تحکیم سلطه خود استفاده می‌کند. این امر در تاریخ استعمار به وضوح دیده می‌شود، جایی که زبان‌های استعماری به‌عنوان ابزاری برای سرکوب زبان‌ها و فرهنگ‌های بومی به کار گرفته شدند.

او همچنین به نقش زبان در مقاومت می‌پردازد. جنبش‌های ملی‌گرایانه و هویتی اغلب زبان مادری را به‌عنوان نمادی از هویت و استقلال بازتعریف می‌کنند. برای مثال، در بسیاری از جنبش‌های استقلال‌طلبانه، زبان مادری به‌عنوان یکی از ستون‌های اصلی هویت ملی مورد استفاده قرار گرفته است.

۳. حق زبان مادری و حقوق بشر

در نظام بین‌المللی حقوق بشر، اسناد متعددی به حمایت از حق زبان مادری پرداخته‌اند. از جمله:

اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸): ماده ۲۶ این اعلامیه به حق آموزش اشاره دارد که می‌تواند شامل آموزش به زبان مادری باشد.

اعلامیه حقوق افراد متعلق به اقلیت‌های ملی، قومی، مذهبی و زبانی (۱۹۹۲): این سند به‌طور خاص به حق استفاده از زبان مادری در زندگی خصوصی و عمومی اشاره می‌کند.

وودسون استدلال می‌کند که با وجود این اسناد، بسیاری از دولت‌ها هنوز در اجرای این حقوق کوتاهی می‌کنند. در برخی موارد، سیاست‌های یکسان‌سازی زبانی به‌عنوان

حق زبان مادری در سیاست جهانی: دیدگاهی از آثار الکساندر وودسون

آیدین متحدپور

چکیده

حق زبان مادری به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر، نقشی محوری در هویت فردی و جمعی ایفا می‌کند. الکساندر وودسون در کتاب حق زبان مادری در سیاست جهانی به بررسی نقش زبان در سیاست جهانی، حقوق بشر، و چگونگی ارتباط زبان با قدرت، سلطه و مقاومت می‌پردازد. این مقاله به تحلیل مفاهیم کلیدی اثر وودسون در زمینه اهمیت زبان مادری در سیاست، رابطه آن با فرهنگ و هویت، و چالش‌های پیش‌روی اقلیت‌های زبانی در نظام بین‌المللی می‌پردازد.

زبان مادری بیش از یک ابزار ارتباطی است؛ این زبان، پایه هویت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی افراد و جوامع است. در سیاست جهانی، زبان مادری به مسئله‌ای حقوق بشری تبدیل شده است که با مفاهیمی چون عدالت زبانی، حق آموزش، و مبارزه با تبعیض مرتبط است. الکساندر وودسون، در کتاب خود، چارچوب نظری جامعی برای بررسی جایگاه زبان مادری در نظام‌های حقوقی و سیاسی جهانی ارائه می‌دهد. او نشان می‌دهد که چگونه سیاست‌های زبانی می‌توانند ابزاری برای سلطه و یا راهی برای مقاومت و حفظ هویت باشند.

۱. زبان مادری: از حق فردی تا حق جمعی

سیاست‌های زبانی می‌توانند بر روابط قدرت و عدالت تأثیر بگذارند.

او با ارائه تحلیلی جامع از چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی حق زبان مادری، نقشه راهی برای سیاست‌گذاران و فعالان اجتماعی ترسیم می‌کند تا تنوع زبانی را به‌عنوان یکی از پایه‌های عدالت جهانی حفظ کنند.

نژادپرستی سازمان‌یافته؛ نقش پانفارسیسم در بحران هویتی ایران

آلتای قشقایی

بحث فوتبال در ایران سال‌هاست که از یک رقابت ورزشی فراتر رفته و به ابزاری در دست فرقه کثیف پانفارسیسم بدل شده است. فرقه‌ای که به اعتقاد من ضدایرانی‌ترین و دشمن‌ترین قشر نسبت به ایران و ایرانیت است. این افراد هرگز ایران را همان‌گونه که هست، با تمام تنوع فرهنگی و اتنیکی اش، نپذیرفته‌اند و هرگز نخواهند پذیرفت. در طول صد سال اخیر، این فرقه با تبلیغات سمی و سیاست‌های تفرقه‌افکنانه و مرکز‌گرای خود، ترک‌های عمیقی در بافت اجتماعی ایران ایجاد کرده و گروه‌های اتنیکی مختلف را در برابر یکدیگر قرار داده است.

فرهنگ ما تورک‌ها، برخلاف این رفتارهای سطحی، بر احترام و ارزش‌گذاری به انسانیت بنا شده است. در فرهنگ ما، بانوان از جایگاهی بس والا برخوردارند؛ چرا که باور داریم آنها نسل آینده را تربیت می‌کنند و جامعه‌ای که بانوانی هوشیار و آگاه داشته باشد، قطعاً جامعه‌ای قدرتمند خواهد بود. اما حال که نگاه می‌کنم به مادرانی که توسط این فرقه کثیف تربیت شده‌اند، دلم برای نسل

راهی برای ایجاد وحدت ملی به کار گرفته شده، که اغلب به قیمت سرکوب زبان‌های اقلیت تمام می‌شود.

۴. زبان، آموزش و توسعه انسانی
وودسون به رابطه میان زبان مادری و آموزش می‌پردازد و نشان می‌دهد که آموزش به زبان مادری تأثیر قابل‌توجهی بر توسعه انسانی دارد. کودکان وقتی به زبان مادری خود تحصیل می‌کنند، به‌طور موثرتری یاد می‌گیرند و درک بهتری از مفاهیم آموزشی دارند. این موضوع به‌ویژه برای جوامع بومی و اقلیت‌های زبانی که اغلب در نظام‌های آموزشی به حاشیه رانده شده‌اند، اهمیت دارد. او همچنین به چالش‌های پیش‌روی سیاست‌گذاران اشاره می‌کند، از جمله:

هزینه‌های بالای اجرای آموزش چندزبانه

مقاومت نخبگان سیاسی و اجتماعی

نگرانی از تهدید وحدت ملی

۵. زبان مادری در سیاست جهانی: از محلی تا بین‌المللی
وودسون تأکید می‌کند که مسائل زبانی باید در سیاست جهانی به‌طور جدی‌تر مورد توجه قرار گیرد. او پیشنهاد می‌دهد که نهادهای بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد و یونسکو باید نقش فعال‌تری در حمایت از تنوع زبانی و حقوق زبانی ایفا کنند.

۶. چالش‌های پیش‌رو و راهکارها

چالش‌ها:

جهانی‌سازی و سلطه زبان‌های غالب مانند انگلیسی
سیاست‌های ملی‌گرایانه‌ای که تنوع زبانی را تهدید می‌کنند

کمبود منابع مالی برای حمایت از زبان‌های در معرض خطر

راهکارها:

ایجاد چارچوب‌های حقوقی قوی‌تر برای حفاظت از زبان‌های مادری

سرمایه‌گذاری در آموزش چندزبانه

تقویت آگاهی عمومی درباره اهمیت تنوع زبانی

نتیجه‌گیری

حق زبان مادری یکی از حقوق بنیادی بشر است که ارتباط عمیقی با هویت، فرهنگ، و عدالت اجتماعی دارد. آثار الکساندر وودسون به‌خوبی نشان می‌دهند که چگونه

حیران‌اند و هم‌زمان ادعای اصیل‌ترین قوم جهان را دارند. بله نژاد خالص خالص خالص آریایی. این تناقض‌ها، نتیجه همان سیاست‌های ضدفرهنگی فرقه پانفارسیسم است که با نژادپرستی و ترویج تفکرات سمی خود، جامعه‌ای بی‌هویت و سردرگم و دور از ادب و فرهنگ پدید آورده است.

فرقه پانفارسیسم، از رسانه تا سیستم آموزشی، تلاش کرده فرهنگ‌های بومی، به‌ویژه فرهنگ غنی تورک‌ها، را نادیده بگیرد و تخریب کند. با این حال، تاریخ نشان داده است که این تلاش‌ها هیچ‌گاه موفق نبوده و نخواهد بود. ملت تورک با تاریخ و فرهنگ پربراش، همیشه در برابر این‌گونه توطئه‌ها ایستاده و خواهد ایستاد. اما آنچه دردناک است، نسلی است که تحت تأثیر این سیاست‌ها رشد کرده و هویتی درهم‌شکسته و متزلزل پیدا کرده است.

این نسل، گم‌شده بین نوروز و کریسمس، بین چهارشنبه‌سوری و هالووین، بدون درک عمیقی از هیچ‌یک، به‌جای بهره‌گیری از مغز و اندیشه، در لجنزار نژادپرستی و تقلیدهای بی‌اساس غرق شده است. جامعه‌ای که به‌جای اصالت و اندیشه، رزالت و تعصب را در پیش گرفته است، نمی‌تواند آینده‌ای روشن برای خود تصور کند.

در پایان باید گفت، مبارزه با فرقه کثیف پانفارسیسم، تنها مبارزه‌ای برای حفظ هویت تورک‌ها نیست، بلکه مبارزه‌ای برای نجات ایران از سقوط در لجنزار بی‌هویتی و تفرقه. ایران فقط زمانی می‌تواند روی آرامش و پیشرفت را ببیند که تمامی انتیک‌ها و فرهنگ‌هایش، به‌عنوان بخش‌های جدایی‌ناپذیر هویت ملی، به رسمیت شناخته شوند و به آنها احترام گذاشته شود. تنها در این صورت است که می‌توان امیدوار بود نسل آینده، از این چرخه بیمار نجات پیدا کند و آینده‌ای روشن برای خود و کشورش بسازد.

آینده بخشی از این سرزمین که با تفکرات این‌ها مسموم شده اند می‌سوزد. مادرانی که بویی از اصالت نبرده‌اند، بددهن و فاقد ادب کلام‌اند و خط قرمزهای اخلاقی را زیر پا می‌گذارند. این به اصطلاح بانوان یا مادران، بدون اندیشه و از روی تعصب کورکورانه، به راحتی در عصر رسانه، نژادپرستی سخیف خود را عیان کرده و به بیش از نیمی از جمعیت کشور توهین می‌کنند؛ همان تباری که بیش از هزار سال حکمران این مملکت و از شمال تا جنوب این سرزمین، قرن‌ها مرزبانان غیور این سرزمین بوده‌اند.

فرقه پانفارسیسم، نه‌تنها در تفرقه‌اندازی بین ملت‌ها و نژادها مهارت دارد، بلکه در ایجاد خلاء فرهنگی در جامعه ایران نیز نقش بسزایی ایفا کرده است. خلای که باعث شده پیروانش هویت خود را در میان تضادهای رفتاری گم کنند. به‌عنوان مثال، برخی از به اصطلاح ایرانیان، هم کریسمس و هالووین را جشن می‌گیرند و هم نوروز و چهارشنبه‌سوری را، و در عین حال، در مراسمات مذهبی نیز پیش‌قدم هستند. این رفتار، نتیجه مستقیم همان خلاء فرهنگی است. جامعه‌ای که هویت مشخص و یکپارچه‌ای ندارد، به ناچار به سوی پذیرش کورکورانه هر فرهنگی سوق پیدا می‌کند.

آنها حتی خودشان را نیز نمی‌شناسند؛ مردمی گم‌شده در بین تناقض‌های فرهنگی و ارزشی. روزی هالووین جشن می‌گیرند و روزی دیگر چهارشنبه‌سوری. گاه خود را مسلمان معرفی می‌کنند برای حسین (ع) بر سینه میکوبند و گاه مسیحی میشوند و از سر تا پای خود صلیب آویز میکنند و گاه بیدین. در بین فرهنگ‌های ملل مختلف

جکسن در ایران با منحنی قرمز مشخص گشته است. مطابق با نوشته بلعمی در بالا و موقعیت جغرافیایی شهر همدان، میتوان نتیجه گرفت، قروه، سونقور، قاراقان (خرقان)، گروس، اردلان، خمسه و قره داغ ولایتیهای از آذربایجان تاریخی میباشند. طبیعتا شهر و روستاهای ثبت شده در حدودهای قید شده نیز از آذربایجانند.

اما، در اثر سیاستهای آذربایجان و ترک ستیزانه حکومتیهای بعد از رضاخان تهران، بخشهای مهمی از آذربایجان تاریخی، تغییر هویت و حاکمیت داده اند:

۱. آنگونه که در نقشه جکسن مشاهده میگردد، در ایران، سرزمینی با نام بومی منسوب به کردها وجود نداشته است. سال تاسیس استان کردستان ۱۳۳۷ شمسی میباشد که با ادغام دو ولایت اردلان و گروس آذربایجان تاسیس گردیده است.

۲. کردها به نوار مرزی با کشور ترکیه کوچانده شده اند و ارتباط ترکان آذربایجان را با ترکیه قطع شده است. کردها مقدمات و عمدتا بصورت عشایر در آذربایجان زندگی کرده اند. سپس، روستاهای ترک نشین آنجا را تصاحب کرده اند. الان هم شهرهای کردنشین در آذربایجان غربی بوجود آمده اند.

جمعیت کورمانجها با حمایتهای حاکمیت در شهر اورمیه مرکز آذربایجان غربی نیز قابل توجه گشته است. حتی گاها کورمانجها، اورمیه را به نام کذائی مورد بحث (کرد) نسبت میدهند! اما، در صفحه ۱۰۹ سفرنامه جکسن پاراگرافی هست که به خوبی عدم تعلق اورمیه و روستاهای آذربایجان به کردها را نشان میدهد: "در پیرامون اورمیه بارویی به شعاع پنج کیلومتر کشیده اند که دارای هفت دروازه و خندقهایی است که در جاهایی که بیشتر ممکن است در معرض هجوم قرار گیرد کنده اند. در واقعه فراموش نشدنی سال ۱۸۸۵ (۱۲۹۷ ه. ق) که کردهای مهاجم به اورمیه تاختند ارزش این سد دفاعی مضاعف به خوبی معلوم گشت. این نوادگان کردوچی های قدیم (کردها) روستاهای پیرامون اورمیه را به باد غارت گرفتند و سوختند و ویران کردند، و تنها پس از کشته شدن مردمی بیشمار و تباہ گشتن مالی بسیار بود که توانستند آنان را به جای خود نشانند."

۳. قبل از رضاخان، نوار کناره دریای خزر از آستارا تا انزلی جزو آذربایجان بوده است. ولی این نوار غالبا ترکنشین در

تغییر هویت و حاکمیت اراضی تاریخی آذربایجان

* سرزمینی با نام بومی که در استان در تاریخ وجود نداشته است.

قدرت ابوالحسنی ساغالان

تاریخ طبری و ترجمه فارسی آن (تاریخ بلعمی) از قدیمی ترین کتابهای تاریخی است و نگارش ترجمه تاجیکی آن به بیش از هزار سال پیش باز

میگردد. در آن کتاب و صفحه ۳۳۵، جغرافیای تاریخی سرزمین آذربایجان از همدان تا دربند خزران (شهر دربند) که در جنوب جمهوری خودمختار داغستان روسیه واقع میباشد، چنین ذکر گردیده است: "و اول حد از همدان درگیرند، تا به ابهر و زنگان بیرون شوند و آخرش به دربند خزران و در این میان هر شهری که هست همه را آذربایگان خوانند"

سند فوق به روشنی، اطلاق نام آذربایجان به شهرهای آن سوی رود ارس از جمله جمهوری آذربایجان فعلی را نیز بیان مینماید. زیرا آنها هم بین همدان و دربند قرار گرفته اند. اما ما در این نوشته، به اتفاقات مهمی که به ضرر ترکان در اراضی تاریخی آذربایجان جنوب ارس در یکصد سال اخیر بعد از به قدرت رسیدن رضاخان و حاکم شدن فارسها افتاده، اشاراتی خواهیم داشت. ترکانی که صاحبان اصلی آذربایجان میباشند.

ترجمه تاجیکی سفرنامه جکسن اثر آبراهام جکسن، ایرانشناس آمریکایی، در دسترس است که در سال ۱۹۰۶ میلادی نگاشته شده، مربوطه به حدود ۱۲۰ سال پیش و قبل از رضاخان میباشد. در این سفرنامه، غالب اسامی ولایات، شهرها و روستاهای آذربایجان با نامهای بومی و اصیل ترکی ضبط گردیده اند. اسامی که بعد از رضاخان به این طرف تغییر نام داده شده فارسزیزه گشته اند.

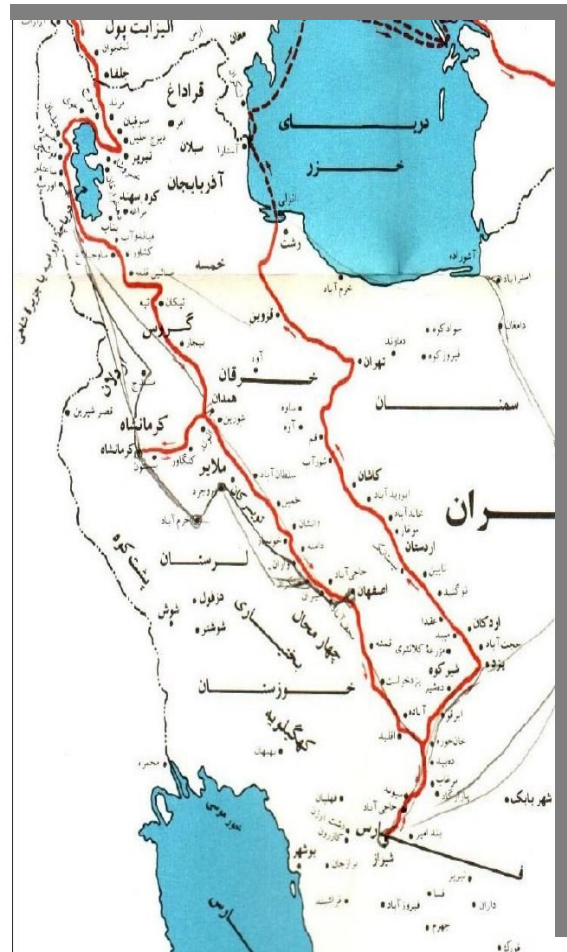
نقشه ای از ایران من جمله ولایات آذربایجان نیز، در سفرنامه جکسن چاپ شده است که اسامی جغرافیایی آن زمان را منعکس نموده است. همچنین، مسیر مسافرت

آلان؛ نام بومی ناحیه تاریخی صحرای تبریز قدرت ابوالحسنی ساغالان

(۱) مقدمه

بین شهرهای تبریز و صوفیان، دشت وسیع همواری وجود دارد که نواحی همجوار آن از سه طرف کوهستان بوده، یک سویش هم دریاچه اورمیه می باشد. در کتب تاریخی از این دشت، با عنوان صحرا یاد شده است. به خاطر تعلقش به تبریز، آن ناحیه صحرای تبریز نامیده گردیده است. همچنین، به دلیل مرکزیت داشتن شهر سردرود (سردری) در آن محال، نامش سردرود و صحرا و اسامی منتج از آن، یعنی سرد و صحرا، سرد صحرا و سردصحرا نیز مکتوب گشته است. شایان ذکر است، به این منطقه دشت تبریز نیز گفته میشود. به هر حال در قسمت دوم، در مورد ناحیه تاریخی صحرای تبریز و اسامی مکتوب آن، با ارائه مثالها بحث خواهد گردید.

در مبحث سوم، دلایل مستندی مبنی بر کوتاه شده بودن سرد از سردرود در نامیده های مکتوب این ناحیه اقامه خواهد گردید. همانطوریکه ملاحظه خواهد شد، در برخی اسناد تاریخی برای ناحیه مورد بحث، اسم سردرود و صحرا ذکر شده، در برخی دیگر سرد و صحرا. برای درب واحد گجیل (گجیل قاپیسی)، هم نام دیگر سردرود ضبط گردیده، هم سرد. محله یا کوی واحدی در تبریز نیز، با اسم سردرود یا سرد نام برده شده است. مطلب دیگر اینکه، نام بلوک سرد صحرا یا سردصحرا در اسناد زیادی برای این ناحیه استفاده گردیده است. در اینمورد باید گفت،

زمان پهلوی دوم ضمن قطع کامل ارتباط آذربایجان با دریای خزر، به استان گیلان تاسیس شده در سال ۱۳۴۴ شمسی داده شده، به کنترل گیلکها درآمده است.

۴. طبق این منبع معتبر تاریخی میتوان گفت، محدوده تاریخی آذربایجان داخل ایران (جنوب ارس)، از شرق با دریای خزر و سمنان، از غرب با ترکیه و عراق تا حوالی قصر شیرین و از جنوب با لرستان همسایه بوده است. یعنی شامل استانهای آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، اردبیل، زنجان، همدان، قم، قزوین، تهران، گیلان، البرز، مرکزی، گروس_اورامان (سنندج) و کرمانشاه میباشد.

منابع:

- ۱_ ترجمه تاریخ طبری، ابوعلی محمد بلعمی، به اهتمام محمدجواد مشکور، تهران، سال ۱۳۳۷ شمسی
- ۲_ سفرنامه جکسن (ایران در گذشته و حال)، آبراهام والتاین ویلیامز جکسن، ترجمه منوچهر امیری و فریدون بدره‌ای، انتشارات خوارزمی، تهران، چاپ دوم ۱۳۵۷ شمسی

موضوع، منعکس کننده رواج آلان در میان ترکان بومی برای این ناحیه در گذشته است. بدلیل قرار گرفتن در این جلگه هم، هر سه اسم مکان مذکور در رابطه با آلان بوده است و همانگونه که خواهد آمد، با آن ریشه یابی گردیده اند. آلاندوز (از محلات فعلی سردرود و با نام رسمی القلندیس)، بازتابنده موقعیت اوایل آلان و ریشه آن آلان دوز (Alan düz) یا آلان دیز (Alan diz) بوده است. آبالان (نام قدیم و اصلی میان سفلی)، در مرکز آلان قرار گرفته و ریشه اش، آبالان (Aba alan) بمنی آلان مادری، اصلی و مرکزی میباشد. ساغالان (سهلان) نیز، سمت راست آلان تبریز بوده و ریشه آن، ساغ آلان (Sağ alan) میباشد. بعلاوه، نمونه مشابه آلان تبریز، آلان سراب میباشد که راجع به آنهم، عنوانی گنجانده شده است.

۲) ناحیه تاریخی صحرای تبریز و اسامی مکتوب آن

بین شهرهای تبریز و صوفیان، دشت وسیع همواری وجود دارد که نواحی همجوار آن از سه طرف کوهستان بوده، از یک طرف هم دریاچه اورمیه میباشد. طرف جنوب و تبریز این دشت، کوههای سههد، شمال آن دامنه های جنوبی (گونئی) کوه میشوو، شرقش کوهستان روداقای (روداغای/ رودقات)، غربش هم دریاچه مذکور است. در کتب تاریخی از این دشت، با عنوان صحرا یاد شده است. به خاطر تعلقش به تبریز، آن ناحیه صحرای تبریز نامیده گردیده است. همچنین، به دلیل مرکزیت داشتن شهر سردرود (سردری) در آن محال، نامش سردرود و صحرا و اسامی منتج از آن، یعنی سرد و صحرا، سرد صحرا و سردصحرا نیز مکتوب گشته است. شایان ذکر است، به این منطقه دشت تبریز نیز گفته میشود.

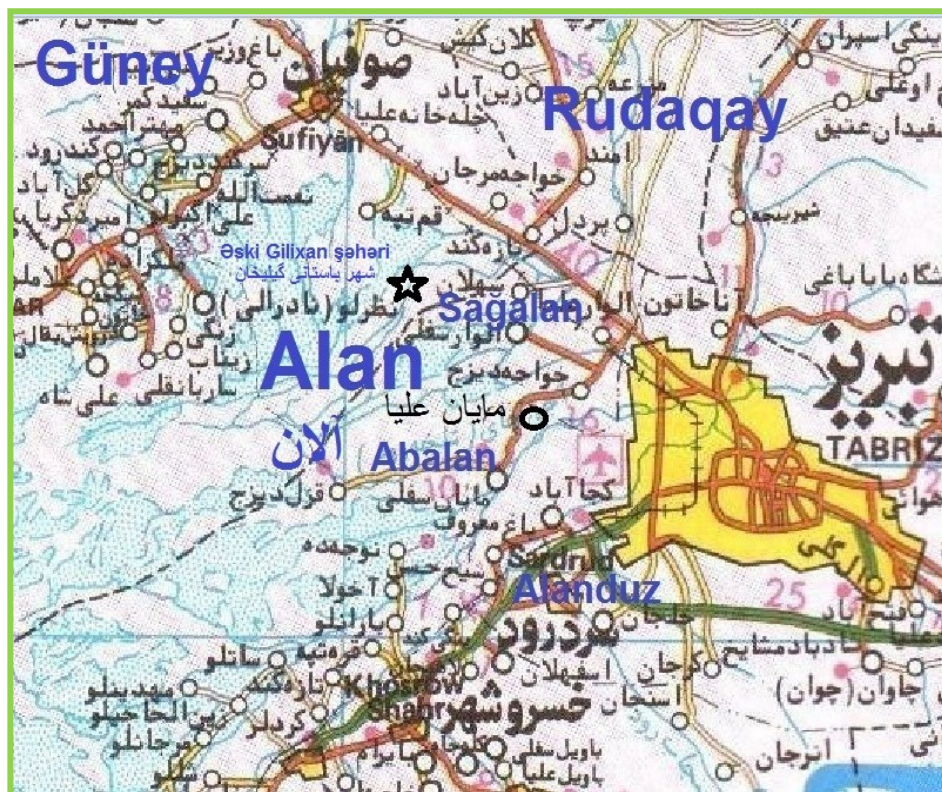
صفت سرد در این ترکیبات، برخلاف آنچه خلیپها میپندارند، مشخص کننده سردی نسبی صحرا نبایستی باشد. زیرا، آب و هوای این دشت و صحرا در مقایسه با اطراف کوهستانی آن بطور طبیعی گرمتر بوه و سردتر نیست. یعنی، به این صحرا و دشت تبریز صفت سرد اطلاق کردن غیرطبیعی و بی مسمی میباشد! بلکه، سرد کوتاه شده سردرود میباشد.

در قسمت چهارم، جهت آشنایی خوانندگان با موضوع مهم فارسیزاسیون، بحثی با عنوان فارسیزه کردن توپونیمهای ترکی در نوشته ها گنجانده گشته است و مثالهای هم از محال مورد گفتگو، ذکر گردیده اند. در آن قسمت همچنین، در مورد قانون هماهنگی اصوات در زبان ترکی توضیحاتی بیان شده است.

کلمه صحرای مکتوب گشته در نام محال مورد بحث، توسط مردمان بومی برای نامیدن این ناحیه استفاده ای ندارد و به نظر میرسد، ترجمه فارسی گشته از یک اسم بومی باشد. آن نام بومی، در میان اهالی روستاهای این ناحیه و نواحی همجوار جستجوهای ناموفق شده است و احتمالاً، نام مورد اشاره منسوخ گردیده است. با وجود این، همانطوریکه در قسمت پنجم و نهایی مقاله خواهد آمد، کلمه صحرا، در لغتنامه های فارسی به معنای زمین هموار و فراخ ضبط گشته که برای توصیف ناحیه مورد بحث، هم معنی کاملاً مناسبی میباشد. کلمه آلان (Alan) نیز، به همان معنی در فرهنگ های ترکی ضبط شده است. همچنین آلان، در اسامی سه روستای کهن محال مورد بحث به نامهای آلاندوز (Alanduz)، آبالان (Abalan) و ساغالان (Sağalan) منعکس گشته است که در سه قسمت از نظر جغرافیایی متفاوت آن دشت وسیع واقع گشته اند و این

نموده، از آنها استفاده کرده اند. برای رفت و آمد به اوست گونئی و صوفیان، ساغ آلان نزدیک تر و برای آشغی گونئی و شبستر، آبا آلان. بطور طبیعی نیز، روستاهایی که در این مکانها قرار گرفته اند را هم، بنام بخششان نامیده اند. ضمنا، دست چپ روستای آبالان، تا دریاچه اورمیه اراضی این روستا بوده، سول آلانی وجود نداشته است.

با این آشنایی مختصر، در ادامه این عنوان با ارائه

شکل ۱: ناحیه آلان (Alan)، آاندوز (Alanduz) در اوایل، آبالان (Abalan) در مرکز و ساغالان (Sağalan) سمت راست ناحیه

جهت آشنایی با ناحیه صحرای تبریز، در شکل ۱ نقشه ای از آن محال نشان داده شده است. بنا بر استدلالات آورده شده در قسمت پنجم، اسم بومی این صحرا و دشت آلان بوده است. آلان (Alan)، در نقشه درج گشته، دو همسایه کوهستانی آن گونئی (Güney) و روداقای (Rudaqay) هم مشخص گردیده اند. همچنین، نام سه روستای اغلب مورد بحث این مقاله، آاندوز (Alanduz)، آبالان (Abalan) و ساغالان (Sağalan) در مکانشان درج شده، معین شده اند. آاندوز در حال حاضر، از محلات شهر سردرود محسوب میگردد و نام رسمی القلندیس دارد. آبالان و ساغالان نیز بترتیب اسامی رسمی مایان سفلی و سهلان دارند. بعلاوه، محل شهر باستانی گیلیخان در این دشت هم، در نقشه مشاهده میگردد. گفتنی است، به خاطر شلوغ نشدن شکل، در نامها بیشتر، تنها از حروف لاتین ترکی آذربایجانی استفاده شده است.

لازم به ذکر است، شبیه اوست گونئی (انزاب) و آلت گونئی (انزاب) برای محال گونئی که هنوز هم رایج هستند، ساکنان بومی آلان را نیز به دو بخش عمده با مسمی بنامهای ساغ آلان و آبا آلان تفکیک و نامگذاری

نمونه اسناد معتبر، به اسامی کتابی رایج ناحیه مورد بحث اشاراتی میگردد:

۲-۱) صحرای تبریز، وقف نامه ربع رشیدی اثر رشیدالدین فضل الله همدانی، دوره ایلخانی

وقف نامه ربع رشیدی، توسط رشیدالدین فضل الله همدانی وزیر غازان خان ایلخانی در سال ۷۰۹ قمری (۱۳۰۹ میلادی و حدود هفتصد سال پیش) نوشته شده، در آن به شرح و توضیح املاک و اراضی وقف شده شخصی رشیدالدین و نحوه اداره عواید و قوفات برای شهرک علمی ربع رشیدی تبریز که خود او ایجاد کرده بود، پرداخته شده است. اطلاعات ارزشمند جغرافیایی و تاریخی در مورد تبریز و اطراف آن در وقف نامه موجود میباشد. در وقف نامه مذکور، از روستاهای مختلف صحرای تبریز هم اسناد تاریخی مهمی وجود دارند. در وقفنامه ربع رشیدی که به کوشش مجتبی مینوی و ایرج افشار چاپ گشته، در صفحه ۲۵۶، اراضی وقفی رشیدالدین از روستای لاکه دیزج (لاکدزج، نوکه دیزه) که از دیه های ناحیه صحرای تبریز میباشد، چنین مکتوب گشته است:

"[۱۷] تمامت

سدس و ثمنی مشاع از قریه لاکدزج از دیه های ناحیه صحرای تبریز، حدود آن متصل است به اراضی قریه

تحصیل کرده آن روستا و آشنا با زبان و اصطلاحات عربی،
تصحیحات چندی روی آن انجام داده است. نتیجه این
بازنویسی و اصلاحات بقرار زیر است:

"البایعه الطایعه مسمات تمام (نسا) بنت مشهدی بابا
المشتری الراغب کربلایی علی رضا ابن مشهدی علی اکبر
المبیع

تمام و همگی یکربع یک قطعه زمین مع چمن واقعه در
قریه ابلال محدوده به ملک علی اکبر مایانی و به ملک
خیرالحاج حاج حاجی بابا طرفی نهر طاحونه طرفی سراب
با توابع شرعی و لواحق عرفیه به مبلغ سه تومان پانصد
دینار رایج اشرفی محمد شاهی هجده نخودی از قرار ... و
صیغه صحیحه شرعیه مشتملاً علی الايجاب والقبول بر
نهج شرع انور مطاع لازم الاطباع حین العقل والاختیار
لابالاکراه و لا بالاجبار بینهما جریان یافت و اسقاط جمیع
خيارات موجبه للفسخ سیمما خیارالغبن فاحشاً کان ام
افحش بینهما صادر گردید و بایعه مزبوره تخلیه ید نموده
مبیع را به تصرف مشتری داد و مشتری مزبور به ضبط
تصرف مالکانه خود درآورد (تحریر) فی ۲۰ ربیع الاول
۱۲۶۵

شهود خیرالحاج حاج حاجی بابا، مشهدی اقا علی،
مشهدی علی اصغر، مشهدی تقی، و اخوند ملا محمد
حسین

و أنا من الشّاهدين

مُهر (عبد حق ویردی)"

۲-۲) سردرود و صحرا، کتاب نزهة القلوب تالیف
حمداله مستوفی، دوره ایلخانی

کتاب دانشنامه گونه ای بنام نزهة القلوب، تالیف حمداله
مستوفی مربوط به دوران ایلخانیان موجود میباشد که
مؤلف آنرا در سال ۷۴۰ قمری نگاشته است. مستوفی، در
باب سوم کتابش و صفحه ۸۵ آن، مشخصات بلاد
آذربایجان را ذکر نموده، به شرح سیمای تبریز آن عصر
پرداخته، از نواحی آن نیز یاد نموده است. در آنجا و
صفحه ۸۹ و ۹۰، از ناحیه مورد بحث با اسم سردرود و
صحرا نام برده است:

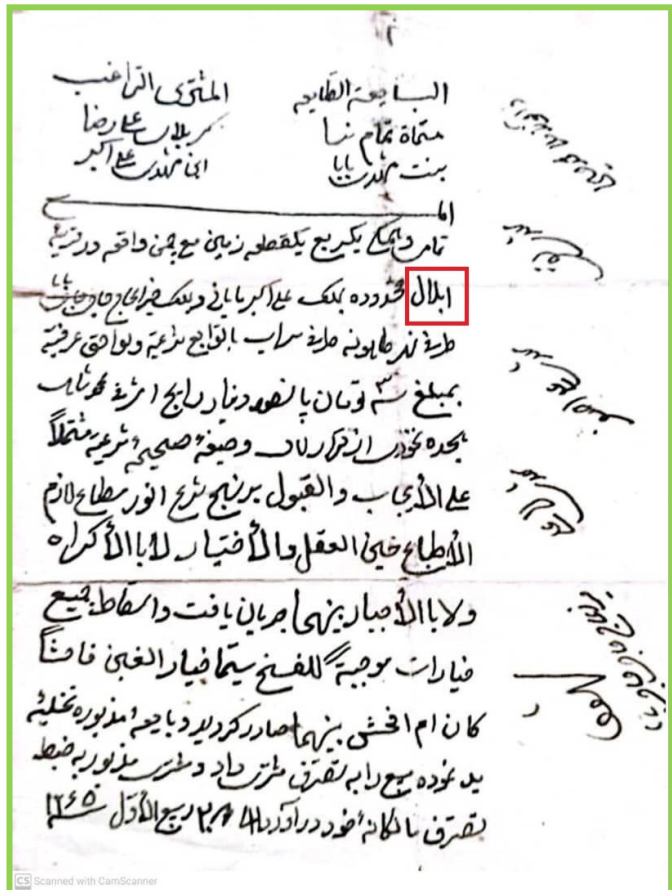
"... دوم ناحیت سردرود و صحرا به طرف جنوبی مایل به
غرب به یک فرسنگی شهر افتاده است و دیه های سردرود
با باغات شهر متصل است و اکثر باغستان آن مواضع باهم
پیوسته است چنان که فرق نتوان کردن که از توابع کدام

علیباد و به اراضی قریه مایان و ابلال و به اراضی قریه
کجاباد و به اراضی مزرعه فخرالدین احمد و به ساقی
خواهان بند و به سور جدید و به اراضی درب ویجویه و به
اراضی درب نو باخونی، با جمیع توابع و لواحق و مضافات
و منسوبات و متعلقات، و این حصه از ملک نظام الدین به
مبیعت شرعی منتق شده."

در این سند قدیمی، به روستای آبالان با نام ابلال اشاره
شده است و قریه مایان در آنهم، مربوط به یوخاری مایان
فعلی میباشد. ابلال، مطابق با بررسیهای بعمل آمده، یکی
از اسامی رایج مکتوب آن روستا قبل از مایان شدنش بوده
است. در این مورد، اسناد زیادی از آن روستا بدست آمده
است. نمونه ای از این اسناد مورد بحث نیز، مطابق شکل
۲، سند خرید و فروش یک قطعه زمین واقع در قریه ابلال
به سال ۱۲۶۵ قمری میباشد.

شکل ۲: سند خرید و فروش یک قطعه زمین واقع در قریه
ابلال، سال ۱۲۶۵ قمری

سند فوق و بازنویسی اش در کانال آلبوم مایان سفلی
انتشار یافته است. بعد آقای سلمان ابادری، از افراد

همچنین، در اسناد تاریخی زیادی نام این ناحیه سرد صحرا یا سردصحرا قید شد است. مثلا، همانگونه که در شکل ۳ ملاحظه میگردد، در کتاب تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه تبریز اثر نادر میرزا قاجار و مربوطه به دوران قاجار، در صفحه ۵۳ و موضوع حاجی میرزا لطفعلی امام جمعه، القاندیس که همان آلاندوز میباشد، از ناحیه سردصحرا ذکر گردیده است.

شکل ۳: تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه تبریز، حاجی میرزا لطفعلی امام جمعه، القاندیس (آلاندوز)

۲-۶) سرد صحرا / سردصحرا، اعلان آگهی ثبت اسناد تبریز، دوره پهلوی

در سال ۱۳۱۳ شمسی، سازمان ثبت اسناد تبریز برای سازماندهی املاک منطقه و مشخص نمودن مالکان آنها آگهی هایی منتشر کرده است. در آنجا همانطوریکه در شکل ۴ نشان داده شده، ناحیه ده تبریز محال سردصحرا قید شده است. ناحیه مذکور شامل بیش از ۵۰ روستا، از جمله میان سفلی (آبالان) و سهلان (ساغالان) بوده، خود سردرود مرکز ناحیه نیز در سطر اول دیده میگردد.

شکل ۴: ناحیه ده تبریز، سال سردصحرا، ۳۱۳ شمسی

دیه است و میوه های خوب دارد و سردست و دوش و جولاندرق و الغانبدر و کجاباد و لاکدرج از معظمت اوست. و ناحیت صحرا غله روست، آب سراورود به زراعت آن جا می نشیند."

به روستای آلاندوز در این سند قدیمی، با نام الغانبدر اشاره گشته است که در مورد شکل صحیح آن در بحث آخر توضیحاتی ذکر خواهد گردید.

۲-۳) سردرود، سفرنامه اولیاء چلبی به ایران عصر صفوی اثر اولیاء چلبی، دوره صفوی

سفرنامه اولیاء چلبی به ایران عصر صفوی، به ترجمه و پژوهش علی ابوالقاسمی و دکتر مهدی وزینی افضل سال ۱۴۰۰ در شهر جیرفت انتشار یافته است. در سفرنامه چلبی ناحیه مورد بحث در صفحات ۶۲ و ۶۳ با اسم سردرود (مرکز ناحیه) چنین توصیف شده است:

"ناحیه دوم محال سردرود که در جانب غرب و نزدیک به باغهای تبریز است. هشتاد پارچه روستای معمور و آباد است. دوش، جولان دوروق، القابندلیس، لاکدیزج و کجاباد از روستاهای مشهور این ناحیه هستند. این روستاها همگی دارای مسجد، حمام و مهمانسرا هستند. مزارع آنها از رودخانه سردرود سیراب میشود و محصولاتش فراوان است."

در توصیف فوق از محال سردرود، القابندلیس، کتابتی از نام آلاندوز میباشد.

۲-۴) سرد و صحرا، مرآت بلدان نوشته محمدحسن خان اعتماد السلطنه، دوره قاجار

کتاب مرآت بلدان، نوشته محمدحسن خان اعتماد السلطنه میباشد که در مورد جغرافیا و تاریخ در دوران قاجار نگاشته گشته است. در صفحات ۵۴۲ تا ۵۵۵ آن کتاب، به شرح شهر تبریز و نواحی آن پرداخته شده است و در آخر صفحه ۵۴۶ و ابتدای صفحه ۵۴۷، از ناحیه مورد بحث به صورت سرد و صحرا نام برده گشته است:

"... ناحیه سرد و صحرا به طرف جنوب مایل به مغرب به یک فرسنگی شهر افتاده و دیه های آن با باغات شهر متصل است و اکثر باغستان آن مواضع به هم پیوسته چنان که فرق نتوان کرد که از توابع کدام دیه است و میوه های خوب دارد..."

۲-۵) سرد صحرا / سردصحرا، تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه تبریز اثر نادر میرزا، دوره قاجار

قابل ذکر است، نام بلوک سرد صحرا یا سردصحرا، نظیر دو سند آخر این قسمت، در اسناد زیادی برای ناحیه مورد بحث استفاده شده است. در این مورد باید گفت، صفت سرد در این ترکیبات، برخلاف آنچه خلیفه میپندارند، مشخص کننده سردی نسبی

عنوان دروازه های تاریخی تبریز، دروازه های هشت گانه تبریز را آورده، دروازه پنجم را چنین تعریف کرده است: "۵. گجیل قاپی سی (درب گجیل): گجیل قاپی سی با نام درب «سرد» یا «سردرود» به سمت غرب قرار داشت. این دروازه با برجها و طاقهای بلند در یکی از مناطق پرتردد شهر قرار داشته و در حال حاضر نیز موقعیت قبلی خود را به لحاظ رفت و آمد حفظ کرده است."

محلہ یا کوی واحدی در تبریز وجود داشته که هم با اسم سردرود به آنجا اشاره شده است و هم سرد. مثلا، در سفرنامه اولیا چلبی که در قسمت قبلی به آن اشاره گردید، چلبی در صفت ۵۷ و ۵۸ حمامهای عمومی شهر تبریز را چنین توصیف نموده است:

"در این شهر بیست و یک باب حمام عمومی باصفا وجود دارد. حمام پشت کوشک، حمام یخ، حمام جهانشاه در نزدیکی مسجد جهانشاه، حمام محلہ میارمیار، حمام محلہ سردرود، حمام محلہ ویجویه، حمام محلہ پل باغ، حمام محلہ شتربان در پشت مسجد سلطان حسن، حمام محلہ ری، حمام محلہ خیابان و حمام محلہ سرخاب. در هر کدام از این حمامها یک یا دو حوض، سکو و آبراه، هوای پاک و تمیز، دلاکان ماهر و جوانان پری رو وجود دارد."

همانطوریکه ملاحظه میگردد، حمام محلہ سردرود مشاهده میگردد، ولی حمام محلہ با نام سرد وجود ندارد. اما نادر میرزا در کتاب تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه تبریز و صفحه ۶۹ آن، از کویی بنام درب سرد چنین یاد میکند: "کوئی کوچک است بغربی شهر نیک آباد بدین کوی اهل ثروت و تجار و اعیان باشند و هیچ بستان نباشد" بنابر این، با عنایت به استدلال فوق میتوان نتیجه گرفت، در بلوک مورد بحث کلمه سرد مکتوب شده مخفف سردرود میباشد. به همین ترتیب هم، سردصحرا یا سرد صحرا نیز کوتاه شده سرد و صحرا بوده است.

صحرا نیاستی باشد. زیرا، آب و هوای این دشت و صحرا در مقایسه با اطراف کوهستانی آن بطور طبیعی گرمتر بوه و سردتر نیست. یعنی، به این صحرا و دشت تبریز صفت سرد اطلاق کردن غیرطبیعی و بی مسمی میباشد! بلکه، همانطوریکه در قسمت بعدی استدلال خواهد شد، سرد در اینجا کوتاه شده سردرود میباشد.

۳) دلایل مستند بر کوتاه شده بودن سرد بجای سردرود

برای کوتاه شده بودن سرد بجای سردرود و استفاده از آن در اسامی مکتوب ناحیه صحرا، سه دلیل مستند زیر را میتوان ذکر نمود:

الف) در برخی اسناد تاریخی برای ناحیه مورد بحث، اسم سردرود و صحرا مشاهده میگردد و در برخی دیگر سرد و صحرا. مثلا، همانطوریکه در قسمت قبلی هم دیده شد، در سند دوم حمداله مستوفی در نزه القلوب آن ناحیه را سردرود و صحرا اسم برده، ولی در سند چهارم محمدحسن خان اعتماد السلطنه در مرآت بلدان آنجا را سرد و صحرا ضبط نموده است.

ب) به درب واحد گجیل (گجیل قاپیسی) در سمت شهر سردرود، هم با نام سردرود اشاره گردیده است و هم سرد. مثلا، در کتاب محلات و مشاهیر فرهنگی و تاریخی منطقه ۸ شهرداری تبریز نوشته آقای بهروز خاماچی که سال ۱۳۸۴ در تبریز انتشار یافته است، در عنوان دروازه های هشت گانه تبریز و سابقه تاریخی آنها و صفحه ۳۳۲ کتاب مذکور، درب سرد یا دروازه گجیل، یکی از دروازه های تاریخی آن شهر نام برده شده است. همچنین، در پایگاه خبری و تحلیلی تاریخ و فرهنگ ایران، در مطلبی با

فارسی با دستورات حکومتی نیاز بحث طویل دارد که در اینجا به آن نمیپردازیم.

در مورد این موضوع، مقاله ای با عنوان تغییر نام و فارس‌سازسیون توپونیم‌های شهرستان مرند به قلم نگارنده نوشته شده است که در شماره ۲۲۹ ماهنامه خدا آفرین مه‌ماه ۱۴۰۳ چاپ گشته است. در آن مقاله، مطالب بیشتر و مفصلتری در مورد فارس‌سازسیون وجود دارند.

گفتنی است، شبیه عمل فارس‌سازسیون در مورد ثبت توپونیم‌های ترکی در سایر زبانها نیز روی میدهد، با این تفاوت که در آثار قدیمی غیرفارسی جعلی مشاهده نمیشود، بلکه مولیفین اسمی که از مردم شنیده اند را، گاه با تفاوت طبیعی در حروف صدادار ضبط کرده اند.

نکته: قانون هماهنگی اصوات در زبان ترکی

حروف صدادار در زبان ترکی ۹ عدد میباشند: آ (a)، او (u)، ای (i)، اُ (o)، آ (ə)، اِ (e) ای (i)، او (ö) و او (ü). چهار صدای اول اصطلاحاً قالبین نامیده میشوند و پنج حرف بعدی اینجه. اگر اولین حرف صدادار کلمه ای اینجه باشد، تمام حروف صدادار آتی آن کلمه اینجه و اگر حرف اول صدادار کلمه‌ای قالبین باشد تمام حروف صدادار آن کلمه قالبین خواهند بود. اگر یک اسم ترکیبی، از دو بخش شکل گرفته باشد که یک بخش آن قالبین و دیگری اینجه باشد، در آنصورت تبدیل حروف صدادار انجام گرفته و تماما قالبین یا تماما اینجه میگردند.

اگر در یک اسم، قانون هماهنگی اصوات ترکی رعایت شده باشد، بومی است و بومیان آشنا به فقط ترکی هم حتماً آن قانون را رعایت مینمایند. اما اگر رعایت نشده باشد، غیر بومی بوده و معمولاً فارس‌سازسیون است و اینگونه کلمات فقط از زبان افراد با سواد فارسی یا عربی خارج میگردند.

۵) آلان؛ نام بومی ناحیه تاریخی صحرای تبریز

برای درک دقیق تر معنی کلمه صحرا در زبان فارسی، به لغتنامه‌های آن زبان که در فضای مجازی در دسترس هستند، مراجعه شده است. در لغتنامه مشهور دهخدا، بعنوان مثال، صحرا دخیل از عربی بیان شده، بدین گونه نیز معنی گشته است:

"صحراء. دشت. ج، صحراوات، صحاری. (مذهب الاسماء). دشت هموار. گشادگی فراخ بی گیاه. بیابان. بر. هامون. زمین هموار و فراخ. اراجیح. بجده. بریه. تیر. جبار. جَبان. جبانة. جَرَد. ملا. (منتهی الارب) : ..."

در تقسیمات کشوری در قرن اخیر، تغییرات زیاد روی داده است. اما هنوز، اسم بی مسمای سردصحرا بعنوان دهستانی وابسته به بخش مرکزی تبریز در آمار آذربایجان شرقی در آخرین سرشماری سال ۱۳۹۵ دیده میشود. دهستان مزبور، شامل روستاهای در تقسیمات فعلی ورنق، کرجان، اسنجان، انرجان، هزه بوران و زینجناب میباشد.

۴) فارس‌سازسیون کردن توپونیم‌های ترکی در نوشته‌ها

توپونیم (اسم یک مکان) نشان میدهد، هویت بخشان به آن محل و ساکنین اولیه آنجا از کدام قوم بوده است. از اینرو، جهت تحریف نشدن گذشته تاریخی و حفظ هویت ساکنان اولیه مکانها، بایستی از اسامی خاص و بومی آنها بدقت محافظت گردد. ولی در ایران، بعد از به قدرت رسیدن رضاخان پهلوی و حاکم شدن فارسها در حدود یکصد سال پیش، سیاستهای شوونیستی فارس‌سازسیون توپونیم‌های غیرفارسی از جمله ترکی رواج داشته است.

فارس‌سازسیون کردن توپونیم ترکی یعنی، حروف صدادار آنرا طوری تغییر دادن که تلفظش برای فارس زبانها راحت بوده و در زبانشان کلمه با تلفظ مشابه داشته باشد. با فارس‌سازسیون توپونیم ترکی هویت خود را از دست داده جعلی میگردد و حتی ممکن است در خود زبان فارسی نیز بی معنی باشد. میتوان گفت، اغلب اسامی رسمی شهرها و روستاهای مناطق ترک نشین ایران از جمله آذربایجان، فارس‌سازسیون گشته اند. مثلاً در دشت مورد بحث تبریز، سردری به سردرود، آاندوز به القلندیس، آشاغی مایان (آبالان) به مایان سفلی، ساغالان به سهلان، خیلجان به خلجان، آخولا به آخوله، کورجان به کرجان و غیره بدل شده اند. قابل ذکر است، زبان ترکی نه حرف صدادار دارد که همگی کوتاه هستند، در صورتیکه فارسی سه حرف صدادار کوتاه و سه حرف صدادار کشیده دارد. از اینجا مشخص میباشد، نوشتن درست بسیاری از اسامی ترکی به دلیل عدم انتقال صحیح حروف صدادار به زبان فارسی مقدور نیست. بنابر این در مورد ثبت اسامی ترکی اگر مشاهده کردیم، مردم بومی یک منطقه نام یک محل را یک گونه تلفظ میکنند، ولی در ثبت اسم به فارسی اساساً در حروف صدادار تفاوت وجود دارد، نام صحیح را تلفظ مردم منطقه منعکس مینماید و باید از آن توپونیم محافظت گردد. جعل عمدی اسامی ترکی (بومی) به شکل

شکل ۵: شهر سردرود، میدان آlandوز، زمستان ۱۳۹۸

آلان، در کتاب معتبر دیوان لغات الترك اثر محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است و توسط دکتر صدیق به فارسی ترجمه گشته، بصورت قدیمی آلانگ (alan) درج گردیده است. معنی آن نیز، در صفحه ۱۳۸ چنین بیان شده است:

"آلانگ یازی (alan yazı) یعنی: دشت هموار. این تکواژه از کلمه آنگیل (anıl) در معنای درب فراخ و گشاده به قاعده جابجایی حروف، ساخته شده است."

از توضیحات فوق میتوان استنباط نمود، به زمین هموار و فراخ (و گشاده) آلان گفته میگردد. همانطوریکه در بالا بیان گشت، کلمه صحرا در زبان فارسی به همان معنی زمین هموار و فراخ برای این ناحیه مکتوب گشته، بکار رفته است. یعنی، صحرا ترجمه ای آلان بوده است. آلان، در سایت فرهنگ ایتیمولوژیک نشانیان که به زبان ترکی استانبولی میباشد، بصورت زیر ریشه شناسی و معنی شده است:

Köken"Eski Türkçe alan "dağlar arasındaki açık ve düz yer, meydan" sözcüğünden evrilmiştir."

ترجمه ترکی استانبولی به فارسی متن بالا چنین میشود: "ریشه" زمین هموار و فراخ در بین کوهها، میدان" از واژه آلانگ در ترکی قدیم تکامل یافته است."

ناحیه مورد بحث نیز، همانگونه که در قسمت دوم این مقاله ذکر گردید، از سه طرف کوهستان بوده، یک طرفش هم دریاچه اورمیه میباشد و آلان، کاملاً مناسب برای نامگذاری آنجا بوده است.

مترادف زمین هموار و فراخ برای صحرا در تعریف بالا از دهخدا، برای توصیف ناحیه مورد بحث، هم معنی کاملاً مناسبی میباشد. ولی، چون بومیان ترک منطقه برای این ناحیه از صحرا استفاده نمی نمایند، از اینرو به نظر میرسد، این کلمه ترجمه ای از لغت ترکی باشد که بین بومیان کاربرد دارد یا داشته است. این کلمه بومی، در بین اهالی روستاهای مختلف محال مزبور و همچنین نواحی همسایه گونئی، روداقای و غیره جستجو شده است. ولی تاکنون، نتیجه ای حاصل نشده است و احتمالاً کلمه مزبور منسوخ گشته است. با وجود این اما، شواهدی در دست است که نشان میدهند، نام بومی ترکی ناحیه تاریخی صحرای تبریز، آلان بوده است. یعنی، آلان به صورت صحرا ترجمه شده است و شبیه ارونق -انزاب و رودقات به جای نامهای گونئی و روداقای، در کتب تاریخی استفاده شده است.

در حال حاضر، از کلمه آلان بدان معنی زمین هموار و فراخ در ادبیات ترکی آذربایجانی کم استفاده میگردد و به جای آن بوزقیر و غیره را بکار میبرند. ولی آن کلمه در ترکی استانبولی زیاد استفاده میشود. با وجود استفاده کم آلان در ترکی آذربایجانی امروزی، این کلمه در اسامی روستاهای فراوانی در آذربایجان مشاهده میگردد که نشان از کاربرد زیاد آن در گذشته دارد.

آلان، در اسامی سه روستای کهن محال مورد بحث به نامهای آlandوز، آبالان و ساغالان مشاهده میگردد که در سه قسمت از نظر جغرافیایی متفاوت آن دشت وسیع واقع گشته اند و این موضوع، منعکس کننده رواج آلان در میان ترکان بومی این محال در گذشته است. بدلیل قرار گرفتن در این دشت، هر سه اسم مکان مذکور در رابطه با آلان بوده، بایستی با آن ریشه یابی گردیده اند.

به هر حال در ادامه این قسمت، ابتدا به معنی کاملاً مناسب آلان برای ناحیه مورد بحث پرداخته خواهد شد. سپس، بحث منعکس شدن آلان در اسامی سه روستای آlandوز، آبالان و ساغالان ناحیه مذکور و معنانشناسی آنها خواهد بود. در نهایت نیز، نمونه ای مشابه آلان تبریز که در آذربایجان وجود دارد، معرفی خواهد شد که آلان (آلان بیروغوش) سراب میباشد.

۵-۱) معنی آلان در لغتنامه ها

آن در لغتنامه‌ها برای این دشت توضیحاتی قید گردید. ولی بخش دومشان، به نظر در اصل دوز (düz) یا دیز (diz) بوده است که با آلان دارای هم حروف صدادار قالین هم آوا شده، نامیده‌های بومی مذکور را ایجاد نموده اند. موضوعی که در لهجه‌های ترکی اتفاق می‌افتد، مانند نامیده بومی آسلاندوز (Aslanduz) که از ترکیب آسلان (Aslan) با دوز (düz) یا دیز (diz) بدست آمده است. یعنی ریشه نام این روستا، آلان دوز (Alan düz) یا آلان دیز (Alan diz) بوده است.

آلان دوز، به مفهوم روستایی که در امتداد و راستای آلان قرار گرفته، وجه تسمیه مناسبی می‌باشد.

اما نام آلان دیز، به خاطر دژ یا قلعه می‌توانست باشد که در نزدیکی‌های آلان ساخته گشته بود. صورت دیگر دیز نیز، تیز می‌باشد که در صفحه ۴۹۲ دیوان کاشغری به معنی مکان مرتفع آمده است و قید گشته، فارسها این کلمه را آموخته اند و به قلعه دز می‌گویند. قابل ذکر است، روستاهای قدیم این منطقه، معمولا حصار و قلعه داشته اند و از نشانه‌های آن دیز و قالا می‌باشد که در اسامی روستاها یا اماکن آنها وجود دارند.

نام روستای آاندوز، همانطوریکه در مبحث دوم ذکر گردید، در کتاب قدیمی نزهه القلوب تالیف حمداله مستوفی به شکل نادرست الغاندر ضبط گردیده است. شکل تصحیحی یا مکتوب الغاندز، از الغاندر صحیحتر است. النغ دز هم، صورت فارسیزه صحیح، صورت قدیمی و حاوی نون غنه دار آلانگ دوز یا آلانگ دیز می‌توانست باشد.

در القلندیس، نام رسمی آاندوز، حرف لام دوم اضافی به نظر میرسد. القندیس درست تر از القلندیس است. النق دیس هم، صورت فارسیزه دیگر آلانگ دیس (دیز/دوز) می‌توانست باشد.

همچنین، روستاهای مشابه آاندوز (Alanduz) یا آاندیز (Alandiz)، در کشور ترکیه نیز وجود دارند که در سایت جهانی نامهای جغرافیایی هم مشاهده می‌گردند. Alandiz، نام روستایی در استان دنیزلی ترکیه است. Alandüzü هم، نام دو روستا در استانهای ساکاریا (Sakarya) و حککاری (Hakkâri) آن کشور می‌باشد.

آلان همچنین، در نام روستاهای آلان (سراب)، آوالان (هوراند)، موسی آلان (مهاباد)، حسین آلان (چاراویماق)، خوش آلان (اورمیه) و آلتاق (بستان آباد)، مارآلان (محلہ معروفی در تبریز) و غیره مشاهده می‌گردد.

۵-۲) انعکاس آلان در اسامی روستاهای ناحیه

آلان، در اسامی سه روستای کهن ناحیه مورد بحث مشاهده می‌گردد که در سه قسمت از نظر جغرافیایی متفاوت آن دشت وسیع واقع گشته اند. این موضوع، منعکس کننده رواج آلان در میان ترکان بومی برای این ناحیه در گذشته می‌باشد. همچنین بدلیل قرار گرفتن در این دشت هموار، هر سه اسم مکان (توپونیم) مذکور در رابطه با آلان بوده و بایستی با آن ریشه یابی گردند.

۵-۲-۱) روستای آاندوز (Alanduz) در اوایل آلان

روستای آاندوز (Alanduz)، در صده اخیر یکی از محلات شهر سردرود گشته است و نام رسمی آنجا القلندیس می‌باشد. مطلبی با عنوان گفتگو با آخرین دهدار سردرود (اسکندر زارع) در کانال پژواک خلیجان منتشر گشته و حاوی عکسی از نشریه ای بنام پیام روز می‌باشد. مطابق با اطلاعات آن مطلب، آاندوز تا سال ۱۳۳۶ شمسی، دهی مستقل بوده که با تبدیل سردرود به شهر و تاسیس شهرداری آن به سردرود الحاق و یکی از محلات سردرود شده است. کدخدا حسین منصوری (حسین کدخدا) هم، آخرین کدخدای آاندوز بوده است.

عکس ۵، نمایی از میدان آاندوز در شهر سردرود در زمستان ۱۳۹۸ شمسی (۲۰۲۰ میلادی) را نشان می‌دهد که در کانال گوگل سردری انتشار یافته است. مطابق بر مطالب کانال یاشا سردری هم، مسئولین تلاش نموده اند این میدان را به یک نام مذهبی تغییر دهند، ولی با اعتراضات اهالی آاندوز اینکار ممکن نگشته است. در میدان هم، نام بومی آاندوز دیده میشود نه رسمی القلندیس آنجا.

آاندوز، از سمت تبریز در اوایل دشت مورد بحث قرار گرفته است. همچنین علاوه بر آاندوز، آنجا نامیده بومی آاندیز (Alandiz) نیز دارد. بخش اول نامیده‌های بومی این روستا، همان آلان (Alan) می‌باشد که در بالا راجع به معنی مناسب

ترکان بوده، در آن مخرجهای ه، خ، و، ژ و ج وجود نداشته است. بدین ترتیب با توجه به نبود حرف و در ترکی قدیم، میتوان نتیجه گرفت، حرف و در آوالان واج میباشد و بعداً در لهجه ها از حرف ب در آبالان پدیدار گشته است. موضوعی که در لهجه های ترکی آذربایجانی کنونی نیز زیاد مشاهده میگردد. مثلاً، در کتاب دیوان لغات الترک تالیف محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است و توسط دکتر صدیق به فارسی ترجمه گشته، کلمه بار در صفحه ۵۰۲، به، هست، واژه ای بر وجود چیزی در جایی میباشد، معنا شده است. اما در لهجه های کنونی ترکی آذربایجانی، در طی زمان، ب به و مبدل و کلمه وار استفاده میگردد.

همچنین، حرف دوم نام کتابت شده ابلال در اثر قدیمی وقف نامه ربع رشیدی رشیدالدین فضل الله همدانی بحث شده در قسمت دوم که مربوط به حدود هفتصد سال پیش است، ب میباشد. اینهم، اصل بودن آبالان نسبت به آوالان را تایید مینماید.

به نظر میرسد آبالان (Abalan)، از ترکیب دو کلمه آبا (Aba) و آلان (Alan) ایجاد شده، دو حرف آ در وسط به مرور زمان یکی گردیده است. آبا در ترکیب این نام نیز، به نظر معنی مادر را میرساند. چون کلمه مادر در زبانها، مفهوم اصل، منبع، مرکز، مرجع و بزرگ را نیز نشان داده، استفاده میگردد. از اینرو، آبا آلان، بمعنی آلان مادری یا اصلی یا مرکزی و یا بزرگ، برای این روستا که در مرکز آلان نیز واقع است، وجه تسمیه مناسبی میباشد. راجع به مفهوم مناسب آلان برای این مکان در بالا توضیحاتی داده شد. در ادامه به مترادفهای مناسب آبا پرداخته میگردد.

برای واژه آبا، در صفحه ۱۱۸ کتاب دیوان لغات الترک تالیف محمود کاشغری که مربوط به قرن پنجم هجری است و توسط دکتر صدیق به فارسی ترجمه گشته، چهار معنا قید شده است:

الف) به معنی مادر (به ترکی اوغوزی)، این کلمه نزد ترکمان قارلوقلو، با بای صلبه (ب) تلفظ میشود. (ب) خرس ج) پدر (به ترکی تبتی)، گویا این کلمه از زبان عربی برجای مانده است. ... د) گیاهی که در کوهپایه ها روید، کوهپایه نشینان خورند و چون خیار، گیاهی خاردار است.

۵-۲-۲) روستای آبالان (Abalan) واقع در مرکز آلان

از اهالی بومی هر دو میان، سفلی و علیا، شنیده شده است که ابتدا اسم میان فقط به میان علیا اطلاق میشده و میان سفلی بعداً این نام را اخذ نموده است. بعلاوه، اسناد تاریخی غیر قابل انکاری هم در دسترس هستند که تغییر نام انجام گرفته در داخل دویست سال اخیر را تصدیق مینمایند. یکی از این اسناد مورد اشاره، در شکل ۲ تحت عنوان سند خرید و فروش یک قطعه زمین واقع در قریه ابلال و مربوط به سال ۱۲۶۵ قمری میباشد که ابلال، یکی از اسامی رایج مکتوب آن روستا قبل از میان شدنش بوده است.

اما، در لهجه های بومی میانها، به اسم اولیه میان سفلی اغلب با نام آوالان (Avalan) اشاره میگردد. همچنین، نهری از آجی چای منشعب، از میان روستای مذکور گذشته و نام قدیم روستا بر روی آن منعکس میباشد. نامیده های این نهر در واقع نامهای اطلاقی به این روستا نیز محسوب میگرددند. اهالی بومی و مسن آشای میان، به نهر مذکور نیز اغلب با عنوان آوالان اشاره میکنند و افراد دارای سواد فارسی به آنجا، ابلان (Əbələn) و ابلال (Əbələl) هم میگویند. بعلاوه، آقای محمد کاسبی، از افراد مسن میان سفلی، در گفتگویی که نگارنده با او داشته، اسامی نهر مذکور را آوالان و آبالان قید نموده است و بدین ترتیب، آبالان هم به اسامی بومی اطلاقی به نام اصلی میان سفلی افزودنی گشته است.

آوالان (Avalan) و آبالان (Abalan)، دو نامیده اطلاقی بومی برای اسم اصلی میان سفلی، تنها در واج دوم ب و و اختلاف دارند و با توجه به کهن بودن مکان، طبیعتاً هر چه قدر این حروف و واجها در زبانها و لهجه های قدیمتر بررسی گردند، به ثواب نزدیکتر خواهند بود. جهت بررسی اینموارد و بررسی حرفها، به کتاب سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی تالیف دکتر جواد هیئت مراجعه شده است. در کتاب مذکور، مراحل مختلف زبان ترکی در بخش دوم ذکر گردیده اند و در قسمت اول آن بخش و صفحه ۳۳ تا ۴۴ کتاب به قدیمترین شیوه شناخته شده ترکی، یعنی زبان ترکی گوک ترک (ترکی استانبولی Köktürkçe/ ترکی اورخون)، پرداخته شده است. ترکی قدیم گوک ترک مربوط به دوران پیش از اسلام آوردن

نزدیک تبریز، سولان و ابلان را ضبط نموده، به آنها ریشه فارسی بسته است! سولان، فارسیزه ساوالان یکی از نامیده های بومی ساغالان است. ابلان هم، به میان سفلی اشاره دارد و فارسیزه آبالان میباشد.

آبالان میتواند، از ترکیب آب (ab) و آلان (alan) نیز بدست بیاید و ریشه یابی گردد. آب، در لغتنامه ترکی قدیمی اثر پروفیسور دکتر فضولی بیات و دکتر مینارا علی یثوا، متخصصان موضوع که به زبان ترکی استانبولی در فضای انتشار داده اند، به معنی آو آمده است و مترادف شکار میباشد. در لغتنامه آنلاین گوگ ترک به ترکی استانبولی سایت آموزشی زبان و نوشته های ترکی تامگا نیز، به معنی شکار آمده است. در نتیجه، آب آلان میتواند به معنی آلان شکار نیز باشد. (آب، در ترکی امروزی آذربایجانی و استانبولی به آو تبدیل شده، به معنی شکار میباشد)

۵-۲-۳) روستای ساغالان (Sağalan) در سمت راست آلان

توسط چهار مقاله نشان داده شده، نام اصلی روستای با نام رسمی سهلان، ساغالان میباشد. در مقاله اول که تحت عنوان ریشه شناسی نام روستای سهلان، تیرماه ۱۳۹۵ در ماهنامه ائل بیلیمی تبریز چاپ شده، به وجه تسمیه نام این روستا پرداخته گشته است. ریشه نام این روستا را هم، ترکیب دو کلمه ساغ و آلان (ساغ آلان) دانسته و معنی آنرا، منطقه سالم و هموار معنانشناسی نموده است. همچنین، قسمتی از دو مقاله اولیا چلبی و روستای سهلان منتشر شده سال ۱۳۹۸ در ماهنامه ائل بیلیمی و ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی) انتشار سال ۱۴۰۰ در ماهنامه اوزان، به موضوع نام روستا اختصاص داده شده، در تایید ساغالان بودن مستندات ارائه گشته است. مقاله چهارم نگارنده نیز، مقاله ساغالان در اسناد تاریخی سه قرن گذشته میباشد که در شماره ۲۱۱ ماهنامه خدآفرین سال ۱۴۰۱ چاپ گشته است.

با معلومات فعلی اما، چون این روستا در قسمت سمت راست آلان مورد بحث قرار گرفته، ساغ در معنی راست و ساغ آلان، به معنی سمت راست آلان، وجه تسمیه بهتری

شکل ۱: آلان، رود ساغالان، یی. سال ۱۸۸۶ یلاری

آبا، در الف) به مادر در ترکی اوغوزی معنی شده است و از شاخه اوغوزی بودن زبان ترکی آذربایجانی امروزی، مفهوم مادر دادانش را تقویت میکند.

نیز، آقای اسماعیل هادی در لغتنامه جامع اتیمولوژیک ترکی- فارسی دیل دنیز، موقع تشریح معنی لغت آبا در صفحات ۴۵ و ۴۶، اولین و اصلی ترین معنی آبا را، مادر و مادر بزرگ معنی نموده است.

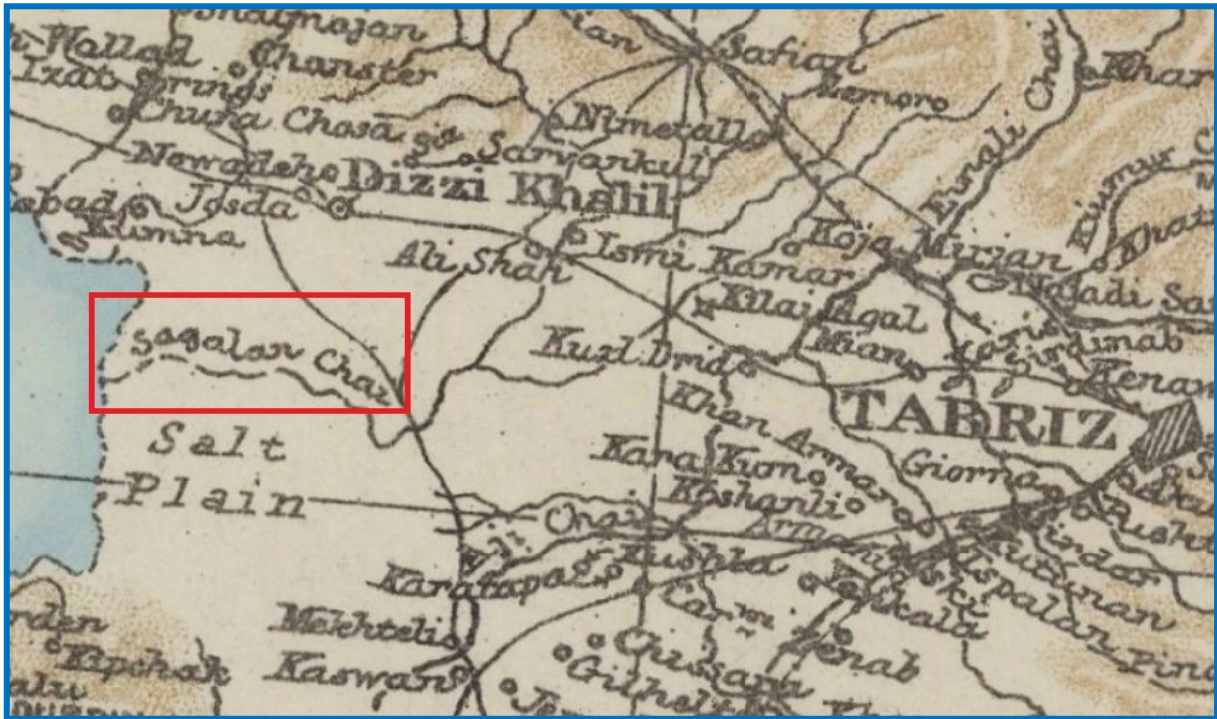
همچنین، در فرهنگ جامع دو جلدی ترکی-فارسی شاهمرسی اثر آقای پرویز زارع شاهمرسی که چاپ دومش سال ۱۳۹۴ در قزوین منتشر شده است، آبا در صفحه ۲۹ جلد اول به معانی پدر، خواهر بزرگ، مرد قابل احترام در میان ترکان قدیم، پدران، اجداد، سرلشکر، مادر بزرگ، خرس، در برخی جاهای آذربایجان مانند تبریز، به مادر اطلاق میشود، آمده است.

آبا، همانطوریکه در فرهنگ شاهمرسی هم ملاحظه میگردد، در برخی جاهای آذربایجان مانند تبریز به مادر اطلاق میگردد. علاوه بر تبریز، در شهر سردرود از جمله محله آلدنوز، در همین روستای آشای مایان، کوچووار و غیره واقع در دشت مورد بحث نیز، به مادر آبا میگویند یا گفته میشود و در نسلهای جدید جای خود را بیشتر به مامان داده است!

در نتیجه، آبا در ترکیب این نام، به نظر معنی مادر را میرساند. چون کلمه مادر در زبانها، مفهوم اصل، منبع، مرکز، مرجع و بزرگ را نیز نشان داده، استفاده میگردد. از اینرو، آبا آلان، بمعنی آلان مادر یا اصلی یا مرکزی و یا بزرگ برای این روستا که در مرکز آلان نیز واقع است، وجه تسمیه مناسبی میباشد. مثل کلمه آنا در ترکیب امروزی زبان ترکی آذربایجانی، مانند آنا دیل (زبان مادری و زبان اصلی)، آنا یاسا (قانون اساسی)، آنا قورشاق (خط استو، خط مرکزی) و غیره، آبا هم، در نقش مترادف آنا در آبا آلان نامگذاری گشته، بکار رفته است. در تایید این موضوع، در فرهنگ شاهمرسی آبا گول به معنی گل بزرگ دیده میگردد.

کتاب کاروند کسروی، شامل مجموعه ۷۸ رساله و گفتار از احمد کسروی به به کوشش یحیی ذکاء سال ۱۳۵۲ شمسی در تهران منتشر شده است. مقاله نام شهرها و دیهه های کسروی نیز در این مجموعه هست. در مقاله مزبور و صفحه ۲۷۸ کتاب کاروند، کسروی نام دو روستای

"آلان براغوش. [ب] (اخ) نام خُره ای از سراب آذربایجان، وسعت آن سی فرسنگ مربع و دارای بیست وهفت قریه، مرکز آن را آلان نامند. حد شمالی این خُره مشگین شرقی و جنوبی آن شقاقی و غربی خانمروود است."^۱ اسم بومی روستایی با نام رسمی و کتابتی براغوش/ براغوش در آن محال هم، بیراوغوش (Biroğuş) میباشد. قابل ذکر است، آن محال در تقسیمات امروزی، مطابق با سرشماری سال ۱۳۹۵، دهستان آلان براغوش به مرکزیت روستای آلان میباشد.

منابع

- ۱- وقف نامه ربع رشیدی، رشیدالدین فضل‌الله همدانی، به کوشش مجتبی مینوی و ایرج افشار، سلسله انتشارات انجمن آثار ملی، تهران، ۲۵۳۶ شاهنشاهی (۱۳۵۶ شمسی)
- ۲- نزه القلوب، حمدالله مستوفی قزوینی، مصحح محمد دبیر سیاقی، ناشر حدیث امروز، قزوین، ۱۳۸۲ شمسی
- ۳- سفرنامه اولیاء چلبی به ایران عصر صفوی (چهار سفر اولیاء چلبی سیاح عثمانی به ایران در دوره شاه صفی و شاه عباس دوم صفوی)، اولیاء چلبی، ترجمه و پژوهش علی ابوالقاسمی و دکتر مهدی وزینی افضل، انتشارات دانشگاه جیرفت، جیرفت، سال ۱۴۰۰ شمسی
- ۴- مرآت بلدان، محمدحسن خان اعتماد السلطنه، به کوشش و تصحیحات چهار جلدی دکتر عبدالحسین نوائی و میرهاشم محدث، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۷ و ۱۳۶۸ شمسی

میباشد. این معنانشاسی، به نظر نزدیک به معنی واقعی و بلکه هم عین حقیقت است! ساغالان (ساغ آلان) کندی هم، روستایی که نسبت به تبریز در سمت راست آلان قرار دارد معنا مییابد.

نگارنده اخیراً، مدرک جدید دیگری راجع به ساغالان چایی نیز نامیدن سینیق چایی بدست آورده است. از حاجی عزت زمانی، یکی از اهالی مسن روستای قیزیل دیزه (قزل دیزج) شنیده شده، در روستای آنها به رود سینیق چایی، ساغالان چایی هم میگویند، بدلیل آمدن رود از سمت روستای بالا دست ساغالان. نقشه قدیمی شکل ۶ و مربوط به سال ۱۸۸۶ میلادی هم، سندی بر گفته حاجی عزت میباشد که اسم رود مذکور درمحل اتصالش به دریاچه اورمیه، ساغالان چایی ثبت شده است. یعنی، روستای مذکور نامش را از آلان گرفته، بعد آنرا، به رودی که اراضی اش را هم آبیاری میکند داده است.

۳-۵) نمونه ای شبیه و همانم آلان تبریز، دشت آلان سراب میباشد

نمونه ای شبیه آلان تبریز، در شهرستان سراب آذربایجان شرقی نیز دشتی وجود دارد. دشت مذکور، به گفته اهالی بومی آنجا، نام بومی آلان دارد. در گذشته نیز، اسم کتابتی آن محال، آلان براغوش بوده است. مثلاً، در لغت نامه دهخدا ناحیه آلان براغوش چنین توصیف گردیده است:

1604587240.pdf?srsId=AfmBOopg_eq_Id_W
bZU9NK-

MGdzyKeDdDJvYUgiwyoqNFG8KE7auCG

۲۰- لغتنامه آنلاین ترکی گوک ترک به ترکی استانبولی،

سایت آموزشی زبان و نوشته های ترکی تامگا:

<https://tamga.ktu.edu.tr/2017/05/web-tabanl-gokturkce-sozluk.html>

۲۱- ریشه شناسی نام روستای سهلان، قدرت ابوالحسنی

سهلان، ماهنامه ائل بیلیمی، تبریز، شماره ۷۸ (ویژه نامه

سهلان)، تیرماه سال ۱۳۹۵

۲۲- اولیا چلبی و روستای سهلان، قدرت ابوالحسنی سهلان،

ماهنامه ائل بیلیمی، تبریز، شماره ۱۱۶، شهریورماه سال ۱۳۹۸

۲۳- ساغالان (بازخوانی یک سند تاریخی)، قدرت ابوالحسنی

سهلان و جلیل یاری، ماهنامه اوزان، چاپ تهران، شماره ۲۰،

فروردین ماه سال ۱۴۰۰ شمسی

۲۴- ساغالان در اسناد تاریخی سه قرن گذشته، قدرت

ابوالحسنی سهلان، ماهنامه خدا آفرین، شماره ۲۱۱، تهران،

ویژه آبان، آذر و دیماه ۱۴۰۱ شمسی

۲۵- نقشه ایران (در شش قسمت)، سال ۱۸۸۶:

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b532481540/f1.item.zoom>

۲۶- سایت واژه یاب، معنی آن بر اغوش در لغتنامه دهخدا:

<https://vajehyab.com/dekhoda/%D8%A2%D9%84%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%BA%D9%88%D8%B4?q=%D8%A2%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%BA%D9%88%D8%B4>

۱۳- معنی آن در فرهنگ اتیمولوژی نشانیان:
<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/alan>

۱۴- سایت جهانی نامهای جغرافیایی:

<https://www.geonames.org/>

۱۵- سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی، دکتر جواد

هیئت، چاپ سوم، نشر پیکان، تهران، ۱۳۸۰ شمسی

۱۶- لغتنامه جامع اتیمولوژیک ترکی- فارسی دلیل دینیز،

اسماعیل هادی، اختر، تبریز، ۱۳۸۶ شمسی

۱۷- فرهنگ جامع دو جلدی ترکی-فارسی، پرویز زارع

شاهمرسی، چاپ دوم، نشر آذرمدخت، قزوین ۱۳۹۴

۱۸- کاروند کسروی (مجموعه ۷۸ رساله و گفتار از احمد

کسروی)، احمد کسروی، به کوشش یحیی ذکاء، چاپخانه زر،

چاپ اول، تهران، ۱۳۵۲ شمسی

۱۹- لغتنامه ترکی قدیمی، پروفسور دکتر فضولی بیات و دکتر

مینارا علی یثوا:

ESKİ TÜRKÇE SÖZLÜK

Prof. Dr. Fuzuli Bayat

Dr. Öğretim Üyesi Minara Aliyeva

<https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/e/s/eski-turkce-sozluk->

منابع شفاهی

آقایان سلمان اباذری (اهل آشاهی مایان، متولد ۱۳۵۸)، محمد

رضایی (آشاهی مایان، ۱۳۶۱)، مقصود سامع سردودی

(سردری، ۱۳۴۱)، محمد کاسبی مایان (آشاهی مایان، ۱۳۴۶)،

محمد شعوری (بوخاری مایان، ۱۳۷۰)، دکتر جلیل یاری

(کوجووار، ۱۳۵۷)، محمود اسعدی (آلاندوز)، محمد اعتماد

خلجانی (خیلیجان)، عزت زمانی (قیزیل دیزه)، مهدی محمدی

(آلان) و مهدی اربابی (بیراوغوش) و دیگران.

کانالهای تلگرامی

- آلبوم مایان سفلی (@albumMayan)

- گوزل سردری (@gozalsardari)

- پاشا سردری (@gozalsardari)

- پژواک خلیجان (@kheljan_news)

هویت انسانی ندارند و هنوز نتوانسته‌اند از باتلاق توهمی به نام نژاد و هویت نژادی بیرون بیایند .
 به کار بردن اصطلاحاتی مانند «تُرک‌زبان» و «عرب‌زبان» دقیقاً ناشی از این فهم نادرست است. در عین حال که این اصطلاحات از نظر ترمینولوژی علمی نادرست هستند و شکل صحیح آنها «تُرکی‌زبان» و «عربی‌زبان» است (چون تُرک و عرب نام زبان نیست بلکه نام گروه‌های متکلم به این زبان‌هاست. نام صحیح این زبان‌ها «تُرکی» و «عربی» است)، منشأ و علت اصلی به کار بردن این اصطلاحات برای عنوان هویتی تُرک‌ها و عرب‌های ایران، فهم نژادی از هویت است، بدین معنا که به کار بردگان این اصطلاحات، فکر می‌کنند نژادهایی با عنوان آریایی، عرب و تُرک وجود دارند اما تُرک‌ها و عرب‌های ایران از نژاد اصیل ایرانی، یعنی آریایی هستند که از بد حادثه تاریخ زبانشان تُرکی و عربی شده است. شاید آنها زمانی طولانی در پیش داشته باشند برای دریافتن این واقعیت ساده که اساساً نژاد تنها یک توهم است. چیزی به نام نژاد وجود عینی و واقعی ندارد و هیچ نژادی با هیچ عنوانی در عالم واقع وجود ندارد تا تقسیماتی مانند آریایی، عرب و تُرک نیز داشته باشد .

نکته جالبی نیز در این موضوع وجود دارد. همه کسانی که بر به کار بردن اصطلاحات «تُرک‌زبان» و «عرب‌زبان» به عنوان اتیکت هویتی تُرک‌ها و عرب‌ها در ایران اصرار دارند، نژادباور نیستند. این گروه که پوچ و بی‌اساس بودن باورهای نژادی را دریافته‌اند، تنها با رویکردی سیاسی بر این امر اصرار می‌کنند. چون با به کار بردن این اصطلاحات، همواره نوعی اختلال، نقص و مشاجرات هویتی در میان تُرک‌ها و عرب‌ها ایجاد می‌شود؛ بدین صورت که آنها از درون چند شقه می‌شوند. از سویی خود را صاحب هویتی متفاوت، متمایز و حتی متضاد با جهان تُرک و جهان عرب تصور می‌کنند و از سوی دیگر تبدیل به انسان و شهروند درجه ۲ می‌شوند؛ در بین همزبانان تُرک و عرب خود در خارج از ایران، تُرک و عرب درجه ۲ می‌شوند و در داخل ایران، ایرانی درجه ۲. هدف کلان و

تُرک تُرک است، تُرک‌زبان

چیست؟

سید مرتضی حسینی

احتمالاً فیلم آن شاعر طنزسرا را دیده‌اید که شعر طنزی به فارسی سروده، در آن به عرب‌ها توهین می‌کند و چون میدانند عرب‌های ایران که فارسی میدانند، این ویدیو را خواهند دید و به توهین او اعتراض خواهند کرد، بلافاصله در مقام مورخ و جامعه‌شناس برآمده، می‌گوید؛ منظورم عرب‌های ایران نیست، چون آنها عرب نیستند بلکه عرب‌زبان هستند، مانند مصری‌ها که عرب نیستند بلکه عرب‌زبان هستند. گویا شاعر فارس ایرانی، بهتر از خود عرب‌های ایران و مصر، هویت واقعی آنها را میدانند و می‌شناسد!

این هم از اکتشافات ناب شعوبی در عالم علم و دانش است که هویت انسان به زبان او نیست بلکه به ژن و نژاد اوست! اما توجه ندارند که اگر چراغ برداریم و دنبال تبارشناسی ژنتیک بگردیم، تبار ژنتیک همان گروهی که آنها ایرانی اصیل می‌پندارند، آمیزه‌ای از ژن انواع و اقسام اقوام از آب درخواهد آمد .

ارجاع هویت انسان به ژن و نژاد، یادگار دوران رواج نژادپرستی است که امروزه در هیچ محفل علمی جهان، هیچ ارزش علمی و منطقی ندارد اما گویا صدای این عقلانیت علمی به ایران نرسیده است. انتلکتوئل‌ها و نحل‌های روشنفکری مرکزگرای ایران، تنها گروه مرجع اجتماعی در جهان‌اند که هنوز هم فهم درستی از انسان و

شیوه هایدگر در رویارویی با مسئله مرگ‌اندیشی منبعث از فهم در جهان بودن دازاین می‌باشد.

اصلی‌ترین وجه اگزیستانسیال او «هستی-معطوف به-مرگ» می‌باشد. از این جهت، برای مشخص نمودن وجه اگزیستانسیال، بحث اصالت و عدم اصالت را مطرح می‌کند. بدین معنا که مرگ‌آگاهی و یا مرگ‌گریزی دازاین به اصالت و یا عدم اصالت دازاین بستگی دارد.

اصالت از دیدگاه هایدگر خویشتن‌خویش بودن و یا همان صادقانه زیستن است و عدم اصالت از نگاه او دچار روزمرگی شدن و هم‌رنگی با دیگران و غفلت از مرگ است.

او مرگ‌اندیشی را مختص دازاین اصیل میدانند. هایدگر معنای زندگی دازاین را برگرفته از رابطه آدمی و هستی میداند.

او در برخورد با عدم، از اصالت دازاین سخن به میان آورده، به طوری که دازاین اصیل، به ساختار وجودی خود، آگاه است و در مسیر عملی نمودن امکان‌هایش (انواع زیستن) به عنوان موجودی میرنده قدم بر میدارد. این مسیر، همان زندگی معنا دار از نگاه هایدگر است.

مشخصات اصلی دازاین اصیل شامل موارد زیر است:

- ترس آگاهی و پاسخ به صدای درونی وجود خویش که امکان های او را از تسلط دیگران خارج نموده و در جهت حرکتی هدفمند استفاده کردن است. ترس آگاهی همان «بودن-در-جهان» است و هایدگر معتقد است خود بودن در جهان نوعی اندیشناکی برای ترس آگاهی است.

- دازاین در جهت عمل، هم دارای تمرکز و هم دارای اختیار است. سراسر زندگی دازاین اصلی، تصدیق آگاهانه و هدفمندانه است، حتی در رویارویی با مرگ و عدم.

مشخصات دازاین غیر اصیل شامل موارد زیر است:

- فکر به عدم و مرگ را همواره به تأخیر می‌اندازد و نزدیکی به مرگ را نمی‌بیند.

- مستحیل در دیگران است و زندگی دیگری را به جای خود می‌گیرد و دچار از خود بیگانگی است.

- دازاین غیر اصیل از آری گفتن به مردن عاجز است.

در حقیقت، مرگ‌اندیشی در هایدگر منبعث از رابطه انسان و هستی است. دازاین اصیل در رابطه با مرگ و عدم، "معنی زندگی" و "امکانهای زندگی" و "محدودیت‌هایش" و "فردیتش" و "هستی و درک آن" و "تکرار روزها"...

نهایی این اختلال‌آفرینی هویتی نیز، چیزی نیست جز فارس‌سازیون و حذف هویت و زبان ترکی و عربی از ایران. ترکی و عربی که از این اختلال هویتی و انسان درجه ۲ بودن در هر سو، رنج می‌برد و همواره در تلاش خواهد بود تا خود را از این حالت برزخی رها کند. او که در سایه این تاکتیک زیرکانه گرفتار این وضعیت برزخی و برزخ هویتی شده است، تنها دو راه ناگزیر پیش رو دارد؛ یا برای شهروند استاندارد ایرانی شدن، فارس شود و یا ترکی برای ترکی ماندن و عرب برای عرب ماندن، وطن خود را ترک کرده، به یک مملکت ترکی و عرب بروند.

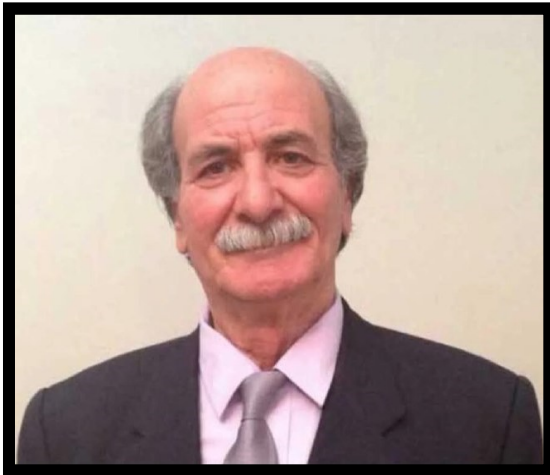
پیچیده کردن واقعیت‌های ساده و صریح یا از روی ناآگاهی است و یا هدفی سیاسی برای سردرگم کردن جامعه در پشت آن پنهان است. ترکی بودن و عرب بودن، چیزی نیست جز داشتن زبان مادری ترکی و عربی. هر انسانی که زبان مادری‌اش ترکی است، ترکی است، هر انسانی هم که زبان مادری‌اش عربی است، عرب است، نه یک کلمه بیشتر و نه یک کلمه کمتر. حال این ترکی یا عرب می‌تواند ایرانی باشد یا غیر ایرانی.

عدم از دیدگاه هایدگر

ناهید تقی زاده

نگاه هایدگر به مسئله مرگ و عدم، نگاهی اگزیستانسیال می‌باشد. هایدگر بدون اشاره به موضوع خدا و روح، به تحلیل اصالت و تأثیر عدم بر زندگی می‌پردازد. او با رویکرد مرگ‌اندیشانه به زندگی می‌نگرد و معتقد است حسب نوع نگاه فرد به مرگ، بر شیوه ی زندگی او تأثیر خواهد گذاشت.

(۱۴۰۳-۱۳۱۹)

کور دومان
بهمن زمانی

اوچ قارداش داغیندان قالخدی جانبازا
آتین یالمانینا یاتدی کور دومان!
دینجلدیم دئمه‌دی قانادی سینمیش
اودور، بیزیم کنده چاتدی کور دومان!

سیرتیق کله کیمی تپیلدی کنده،
بئش_اون گون بوردا یام_دئدی گلنده،
یاغیش کوره بینده، چیسگین الینده
اوزادیب قیچلارین یاتدی کور دومان!

کند اوسته بارداشین قوروب اوتوردو،
الینه گئچنی سویا باتیردی،
او قدهر دایاندی، قیشی گتیردی
پاییزی چیلله یه قاتدی کور دومان!

الیندن قورتاران شهره قاشدی،
تهرانا، تبریزه، اهره قاشدی،
هرکسین اؤزونه اؤزو ساتاشدی،
ده‌یرین ده‌یمزه ساتدی کور دومان!

دغدغه‌مند می باشد و تمامی این موارد همان رنج‌های دازاین است .

هایدگر دازاین را پرتاب شده به این هستی میدانند و بازه ی زمانی او ،فاصله میان تولد تا مرگ و روبه‌رو شدن با عدم است و امکان هستی و معنا داری پس از مرگ (جهان پس از مرگ) را برای دازاین منتفی میدانند .

مرگ و عدم در نگاه هایدگر یک امکان است که نسبت به سایر امکانه‌ها، در جایگاه فرمانده قرار می‌گیرد .نیستی محتوم است و لاجرم .

زیرا انسان میان دو هیچ قرار دارد (قبل از تولد و بعد از مرگ) .

او دازاین را پرتاب شده به این هستی می داند و معتقد است که مرگ و عدم پایان دازاین است و به هستی‌اش پایان میدهد و هیچ حضوری بعد از عدم را در نظر نمی‌گیرد .

او دازاین را خارج از این هستی تصور نمی‌کند و به آخرت اعتقادی ندارد .

دازاین یا زنده است و «در-جهان-هست» و یا میمیرد و دازاینی نیست که در جهان باشد .

مرگ و عدم پایان وجود دازاین است و نیستی هر آنچه که هست ،می باشد .همچنانکه رفتن از این جهان و پایان یافتن تمام امکانه‌های دازاین می باشد .

هایدگر میان جاودانگی و معنی زندگی و انتخاب دازاین تضاد می‌بیند. جاودانگی سبب بیمعنایی است و از بین رفتن اهمیت انتخاب را با خود به همراه می‌آورد .

در نتیجه:

از نگاه هایدگر، این عدم و مرگ است که به انتخاب دازاین و زندگی او معنا می‌بخشد. دازاین زمان‌مند است و زمان‌مندی او ارتباط تنگاتنگی با جهان هستی دارد. یعنی جهان، افق هستی دازاین است و زمان، افق فهم هستی است و این عدم است که زمان دازاین را به پایان می‌رساند و دازاین با رسیدن مرگ و رویارویی با عدم از رفتن و شدن باز میماند و به درون نیستی کشیده می‌شود.

مرگ و عدم از لحظه تولد همواره بر دوش آدمی است و او به مسئله مرگ و عدم از نگاه اگزیستانسیال می‌نگرد و آن را یک امکان شخصی که منحصر به خود آدمی است میدانند و به جای فراموشی مرگ، پیشنهاد مرگ‌آگاهی و رویارویی با مرگ را می‌دهد.

@pishroaz

آرازیم کلیبرلی آشیق صیاد جعفرزاده

نچه اولکه نچه شهر دولانیر
آرسباردان آخان بوخان آرازیم
گاهن قهره دولور حالی بولانیر
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

تانری قدر تیندن بوجوشقون لاشیر
باخورام گورورام گون به گون داشیر
شیمشک چاخسا دئییم حدیندان آشیر
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

ایندی سدوورولوب دریاچه اولوب
چایلار چکیب کامه سوايله دولوب
سوی سوزون ناکسین کؤکونو یولوب
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

نچه مین انسانه خیرینی وئریر
اوکی مصلحتدیر، مصلحت گوریر
سویومدان بوستانلار آکین سیز دئییر
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

فرهاد محمودی تک، خواننده سی وار
اونا علمداریم گوروم اولسون یار
راضی اولماز اونون گوزواولا زار
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

سالمارام یادیمدان صمدین آدین
خالقیم یاخچی بیلیر او آدین دادین
اونودماز "صیاد"ین بوحاق فریادین
آرسباردان آخان بوخان آرازیم

کلیبرلی آشیق صیاد جعفرزاده

کوراوغلوسو وار

ارسبار (قره داغ) بیرائلدیر دوشمز دیلردن
مبارز نبی سی - کوراوغلوسو وار

«بهمن» یاز دومانان چندن الحذرا!
عؤموردن هدره گئتدی او گونلر؛
هر آخشام، هر ناهار، هر گون، هر سحر
شیش کیمی گوزومه باتدی کور دومان!

دونیاسندن کیملر کئچدی
نغمه کار گئتدی نغمه لر قالدی

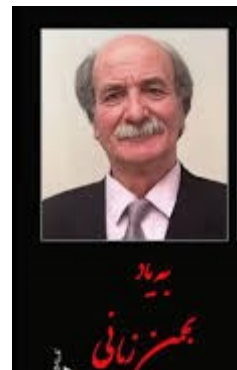
آلدیغیمیز آجی خبر اساسیندا آذربایجانین تانینمیش
شاعیر اوغلو، بوتون عؤمرونو ائلینه-وطنینه حصراندن
اجتماعی شخصیت، استاد «بهمن زمانی» اوزون
خسته لیکن سونرا ۱۷، ۱۰، ۱۴۰۳ تیریزده حیاتا گوز
یوموب، بیزدن آیریلدی .
مشهور دیلدن دیله دوشن آراز-آراز شعری «بهمن
زمانی» نین انقلابندان اؤنجه «صمد بهرنگی» نین حسرتینده
یازدیغی نغمه دیر .

بهمن انقلابیندان سونرا «استاد بهمن زمانی» نین دن «آراز»
عنوانیندا بیر کیتاب، نچه کاست ده اوستادین آتشین
شعیرلریندن نشر اولدو. هر شعیر بیر ماهنی اولوب،
عاشیق لارین سازینا-سوزونه کئچدی. تاسوف لرله اوستادین
یازیلاری نین چوخو بو گونه دک ایشیق اوزو گورمه ییبیدیر.
اومود ائدیریک یاخین گله جکده اوستاد زمانیدن قالان
اثرلرین نشر اولماغینا شاهد اولاق.

گلن ساعتلاردا تکمیلی اطلاعیه لر اوستادین حیات و
یارادیلغی هابثله یاس تۆرنلری نین حاقیندا نشر
ائده جه ییک.

سون خبرلر اساسیندا اوستادین توپراغا تاپیشیرما
مراسیمی صاباح ۱۸، ۱۰، ۱۴۰۳ ساعات ۱۰، ۴۵ ده تیریزین
وادی رحمت مزارلیعیندا اولاجاق.

<https://t.me/Adabiyatsevanlar>

قوجا خوجالینین ایلك كۆرپهسى QOCHA XOCALININ İLK KÖRPƏSİ

ƏKBƏR QOŞALI

اكبر قوشالی

برگردان : حسین شرقی دره جک

هاوا هله قارانلیغین سونونجو پردهلریندن قورتولماغا چالیشیردی. داغلاریندان ائنن سرین مئه بال لیجانین، خوجالینین - قاراباغین بو اوزونون کۆهنه یارالارینی اوخشاییر، ایللرله بوغازدا دویونلمیش بیر آه کیمی گنجین قارانلیغیندا پیچیلدا ییردی... بو گنجه فرقلی گنجیدی ...

بو گنجه خوجالی باللیجاسیندا ایلك كۆرپه دونیا یا گلیب!
- بال کوپو، نور کوندهسی، آسلانپارچاسی، سئوگینین اؤزوا!
- سحر-سحر بئله بیر خوش خبر یاییلدی: «خوجالی ساکینی، ۱۹۹۶-جی ایل تولودلو سئوانه ممدووانین دونیا یا گتیردی ایلك اوولادی اوغلاندير. بال لیجا کندینده دونیا یا گۆز آچان کۆرپه یه باباسی مهدینین آدینی وئریلر»... کۆرپینین آتاسی ایلقار ممدوو وطن محاربه سینین قاضی سیدیر .

آنتی تررور عملیاتیندان سونرا یئنیندن دوغولان خوجالیدا کۆرپه دونیا یا گلیب - بیلیرسیز بو، نه دئمکدیر؟ احتشام دیر، جوشغودور، قوروردور! اؤزلویونده، میلی دیرچلیشین ایلاهی طنطنه سیدیر بو! بو، آلیشلارین تانری درگاهیندا قبول اولونماسینین تصدیقیدیر! خوجالی تانرینین یادیندان چیخماییب! یئر اوزو خوجاسیز اولایبیلردی، آنجاق تانری سیز اولایبیلردی

قاراداغدا باشقا، اولوب ائللردن مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

نئجه آشیقی وارهم خواننده سی بورویوب عالمی شانلی نفسی اوجالیب سمایه حاق اولان سسی مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

پانبوق تارلاراری ائلده مشهور دو گونش چیخان کیمی هریانی نوردو مردایگیدی واردیرحاق سؤزو قوردو مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

طووه لی کندیندن بیرنور پارلادی نامرداولان لارین اوره گین دالدی آدی تاریخلاردا، یادگار قالدی مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

چلتیگی بوغداسی الحق یئمه لی شانلی بیردیباردیرگره ک دئمه لی انسانی مهره بان همده سئومه لی مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

اوراده ناملودوراوشتبین نارو گۆزه ل مولام اولسون اونلارین یارو توکنمژ دونیا وار، ارسبار وارو مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

حسین شرقی کیمین دکترو واردیر اولووطنینه هرزامان یاردیر یاشاییرشرفله هم باویقاردیر مبارز نبی سی کوراوغلوسو وار

کلیبرلی "صیاد" تعریفین دئسین اوزان لباسینی مردانه گئیسین ارسبارخالقیده هرزامان سئوسین مبارز نبی سی - کوراوغلوسو وار

اۋنۇندە ایلشیب گون باتیمینی، آی دوغوشونو ایزلهین قاری-قوجالاری ...

ایندی خوجالیدا یئنی خوجالی دوغولور - قوتسال بایراق آلتیندا و بنگو آزادلیق ایچینده! اورادا هر آنا ائله بیل یالنیز اۋز کۆرپه سینی دئییل، یئنی خوجالینی، چیچکلنن خوجالینی، خوشبخت گلجیی دوغوموش اولاجاق ...

خوجالیدا ایلک کۆرپه دونیا یا گلیب!

کۆرپه آسلانپارچاسینا باباسینین آدینی قویولار - آدی ایله یاشاسین! دئییرم، خوجالیدا دوغولان کۆرپه لرین آدینی نه قویسالار دا، اونلارین رمزی آدی ایشیق دیر، ایشیل دیر، اومید دیر، اینام دیر، آغکوندور! چونکی خوجالیدا دوغولان هر کۆرپه قارانلیغا ایشیق گتیره جک! باللیجادا دوغولان مهدینین ده، بوندان سونرا دوغولاجاق آسلانپارچالارینین، آپارچالارینین دا دوغولوشو، بو تورپاغین یئنیدن جانلاندیغینین، بورادا یاشامین یئنیدن باشلاناجاغینین ثبوتو، طنطنه سیدیر!

بونلار بیزیم دویدوقلاریمیز، دئدیکلریمیز دیر؛

بس گۆره سن، خوجالی اۋزو نه دوشونور؟

«سن آزاد خوجالینین اوغلوسان!

سن بو تورپاغا دوغان ایلک گونش سن! ..

سن هارادا دوغولدوغونو هئچ واخت اونوتمامالیسان!.. آنجاق اونوتماماقلا یوخ، یاشاتماقلا، قورماقلا، بۇیوتمکله، سئومتکله!.. - بلکه بئله پیچیلدا بیر خوجالی ...

تبریزده قارداشیم، سیبرده بالام ...

TƏBRİZDƏ QARDAŞIM SİBİRDƏ BALAM...

ƏKBƏR QOŞALI

اکبر قوشالی

برگردان : حسین شرقی دره جک

میکاییل آزالینین شخصیتی، یارادیجیلیغی، ارثی، موحیطی، چاغیریشلاری دوغولو، قانادلی، اوفوقۆتلی، بیر او قدر ده درین مضمون لودور.

آزافلی اۋزوندن اۋنجکی میلی صنعت اوستادلارینین لیاقتلی داوامچی سی - عمومیلشمیش اوبرازی و

آخی! ذاتاً بیز حاقین اینجلسه ده، اوزولمدیینه روحی گوونله اینانانلارداندیق. بس بیز ۳۰ ایللیک آغیر ایشغالا نجه سون وئردیک، سانیرسینیز؟ - حاقا ایناندیغیمیز، ایشیمیز حاق ایشی اولدوغو اوچون! بیز ساواشلاردا قیزیل لیاقت گۆسترن میللتیک! بیزیم سۆزوموز ایضامیز قدر کئچرلیدیر، اوزوموز آغساجلی تاریخ قارشیسیندا آباغدیر!

بلی، خوجالیدا ایلک کۆرپه دونیا یا گلیب!

یقین اونون دا ایلک ایشی بوتون کۆرپه لر کیمی آغلاماق اولوب... آنجاق ۳۳ ایل اۋنجه خوجالیدا باش وئرمیش واهیم آغلاشمان دئییل بو! چوخ شوکور! آغلاشما وار - دیریلیش دیر، دوغولوش دور، آغلاشما وار - اولماز اولسون! ایلک کۆرپه دونیا یا گلیب آزاد خوجالیدا!

بودور، کۆرپنین ایلک آغلاشماسی قاراباغین خوجالی سینین قارانلیغینی یاراق، سانکی ایللردیر سوسقونلوقا بورونموش آنا تورپاغا یاشامین اۋزونون قایتدیغینی مؤزده لیب. بو آغلاشما داشا-دیوارا، آغا، سویا توخوناراق، زامانین دونموش لایلارینی چاتلادیب، بلکه هله ده روحو خوجالی گۆیلرینده دولاشان گوناه سیزلارین او دونیاسینا سو سپدی ...

ایلک کۆرپه سینی دونیا یا گتیرن آناسی گۆز یاشلارینی ساخالیا بیلمه ییب یقین. او گۆز یاشلاری، هم سئوینج دیر، هم کدر... سئوانه خانیم اوغول بالاسینین اوزونه باخندا سانکی دوغما خوجالی سینین آلی-گول لو واختلارینی گۆروب، ائله بیلیرم! - بیر زامانلارین باغلی-باغالی چاغلارینی، سئوینج دولو جوجوقلارین سسینی، قاپی

میکاییل آزافلی یالنیز بیر ادبیات اوستادی دئییل، هم ده خالق روحونون و میلی کیمیلین داشیییجیسی اولوب. میکاییل آزافلی اؤزوندن اؤنجکی اوستادلارین درین بیلک و صنعت گلنکلرینی اؤز یارادیجیلیغیندا یاشاتماقلا یاناشی، اونلارا یئنی چالارلار قاتیب، بو گلنکلری چاغداش دؤنهمین چاغیریشلارینا اویغونلاشدیریپ.

آزافلینی هم ده چاغداشلارینا اؤرنک و گلهجک نسیلره خلقی ایراده سیموولو کیمی تقدیم ائتمکده حاقلییق. آزافلی، سانکی خالقین داخلی سسلرینی دوباراق، موستقیلیین اوفوقده گؤرونویونو فرق ائدیر و اونون ابدی بیر دیر اولدوغونا اینانیر، بونو اؤز اثرلری ایله ایفاده ائدیردی. بو اینام اونون یارادیجیلیغینا دریندن نفوذ ائتمیش کی، اثرلری موستقیلیک و میلی اؤزونودرک روحونو داشیییجیسی اولوب.

آزافلینین وفاتیندان سونرا اونون ارثینین تدریجن یئنی بیر میستیک آورایا بورونمهسی، اوخوجولار و آراش دیرماچیلار طرفیندن موختلیف یؤنلردن اؤیرنیلرک یئنی آنلام قاتلارینین آچیلماسی خوش دور. آزافلینین خالق روحونون گوزگوسو اولماسی و یارادیجیلیغینین دیگر مزیتلری، اونون زامان و مکان سینیرلاریندان کنار بیر تأثیر گوجونه مالیک اولدوغونو وورغولاییر.

میکاییل آزافلینی آنماق آذدیر، عینی زاماندا اونون ارثینین بوگونکو و گلهجک نسیلر اوچون نه قدر دیرلی اولدوغونو تبلیغ و ترنوم ائتمک گرک . آزافلی پوئزییاسینین دوغولو، لاکین اینتئلئکتوال مزمونلا زنگین اولماسی، اوستادین یارادیجیلیغینین گلهجکده ده تأثیرلی اولجاغینا زمین یارادیر.

روحونا آلقیش!

هر دوغان صاباحا شوکورا!

چاغداشلارینا، اؤزوندن سونراکیلارا اؤرنک اوستاددیر. خالق روحونون جسارتینین و سانکی درین دؤولت بیلگیلرینین داشیییجیسی، موستقیلیین ایلا اولجاغینا داخلی اینامین صاحبی کیمی تقدیم اولونماغی حاق ائدن صنعتکار دیر میکاییل آزافلی. اوستادین وفاتیندان سونرا دا، اؤز جازیبدارلیغینی ایتیرمه مهسی، سانکی یئنی میستیکا قازانماسی مارقالی حادثه دیر.

آغساجلی اوستاد دئییردی :

«قوجا آزافلییام، دلیم وار، للام.

تبریزده قارداشیم، سیبیرده بالام.

ائله درد وارمی کی، چکمیش اولام،

باخ اونلار آغارتدی ساچیمی منیم». - آغساجلی اوستادین حیات تجروبهسی، وطن سئوگیسی، بوتؤولوک هسرتی و چکدی عذابلارین درین ایفادهسی عکس اولونوب. اوستاد «دلیم وار، للام» ایفادهسی ایله دلینین اولماسینا باخمایاراق، بعضی حاللاردا سؤزسوز قالدیغینی، دردلرینی آچیق-آچیغینا دئییه بیلمدینی گؤستریر. تبریزده قارداش، سیبیرده بالا اولماسی ایسه میلی کدریمیزین جوغرافیاسینی، آیریلیغین و فاجعینین سیموولونو گؤستریر.

خورشید در اساطیر آذربایجانی جنس مونث دارد و شایسته احترام و ماه جنسی مذکر. بی دلیل نبود که موقع خورشید گرفتگی، اجدادمان برای خلاصی خورشید مقدس از چنگ به زعم آنها ازدها با کوبیدن ظروف مسی سعی می کردند خورشیدشان را از دست ازدهای بدطینت برهاند. آیین خورشیدپرستی در میان رومی های باستان نیز رواج داشته و آنچنان قدرتمند بود که بعد از گرویدن رومی ها به مسیحیت، جشن تولد خورشید به جشن تولد عیسی مسیح تبدیل شد بطوریکه امروزه ۴ روز بعد از شب چلله، مسیحیان، میلاد عیسی مسیح را جشن می گیرند حال اینکه براساس شواهد جدی و حتی متن خود انجیل عیسی در فصل گرمی متولد شده است. حتی در سده ۱۷ میلادی، آیزاک نیوتن بحث می کند که روز تولد مسیح تنها به این دلیل انتخاب شده که با تحولات خورشیدی هماهنگ باشد. بدین ترتیب این آیین از این طریق وارد زندگی جمع کثیری از مردم جهان شد. در آذربایجان به سبب دارابودن زمستانهای سخت این عید و مراسم خیلی ملموستر می باشد. در آذربایجان، این شب آغاز چله بزرگ (بویوک چیلله) می باشد که ۴۰ روز ادامه دارد. سرما پس از ۴۰ روز زورش را می زند تا دوباره سرما را برجهان حاکم گرداند ولی گرم شدن زمین عمر چله کوچک (کیچیک چیلله) را کوتاهتر می کند و پس از بیست روز بایرام آبی می رسد و مراسمات چهارگانه هر هفته در هر چهارشنبه شروع می شود. اهالی آذربایجان چهارشنبه اول را سو (آب) ، چهارشنبه دوم را اود (آتش)، چهارشنبه سوم را یئل (باد) و چهارشنبه آخر را آخر چرشنبه یا تورپاقی (خاک) می نامند. از مراسمات جنبی و در عین حال اصلی شب چلله می توان نام برد:

۱- پای گوندرمه (هدایایی برای فرزندان خصوصا نوعروسان) - رسمی که با جدیت و علاقه فراوان در آذربایجان اجرا می شود. ۲- چیلله قارپیزی و استفاده از میوه های قرمز رنگ (سیب قرمز و انار) برای سمبولیزه کردن خورشید و گرمی، حلواهای مخصوص گردو و ...، آجیل و میلخ ۳ -گردآمدن در منزل بزرگ و بیایاتی گویی، خاطره گویی، تاپماجا، داستانسرایی حماسی نظیر کورواغلوو نقل داستانهای دده قورقوت و شنیدن سخنان اوزان/ عاشیق های باستانی در اثر گسترش رسانه های جمعی و خصوصا تلویزیون و سیاستهای یکپارچه سازی

مراسم « چیلله گنجه سی » آذربایجان یادگاری از دوران اساطیر دکتر توحید ملک زاده

یکی از قدیمی ترین مراسمهای رایج در آذربایجان که همچون جشن سال نو و یئنی گون (اول فروردین) ارتباط نزدیکی با نجوم دارد مراسم چیلله گنجه سی می باشد که هر سال با شکوه فراوان در میان خانواده های آذربایجانی برگزار می شود. آمادگی برای این شب به یادماندن از چندین روز قبل شروع می شود و با شب نشینی در آخرین شب آذر به اوج می رسد. اساس این جشن هماهنگ با سال اعتدالی و براساس تقویم ترکان در زمان سلجوقی یعنی تقویم جلالی - به افتخار سلطان جلال الدین ملکشاه سلجوقی - موقع تحویل ماه قوس (آذر) به جدی (دی) پایه ریزی شده است. شب این تحویل، طولانی ترین شب سال است و مردمان قدیم برای درمان ماندن از شر شب طولانی و در ضمن خوشحالی از تولد خورشید و نورانیت به جشن و پایکوبی می پرداختند. در اساطیر ملل شرق، این شب را شب تولد خورشید می دانند و ارتباط آن با آیینهای قدیمی مورد اتفاق تمام محققین می باشد. همچنان که تولد خدای دومی در میان سومریان در اول فروردین با جشنی بزرگ یاد می شد، شب چله نیز تولد نور و امیدواری بود برای مردمان قدیم.. مهرداد بهار اسطوره شناس برجسته و پسر ملک الشعرا بهار معتقد بود که نوروز جشنی آریایی نبوده بنابراین چیلله گنجه سی نیز جشنی آریایی نخواهد بود .

ملهم از « سیستم باستان گرایانه تاریخ » می باشد، تاریخ اقوام، ملتها و دولتهای حاکم بر فلات جغرافیایی ایران امروزی به غیر عده ای سفارشی خاص توسط یهود و اروپایی ها نظیر هخامنشی ها با فیلتر نگاه شوونیسمی که همانا حذف تاریخ اقوام غیر هنداروپایی است، حذف شده و به رسمیت شناخته نمی شود. تاریخ نگاری ایران حتی نمی خواهد یا بلکه نمی تواند توضیحی برای اسناد و مدارک بسیار موجود در ایران امروزی و خصوصا « آذربایجان باستان » مربوط به غیر هخامنشی و کوروش را ارائه دهد. با اینحال با تئوری هایی نظیر ایران شهری و غیره سعی در ایجاد فضایی امن برای نابودی فرهنگهای بومی ولی غیر حاکم در ایران باشد. بنابراین این شیوه نمی تواند سیستم بررسی خوبی برای تاریخ نگاری ایران و خصوصا آذربایجان باشد. داده های تاریخی از کوروش و به اصطلاح تاریخ هخامنشی به قدری اندک، مغشوش و ناصحیح می باشد که در سالیان اخیر صدای محققین علمی و نه شوومن ها را درآورده و همگی خواستار ارائه یک تاریخ مستندی برای این دوره تاریخ ایران می باشند. برای رسیدن به نیاتشان از مهندسی معکوس استفاده می کنند یعنی از نتیجه به داده هایی می رسند که در علم تاریخ گفتیم بسیار مغشوش و غیرقابل استناد می باشد در این مهندسی معکوس برای نشان دادن عدالت پارسی، خدمت به یهود و به تبع آن خشنودی اسرائیل، سلطنت طلبی آریامهری، عظمت و شکوه ایران قبل از اسلام، مخالفت با اسلام و آموزه های آن، برتری پارسی بر دیگر ملل از شخصی به نام کوروش استفاده کرده و با مهندسی معکوس و برای رسیدن به آمال و افکارشان سعی در قلب واقعیات هستند. برای کوروش تاریخی جعل می کنند که فقط در فیلمهای قرن ۲۱ هالیوودی قابل مشاهده است. احداث کاخها، شاهراهها، دادگاههای مستقل عادی، منشور کوروش، ورود باشکوه به بابل و آزاد کردن اسرای یهودی (صحنه ورود باشکوه سزار به رم را تداعی می کند)، تسامح کوروش در امور دینی، ادعای اینکه بسیاری از رهبران جهان از آمریکا گرفته تا کشورهای بزرگ دیگر از وی الهام گرفته اند، بنیان گذاشتن حقوق بشر، پایه گذاری نخستین امپراتوری چندملیتی و بزرگ جهان، آزاد کردن برده ها و بندیان، همه و همه برای رسیدن به نتیجه هایی است که در بالا اشاره گردید که اهم آن مبارزه با اسلام و

ملی، اخیرا کلمه یلدا به صورت همه گیر وارد فرهنگ و زبان ملل ساکن ایران شده که جالب است چند دهه قبل این مردمان، قبلا هیچ اطلاعی از چیلله و به زعم آنان یلدا نداشتند ولی در آذربایجان، ترکان این شب را « چیلله گئجه سی » نامیده اند، می نامند و خواهند نامید .

۱۴۰۳ آذر ۲۷

<https://t.me/melikzadeh>

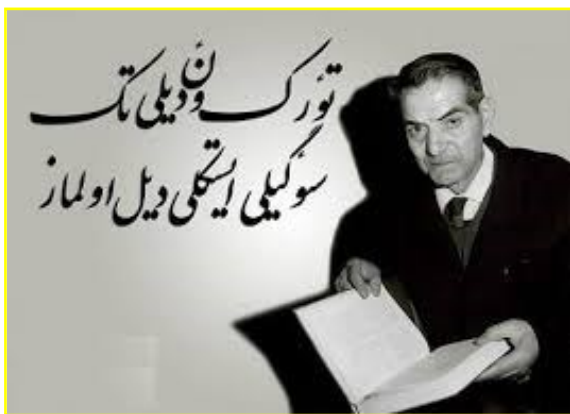
مهندسی معکوس در موضوع کوروش

برای رسیدن به اهداف خاص، شوونیسم

دکتر توحید ملک زاده

تاریخ را علم می نامند چرا که مطالعه اش براساس اصول علمیست. داده برداری، تنظیم سیستم و تطبیق آن با مستندات و نتیجه گیری از شاخصه های اصلی هر بررسی علمیست. وجه در ایران نیز نمی تواند از این سیستم و نگاه علمی به کنار باشد چرا که این سیستم جغرافیایی با پیشینه فرهنگی اجتماعی قوی چه ماقبل تاریخ و چه در قرون وسطی و معاصر همواره تاریخ ساز بوده و توانسته به نحو موثری سرنوشت انسانها را رقم زند. نگاه غیر علمی به تاریخ پژوهی و تحقیقات تاریخی صدمه جبرانناپذیری به تحقیقات به اصطلاح آکادمیکی و دانشگاهی در ایران زده است. حتی با کما تاسف می توان گفت نگاه سیاسی و بعضا شوونیسمی حاکم بر تاریخ ایران سد راه پیشرفتهای علمی در تاریخ نگاری مدرن آذربایجان شده است. یکی از این نگاههای مغرضانه « سیستم باستان گرایانه تاریخ ایران » می باشد. در تاریخ نگاری رسمی حاکم بر ایران که

طرفی و رشد و بالندگی نازیسم و نژاد پرستی بر پایه نژاد برتر و سفید آریایی از طرف دیگر، زمینه مناسبی برای رشد و بالندگی شوونیسم که همانا هدفش سرکوب دیگر طوایف و ملل مختلف ایران و تعمیم زبان فارسی بر کل ایران و توسعه شعار "یک شاه، یک مملکت، یک زبان" (شعاری که امروز هم می توان بقایای آنرا شنید) بیش از پیش بوجود آمد. از پرچم دارن این شوونیسم افراطی "سید احمد کسروی تبریزی" بود که اعتقاد داشت تمام زبانها و نیم زبانهای رایج در ایران از بین برود و زبان فارسی دری زبان تمام مردم ساکن ایران شود. و این خواسته را با تحقیق پیرامون تاریخ و ادبیات مناطقی که زبانشان غیر از فارسی بود شروع کرد و بالطبع آذربایجان - محل تولد وی نیز - یکی از این مناطق بود. بدین ترتیب آذربایجان که در طول تاریخ پرچم دار نهضت‌های منطقه بود و به اصطلاح یک سر و گردن از دیگر مناطق

کشور بالاتر بود به دست یکی از فرزندان نا خلف خود هدف این توطئه شوم قرار گرفت. حاصل تلاشهای کسروی در باب اینکه زبان مردم آذربایجان فارسی بوده و بعدا ترکان و به ادعای بعضی ها مغولان زبان خود را به آذربایجانی ها تحمیل کرده اند در کتاب "آذری یا زبان باستان آذربایگان" در سال ۱۳۰۴ شمسی منتشر شد و از آنجایی که زبان اساسی ترین مشخصه یک فرهنگ است و ارزنده ترین ثروتی است که از میراث چندین هزار ساله یک خلق پاسداری می کند.

حذف زبان ترکی در حقیقت حذف فرهنگ غالب خواهد بود مورد پسند قشر حاکم پان فارسیست و شکست خوردگان نهضت مشروطیت آذربایجان و طرفداران نژاد آریایی آن زمان (چون آن زمان کوروش به این شکل و شمایل اختراع نشده بود طبیعتا کوروش پرستی همچون

خدمت به اسرائیل می باشد. تبلیغات باستانگرایان بحدی شدید بوده که شوربختانه که عده ای ذوالقرنین را با کوروش یکی دانسته و سعی نموده اند برای دو پدیده متضاد مخرج مشترکی پیدا کنند. جعل تاریخ ۷ آبان به نام روز کوروش که در حقیقت به سفارش اسرائیل روز آزادی یهود می باشد، تجمع، طواف و سجده در قرن ۲۱ به مقبره ای موهوم که تا اوایل قرن بیستم مقبره مادر سلیمان نامیده می شد و مستشرق انگلیسی کرپورتر آنرا مقبره کوروش نامید، همه و همه دستمایه ایست برای آنچه برای آنچه که براندازی نرم نامیده می شود ۷۰۰ آبان ۱۴۰۳

"نام زبان ما ترکی است یا

آذری": چرا عده ای برای انکار

زبان ترکی در آذربایجان از کلمه

آذری استفاده می کنند؟

دکتر توحيد ملك

زاده <https://t.me/melikzadeh>

از آنجایی که دو کلمه آذری و ترکی مابین عوام و کسانی که حساسیت لازمه را ندارند غالبا تحت یک معنا استعمال می شود لازم دانستیم درباره ی اختلاف این دو کلمه هم از نظر مفهومی و هم از نظر زبان شناسی توضیحاتی داده شود. کلمه آذری غالبا در دو معنای مختلف توسط دو قشر فرهنگی جدا از هم استعمال می شود. مریدان ایرانشهری، آذری را ریشه ای هند اروپایی - ایرانی قلمداد کرده و در عوض در ترکی برای بیان زبان معاصر آذربایجان که در زیر گروه، زبانهای ترکی قرار دارد استعمال می شود. به عقیده گروهی که آذری را با منشا هنداروپایی می دانند (که صحبت خواهیم کرد اشتباه محض است چون رایج در آذربایجان منشا اورال آلتاییک دارد و التصاقی است) آذری صفت نسبی برای آذربایجان بوده و هر چیزی که شامل آذربایجان باشد آذری است. لباس آذری، موسیقی آذری، رقص آذری، فرهنگ آذری و بالاخره زبان آذری. حال ببینیم آذری مورد نظر ایرانشهری ها چه می باشد؟ به دنبال روی کار آمدن رژیم پهلوی و ظهور استبداد نوین سیاسی فرهنگی رضا خان از

براساس یافته های اخیر باستانشناسان، زبانشناسان و محققین تاریخ موطن اصلی ترکان در سرزمینهای واقع در حوضه دریای خزر، دریاچه اورمیه، وان و دریای سیاه بوده که به دلیل مهاجرت‌های فراوان این اقوام به اطراف، لهجه های مختلف زبان ترکی بوجود آمده است. در سینه های گذشته موج حرکت و پخش ترکان از شرق به غرب نیز دیده می شود که عمدتاً در دوران اوایل میلاد دیده می شود. مراحل تاریخی زبان ترکی بدین شرح می باشد:

۱- دوران آلتایی ۲- دوران پروتوتورک ۳- دوران ترکی اولیه ۴- دوران ترکی قدیم ۵- دوران ترکی میانه ۶- دوران ترکی جدید در دوران آلتای کلیه زبانهای التصاقی یکی بودند. دوران پروتو تورک سومریان اولین قوم مشخص پروتوتورک می باشند که پنج هزار سال قبل پایه های مدنیت نوین جهانی را پایه ریزی کردند. افسانه مشهور قیل قمیش و یا به تعبیری دیگر بیل قامیش چکیده ادبیات سومری و نخستین حماسه ضبط شده جهان می باشد. بیش از ۳۰۰ کلمه سومری موجود می باشد که در ترکی معاصر ما کاربرد دارد. اقوام پروتو تورک ائلام، گوتی، لولوبی، هورری، اورارتو، ماننا، ساکا هر کدام توانسته اند در طی اعصار گذشته بر غنای زبان ترکی باستان بیفزایند. دوران ترکی اولیه شامل زبانهای هون، ترکی بلغار، پنجه نک و خزر نیز هست که از قبل از میلاد تا تاسیس دولت گوک تورک ادامه داشته است. دوران تورکی قدیم، دوران گوگ تورک و ترکان اویغور را شامل میشود و از قرن ششم میلادی تا دهم میلادی را در بر میگیرد. از این دوران سنگ نوشته های بسیاری برجای مانده که مهمترینش کتیبه بیلگه خاقان و کتیبه تونیوقوق میباشد که مشهور به "اورخون آبیده لری" میباشد. الفبای مخصوص این کتیبه ها به الفبای گوک تورک مشهور است. ترکی اویغوری دنباله ترکی گوگ تورک میباشد که به مرور زمان تغییراتی در آن پیدا شده و آنرا از ترکی قبلی متمایز میسازد. الفبای مشهور اویغوری به مدت چندین قرن در آسیا رایج بوده و با قبول و اشاعه اسلام در میان ترکان، الفبای اویغوری کم کم اهمیت خود را دست داد و به تدریج جای خود را به خط عربی داد. ترکی میانه ترکی میانه (اورتا تورکجه) در حقیقت ادامه ترکی قدیم است با مختصر تغییراتی که زبان رسمی دولت قره خانلی لار بوده است. تورکی میانه را ترکی خاقانی یا ترکی

امروز نبود تا از این تز حمایت کند (قرار گرفت و به سرعت مورد تمجید و استقبال قرار گرفت. وی بدون توجه به زبانهای بومی مردم باستان آذربایجان نظیر سومریان، گوتیان، لولوبیها، هوریهها، اورارتوها، مانناها، ساکاها، با مطالعه چند کتاب جغرافی ارمنی، و با استعانت از جو آریایی پرستی حاکم بر اروپا و مستشرقین، زبان باستان مردم آذربایجان را از نوع فارسی با ریشه مادی تحت عنوان آذری اعلام کرد. بهر حال کسروی زبان "الآذریه" را با وجود ادعایش مبنی بر انشعاب از زبان فارسی که حتی فارسها از فهم آن عاجز بودند زبان باستان سراسر آذربایجان اعلام کرد و با این کشف به ظاهر علمی و زبانشناسی توانست به ظاهر راه هدم و نابودی زبان و فرهنگ چندین هزار ساله مردم آذربایجان را برای شوونیستهای دربار رضا خان پهلوی باز کند. با این حال وی تا آخر عمر نتوانست تفاوت‌های عمیق دستوری-تلفظی زبان باستان مکشوفه خود یعنی "الآذریه" که بر مبنای ادعایش در تمام آذربایجان مورد تکلم قرار می گرفت توجیه علمی کند و با این عدم توجیه زمینه برای عدم پذیرفتن منشأ یگانه ای برای به اصطلاح زبانهای رایج "آذری" تبار در شهرهای آذربایجان آماده شد و ارزش علمی این تحقیقات روز به روز به زیر سؤال رفت.

۴ آبان ۱۴۰۳

تاریخ مختصر زبان ترکی (قسمت اول)

دکتر توحید ملک زاده دیلمقانی

<https://t.me/melikzadeh>

برجسته این دوران بودند. نثر ترکی قرن ۱۵ دارای سبک علمی بوده است. کتاب "اختیارات قواعد کلیه یا دایره جهان نما" از این قبیل کتابها میباشد. کتاب کوامل التعبير بوازیچی نمونه دیگری از کتب قرن پانزده میباشد که درباره تعبیر خواب نوشته شده است. ۲۵ مهر ۱۴۰۳

تاریخ مختصر زبان ترکی (قسمت دوم)

با تاسیس امپراطوری صفوی در تبریز زمینه برای رشته فرهنگ و ادبیات ترکی آذربایجانی آماده شد. شاه اسماعیل زبان ترکی را زبان رسمی دولت ایران قرار داد و در اشعار ترکیش تخلص "خطایی" برگزید. استاد غزل محمد فضولی سرآمد شعرای دوران یکی از بزرگترین مرثیه سرایان ترک زبان میباشد. مرثیه آل عبا وی در کتاب حدیقه السعدا متجلی است. نثر ترکی آذربایجانی وی نیز در کتابهای شکایتنامه، نامه به نشانجی پاشا متجلی است. در دوران صفویه ادبیات شفاهی آذربایجانی نیز هم پای ادبیات کلاسیک پیش رفت و عاشیقهای آذربایجانی اشعار عاشقانه با اوزان هجایی قوشما (دوبیتی ۱۱ هجایی)، گرایلی (دو بیتی ۸ هجایی) بایاتی (دوبیتی ۷ هجایی) ساختند. عاشق قربانی از جمله قدیمی ترین عاشیقهای آذربایجان در دوره صفویه میباشد. داستانهای کوراوغلو، اصلی کرم، عاشیق غریب و شاه اسماعیل در این دوران خلق شدند. در اواخر دوره صفویه شعرای معروفی چون صائب تبریزی، قوسی تبریزی، امانی، شاه عباس ثانی (با تخلص ثانی)، طرزی افشار ادبیات آذربایجانی را رهبری نمودند. در دوره قاجاریه علاقمندی به زبان تورکی ادامه داشت و توجه به اشعار امیر علیشیر نوایی شاعر بزرگ جغتایی هم هنوز ادامه داشت. لهذا برای فهم آسان آثار او کتابهای لغت ترکی به فارسی نوشته شد که از آن جمله میتوان به 1- بهجت اللغات التریکه، اثر فتحعلی قاجار قزوینی 2- خلاصه عباسی، اثر محمد خویی 3- الطمغای ناصری، اثر محمد صالح اصفهانی بیشتر شعرای قرن ۱۹ آذربایجان غزل سرا و مرثیهگو بودند. مهمترین

کاشغری هم میگویند. در همین اوقات در غزنه خراسان حکومت ترکان غزنوی تاسیس شد که که دربارش مرکز شعرای فارسی زبان مانند منوچهری، فرخی، اسدی طوسی، فردوسی و غیره بود. دیوان لغات الترک محمود کاشغری مهمترین اثر این دوره می- باشد. دیگر اثر مشهور این دوره "فوتادقوبیلیگ" میباشد که از طرف یوسف اولوع خاص حاجب به رشته نظم درآمد و به سلطان قراخانی بوغراخان تقدیم شده است. عتبه الحقایق، دیوان حکم احمد یسوی و قصص الانبیاء رابغوزی از دیگر آثار این دوره زبان تورکی میباشد. دوره تورکی جدید به تدریج هر یک از زبانهای ترکی وارد شکل مستقل خود شده و ترکی آذربایجانی از ترکی اوغوزی شکل گرفت. اشعار ترکی مولوی، شیاد حمزه، سلطان ولد، یونس امره، دهانی و حسن اوغلو و کتاب ارزشمند دده قورقود در زمره ادبیات نخستین ترکی آذربایجانی محسوب میگردد. در قرن ۱۳ میلادی نمونه نثر ترکی آذربایجانی کتاب "صاح العجم" هندوشاه نخجوانی میباشد این کتاب لغتی است چهارزبانه برای تعلیم زبان فارسی به ترکان آذربایجان. در قرن ۱۴ میلادی تکامل محسوس در زبان ادبی از نوع نظم و نثر دیده میشود. شعرای بزرگی مانند نسیمی و قاضی برهان الدین و ضریر آثار ارزشمندی خلق نموده اند. نسیمی را میتوان بنیانگذار شعر آذربایجانی دانست. قصه یوسف که به شکل دو بیتی شبیه قوشما در سال ۶۰۹ قمری/ ۱۲۳۰ میلادی توسط شاعری به نام علی سروده شده از جمله اشعار ترکی آذربایجانی محسوب میشود. در این دوران کتابهای لغت زیر نوشته شده است مانند تحفه حسام، حلیه الانسان و حلبه اللسان. در قرن پانزدهم با حکومت ترکان آق-قویونلو و قره قویونلو ادبیات آذربایجانی وارد مرحله دیگری گردید. جهانشاه قره قویونلو به دوزبان فارسی و ترکی شعر میگفت و در اشعارش "حقیقی" تخلص میکرد. شیخ قاسم انوار از اهالی سراب از شعرای معروف این دوره بود. حبیبی، کشوری دیلمقانی و خلیلی از شاعران

چگونه می‌توان کشوری را با «بیش از یک زبان رسمی» اداره کرد؟

در حال حاضر در ۵۵ کشور جهان، بیش از یک زبان به عنوان «زبان رسمی» به رسمیت شناخته شده است. در مقابل، در برخی کشورها همچون ایالات متحده آمریکا و استرالیا هیچ زبانی به عنوان زبان رسمی به رسمیت شناخته نشده است.

معمولا در یک کشور، وقتی یک زبان به زبان رسمی تبدیل می‌شود که افرادی که به آن زبان سخن می‌گویند، از نفوذ سیاسی کافی برای رسمیت دادن به آن و محافظت از آن برخوردار باشند. به عنوان مثال در اسپانیا تنها یک زبان رسمی (یعنی زبان کاستیلی) وجود دارد؛ آنهم در حالی که بیش از ۱۷ درصد از شهروندانش به زبان کاتالان صحبت می‌کنند.

به همین دلیل است که گاه زبان اصلی در یک کشور، زبان اشغالگران آن کشور است و نه ساکنان آن.

در میان ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا، ۶ کشور دست‌کم دارای دو زبان رسمی هستند. این کشورها عبارتند از: بلژیک با سه زبان رسمی (هلندی، آلمانی، فرانسوی)، لوکزامبورگ با سه

شعراى ادبیات رثائی دخیل مراغهای، راجی، دلسوز، صراف، پرغم بودند. شاعرانی مانند عندلیب قرجه داغی، حیران خانم، نباتی، ذکری شکوهی، هیدجی، محمد باقر خلخالی، لعلی از جمله شعراى مشهور این دوره بودند که در اشعار خود از زندگی و معیشت مردم و نیازهای آنها سخن میگفتند. از دیگر نویسندگان مهمی که در بیداری آذربایجان نقش بسزایی داشتند میتوان به میرزا حسن رشديه (متول دیلی را برای تدریس در مدارس آذربایجان تالیف کرد. در دوره انقلاب مشروطیت توجه به زبان تورکی بیش از پیش نمود پیدا کرده و در روزنامهها و نشریاتی به زبان تورکی و یا دوزبانه منتشر میشد مانند فریاد در اورمیه و فروردین، انجمن و سایر. دوره پهلوی دوره شور بختی و ممنوعیت زبات تورکی آذربایجانی بود. در این دوره شاعران و نویسندگان آذربایجانی به ناچار به فارسی مینوشتند گرچه در اوایل دوره پهلوی میرزاعلی معجز شبستری با زبان طنز ترکی به نقد اجتماع میپرداخت. در دوره پهلوی، تئاتر آذربایجان که با سابقهترین و پیشرفتهترین تئاتر شرق و ملل مسلمان بود به بهانه فارسی نبودن تعطیل شد. بعد از اشغال ایران توسط روسها و انگلیسی ها در شهریور ۱۳۲۰، خفقان از بین رفت و در این مدت روزنامههای آذربایجان، وطن یولوندا و مشفق و جودت به ترکی منتشر گردید. در تبریز شاعیرلر مجلسی با حضور شاعران بزرگی مانند محزون، بالاش آذراوغلو، مدینه گلگون، سهند، یحی شیدا و ... تشکیل شد. بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۷ ممنوعیت دوباره زبان ترکی شروع شد. با این حال علیرغم این خفقان، شهریار حیدر بابیه سلام را سروده و منشر مود. سهند نیز داستانهای دده قورقود را به شعر درآورد و دو جلسه آنرا به نام سازیمین سؤزو منتشر نمود. بعد از انقلاب اسلامی ممنوعیت زبان ترکی برداشته شد و صدها مجله، روزنامه، کتاب با خط مشی و سبک و سیاق متفاوت منتشر شد. علاوه بر شعر در مجله وارلیق نیز رشته مقالاتی درباره تاریخ زبان ترکی، گرامر و ادبیات ترکان به رشته تحریر درآمد. ۲۹ مهر ۱۴۰۳

اصل برابری زبان‌های رسمی، آزادی استفاده از زبان‌ها و اعطای قدرت اجرایی بیشتر به مناطق بر اساس اصل قلمرو استوار است.

مزایای داشتن بیش از یک زبان رسمی چیست؟

اولین مزیت داشتن بیش از یک زبان رسمی، برقراری روابط بهتر میان ساکنان مناطق مختلف کشور و افزایش سطح «تحمل زبانی و فرهنگی» در جامعه و کاستن از قطب بندی‌های اجتماعی است. این کار همچنین تلاشی از سوی دولت‌ها برای پاسخ به یک چالش اجتماعی پیچیده است؛ اینکه با ایجاد فرصت برابر برای جمعیت‌هایی با بیشترین گستره زبانی در کشور، بتوان تسهیلات قانونی و اجرایی را به میزانی عادلانه‌تر میان آنها تقسیم کرد.

داشتن بیش از یک زبان رسمی همچنین باعث می‌شود علاوه بر کمک به هر اقلیت زبانی برای حفظ و توسعه ویژگی‌های فرهنگی خود، آنها وجوه مشترک و به تبع آن اهداف مشترک بیشتری با مردمان دیگر بخش‌های کشور پیدا کنند؛ امری که باعث تقویت وحدت ملی می‌شود.

با رسمی کردن بیش از یک زبان در داخل مرزها، در واقع حکومت‌ها می‌پذیرند که اقلیت‌های زبانی با بیشترین گستره جمعیتی در کشور، این حق را دارند تا زبان مادری خود را حفظ کنند و خدمات عمومی را نیز به زبان خودشان دریافت کنند.

این کار همچنین به معنای احترام به کثرت‌گرایی زبانی و فرهنگی در یک جامعه متنوع است. اجرای چنین سیاستی، همکاری بیشتر مقامات استانی با مرکز را نیز می‌طلبد که در نهایت باعث می‌شود به لطف تبادل اداری بیشتر مرکز با مناطق، احتمال حل و فصل مشکلات در مناطق دور افتاده نیز افزایش یابد.

زبان رسمی (لوکزامبورگی، فرانسوی، آلمانی)، مالت با دو زبان رسمی (مالتی، انگلیسی)، ایرلند با دو زبان رسمی (ایرلندی، انگلیسی)، فنلاند با دو زبان رسمی (فنلاندی و سوئدی) و در نهایت قبرس با دو زبان رسمی (ترک و یونانی). در سوئیس که عضو منطقه شنگن اما خارج از اتحادیه اروپا است نیز چهار زبان آلمانی، فرانسوی، ایتالیایی و رومانش، زبان‌های رسمی هستند.

در همه این کشورها، برای زبان‌های رسمی جایگاه، حقوق و امتیازات برابری در نظر گرفته شده است و خدمات اداری، اجتماعی توسط مقامات شهرداری و استانی در مناطقی که تعداد زیادی از مردم متعلق به اقلیت‌های زبانی زندگی می‌کنند، به زبان آنها ارائه می‌شود.

در حوزه آموزش نیز، معمولاً دانش‌آموزان به یکی از زبان‌های رسمی تحصیل می‌کنند و در صورت تمایل می‌توانند به عنوان زبان دوم، آموختن یکی دیگر از زبان‌های رسمی کشور را نیز آغاز کنند؛ البته این موضوع از کشوری به کشور دیگر می‌تواند کمی متفاوت باشد.

منطق انتخاب چند زبان رسمی در این کشورها چیست؟

این جوامع در جریان فراز و نشیب‌های تاریخی و به گواه «نقشه زبانی» هر کشور به این نتیجه رسیده‌اند که «زبان مشترک» عامل اتحاد ملی آنها نیست.

نقشه زبانی این کشورها، در واقع سرزمینی متشکل از چند جامعه زبانی متفاوت را در چند منطقه جغرافیایی جداگانه نشان می‌دهد. اگرچه میان این جوامع رفت و آمد برقرار است و همه بر هویت ملی خود زیر یک پرچم و قانون تاکید دارند اما "زبان مشترک" عامل اتحاد ملی نیست. به همین دلیل است که این کشورها برای کاستن حداکثری از تنش‌های قومی، اقدام به اجرای سیاست «همزیستی مسالمت‌آمیز زبانی» کرده‌اند؛ سیاستی که بر سه

ایلرله حربی تعلیملر کئچمیش هر بیر حربچیمیزین ایتکیسی بؤیوک فلاکت ایدی. آرتیق هر بیریمیز بو ایدتیا ایله یاشاییردیق کی، بیز حرب اوچون دوغولموشوق، وطن نامینه داشیدیغیمیز جسمانی و معنوی نییمیز وار، بو یولدا قربان وئرمه یه حاضریق.

ایلک گوندن کشفیات گروهلاریمیز دؤیوشون، عموماً محاربه نین بیزیم خیریمیزه حل اولونماسی یولوندا بؤیوک ایگیدلیکلره امضا آتیردی. بیز دشمنین ان استراتژی حصه لرینی، حتی مین کیلومترلره یوکسکلیکلرده یئرلشن پستلارینی بئش-اون نفرلیک دسته لرله بورونلارینین دبیینه قدر گئدیپ قفیل اونلاری ضررسیزلشدیره رک آلیردیق. قوشونلاریمیز آدیغیمیز پستلاردا، حربی نقطه لرده یئرلشیردی و بیز ایرلی یئریردیک. بعضا قفیل گئدیش نقطه لریمیز دیشدیریلیردی. بیز اون کیلومترلره یولو پیاده قطع ائدیر، امری یئرینه یئتیریردیک.

نوبتی حمله میز سوقووشان استقامتینده ایدی. اوراداکی بیر سیرا یوکسکلیکلری اله کئچیریب ایرلی یئریردیک. منیم اولدوغوم دسته دشمنین ایچینه گیرمیشدی. بیزدن قاباقدا دا معین استقامتلرده یئرین قوه لریمیز واردی. بیز بئش نفرلیک گروه هدفه چاتماغا آز قالمیش همین استقامتده دشمن حربی سریمیزی اله کئچیریب قارشیمیزی کسمیشدی. صبریمیز توکنمیشدی. ذوالفقار ساغ طرفیمیزده یئرینی محکم لندیریب بیزه قارشى آرامسيز آتشلردن یئریمه یه امکان وئرمه یین ارمنی تفنگینی گؤرموشدو و جان آتیردی کی، آتش آلتیندا اؤزونو قارشیداکى بالاجا چؤککلییه آتسین. اورادان طبیعی کی، همین تک تیر انداز آچیق-آیدین گؤرونوردو. اما او دا حرفه ای ایدی و بونا امکان وئرمیردی. اما ذوالفقار قوش جدیدگی ایله همین چؤککلییه اؤزونو آتا بیلدی و آز کئچمیش همین استقامتده آدیغی خمپاره تفنگی سوسوردو. باخمایارق کی، همین تک تیر اندازی وورموشدوق، اطرافدا چوخلو سایدا دشمن قوه لر واردی و آتش دایانمیردی.

فرمانده بو کشفیات پلانیمیزدان دشمنی خبردار ائدن خاینین یئددی آرخا دؤننینه کیمی سؤیوردو. بیز اونون نه قدر غضبلندینی حس ائدیب سوسوردوق. دشمن ائله بیل بیزیم یئرلشدیمیز نقطه لری آیدینجا گؤروردو. فرمانده دلی اولموشدو:

حکایه - اویکو
HEKAYƏ - ÖYKÜ

ظفر بیزیم ظفریمیز دیر

ZƏFƏR BİZİMDİR

SALATIN ƏHMƏDLİ

سالاطین احمدلی

برگردان : تانای شرقی دره جک

محاربه نین ایلک گونلریندن جبهه ده اولموشام. بیزیم دسته چوخ یوکسک شکیلده حربی بیلیکلره مالک دسته لردن ایدی. بیزیم حربی تاکتیکامیز، دؤیوش مانورلریمیز، دشمن اوزرینه یئریمه تاکتیکامیز، محاصره یه دوشمک احتیمالینین چوخ اولماسیندان دوغان اؤزونو مدافعه امکانلاریمیز - هر شئی اؤزوموزه حواله اولونموشدو. آرخادان بیزه گله بیله جک یاردیم، کمک دئییلن بیر شئی آرخالانمیردیق. یاشاماق دا، اولمک ده، غلبه ده - هر شئی اؤزوموزون امکانیمیز داخیلینده ایدی.

اوزاقلاشديرماسايدى، پارام-پارچا اولاردىم. ساحل مندن ايگيرىمى متر كئاردا ايدى...

يئنىدىن قوهلرئيمىزى بئرلشديره بيلمىشديك و بئر يئرده ايرليليرديك. ايكى يئرده دشمن ييغىلان نقطهلىرى داغيدىب ايرليلديك. بيز يئرئيرديك، بئر خطده اوشاقلاردان بئرى ياخىندا پارتلايان مين سسینه چئوريلدى. خوشيختليكدن بو اراضيلرين مينالانديغىنى دا بيلديك. فرمانده آرتيق احتياطلى اولماغئيمىزى بيلديردى. ايرليلديكجه گؤردويوموز صحنه لر بيزى دهشته گئيريردى. ارميلرين مين يئرلشديرديى استقامتده اوچ شهيدئيمىز واردى. آنلادىق كى، بونلار كشفياتا گلميش اولماليديرلار.

همين يئرده دشمن بيزى هر طرفدن آتسه توتدو، سول جناحدان گلن اوزل حرکاتچيلارئيمىزلا بئرلشديك. قوهلرئيمىز آرتدى. قانلى دؤيوشلر اولدو. آتيلان نارنجكلردان، ياخىندان ياغان توپ مرميلريندن ائله دهشتلى بئر منظره يارانمىشدى كى، انسان الى، قولو، بدننى پارچالارا آيريليب اطرافا سپه لنيردى. دشمن گؤردويو منظره دن قاچيب قورتارماق اوچون اؤزو ده بيلمه دن قاچيردى و بيز ده اونلارى محو انديرديك. بئر ساعت ياخين قانلى دؤيوشلر گئتدى. آرتيق آرخادان بيزيم عملياتين دشمنه سيزديغىندان خبر توتموشدولار. و علاوه قوهلرئيمىز حربى تكنيكا ايله هجوما كئچمىشدى. بيز اطرافدا ياخينليقتا گئندن دؤيوشلرده تانكلارين، توپلارين گورولتوسونو ائشيديرديك.

دؤيوش نندسه قفيل سنگيىنده بيز ياراليلارئيمىزى و شهيدلرئيمىزى ميداندا چيخارماق ايستديك.

فرمانده قويمادى:

—هله بئر دورون. بو، دشمنين حيله سى اولا بيلر. بيز شهيدلرى گؤتورمكله دشمنين قوردوغو تله يه دوشه بيلريك.

أصف:

—فرمانده، بيز ايگيدلرئيمىزى بورادا قويماباجايق.

فرمانده:

—بيز اولوموزه ده، ديرئيمىزه ده صاحبيك. بئر آز صبر ائدك، بونلارين پلانىنى بيلك.

—من بئر يوخلايم.

فرمانده طالبيىن رفتارينا بلد ايدى. بيليردى كى، يئرئنده دورماياجاق.

—بو ارمىنى آلچاغين كيىم اولدوغونو اوزه چيخاراق، اونو اللريمه بوغاجام.

—فرمانده، اولا بيلسين كى، بوردا باشقا سببلر ده وار.

—نه سبب، نه سبب؟ — فرمانده دللى كيىمى قيشقيريردى. — بيز اوتوز ايل ايچئيمىزه دشمن بالالارئينى دا بؤيوتموشوك. دايبسى، خالاسى ارمىنى اولانلار بيزيم حربى حصه لريمىزه سيزيب.

عبدالله غضبه:

—اونلارين قانىنى ايچرم.

—هله بئر دور، من ايت قانى ايچرم. من اونون قانىنى ائله اؤزو كيىمى چاققاللارا ايچيردهجم...

اوشاقلار آرتيق حقيقتا ده بو استقامتده دشمنين اطرافلى معلوماتا مالك اولدوغونو حس ائلمىشدى.

سول طرفه گؤندريلن كشفياتچى گئرى دؤندو:

—فرمانده، اورادا باشقا قوهلرئيمىز ده وار، او گروهون دا يئرئيمك امكانى يوخدو، قارشيدا دا اوشاقلار وار... طالعيندن خبرسيزيك.

فرمانده آبيش اف بيزه سارى باخدى:

—بيزيم قارشئيمىزى كسن دشمن، گؤرونور، اونلارا تسليم اولمايان قارداشلارئيمىزى محو ائتمه يه چاليشيرلار. آرتيق دؤزه بيلمريك. بيز بو اولو ميداندا كئچيب ايرليله-ملييك.

هاميمىز امره حاضر شكيلده اونا باخيرديق.

—بيز دايدانمايب بورادان كئچجيك، ايشدير تهلوكه آرتسا، كووردينا سسيا ايله يئرئيمه باشلايين. قارشيدا يئنىدىن بئر يئره ييغىلاريق. داغىلشئين و ايرليليين.

بيز وئريلن امره اساساً تك-توك، اورادان-بورادان، دشمنين گاه گؤزوندىن اوغورلانا راق، گاه دا اونلارى ضرر سيزلشديره رك محاصره دن چيخماغا جان آتيرديق.

ائله آنلار اولوردو كى، البياخا دؤيوشوردوك. دشمنين بورالاردا اؤزونون اوزل حرکاتچيلارئينى يئرلشديرديى حس اولونوردو. مكمل حربى تعليملر كئچميش اوچ ارمىنى ايله اؤزوم البياخا دؤيوشه گيرمىشديم و ساحل منه يارديم ائتمه سيدى، اونلارلا آخيرا قدر دؤيوشه بيلمزديم.

ساحلله بئرليكدە اونلارى محو ائديب سورونه-سورونه ايرليليرديك. قفيل هاردانسا فرمانده اؤزونو يئتيريب منى آرخايا، بئر يئره چكدى. اولكى اولدوغوم يئره خمپاره دوشدو، فرمانده منى چكمسيدى، اوردان

اولون، ياراليلاريميزدان اۋزو يثرييه بيلنلر اۋزلرى يثرييه جك، شهيدلرى بيز چيخارداجاغيق. تئز بيز زاماندا سورونوب شهيدلرى گۆتوردوك. دوشمن ائله بيل آلدانميشدى دومان، اينانميردى كى، بو دوماندا ال-قول آتا بيلك.

بيز شهيدلرى ده گۆتوروب آشاغيا دوغرو سوروننده دشمن گۆردو. آرتيق اورادان خيلى آرانميشديق. سالخيم كيمي ساللانان دومان قفيل ده يوخا چيخميشدى.

ياراليلاريميزدان الى سلاح توتان دۇبوشوردو. بيز همين استقامتمده ارمنى پستلاريندان بيريى محو ائديپ پستو تميزلديك. اورادا وآصف يارالاندى. قانى داپانميردى. نوروزلا اسلام اونو ياراسيني ساريياراق بيز ۲۴ ساعتليق يولو مين بيز اذيتله گئدهرك اونون حياتيني خلاص ائتديلر.

بيز، نهايت، ياراليلاريميزى دا، شهيدلریمیزی ده دۇبوش ميدانيندان چيخارماغا موفق اولموشدوق. چوخ ياراليميز واردى، مکتبلرده يئرلشديريلديك. هاميا يارديم ائديرديلر. ايلکين يارديمدان سونرا اورادان آيريلاندا سلاحداشيم، ياخين دوستوموز، شهرتى عالمه ياييلميش قاسم اف علينى گۆردوك. يارالى دوستو مقصودو يولا ساليردى. اونون يارانماسى على يه چوخ تأثير ائلميشدى.

— منى قويوب گئديرسن؟

مقصود:

— قاييداجام، — دئدى.

اونون سونرا شهيد اولدوغونو ائشيتتيم. تئز-تئز عسگرلره زنگ ائديرديم، حال-احوال سوروردوم، قاغييلاريني چكيرديم.

عسگر يولداشلاريميزدان بيري ده ائله سون دۇبوشده شهيد اولموشدو. آناسينا يازديغى مکتوبو جيبيندن چيخارديق. بو مکتوب بيزى گلوه دن ده برک يارالادى.

اونلارين جسارتى، قورخمازليغى، دشمن اوزرينه قورخامدان گئديشى، او شهيدلرين نجه دۇبوشدويو بيز ساغ قالان آداملارين گۆزونون قاباغيندا اولموشدو. اونلار شهادته يوكسه لن واختى بئله قورخامدان دشمنه قان اوددورودولار. منطقه ده قارداشيم علينين شهيد اولدوغونو ائشيديب داپانماديم، انتقام حسى ايچيمي يانديردى...

فرمانده مکتبين حيطينده كى داغيلميش بيز نيمكتين اوستونده اوتوروب فکره دالميشدى. گروهان ساغ

سرت بيز سسله:

— من داها شهيد ايسته ميرم.

— كيم دئير كى، چاققاللارا بورادا جان وئره جم؟ بيز باخيم گۆروم نه وار، نه يوخ.

طالب سوروبدو، بيزدن آرالاندى، ياريم ساعت چكدى، نه گلوه، نه آتش سسى واردى. طالب گئرى دۇندو. قارشيدا، قصبه دوغرو استقامتمده اوتوز-قيرخ ارمنى، آرى جيلرى، تك تير اندازلارى اولدوغونو خبر وئردى.

— او استقامتمده دئيرسن؟

— فرمانده، اوچوموز بسيك.

— نجه؟

— تك تير اندازلارى و او آرى جى نقطه لرينى سوسدوراق...

— شهيدلریمیزی نئنيك؟ ياراليلاریمیز وار...

— سيز بوردا قالين. بيز اوچ نفر بسيك. چونكى قارشيدا دشمن لعشلىرى واردى، گۆرونور، بيزيم گروهلاردان آرالارينا سيزانلار وار.

— بيزيمكىلردن واردیمی؟ — فرماندهين سسى تيتيريدى.

— يوخ، فرمانده، بيزدن كيمسه يوخدو. اما البياخا دۇبوشده اۆلدورولموش ارمنى جسدلرى واردى.

— دئمك، بيزيمكىلردن ايريله ينلر اولوب، اما هانسى استقامتمه؟! —

— فرمانده، اجازه وئر، او گۆردوكلریمیزی آرادان گۆتورك، خبر وئيريك.

فرمانده:

— بيز شهيدلرى قويوب گئده بيلمريك، ياراليلاریمیز دا وار. اونلارى اورتادان قالديرسانيز، گئرى دۇنمين، ايرلى گئدين. نادر، گروها رهبرليك ائله. بيزيمكىلره لازيم گلسه بيرلشين.

— اولدو، فرمانده.

طالب، نادر، ارسطون بيزدن آرالانديلار.

فرمانده يئرینده قرار توتا بيلميردى... چابالاييردى...

اوردا غريبه بيز معجزه اولدو. قفيل گۆز-گۆزو گۆرمه ين بيز دومان گلدى...

فرمانده پيچيلداييردى:

— گۆزه گۆرونم بيزه كمكه گلدى. بو دومان بيزى قورتاراجاق. — فرمانده، دومانان استفاده ائدجيك. — تئز

شهیدی، یارالینی آرخایا یولا سالمیشدیق، نه قدر قاپیلاری فاجعه لر آچدیغینی، آنام کیمی شهید آنالاری اولدوغونو دوشوندوکجه ایچیمده غریبه بیر صبر حاکم ایدی، منیم آنام دا او شهید آنالاریندان بیریدیر. ماشین یولون کناریندا دایاندی، قالان یولو پیاده گئدجیمیزی فرمانده بیلدیرنده ماشیندان دوشدوک. سیرایا دوزولدوک. فرمانده:

—قارداشلاریمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمک بیزیم بوینوموزا دوشوب... الله اونلارا رحمت ائلسین. سهرابین بوغازینا دولان قهری ساکتجه بوغارق دئدیکلرینی ائشیتدیم.

—فرمانده، محمودون قارداشی شهید اولوب.

فرماندهین بنیزی آغاردی.

—نه واخت؟ هارادا؟

—هادروتدا... صباح اونون دفنیدیر.

فرمانده منه یاخینلاشیب بوینومو قوجاقلادی، اونون نئجه چیرپیندیغینی حس ائلدیم. قولایما پیچیلدادی، او پیچیلتی بیر پارچا کؤز کیمی منی یاندیردی:

—سنی آند وئریم، اؤزونو قورو، آنانین یانینا گئتمه یه، قارداشینا گؤره اونا باشساغلیغی وئرمه یه اوزوم اولسون! منه ظلم وئریمین!

من غیری-اختیاری اولاراق:

—بیز وطنه امانتیک، فرمانده! آنالاریمیز بیزی بو حق یولوندا دؤیوشه گؤندرندنه شهید اولاجاغیمیزی بیلیردی. وطن ساغ اولسون!

عسگرلر یئرینردن «وطن ساغ اولسون!» — دئینده فرمانده بیر داها منی سینه سینه سیخیب آرانندی:

—منیم داغ اورکلی ایگیدلریم! سیزینله بیرلیکده بیز بوتون ایگیدلریمیزین قصاصینی آلاجاغیق. ۳۰ ایل دشمن آیاغی آلتیندا اینله یین تورپاقلاریمیزی آزاد ائتمکله، غلبه بایرا-غیمیزی او تورپاقلارا — سوقووشانا اولدوغو کیمی شوشایا، خانکندییه سانجاماقلا بو انتقامی آلمیش اولاجاغیق. اونلار وطن اوغروندا جان وئریلر. او شهیدلرین ایستک و آرزولارینی حیاتا کئچیرمک اوچون اؤز جانیمدان بئله کئچمه یه حاضرام.

—بیز ده حاضریق... — دئییب باغیردیق.

فرمانده سوسوردو، بیر کلمه بئله داها دانیشمادان بیز ایرلییه دوغرو آددیملاماغا باشلادیق...

قالانلاریمیز اونون باشینا بیغیشمیشدیق. سانکی باشینی قالدیریب بیزه باخماغا قورخوردو. وئردیمیز شهیدلر اونو سارسیتمیشدی.

اورادا بیزیم قازاخلی اوشاقلار واردی، ختایی آدلی بیر عسگر چوخ دیلی-دیلاور ایدی. سکوتو او پوزدو.

—فرمانده، نادرگیلی تاپمالیییق.

—اونلاری ایتیرمیشیک کی، تاپاق. — من دؤزمدیم.

فرمانده:

—بیز اونلارا انشالله شوشادا گؤروشجییک. ایندی امر گلیب، بیز خوجاوانده دوغرو حرکت ائدجییک.

—بیز بئش نفر قالمیشیق.

فرمانده، نهایت، باشینی قالدیردی، اوزونون دؤرد یئرینده یارا، چاپیق واردی، قان قورویوب قالمیشدی:

—قارشیدا علاوه اوشاقلاریمیز اولاجاق. حاضرلاشین...

بیز مکتبین حیطیندن چیخدیق، قاپنین آغزینداکی وانته اوتوروب آرخایا بئله باخمادان یولا دوشدوک. قفیل رابطه چی خطه قوشولدو و اونون باغیرتسی ماشینا یاییلدی، آز قالا وانتین شوفر ماشینی آشیرمیشدی...

بیر-بیریمیزه دیسک ده گؤزوموزو رابطه چیه دیکمیشدییک. او ایسه فرماندهی بئله اونودوب باغیردی:

—سوقووشانی آلمیشیق...

سئوینج گؤز یاشلاریمیزی سیلمک بئله آغلیمیزا گلمه دن بیر-بیریمیزله سیخ اوتورموشدوق، اللریمیزی قالدیرماغا امکان اولماسا دا، باشیمیزلا قوجاقلاشیردیق...

فرمانده سانکی بونو بیلیرمیش کیمی ساکتلیکله قارشیدا اوتورموشدو، ایرلی باخیردی.

—فرمانده، بیز سوقووشانی آلمیشیق...

—بیز شوشانی آماغا گئدیریک. سوقووشانی آلا رکن وئردیمیز شهیدلرین انتقامینی آماغا گئدیریک... بیز یاریمچیق قالمیش ایشیمیزی تاماملاماغا گئدیریک...

سهراب منیمله یاناشی اوتورموشدو، او، قارداشیمین شهید اولدوغوندا خبردار ایدی، منی برک قوجاقلامیشدی.

اونون منی قوجاقلامای ایچیمه بیر قور سالدی... من آنامی دوشونوردوم. بو ساعت اونون نه قدر سارسیلدیغینی

بوتون وارلیغیملا حس ائدیردیم. گؤزومو ماشیندان چؤله دیکیب ایچیمده کی بؤیوک ایتکیله باش-باش ایدیم.

آغلاماغا، باغیرماغا، ایچیمده کی قارداش ایتکیسینی بیان ائتمه یه گوجوم چاتمیردی، اورک ائلمیردیم... بو گون نئجه

بیلگیله چین قاینقلاریندا راست گلیریک. محمود کاشغری نین "دیوان لغات تورک" آدلی ایلك دیوان لوغتیله باهارین گلشی "سئلرین-سوللارین چاغلانماسی، قارین اریب داغ زیره لری نین گورونمه یه باشلانماسی، دونیانین نفسینین ایسینمه سی، رنگارنگ چیچکلرین آچیلماسی، یئر اوزونه یام یاشیل ایپک قوماشین سریلمه سی، حیوانلارین بالالانماسی" شکلینده تصویر اولونور. نوروز عادت-عننه لرله زنگین بیر بایرام دیر. لاکین، ائله عادت لر وار کی، معاصر دؤوروموزده اونودولوب، بیزه گلیب چاتما ییب؟

باهار بایرامی عادت-عننه لری، اینانچلاری ایله چوخ زنگیندیر. "شال ساللاماق" و بونون دیگر فورماسی اولان قاشیقلا کاسا چالماق آخیر چرشنه ایله علاقه دار اولان و گنیش یاییلان عادت دیر. بو عادت قدیم اکینچی طایفه لارینین بیردیگریندن اکین اوچون توخوملوق دن نومونه لری توپلاماق عادتینی خاطیرلادیر. هاوا قارالدیق دان سونرا اساساً گنج لر قوهوملارین، تانیش لارین قاپیلارینا گندیب آلرینده ساخلادیق لاری قابی قاشیقلا ووروب سس سالاردیلار. ائو صاحبی سسی ائشیتجک قاپیا چیخیب ایچری اوزادیلان قبا پای قویور. پای اوچون شیرنی، قورو مئیوه، بزک شئیلری و ... قویولوردو. پای توپلایان نه اوزونو گؤستریر، نه ده دانیشیردی. اگر او، دانیشسایدی، پای وئرن بو حرکتی پیس عادت سایدی. "شال ساللاماق عادتی سوبای گنج لر طرفیندن اجرا اولونان "قورشاق آتدی"، "پاپاق آتدی" و ... مراسیم آیینلری نین مضمونجا عینیدیر. آخیر چرشنه آخشامی اونلار بئل شالی، اؤرپک،

نوروزون اونودولوش عادت عننه لری

محمد رضا اسماعیل زاده

خالقیمی ز نوروز بایرامینی قید ائدیر. بوتون تورک دونیاسی اوچون چوخ عزیز اولان بو بایرام زامان اؤتدوکجه معین دیشیک لیکره اوغراییب، بعضی عادت لری اونودولوب، یعنی عننه لر اورتایا چیخیب. بونون اوچون ده ایندی یاشلی اینسانلار نوروز بایرامیندا، ائله جه ده چرشنه لره دئییرلر: "هی آی بالا، اول کی بایرامدان اثر علامت قالماییب".

تورک خالق لاری اوچون نوروز بایرامی ندر؟

نوروز طبیعتین اوپانیشین، گنجه ایله گوندوزون برابرلشمه سینی، اکین چیلیک حیاتینین باشلانغیجینی، یازین گلشینی اؤزونه تجسسوم ائدیرن بایرام دیر. نوروز تورکون طبیعتی باغلیلیغیندان گلن و اونا دوپولان

سئوگیدن تشکول تاپان اولو بیر بایرام دیر. تورک میللتی نین اؤز حیات فلسفه سیندن، دوشونجه سیندن دوغموش یاز بایرامین هر گلشی اولدوقجا بؤیوک جوشقو ایله قارشیلانیب. چونکی طبیعت کی دیشیک لیک تاریخ بوپو ائله جه ائتنوسون حیاتیندا دا بیر دؤنوش و تزه لنه نقطه سی اولاراق دوشونولوب. اسکی تورک امپراتورلوق لار چاغیندا ایلك باهار و سون باهار بایراملارینین رسمی دؤولت بایراملاری اولدوق لاری حاقیندا

اوغوزلاردا عايله محبتينين

معنوی عالمی (۳)

بازار: علم‌الدین علی بی‌زاده

كۆچورن: محمود بنی آدم‌دیج

سیناق آنلاری

داستانلاردا هر فعالیت ساحینده كنجیرمه‌وار، لاکین سئومک - سئویلیمک، عايله قورماق داها اؤن پلاناچکیلیر، اولولاریمیزین نسیل‌لره ایرتن قویوبگنتدیگی بیر معنوی كنفایت کیمی تقدیم اولنور. اولولاریمیزین رینجه، گۆزو یوموب ائولنمک، عايله آنجاق قورماق اولماز، اولسا دا او، سعادت گتیرمز، ساغلام عايله آنجا سئوگییه، طرفلرین بیر - بیرینی آنلاماسی، درک ائتمه‌سی سئویب - سئویلیمه‌سینه اساسلانمایدیر. بوردا یوخلاما، اؤیرنمه، سماقدان كنجیرمه مهم عملدیر.

سئومک و سئویلیمک سیناگی او قدر آسان دئییل، اونو دا اؤز دونیاسی، چتینلیکلی، لذتی عذابلاری وار، یوخسا، قدرینی بیلمزسن. جفاسینی چکمه‌لیسن کی صفاسینی گۆره‌سن. بو حقیقت داستانلاردا حیات شکیلده، لایقینجه قویولور، ایناندیریجی بدیعی بویلا رلا تصدیق اولونور.

«بامسی بئیرک بوی»یندا هله اؤلادلاری دونیایا گلمه‌سی آرزو شکیلده آداخلانیر. اونلار دوغولور، بؤیویورلر، حدی - بولوغا چاتیر. بیر - بیریندن خبرسیز اولاراق گۆروشورلر، بئیرک اوو ائدرکن اونون دالیجا گلیب، تصادوفن بانى چيچيین چادیرینین اؤنونه چيخیر. بونو گۆرن بانى چيچک دايه‌لرینه: «مره دايه‌لر، بو قاوات اوغولو قاوات بیزه آریکمی گۆسته‌ریر؟» - دئدی. وارین بوندان پای دیلن، گۆرون نه دئییر؟ - دئدی.

گۆتوروب سئودیکلری قیزلارین ائولرینه گئدیپ، شالی باجادان، دامدان، پنجره‌دن حیته، ائوه ساللایاردیلار. اگر قیزین آتا-آناسی راضی اولاردیسا، شالی اونون بئلینه، بعضی یئرلرده قولونا باغلایدیلار. راضی اولماسالار دسمالا شیرینی قویوب گئری قایتاراردیلار. آخیر چرشنه و نوروز آخشامی کندی آغساققال لاری ائوینده ماتم اولانین، یعنی بایرام كنجیره بيلمه‌ین آدم‌لارین قاپی‌سینی دؤیوب، اونلار سمنی خونچاسی آپاراردیلار. سمنی خونچاسیندا گۆردیلیمیش سمنی، مئپوه، نوغول و ... قویولاردی. سمنی خونچاسینی آپاران لار بونونا كنجیردیگی توربادان حیته اوینایان اوشاق لارا جویز- بادام ، یومورتا، کیشمیش، قووورغا وئردیلر. بو عادتین مقصدی سینیق قلبلری اووندورماق، یاسدا اولان اینسانلارین كۆنلونو آلماق ایدی. نوروز بایرامی و ایلاخیر چرشنه اؤزونه‌مخصوص اینانچلاری ایله دقتی جلب ائدیر.

آخیر چرشنه گئجه‌سی نحت دانیشماق، ایچکی ایچمک، نالاییق ایشلر توتماق اولماز. نوروز بایرامی آخشامی یاندیریلان تونقال دان خئییر-برکت ایستیلیر. نوروز بایرامی آخشامی قونشولار یاسلی آدم‌لارین حیثینده تونقال یاندیریب، اونلاری «قارا بایرام» دان چيخاریرلار. نوروز بایرامیندا باغداکی آغاجلارین قورو بوداقلارینی کسمه‌سن، آغاج کوسر، بار وئرمز. نوروز بایرامی سوفره‌سینه سو دولو قاب قویوب، ایچینه خیردا بالیق بوراخیرلار. بالیق قابین ديبیندن دوز شاقولی قالخیب سویون اوززینه بورون وورونجا ایلین تحویل اولدوغو بیلینمیش. آخیر چرشنه گئجه‌سی آره وئریلن قیزلاری تونقالین باشینا دولانديرار و دئیرلر: «قوی اودلو- اوجاقلی اولسون لار». آخیر چرشنه گئجه‌سی قیزلار چوخ آریلیدان آرخاسی قاپییا دوروب آياق‌لارینداکی باشماقلارین ساغ تايینی گئرییه دوغرو اتارلار. اگر، باشماقین بورنو قاپییا طرف دوشسه، دئیمک یاخین واختدا آره گئده‌جک‌لر. آخیر چرشنه آخشامیندا بیر نچه پارچا کۆمور، بیر اوووج دوزو، بیر-ایکی دنه ده قارا پولو بیر کوزه‌یه قویوب دامدان اتارلار. دئییلنه گۆره، کۆمور قارا گونون، دوز آج‌گۆزلوک و شورگۆزلوگون، قارا پول ایسه یوخسوللوغون نیشانه‌سیدیر. اونلاری کوزه‌یه قویوب آتماقدا مقصد قارا گوندن، آج‌گۆزلوک‌دن، یوخسوللوک‌دان قورتولماقلا باغلیدیر.

آردان ۱۶ ایل کئچیر. بئیرکدن خبر - اتر چیخمیر. لاکین سئوگیلیسی بانى چیچک اومیدینی اوزمور، اونو گۆزله بییر. هئج کسه کؤنول وئرمیر، حسرتله عذاب - اذیتله مردلیکله دؤزور. نهایت، مین بییر عذاب - اذیت چکن بئیرک گلیب چیخیر. بو بئله بییر گونه دوشور کی، تویدور، بانى چیچک ایسته مه دیگی بییرینه - یالانچی اوغلو بییر تاجوغا اره وئیرلر. لاکین اوغوزا آياق باسارکن بئیرک حیس ائدیر کی، بوتون ائل - اوبا اونون حسرتینده دیر. توی - دویون هئج کسین اوره ییندن دئییل، هامی کدرلیدیر. بوندان بئره یه صداقتله سیناقدان چیخیر، بئیرک اوزگون، کاسیب اوزان قیافه سینده تویا گلیر. تویدا دا گؤروروک کی، اوخ آتان ایگیدلر اونو اونوتما یییلار. بئیرک دوستلارین قلبینده دیر، حؤرمتله یاد ائدیلیر. بئیرکه یئیندن گوج - قووت گلیر. او، مننه یوکسلیر، اؤزونده بییر راحتلیق حیس ائدیر. گررور کی، قازان بی ده بو تویدا چاراسیزلیکدن ایشتراک ائدیر. بونا گرره تویون بیلگینی تانیمادان - بیلینه دن بو «دلی اوزان» وئیر.

بانى چیچکین سیناق آنی باشلانیر. بئیرک نیشانلیسینی ایمتاهانا چکیر، اصل سیناق باشلانیر. تویدا قاریشقیلیق تۆره تدیکدن سونرا بئیرک قیزلار اوتاغینا گلیر، اوتورور. بوندان حیرصلنن قازان بی یین آروادی بویو اوزون بورلا دئییر:

- مره، قواوت اوغلی دلو قواوت، سانا دوشرمی بی تکلوف بنیم عذریمه گله سن؟ - دئدی.

بئیرک آیدیر: «خانیم، قازان بگدن مانا بویوروق اولدی. مانا کیمسه تولا شماز» - دئدی.

بورلا خاتون آیدیر: «چونکی قازان بگدن بویوروق اولوبدور، قون اوتورسون!» - دئدی. یئنه دؤندی، بئیرک آیدیر: «مره دلی اوزان، یا مقصودون ندیر؟»

آیدیر: «خانیم، مقصودوم اولدور کی، آره وارن قیز قالقا اوینایا، من قوپوز چالام» - دئدی.

بانى چیچکین یئرینه قیسیرجا اویناماغا دورور. لاکین بئیرک بییر - بییر اونون دا عیب لرینی ساییر، او دا اوتورور. آخیردا بانى چیچک اؤزو دورور. قیرمیزی قافتانینی گئییر، بارماغینداکی اوزوک گؤرونمه سین دئیله آل لرینی قافتانی نینقولونا، ایچه ریبه چکیر و اویناماغا باشلا ییر. دلی اوزان چالیر، قیز اویناییر.

دلی اوزان آلدی گؤرک، نه دئدی:

قیسیرجا یئنگه دئییلن بییر خاتون قارشى گلیب اوغلاندان اوو پایى دئییه بییر.

بئیرک اؤزونون اووچو دئییل، بی اوغلو بی اولدوغونو نیشان وئیر. و اوتاغین بی بئجان قیزی بانى چیچکین اولدوغونو اؤیرنیر. آرالانمادان بئله سورغو - سئوال گئدیر.

بانى چیچک: «ایگید گلسین قاندان؟»

بئیرک: «ایچ اوغوزدان!»

بانى چیچک: «ایچ اوغوزدا کیمون نسیسن؟» - دئدی.

بئیرک: «بی بؤره بک اوغلی بامسی بئیرک دئدیکلری منم» - دئدی.

بانى چیچک: «یا نه مصلحتله گلدین ایگید؟» - دئدی.

بئیرک: «بی بئجان بکین بییر قیزی وارا میمش، آنی گؤرمه یه گلدیم!» - دئدی.

بانى چیچک: «اول اؤیله آدام دئگیلیدر کی، سانا گؤرونه!» - دئدی.

آما من بانى چیچکین دایه سییم. گل ایندی سنونله آوا چیقالیم. اگر سنین آتون منیم آتومی کئچرسنه، اونون آتینی دخی کئچرسن. هم سنونله اوخ آتیم. منی کئچرسن، آنی دخی کئچرسن و هم سنونله گوره شلیم. منی باسارسان، آنی دخی باسارسان، - دئدی.

بانى چیچک، آرتیق دوینوشدی کی، بو اوغلان آتاسی نین اونون «بئشیککهره تمه آداخلادیغی» بئیرکدیر. تانیشلیق وئرمه دن اونو سیناغا چکیر، اونولا آت چاپیر، اوخ آتیر، گوله شیر. بوتون بو گؤروشلرده بئیرک اونو اوسته بییر. بانى چیچک آنجاق بوندان سونرا، اونون اؤزونه لایق مرد، گوجلو - قودرتلی بییر آر اولاجاغینی یقین ائتدیکدن سونرا اونا کیم اولدوغونو دئییر.

«قیز آیدیر: «ایگید، بی بئجانین قیزی بانى چیچک منم!» - دئدی.

بئیرک اوچ اؤپدو، بییر دیشله دی. «دوگون قانلو اولسون، خان قیزی!» دئیو بارماغیندان آلتون یوزوکی چیقاردی، قیزین بارماغینا کئچوردی. «اورتامیزدا بو نیشان اولسون، خان قیزی!» - دئدی.

قیز آیدیر: «چون بؤیله اولدی، هامان ایندی ایله رو تورماق گرک، بک اوغلی!» - دئدی. بئیرک دخی «نولا، خانیم، باش اوزرینه» - دئدی.

بئیرک توی گونو، گرده یه گیردیگی گئجه ده دئشمن طرفیندن توتولوب یاد ائللره آپارلییر، دوستاق ائدیلیلر.

من بو یتردن گندلی دلو اولمیشسان، دلیم؟
آغا جا قارلار یاغمیشسا، دیزه یتمیش،
خان قیزینین ائوینده قول - خلائیق توکنمیش...

مشربه آلمیش، سویا وارمیش
بیله گیندن اون پارماغینی سووق آلمیش

قیزیل آلتون گتیرون

خان قیزینا تیرناق یونون

عیلیجه، خان قیزی، اره وارماق عیب اولار.

بو سؤزلردن حیرلنن بانی چیچک عییلی اولمادیغینی

دئییر، گوموش کیمی بیله یینی چیخاریر، بارماغینا تاخیلی

قیزیل اوزوک گؤرونور. بئیرک اوزویو تانییر.

آلدی بئیرک، گؤرک نه دئدی:

بئیرک گلدی بام - بام دپه باشینا

چیقدین می قیز؟

قاریلاتیب دؤرد یانینا بیقیدین می قیز؟

قارقو کیبی قارا سلچین یولدین می، قیز؟

قارا گؤزدن آچی یاش تۆکدین می، قیز؟

گؤز آلماسی کیبی آل یاناغین بیرتدین می، قیز؟

سن آره وارارسان، آلتون یوزوک منیم دیر، وئر مانا قیز! -

دئدی.

بانی چیچک اینانمیر، بئیره یین دئدیکلرینه شوبهه اندیر،

اونو یوخلاماق، شوبهه دن چیخماق اوچون سورغو - سوال

چکیر. حسرت آنلارینی، عذابلی گونلرینی خاطرلادیر.

آلدی بانی چیچک، گؤرک نه دئدی:

بئیرک گندلی بام - بام دپه باشینا چیقدیغیم چوق،

قارغو کیبی قارا ساچوم یولدوغوم چوق،

گؤز آلماسی کیبی آل یاناغیم بیرتدیغیم چوق،

گلنله - گندندن سوردوغوم چوق،

«واردی، گلمز بک ایگیدیم،

خان ایگیدیم بئیرک» - دؤیو آغلادیغیم چوق،

سئویشدیگیم بامسی بئیرک سن دنگیلسن،

آلتون یوزوک سنین دئییلدی،

آلتون یوزوک دهچوق نیشان واردیر.

آلتون یوزوغی ایسترسن، نیشانین سؤیله! - دئدی.

آلدی بئیرک، گؤؤک نه دئدی:

آلان سابع، خان قیزی، یترمدن تورمادیم می؟

بوز آغیرین بئلینه بینمه دیم می؟

سنین اودان یوزه رینه سیغین - گئییک ییغمادیم می؟

سن منی یانینا قاغیرمادین می؟

سنونله مئیدانا آت چاپمادیق می؟

سنین آتینی منیم آتیم کئچمه دیم می؟

اوخ آتاندان من سنین اوخونی یارمادیم می؟

گورش ده من سنی باممادیم می؟

اوج اوپوب بیر دیشله ییب، آلتون یوزوغی

بارماغینا کئچورمه دیم می؟

سئویشدیگین بامسی بئیرک من دنگیلمی ییم؟ - دئدی.

بانی چیچک بئیره یی تانییر، سئوینجی نین حددی -

حدودی اولمادان قیز بئیره یین آتا - آناسی نی موشتولوغا

تله سیر، سیچراییب آتا مینیر، تزلیکله تونلاری دا

سئویندیریر.

بانی چیچک سیناقدان چیخیر. بئیرک اونون صداقتینه

امین اولور. پاک لایق، تمیز لیک، سئوگی، قلبین ایشیغی

قورولاجاق عاسلنن اساسیدیر. بئیرک، بانی چیچک

آراسیندا اولان اصل محبتین تصدیقیدیر. اوخوجو امین

اولور کی، بانی چیچک، بگ بؤره بگ عایله سینه لایق

قیزدیر و غرورلوجاق یئنی عایله یه زاول یوخدور.

بئیره یه ائولنمک، عایله قورماق عذاب - اذیت و آغیر

سیتاقلار باهاسینا باشا گلیر. اولارین هر ایکیسی بیر -

بیرینه لایق دیر. هر ایکیسی عذاب - اذیت چکمیش، آغیر

حیات امتهانیندان چیخمیشدیر. ایندی بو گنج لر ائولنه

موقدس عایله اواجی یانندیرا بیلر، خوشبخت اولا بیلر لر.

آدماق اوچون آد چیخارمالیسان، ائولنمک، عایله قورماق

اوچون سیناقلاردان چیخمالیسان، ائل - اوبا سنین

صداقتیندیر، اصل کیشیلیگینی دویمالی، گؤرمه لی و

تصدیق ائتمه لیدیر، سنه اینانمالیدیر، سئچدیگین عؤمور

یولداسی سنه لایق اولمالیدیر. بو، اوغوز ائلی نین، قورقود

آتانین، عموماً اولولاریمیزین رای و قطعی سؤزودور، عایله

قورماغا اولان جیدی مسئولیت حیسی و مناسبتی نین

بدیعی ترنومودور. نسیل لر اوچون بوندان گرکلی معنوی

قیدا، بوندان قیمت لی بخشیش تصور ائتمک چتیندیر .

یوخدور.

«بامسی بئیرک بوی» ندا هر شئی حیاتی دیر، خالقیمیزین

او واختی قدر کی، مین ایل لیک و داها چوخ عنعنه لری،

آزرایجان عایله - محبت، اخلاق - ائتیکا نورمال لاری

طبیعی شکل ده اؤز آخاری ایله گئدیر: حسرتلی گونلر،

عذاب - اذیت، صبر، دؤزوم، نتیجه ده ایسه بیر - بیرینه

اوركمه كه باشلادی. چوبان قویونون اؤنونه سگيرتدی. پری قیزی قاناد اوروب اوچدی. قورقود آتا بوردا پری قیزی دیلی ایله اؤز سؤزونو قطعی شکیلده دئییر: «چوبان، ایل تامام اولیجاق منده امانتین وار، گل، آل!» - دندی. آما اوغوزون باشینا زوالگتیردین! - دندی.

تدقیقاتچیلار دا «تپه گۆز بوی» نین تاریخین درینلیکلریندن گلدیگینی، یونانلارین تپه گۆزو ایله سسلهشدیگینه ایشاره وورولور. بو بلکه ده بئله دیر. مسئله بونداندر کی، قورقود آتا بو تکلدن بدیعی اصول کیمی ایستفاده ائده بیلیردی. اونون خالقینا دئمه یه اؤز سؤزو واردی. گؤرونور، همین موضوعنو «اوغوز زامانینا» گتیریب، تزلیمیش و یئنیدن ایشله بیرک دئمک ایسته میشدی: هر واخت اوغوزون باشینا ایش گله بیلر، ائلین - گونون اوستونو فلاکت آلا بیلر، بونا گۆره، گرک همیشه ایق - سایق اولاق. نفسیمیزی گودک، هر شئی تاماح سالما یاق. بیر شخصین شیلتاغی و یا قباهتی بعضن بوتؤن بیر خالقی فلاکت گتیریب چیخارا، بادا وئره بیلر، ماراقلیدر کی، بو مسئله اخلاقلا، اخلاقی پاکلیقلار سیناقدان کئچیریلیر. چونکی «دده قورقود کیتاب» یندا اخلاقی پاکلیق مسئله سی عالی - روحانی موقعدن، تانری سویه سیندن قویولور و حل لینی تاپیر.

قورقود آتانین دئیجه یینی سون سؤز ایسه بودور.

«بئله آغیر، فلاکتلی آنلاردا اوغوز ائلی نین، خالقین دادینا آنجاق اونون اؤزو چاتا، اونون اؤز اوغول لاری، باسات کیمی قهرمانلاری خالقی آغیر وضعیتدن چیخارا بیلر، باشقا چیخیش یولو یو خودور.»

قورقود آتانین سؤز لری بو گون داها عظمت له سسلنیر! «تپه گۆز بوی» نین بؤیوک، دئیردیک کی، بشر تربیه وی - اخلاقی علمیتی ده بوندادیر. «کیتاب» عایله - محبت، اخلاق - ائتیکا، نور، سئوگی - محبت حیس لرینی یوکسک توتماغا، بو مسئله ده اوغوز گنج لرینی پاکلیغا، باکره لیگی - همیشه گۆز بگی کیمی قوروماغا چاغیریر. دده قورقودون صنعتکار تخیلو اؤز ایشینی گؤرور، خاطرلانا ن عبارتلی حئکانینی دوزو - قوشور و بیان ائدیر. محض بو پاکلیغا، قالدینا مناسبت ده، عایله - محبت ده اولان بو عالی لیکه «کیتاب» دا خصوصی دیقت یئتیریلیر. اودور کی، بو باره ده آیریجا دانیشماق ضرورتی یارانیر.

قوشماق، توی - دویون، شادلیق، سئوینج، یئنی بیر عایلین قورولماسی. اوخوجو امین اولو کی، بو عایلین تملی مؤحکم قویولوب، عؤمور اوزون اولاجاقدیر.

بوردا قورقود آتا داها بیر حیاتی مسئله یه توخونور: بئیره یین حبس دن قورتارماسینا کافیر قیزی کؤمک ائدیر و شرط قویور کی، سونرا گلیب «حلال لیقلا» اونو آلسین - آپار سین. بئیرک بونا راضیلیق وئیر: «حبس دن عذاب - اذیت دن قورتارماق خاطرینه آند دا ایچیر. لاکین دوغما ائله قاییتدیقدان سونرا وضعیت دئییشیر.» او اؤز سئوگی لیسینه قوشور. آرتیق وئردیگی سؤزه عمل ائده بیلمزدی. آخی، او، «حلال لیقلا» گلیب اونو آپارماغینا سؤز وئرمیشدی. بو ایسه ممکن دئییلدی. اوغوز خالقینا او یغون گلمیردی.

«دده قورقود کیتاب» یندا حیات حقیقت لری سون درجه گوجلودور. بوردا غئیری - رئال هئج نه یو خودور. بوتون بو آزاد سئوگی یه، سئوگی ده پاکلیغا، اوغوز ائل لری نین عایله معشیت کئفایت لرینه گئیش یئر و تحلیل وئرن «کیتاب» اوغور سوز آنلاری، ناقص لیگی ده نطردن قاچیرما ییب، یادان چیخارما ییب، مسئله لرین ترسه اوزونه ده نظر یئتیریب، جیددی شکیلده توخونوب، حارام زاده لیک و زنا حاللارما اؤز مناسبتینی، نیفرتینی بیلدیریب. قورقود آتانین فیکرینجه، واری او گوندن کی، بو اخلاقی پاکلیقدان مهم اول، محبت، اخلاق - ائتیکا نورماللارینا بیکانه قالا، عادت - عنعنه لرین طبیعی آخارینی پوزاسان، آغیل سیز حرکت ائدی ب نفسینی گوده بیلمیه سن، تاماح سنه گوج گله. نه اینکی اؤزونه، بوتونلوقده ائل ت اوبایا، خالقا فلاکت گتیررسن: «دده قورقود کیتاب» یندا مسئلین بو جهتی ده اونودولمه ییب و قباریق شکیلده وئریلیدیر.

داهی قورقود آتا تاریخی موضوعا مراجعت له قدیم بیر حادیثی اوغوز زامانینا چکیب گتیر میشدی، بو مسئله یه آیریجا بیر «بوی» بویلامیش، «سوی» سؤیله میشدیر، «کیتاب» دا «باسات دپه گۆزی اؤلدوردوگو بوی» محض بونا حسر اولونور. حادیثه چوبانین بئله بیر حرکت ایله باشلانیر و جریان ائدیر: «چوبان ائركجه قاقدی، ایله رو واردی. گوردو کیم، پری قیزلاری قانات - قانادا باغلانمیشلار، اوچارلار. چوبان کپنه گینی اوز لرینه آندی. پری قیزی نین بی رینی توتدی، طمع، ائدوب، درحال جیما، ائیلهدی. قویون

اۆز-اۆزونه دانیشان ÖZ - ÖZÜNƏ DANIŞAN

PSIXOLOQ DOKTOR : HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK

پسیخولوگ دوكتور.

حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

کومپئناسییا ائتمه لی اولدوقلاری بیر یئره ایتیردیینیز ائقو (EGO) حاقیندا اۆزونوزله دانیشین و سبیلر گۆستره رک و بو باره ده موباحثه ائدرک خیالباف اینسانی ایناندرین .

بیر چوخلاری اورتا یاشلی اینسانلار آراسیندا اۆز-اۆزونه دانیشماغی عادی حساب ائدیر، چونکی عائلین فورمالاشماسی ایله علاقدار اونلارین جمعیتده کی مسؤلیتی داها چوخ اولور، ژنتیک و مدنی سبیلردن پروبلئمیرینی دیله گتیره بیلیرلر و ایستر-ایستمز پسیخیکالاریندان ایستیفاده ائدیرلر. باشقالاری ایله دانیشیق مشغول اولماق یئرینه اۆزلری، دانیشیرلار .

بو ساحه ده چوخ لو آراش دیرمالار آپاریلیب و اونلارین بعضیلری آچیق شکیلده بیان ائدیبلر کی، اینسانین اۆز-اۆزونه دانیشماسی تکجه دلیلیک علامتی دئییل، هم ده اینسانین حرکت و ایدراکینین سرعتلنمه سینا آرتیریر .

نورمال دا رقابتلی و حددن آرتیق ناپیلتلی اینسانلار آراسیندا اۆز-اۆزونه دانیشما داورانیشی تئزلیگی باشقالارینا نیسبتا داها یوکسک دیر .

اۆز-اۆزونه دانیشماق قاوراییش و دوشونمه گوجونو، داورانیشلارا و اؤیرنمه پروسسینه نظارتی گوجلندیریر .

ایندیکی جمعیتده ایشده، مکتبده، ائوده سوسیال و شخصی پروبلئمیرین یاراتدیغی ناراحتلیق اینسانلاردا بو داورانیشین یارانماسینا سبب اولور .

خیالباف آدمی ایله اۆز-اۆزونه دانیشان، گولن، موباحثه ائدن بؤیوکلر گۆرموسونوز، اما بئله اینسانلاری گۆزنده ایلك آغلینیزا گلن سوال اونلارین خسته اولوب- اولماماسیدیر ...

بو اینسانلاری ایستینلین یاشدا بوتون سوسیال مرکزدره گۆرمک اولار، اونلاری کوچه ده قوهوملارین، ایش یولداشلاری و یول دان کئچنلرین آراسیندا گۆره بیلرسینیز، اونلارا باخاندا کونفلیکتده اوزلریله دعوا دا اولدوقلارینی ظن ائدیریک.

اوشاقلارین اۆز-اۆزونه دانیشماسینی بیر نؤو اوشاق اویونو و یا اۆز شخصیتینی تاپماق جهدی حساب ائتمک مومکون اولاییلر، لاکین بؤیوکلر طرفیندن بو داورانیشین باش وئرمه سی هئچ بیر شکیلده اساسلاندریلا بیلمز و اونون سبیلرینی تاپا بیلجیینیز یئگانه جاواب ایسه اونلارین روحی چاشقینلیغی دیر .

بعضا اینسانلار غیره-عادی حرکتلره اۆز-اۆزونه دانیشیرسا، اونلاری درحال دلی حساب ائدیرسن و سنه ضرر وئرمه مک اوچون اونلاردان اوزاق دورماغا چالیشیرسان .

هر حال دا بو، جمعیتین رئاللیغیدیر و بلکه ده بعضی اینسانلارین بو داورانیشین سبیلری ایله باغلی جاوابی اقتصادی پروبلئمیرین و عائله موناقیشه لرینین یاراتدیغی تضیقلردیر، چونکی اونلار گۆره، یاشاییشین باها اولماسی، یوخسوللوق و ایشسیزلیک اینسانلاری بوشلوقا سوروکلییر. گونلرینی

ساغلام اینسانلاردا اؤز-اؤزونه دانیشیق داورانیشینین اساس سببی کیمی اقتصادی شرایطین ثابت اولمایداندا، اولمادی شرایط ثابت اولمایداندا، اینجهلر آزدیقدا اینسانا ایکیات تضحیق ائدیلمیر، بو دا اؤز-اؤزونه دانیشماغا گتیریب چیخاریر . .

اؤز-اؤزونه دانیشماغین باشقا بیر سببی اینسانلاردا بئیین زده لنمه سیدیر کی، بو، جمعیتده اینسانلارین کچیک بیر حیصه سینده باش وئریر و بیر نؤو خسته لیک سایلییر .

اینسانلار طبیعی اولراق سوسیال و سیویلدرلر و "اؤز-اؤزو ایله دانیشیق" داورانیشینین اساس سببی باشقالاری ایله سینئرژی اولراق سوسیال احتیاجلارینی اؤدمک دیر .

عادتا تجرید اولونموش، اوزاق اولان و اجتماعی علاقهلری محدود اولان و چوخ واخت اجتماعی یئرلرده سس سیز قالان اینسانلار اؤز-اؤزونه دانیشیر و اؤز-اؤزونه دانیشماق دان اذیت چکیرلر .

اینسان جمعیتینین دستی ضعیفلیکده، باشقالارینین اولنارا دقت ائتمه مہسی و یا اعتبار ائتمه مہسی نتیجه سینده یارانان تضحیقلر اینسانی اؤزو ایله دانیشماغا مئیللندیریر .

باشقالارینین لاقئیدلیینین نتیجه سی و اینسانین اولنارا اعتبار ائتمه مہسی اونو یاخشی اجتماعی موناسیبت قورایلمیر و اؤزونه اونسیتجیل اولماق ایستیینه جاوابوئن، روحی قابیغیلارینی اونونلا بؤلوشن دوست سئچه بیلیمیر .

: اؤزونه اینمین آزالماسی اینسانلاردا بو داورانیشین دیگر سببلریندن بیریدیر، چونکی بونو ائتمکله، سوسیال قارشیلیق لی علاقهدن یارانان مایوسلوقلاری جبران ائده بیلرلر .

اؤز-اؤزونه دانیشان اینسانلار عادتین پروبلملرینین حلی یوللارینی تاپماقدا چاشقین اولورلار و اؤز آرالاریندا دانیشماق ناراحتلیقلارینی آزالماق کؤمک ائدجک حل یوللاری آختاریلرلر .

بوتون اینسانلار اؤز-اؤزونه دانیشیر و بو، اؤز-اؤزونه دانیشما، ذهنینده کی داخلی سسله اولور، لاکین عینی اینسانلار گوندلیک حیاتلاریندا ناراحتلیق و چتین لیکلرله قارشیلانماقدا، داخلی سس خارجی و شیفاھی سسه چئوریلیر. اولماق

او، علاوه ائتدی: اؤز-اؤزونه دانیشماق هر یاش دا باش وئره بیلر، لاکین بو داورانیش داها چوخ قوجالیقدا، خصوصاً ده کیشیلرده یادداش ایتکی سی و ذهنی مشغولیتلرین آرتماسی ایله مشاهدده اولونور .

جمعیتده اینسانلارین یوزده بیریندن آزیندا اؤز-اؤزونه دانیشماق خسته لیک حساب اولورلار. بو اینسانلاردا شیوزوفرئنییا و یا دللیک دئییلن خسته لیکلر وار و پراکتیکادا اؤز-اؤزونه دانیشاندا روحی ایللوزیبیلاری ایله موباریزه آپاریرلار .

پسیخولوژی تضحیقی "اؤز-اؤزونه دانیشما" داورانیشینین اساس سببی حساب ائدیلمیر .

فیزیولوژی و بیولوژی پروبلملر قید ائدیلمه سه، مادی پروبلملر، ایش پروبلملری و عائله حیاتینداکی اوغونسوزلوقلارین یاراتدیغی پسیخولوژی تضحیقلر اینسانلاری بو تضحیقلردن ذهنینی بوشالتماق اوچون اؤز-اؤزونه دانیشدیریر و بیر نؤو اؤزونه اینام حیسی یارادیر .

اجتماعی و شخصی حیاتدا بعضی اوغورسوزلوقلار اینسانین داخلی ذهنی ایله مذاکره ائتدی تخییول و مفهوملارین یارانماسینا سبب اولور و عقلینی هانسیسا یوللا خوشاگلمز فیکیرلردن تمیزلهمه یه چالیشر .

جاواب، اونلار قارشى بىر آز مرحمت حسى ايله روحي ناراحات اولمالاريدير...

اؤزونوزله دانىشماق اوچون مومگون سىبلر

بىر چوخلارى اورتا ياشلى اينسانلار آراسيندا اؤز-اؤزونه دانىشماغى عادى سايبير، چونكى عائنين فورمالاشماسى ايله علاقدار اونلارين جمعيتده كى مسوليتى داها چوخ اولور، ژنتىك و مدنى سىبلردن پروبلئلر ينى ديله گتيره بيلميرلر و اىستر-اىستمز پسيخى مشغوليتلر يندن اىستيفاده ائديرلر. اؤز-اؤزونه دانىشماق سىبلر.

اؤزونوزله دانىشماغى مومگون سىبلرى بونلاردير:

انگيزه MUIVASIA

بعضا بعضى اينسانلار ائله بىر وضعيته دوشورلر كى، اونلار اؤزلرى ايله دانىشماق مجبوريتيندديرلر. هميشكىندن داها چوخ اينسان رقابته و كورتبىلييه جان آتيرلار. ايمتاحتانان، موسابقه دن، موصاحيبه دن و يا پئرفورمانسدان اول حاضر اولون، اونلار بونون عهده سيندن گله بيله جكلرينه امين اولماق اىستيبيرلر .

اينسانين اقتصادى، سوسىيال و مدنى پروبلئلر اىستيفاده و اونون اورك آغرى سىنى اونولا بؤلوشه جك بىر دانىشماق بىرى سى اولماق دا، اىستر-اىستمز

اؤز-اؤزونه دانىشماق و بو شكىلده عمل ائدر. گله جك پروبلئلرله اولشمك .

اؤزونوزله دانىشماق قطعاً خسته ليك دئيل، اما بو اينسانلاردان قاقماقدان سا، اونلار ياخىنلاشيب، اؤزلرينه ايناملار ينى هوسلنديره رك، گوجلنديره رك كؤمك ائتمه يه چاليشماق داها ياخشىدير .

اؤزونوزله دانىشماق اوچون سىبلر

باخمى يارق كى، بىر چوخوموز بو جور داورانىشلارى منفى حساب ائتسك، خصوصاً ده چوخ تكرر لانيرسا و بونو خسته ليك علامتى كيمى قبول ائتسك ده، بىر چوخ حاللاردا اؤز-اؤزونه دانىشماق دقتى و كونسئنتراسييانى آرتيران مئخانيملردن بىريدير .

بو اؤز-اؤزونه دانىشماق هر ياش دا باش وئره بيلر. اولاي بيلسين كى، سىز بو مثلاً اوشاقلاردا داها تئز-تئز موشاهيده ائتميسىنيز، اونلار مركب ايشى و يا بىر سيرا آرديجيل فعاليتلرى يئرینه يئتيرركن، اونلار اؤز-اؤزونه دانىشماق و اؤز فعاليتلرينى ايضاح ائديرلر. چوخ واخت اوشاقلارين اؤز-اؤزونه دانىشماق بىر نؤو اوشاق اويونو و يا اونلارين بىز شخصيتيميزى تاپماق اوچون بيليريك، لاکين بو داورانىش بؤيوكلر طرفيندن گؤرولورسه، بونو هئچ بىر شكىلده اساسلانديرماق اولماز و بونون سببى اوچون تاپا بيلجىنيز يئگانه

چئوريليرلر. جمعيتين اونلاردا حؤرمت ائتمدييني ده
حيسس ائديرلر .

دئپرئسسسيا زاماني اينسان اؤزونو مغلوب، بوش،
اوميدسيز و اينتيحارا مئيبيللى حيسس ائدير، سانكى دلى
اولور. ماراغييني ايتيرير و سبب سيز يئر آغلايير. او،
يوخوسوز گنجهلردن ده اذيت چكه بيلر. ناراحات ليق عاداتا
دئپرئسسبيادان قايناق لانير .

اينسان تنهاليغا گؤره اؤز-اؤزونه دانيشديقدا، طبيعي
اولراق تكليرك نتيجه سينده اؤز ايله بو صحبت رئال
گورونور. بو جور صحبت زاماني اينسان اؤز حيسس لريني يا
اوجادان، يا دا عقليين ده ايفاده ائتمه يه مئيل ليدير. جمعيت
طرفيندن قبول اولونمايان ايشلرده ايفراطا وارماسى دا
مومكوندور. او، رئال وضعيتي مذاكره ائدير و حيسس لريني
تحليل ائدير. آنجاق تنهاليق اوزوندن بير اينسان آرزولايير
و حياتينين نئجه اولماسيني آرزولاديغييني دانيشا بيلر .
كونسئپسسيا - بئله صحبتلرين آپاريلماسيندا تكلين رولو
چوخ مهم و اهميت ليدير. اينسان تجريد اولونموش و تنها
بير حيات سوردويو اوچون آرتيق تجربهلريني بؤلوشه جك
كيمسه سى قالا بيلمير. اينسانلارين تجريد اولدوغونو
سؤيله مك اولار. بونونلا بئله، اونلار هله ده آغلى
باشينداديرلار .

دئپرئسسبيا (افسردگى)

**بعضا اينسان دئپرئسسبيايا دوشه بيلر و اونا گؤره ده
اؤز-اؤزونه دانيشير .**

دئپرئسسبيا زاماني اينسان اؤزونو مغلوب، بوش، اوميدسيز،
اينتيحارا مئيبيللى حيسس ائدير و سانكى دلى اولور.
ماراغييني ايتيرير و سبب سيز يئر آغلايير. او، يوخوسوز
گنجهلردن ده اذيت چكه بيلر. ناراحات ليق عاداتا
دئپرئسسبيادان قايناق لانير .

بو صحبتين معناسى دئپرئسسبيادير. بوشلوق و تنهاليق
حيسى اينساندا او قدر حاكم اولور كي، اؤز ايله دانيشماغا
باشلايير. بو پسيخى پوزغونلوقون علامتى اولاييلر. بئله بير
وضعيتده بير مصلحت چى و يا پسيخياترلا دانيشماق داها
ياخشيدير .

بئله بير وضعيتده اينسان اؤز ايله كيچيك صحبت
ائدرک احواليني يوكسك توتماق ايستيرير. مثلاً،
ايمتاحتاندا اول اؤزونوزه "ناراحات اولما، بو
ايمتاحتاندا كئچكسكينيز. ياخشى
حاضرلاشديغيينيز؛ داها چوخ دوشونون،
ساكيت اولون و هر شئى خاطرلاييين" و س. بونو
دئمكه اينسان اؤزونو ايمتاحتاندا كئچمك اوچون
گوجلنميش حيسس ائدير .

بو صحبت كورتبيليه احتياجدا خبر وئيرير.
بعضى اينسانلار اؤز لريني موتيواسبيا ائتمك
ورديشينه ماليكديرلر، داها ياخشى نتيجه لرله بير
وضعيتده اوغور قازانماق اوچون اؤز لريني
موتيواسبيا ائتمه لرى لازيم اولدوغونا اينانيرلار. بو
مقصدله اؤزونوزه دانيشماق هئچ بير شكلده
آنورمال دئيل و پوزغونلوق و يا خسته ليك حساب
ائديلمير .

تكليرك

**بعضا اؤزونوزه دانيشماغينين سببي
يالنيز ليق دير .**

عاداتا اينسانلارين گون عرضينده باشلارينا گلنلرى
دوستلارى، قارداشلارى، واليدئيلرى و يا حيات يولداشى
ايله بؤلوشمك ورديشى وار. آنجاق اينسان تكل اولاندا و
دانيشماق كيمسه سى اولماياندا اؤز-اؤزونه دانيشماغا
مئيل ليدير. اكثر حاللاردا اونلار اؤز لرى پروبلئم حلينه

نتیجە گلیبلەر کی، هر ایکی قیمتندیرمه ایله تلیماتلاری اوجادان اوخویان ایشتیراکچیلار سس سیز اوخویانلاردان داها اوغورلو اولوبلار. بعضیلری اینانیر کی، ان بؤیوک فایدا اؤز سسینیزی ائشیتمکدن گلیر. گۆرونور، سسلی امرلر داورانیشیمیزی یازیلی امرلردن داها یاخشی ایداره ائدیر. پروبلئمی باشا چاتدیرماغا چالیشدیغینیز زامان، اؤزونوزله دانیشماق اونا نایل اولماغا کۆمک ائده بیلر. کوقیتتیو نظارتی ائده ائتمه یه کۆمک ائدیر. اوغور قازانماق لازیم دیر .

اؤز-اؤزونه دانیشماغین گوجونه توخونون

اکثریتیمیز شعورسوز شکلده اؤزوموزله دانیشماق دا، هر کسین اؤزونه سسلی امرلر وئرمه سی نادیر حاللاردا اولور، بونون منتظم اولاراق باش وئردیی یئگانه ساحه ایدماندیر. ایستر سه ده ذهنی بیر پروبلئمله قارشیلادیق دا، هامیمیز بونون عهدده سیندن گله بیلر یک . و پئرفورمانسیمیزی آرتیرماق اوچون دانیشماق . اؤزونوزله دانیشماق سیزی ناراحت ائدیرسه، اوللر باشینیزین ایچینده ساخلادیغینیز داخلی دیالوقو دینلهمه یه باشلایین. سونرا، چتین وضعیتین اورتاسیندا اؤزونوزله نئجه دانیشاجاغینیزی دوشونون. اؤزونوزو ایستیموللاش دیریرسینیز؟ منفی سؤزلرله اؤزونوزو محدودلاش دیریرسینیز؟ دئدیکلرینیزین ایشینیزی داها یاخشی یئرینه یئتمه سینه کۆمک ائدیینی و سیزی ناراحت ائدن شئیلری دوشونون. نؤوتی دفعه پروبلئمله قارشیلادیقینیز زامان، داها فایدالی اولان دیلدن ایستیفاده ائدرک، بو پروبلئمی اؤزونوز دانیشماغا چالیشین . .

یادداشینیزی ایستیموللاش دیریر (اویاریجی)

اؤزونوزله دانیشدیغینیز زامان حیسس متخانیزملرینیز ایشه دوشور. سیز او سؤزو گورسللشدیره و تصور ائده بیلدیینیز اوچون یادداشینیزین اونا صادق قالماسی آسانلاشیر و سیز اونون اوزرینده حرکت ائده بیلر سینیز، بو دا ذهنینیزین یاددا ساخلاماسینی آسانلاشیریر .

بو، دقتینیزی جمعه مه یه کۆمک ائدیر

قابیلیتیمیزی آرتیریر. اؤز آچیق تلیماتلاریمیزی یاراتماق قابیلیتیمیز اصلینده ایدراک نظارتی اوچون الیمیزده اولان ان یاخشی واسطه لردن بیریدیر . تدقیقاتچیلار طرفیندن آپاریلان تجروبه ده ثبوت اولونوب کی، اؤزوموزله اوجادان دانیشماغیمیز مورکک

تاپشیریقلاری یئرینه یئتمک قابیلیتیمیزه چوخ تأثیر ائدیر. اؤزونوزله یوکسک سسله دانیشماق ایشتیراکچیلارین کونسئنتراسیاسینی و ایدراک نظارتینی آرتیریر. اؤز-اؤزونه دانیشان و داخلی عالمینده ایتن دللی عالمین ایستئرئوتیپیک داورانیشی اصلینده بئیین گوجونو آرتیرماق اوچون ایختیاریندا اولان بوتون واسطه لردن ایستیفاده ائدن بیر داھی شخصیته تمثیل ائده بیلر .

اؤز سسینی ائشیتک

اؤزونوزله دانیشماغین باشقا بیر فایداسی اؤز سسینیزی ائشیتمک دیر. بعضی اینسانلار اوزرینده آپاریلان تجروبه ده بعضی تلیماتلار یازلمیش و اونلاردان بونلاری آچیق و یا

اوجادان اوخومالاری ایستیلیمیش، داها سونرا اونلار بیر سیرا تاپشیریقلاری یئرینه یئتمک ایشتیراکچیلارین کونسئنتراسیاسینی قیمتندیرمیش و ایشلرینی نئجه اوغورلا باشا ووردوقلارینی یوخلامیشلار. اونلار بئله

اونلاری داها حیسس ائتمک اوچون قیغیلجیم کیمی
چيخیش اندیر .

ایسترسی آزالتماغا کۆمک اندیر

اؤزونوزله دانیشماق مقصدلرینی تَشکیل ائتمه یه و
عهده لیکلرینی و تاپشیر یقلارینی اوزلش دیرمه یه
کۆمک ائدی اوچون ذهنینیز آرتیق دایم یاریشیر.
بئله لیکله، داها راحت اولاجاقسینیز و حیاتین آخینی ایله
گنده بیلرسینیز.

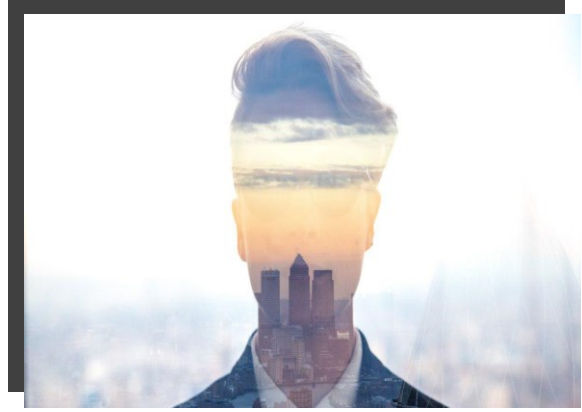
یوندان علاوه، اؤز-اؤزونه دانیشماق دوشونجه لرینی
آیدینلاشدیرماغا کۆمک اندیر، اوشاقلارا اؤیرنمه یه کۆمک
اندیر، دوشونجه لرینی تَشکیل ائتمه یه کۆمک اندیر،
مقصدلرینی چاتماغا کۆمک اندیر و اؤزونه اینام یارادیر.
اصلینده، اؤزونوزله دانیشماق حیاتدا چتین و چتین آنلار،
مثلاً، دوستونوز، همکارینیز و یا پاترونوزلا دانیشماق
کیمی اؤزونوز حاضیرلاماغا کۆمک اندیر. ایستر ساده جه
اؤزونوزله دانیشیرسینیز، ایستر سه ده دئیجینیز شئی
مشق اندیرسینیزسه، آغزینیزدان چیخان سۆزلی
ائشیتیمک بو حرکتی مومکون اندیر و وضعیتلره داها
جسارتلی و ایناملا اوزلشمه یه ایمکان وئریر .

اؤزونوزله دانیشماق اوچون

مصلحتلر

پروبلملرده اؤزونوزو چاره سیز
حساب اندیرسینیزسه، اؤزونوزله
یوکسک سسله دانیشین کی، بو
دا سیزه جاواب تاپماقدا کۆمک
اندجک. بو، معلومات و

پروبلملرین حلی اوچون بئینینیزی
سیخیشدیرماقدان داها سرعتلی و داها یاخشیدیر.
ایسترسسینیزی و هیجانلارینیزی نجه ایداره
ائدینیزه ده دقت یئتیرمه لیسینیز. استرس آلتیندا
اؤزونوزله دانیشماقدانسا، اؤزونوزو داها یاخشی انگیزه
نیزی آرتیراراق ساکیتلشه بيله جهکسینیز بئله لیکله،
بیر آز آخماق اولماغینیز کیمین وئجینه دیر؟

اؤزونوزله یوکسک سسله دانیشدیغینیز زامان دقتینیزی
تاپشیردیغینیزا یؤنلدرسینیز و بو، او شئی تئز تانیماما
تانیمامغینیزا کۆمک اندیر. البته کی، بو، یالنیز نه
آختاردیغینیزی بیلدینیز زامان سیزه کۆمک اندیر. مثلاً،
بانانین رنگی ساریدیر و بانانین نجه گؤروندویونو

بیلرسینیز. بئله کی، بانانین آدینی یوکسک سسله
تکرار ائندنه بئینینیز درحال اونون گؤرونوتوسونو
ذهنینیزده چکیر، آنجاق بانانین نجه اولدوغونو
بیلیرسینیزسه، او جادان دانیشماغین هئچ بیر تأثیری
یوخ دور .

اصلینده، اؤزونوزله دانیشماق حیاتدا چتین و چتین
آنلار، مثلاً، دوستونوز، همکارینیز و یا پاترونوزلا
دانیشماق کیمی اؤزونوزو حاضیرلاماغا کۆمک
اندیر. ایستر ساده جه اؤزونوزله دانیشیرسینیز،
ایستر سه ده دئیجینیز شئی مشق
اندیرسینیزسه، آغزینیزدان چیخان سۆزلی
ائشیتیمک بو حرکتی مومکون اندیر و
وضعیتلره داها جسارتلی و ایناملا
اوزلشمه یه ایمکان وئریر .

بئینینیزین داها ثمره لی ایشله مه سینه کۆمک اندیر

نیسه آختارارکن آدینی دفعه لرله اؤز-اؤزونه تکرارلایان
اینسانلار اونو سس سیزجه آختارانلاردان داها تئز تاپا
بیلیرلر. بو فرضیه اوندان عبارت دیر کی، سۆزلی یوکسک
سسله تکرارلاماق ذهنین بیلینن اوبیئکتلری خاطرلاماق و

نواهای موسیقی عاشیقی در بین عاشیقای آذربایجان و ایران

اثل هاواسی
دوبئیتی
اینجه گولو
بایاتی
گرایلی

مینا گرایلیسی (نام دوم این نوا "ایران گرایلیسی" می باشد).

دیوانی

دوبئیت ("بورچالی دوبئیتی"، "ذوالفقار
دوبئیتی"، "شاهسئون دوبئیتی"، "میرزه
دوبئیتی"، "آزافلی دوبئیتی")

تجنیس

مخمّس

سالاما گرایلی

شاهسئونی

باش دوبئیت

کوراوغلو مخمسی

پاشا کؤچدو

لاچینی

گؤدک دونوحیدری

آیاق جلیلی

جنگی کوراوغلو

شاهسئونی گرایلی سی

دوبئیت گرایلی سی

بایاتی

قازاخ دوبیتی (نام دوم آن ذوالفقاری و نام سوم

میرزا دوبیتسی است)

حسینی

پهمنی

جلیلی

کوراوغلو

کریمی

قایناق <https://ashiqlar.ir>

مشهور ترین نواهای موسیقی عاشیقی بیش از ۲۰۰ هاوا
(نوا) میباشد و در حال حاضر نیز رایج است که تعداد
از آنها را در ذیل میبینیم:

یانیق کریمی

اوشاری (افشاری)

بوزوخو [Bozoxu]

"دیلبر" - پدیدآورنده این نوا عاشیق ملاپناه بوده است .
"یئددی قارداش" - پدیدآورنده این نوا عاشیق ملاپناه
بوده است.

" آذربایجان" - پدیدآورنده این نوا عاشیق ملاپناه بوده
است.

روحانی (عرفانی)

میصری

گؤیچه گولو

باش ساری تئل

اورتا ساری تئل

قاراچی

ایروان چوخورو

آغیر گۆزلله مه

دیلقمی

یورت یئری (عاشیق های بورچالی به این نوا گۆی آلی یا گۆی چالی می گویند).
شیروان شیکسته سی (نام دوم آن عباس گۆزلله مه سی و نام سوم آن شمکیر گۆزلله مه سی است.

مکتب های عاشیقی در ایران

قبل از معرفی مکاتب عاشیقی لازم به ذکر است که اساس و محور تمایز مکتب های عاشیقی یکی در استفاده از انواع آلات موسیقی و دیگری در لهجه های زبان ترکی و به تبع آن جغرافیا می باشد.

مکتب اورمیه : مکتب عاشیقی ارومیه از مکاتب بسیار قوی و استوار این هنر می باشد که عمده خصوصیت آن اجرا با تک ساز یا همان تکنوازی است و آهنگها و لحن آواز این مکتب بخاطر جغرافیای خودش و هم مرز بودن با ترکیه حد وسط هنر عاشیقی ترکیه و ایران می باشد.

مکتب تبریز: مشخصه مکتب تبریز این است که اجرای آن بصورت ترکیبی از آلات مختلف می باشد و گستره آن در استانهای آذربایجان شرقی، اردبیل و زنجان می باشد.

مکتب قاراداغ

قاراداغ با اینکه بخشی از آذربایجان شرقی می باشد ولی مکتب عاشیقی منحصر بفرد و مختص خودش را دارد که شناسه آن اجرای بالابان و دایره در کنار قوپوز می باشد.

مکتب همدان

مکتب همدان هم شبیه مکتب تبریز و قاراداغ است که ساز قوپوز در آنجا بنام «چؤگور» شهرت یافته است و هم بصورت تکنوازی و هم با سورنا و دهل و بالابان و دایره

دربندی

ناخچیوانی

درلیز گرایلی سی

گۆبچه گولو

آباق دیوانی (عثمانلی دیوانی سی)

آغیر شریلی

سوسنبری

دول هیجرانی

سالاما کرمی

قوبا کرمی

مانسیری (از جمله نواهای بسیار رایج در بین عاشیق های بورچالی آذربایجان است).

سوروتمه کورواوغلو

شاه ختایی

زارینجی شیکسته

بادامی شیکسته

ساری تورباق شیکسته سی

شیروان شیکسته سی

دؤیمه کرمی

فخری (رایج در بین عاشق های بورچالی)

ابراهیمی

آران گۆزلله مه سی

کرم کؤچدو

میدان کورواوغلو

میخکی

غملی بایاتی - (عاشیق شهبازینین غملی

بایاتیسی) عثمانلی گرایلیسی (عاشیق شهبازینین

عثمانلی گرایلیسی)

تورجاجی

یونگول شریلی

قهرمانی

شیروان گۆزلله مه سی

ترک مه گۆزلله مه سی

اورتا ششنگی

گول لو ششنگی

موسیقی در ترکمن از ریشه عمیقی، برخوردار است و از پیوندهای ویژه فرهنگی ترکمن و خصیصه بارز و ارزشمند آنهاست، چنانکه با موسیقی زاده می شوند، زندگی می کنند و با آن جان می سپارند. جشنها، بازیهای سنتی، سوگواریها، شب چره ها و آئین ها، میلاد پیامبر اکرم (ص)، هنگام شصت و سه سالگی پیر خانواده، تولد فرزندان بویژه پسران، ختنه سوران و عروسی همه با موسیقی همراه است.

ساز اصلی در موسیقی ترکمنی، تامدیراست که به نظر کوچکترین انواع دوتار است. همچنین نواختن کمانچه و نی نیز در بین ترکمنان رواج دارد و در دههٔ اخیر برخی، به اجرای نغمات این موسیقی با سازهای الکترونیک روی آورده‌اند.

دستگاه‌های موسیقی ترکمنی

معمولاً بر اساس تعداد پرده‌های مورد استفاده در تامدیرا و چگونگی توالی آنها نسبت به هم متمایز می‌شوند. تشخیص دستگاه‌ها و تمایز آنها نسبت به هم بر اساس پرده‌ها و نحوه توالی آنها در تامدیرا تدوین یافته به نظر می‌رسد. مشابه برخی از مقامها، داستانها یا تصانیف ترکمنی، در بین ترکهای شمال خراسان، آذربایجان شرقی و غربی و اردبیل، زنجان، همدان، ساوه، قم و... شنیده می‌شود؛ مانند گؤراوغلی (کور اوغلی)، حمرا (یا همرا)، اصلی و کرم، غریب و شاه صنم، نه باغ دویدی نه باغبان (نه باغ بیلدی نه ده باغبان) به خنیاگران (نوازنده و خواننده) ترکمن بخشی و در مرحله بالاتر خلیفه گفته می‌شود.

با وجود اینکه در موسیقی عامیانه ترکمن در درجه اول از نظر وزن و ضرب حائز اهمیت است ولی با کمال تعجب ارکسترهای بخشی‌ها، برخلاف کلیه موسیقی اقوام، فاقد آلت ضربی است، و نشان دادن ضرب ترانه‌ها به عهده نوازندگان دوتار است که با نواختن پنجه‌ها بر روی صفحه دوتار ضرب ترانه‌ها و آهنگ‌ها را مشخص می‌کنند. تمام آهنگ‌های ترکمنی از ریتم و روش منظمی برخوردار است، حتی هنگام کوک، سازها را با ریتم کوک می‌کنند. موسیقی ترکمن در چهار دستگاه مخمس، قرق لار، تشنید و نوایی اجرا می‌گردد. دوتار ترکمنی در فاصله سوم کوک می‌گردد و موسیقی آن فاقد ربع پرده است. در ترکمن صحرا تار ترکمنی یا دوتار به عنوان ساز اصیل

مشایعت می‌شود. در این مکتب در آهنگها و لحنه تاوات بسیاری مشاهده میشود.

مکتب موسیقی بخشیهای ترکمن

ترکمنها به کسی که همراه دوتار ترانه و غوشگی میخواند «بخشی» و به کسی که به تنهایی دوتار مینوازد «دوتارچی» یا «سازنده» (نوازنده) میگویند. و اکثراً کلمه «بخشی» به تمام ناموران هنر موسیقی اعم از خواننده، نوازنده و تکنواز نیز اطلاق میگردد. کلمه «بخشی» یک واژه بسیار قدیمی بوده و از خود ریشه تاریخی دارد. به فکر یکی از شرقشناسان «سامایلوویچ» این کلمه همراه با آئین بودا در میان خلقهای ترکی زبان نفوذ نموده است. زمانیکه «شامانیزم» مذهب ترکها بود، آئین بودایی کم کم در بین اشراف ترک نفوذ کرده و به آئین طبقات حاکم مبدل گشته بود. کلمه بخشی نیز دو مفهوم مختلف بخود میگیرد: از سویی کسانی را که قادر به نوشتن الفبای اوغوری بوده اند، چنین مینامیدند و تا قرن پانزدهم میلادی نیز در بین بعضی از ترکها منشیان دیوان را «بخشی» میگفتند. اما در میان توده مردم «بخشی» مفهوم شامان (پرخان) را داشت. این واژه در بین قیرغیژها و قزاقها تا هنوز هم در معنای دوم استعمال شده و «باخسی» تلفظ میشود. الات موسیقی اصیل ترکمنها را «دوتار»، «غیجک» و «تویدیک» تشکیل میدهد. البته در بعضی حالات «غووز» (چنگ) نیز به آن اضافه میشود.

ترکمنان در موسیقی خود همیشه رنجها و دردهایی را که متحمل شده اند بازگو می‌کنند. موسیقی و ترانه‌های آنها پر از فریاد و شکایت و ناله‌های جانسوز است، آثار شاعران بزرگی چون مختوم قلی فراغی و ملا کمیتة نمونه بارز مبارزات مردم این سرزمین علیه ظلم و ستم بوده است.

و دهل در فضای باز به پایکوبی مشغول می‌شدند و در اواخر شب، در جمعی محدودتر و خاص‌تر، بخشی به همراه موسیقی به داستان‌گویی می‌پرداخت و منظومه‌های حماسی، مذهبی، تاریخی یا تغزلی گذشته را روایت می‌کرد. گاهی بخشی‌ها علاوه بر منظومه‌خوانی، براساس حوادثی که در زمان خودشان اتفاق می‌افتاد داستانی می‌سرودند و آن را با دوتار اجرا می‌کردند.

در آذربایجان و ترکیه واژه‌ی عاشیق به معنای

همان بخشی یا باغشی است،

بخشی‌ها در گذشته به صورت هزل آمیز نمایشی با موسیقی و روایت از قدرتمندان و خان‌ها انتقاد می‌شد. متن نمایش‌ها دارای تکه‌های طنزآمیز بود که به صورت محاوره عرضه میشد که در آذربایجان شرعی و غربی عاشیق‌ها به آن (باغلاشما) می‌گویند و از موسیقی برای ایجاد نوعی حال و هوا استفاده می‌کردند. و در تمام شادی‌ها و غم‌های مردم شرکت می‌کردند و آنچه را که در جایی شنیده بودند در جایی دیگر بازگو می‌کردند. بخشی‌ها بنا به سنت در روستاها در مراسمی مانند عروسی و ختنه‌سوران و یا در گردهمایی‌های خصوصی و یا در قهوه‌خانه‌ها به هنرنمایی می‌پردازند. علاوه بر این بخشی‌ها را امروزه در کنسرت‌ها، جشنواره‌ها و رادیو و تلویزیون می‌توان یافت. مشهورترین بخشی‌های خراسان: محمد حسین یگانه، حاج قربان سلیمانی، غلام علی پور عطایی، عثمان محمدپرست، ابراهیم جرجانی هستند.

مکتب قشقایی

متاسفانه در مکتب موسیقی ترک‌های قشقایی قارا ساز (ساز سیاه) کاملاً از بین رفته است و در این مکتب در حال

سمبولیک شناخته شده است. دوتار از خانواده تنبور است. مجسمه‌های شش هزار سال پیش، دیرینگی این ساز را نشان می‌دهد.

گفته شده که در ترکمن صحرا چنین رسم بوده است که مشهورترین و بزرگترین نوازنده آنها پس از یافتن برتری نوازندگی یکی از شاگردانش بر خود، او را به اهالی روستا معرفی کرده و به این طریق نوازنده جدید را جایگزین خود قرار داده و لقب بهترین و ماهرترین و بزرگترین نوازنده نصیب وی (نوازنده جدید) می‌گردد.

مکتب موسیقی بخشی‌های خراسان

خراسان، سرزمین بخشی‌ها-بخشی‌ها نوازندگان و خواننده‌گان این خطه به دو گروه اصلی بخشی‌ها (دوتارنوازان آوازخوان و داستان‌سرا) و عاشیق‌ها (نوازندگان حاضر در عروسی‌ها، جشن‌ها و پایکوبی‌ها) تقسیم می‌شوند. بخشی‌ها دوتارنواز، خواننده و راوی داستان‌ها، سنت‌ها، رسم‌ها و آیین‌های شفاهی قوم خود هستند و شهرهای قوچان، شیروان و بجنورد مراکز اصلی فعالیت آنهاست. بر اساس روایات شفاهی، بخشی کسی است که خدا به او لطف و بخششی عطا کرده و موسیقی و شاعری نیز همان موهبتی است که او را از دیگران متمایز کرده. بخشی‌ها جدا از نواختن دوتار و خواندن آواز، در سرودن شعر و نقل روایت متناسب با آن مقام موسیقی هم تبحر دارند. علاوه بر این، بخشی‌ها دستی در ساخت ساز خود دارند و از نظر سیر و سلوک معنوی باید به جایگاهی رسیده باشند که لقب بخشی زینده آنها باشد.

تا حدود نیم قرن پیش، بخشی‌ها در عروسی‌ها، مجالس شادی و محفل‌های بزرگ می‌نواختند و می‌خواندند. معمولاً در آغاز شب، مردم با نوای سرنا و قشمه و کمانچه

معروف آنها «استادخان گلدی»، «جنگنامه ها»، هلی ها و پیکوبی هاست.

در روایت ها گفته شده که عاشق های قشقایی در اصل از مناطقی مانند قفقاز، شیروان و شکی به فارس مهاجرت نموده اند. به همین دلیل، وجوه اشتراکی میان عاشق های قشقایی و عاشق های آذربایجان وجود دارد. این وجوه اشتراک بیش تر در مضمون داستان هایی است که آن ها اجرا می کنند تا در موسیقی.

در گذشته، ساز اصلی عاشق ها «چگور» بود، اما از چند دهه گذشته این ساز تقریباً "حضوری در ایل قشقایی نداشته است. عاشق ها پس از چگور، مدتی به «تار» روی آوردند و سپس «کمانچه»

از آهنگ های متداول امروز در میان آنان می توان از «کوراوغلی»، «محمود و نگار غریب و صنم» اصلی و کرم، گرایلی و «باسمه گرایلی» و... نام برد.

عاشقیها نوازندگان کمانچه و سه تار که سابقه بسیار طولانی داشته و موسیقی آنها از اصالت خاصی برخوردار است. عاشقیهای قشقایی باقیمانده عاشقیهای آذری هستند. از عاشقیهای معروف قشقایی: عاشیق حیدرقلی در خدمت ایلخانان، عاشیق محمدعلی در طایفه شش بلوکی، عاشیق حسینعلی در طایفه کشکولی که نوازندگان آنها در طوایف باقی مانده است. عاشقیهای دیگر ایل، حمزه، سیاد، احمد، عیوض، امام قلی، اسماعیل و مهدی قلی می باشند.

موج آفرینان و آفرینشگران مکتب موسیقایی عاشیق ها

اینک به موج آفرینان و آفرینشگران مکتب موسیقایی عاشیق ها در ایران اشاره داریم. نشان خواهیم داد که خیزابگاه و منشأ موسیقی مقامات و ترانه ها نیز در واقع موسیقی عاشیق ها بوده است.

دده قورقود

کتاب دده قورقود اولین اثر مکتوب عاشیقی ترکان جهان بشمار می رود. این کتاب توسط عاشیق یا اوزان و شخصیت برجسته عرفانی و الهی دده قورقود در صدر

حاضر از تمامی آلات موسیقی از جمله تار و سه تار، سنتور، آکاردیون و غیره استفاده می شود و تنها مشخصه باقیمانده آن لهجه آوازی مخصوص به خودش می باشد.

قشقایها ایران موسیقی قشقایی در عین گمنامی و ناشناخته بودن اصیلترین آواها را که ریشه در فرهنگ کهن این مرز و بوم دارد به خود اختصاص داده است. اگرچه تاکنون در جنبه های علمی و تئوری این هنر ملی ریشه یابی نشده اما با اندک تحقیق می توان به اصالت و شکل و قالب تأثیرات آن که سالهاست دست نخورده باقی مانده پی برد. مردم ایل سالهاست از دامان مادر تا پایان عمر با این نواها مأنوس بوده، هر وقت غم و اندوهی داشته اند با نغمه ای لطیف خود را تسلی داده اند. موسیقی ایل نوایی است که از اعماق دل بیرون آمده و با آن الفت دیرینه دارد.

موسیقیدانهای قشقایی دو گروه هستند:

گروه اول آنها که حرفه ای بوده و موسیقی راه امرار معاش و کسب و کار آنهاست که اینها خود شامل دو دسته می باشند.

الف- چنگیها: نوازندگان ساز و دهل و سرنا و کرنا که موسیقی رزمی و حماسی و نیز موسیقی رقص را از نظر موقعیت شغلی خود، خوب می نوازند. سازهای این گروه، کرنا، سرنا، نقاره و وظیفه آنها اجرای موسیقی در مراسم جشن ها و مهمانیها و مراسم عزاداری است که نمونه

مناطق جغرافیایی ایران در آن دوران یکپارچگی پدیدآورند. دلیل دوم، اعلام رسمی مذهب شیعه دوازده امامی بود. شاه اسماعیل شاعری پرکار بود که با تخلص ختایی شعر می‌سرود وی پس از عمادالدین نسیمی، ادبیات آذربایجانی را گسترش داد.

شاه اسماعیل در خلال ۱۰ سال، پس از حرکت از لاهیجان به اردبیل رفت و از آنجا سراسر ایران را از کرمان و فارس و خراسان تا خوزستان و عراق عرب زیر پرچم دولت واحدی درآورد و ملوک الطوایفی را از ایران برانداخت و سیاست تمرکز را مستقر ساخت
شاه اسماعیل در ۲۳ مه ۱۵۲۴ یعنی ۱۹ رجب ۹۳۰ شاه اسماعیل درگذشت و در آرامگاه خانوادگی در اردبیل به خاک سپرده شد. او هنگام مرگ دو ماه تا سی و هفت سالگی فاصله داشت و تقریباً بیست و سه سال سلطنت کرده بود.

عبدالقادر مراغه‌ای

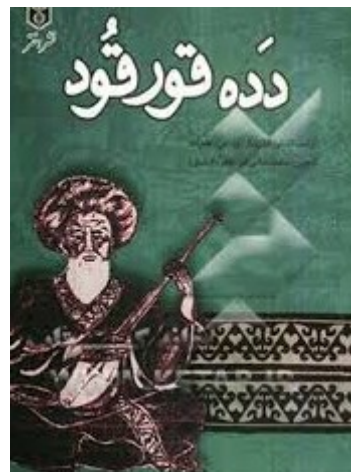
عبدالقادر مراغه‌ای (۶۱۳ ه.ق ارومیه - ۱۸ صفر ۶۹۳ ه.ق، بغداد) چند دستگاه موسیقی و نوازندگی ابداع کرده که یکی از آن‌ها دستگاه (اوزان) است. گرچه در آثار وی اطلاعاتی در خصوص ساختار این ساز مخصوص وی می‌باشد مطلبی وجود ندارد. بر اساس آثار مکتوب اگر چه ایده ساخت این ساز را سلطان اویس مطرح کرده است اما عبدالقادر مراغه‌ای نقش مستقیمی در ساخت آن داشته است و رهنمودهای ارزنده‌ای به سازندگان آن ارائه کرده است.

وقتی سخن از اوزان به میان می‌آید جد ساز عاشیق‌ها (قوپوز) تداعی می‌شود لیکن باید دانست که سازی به نام

Xudafərin 234 (2025) خداآفرین ۲۳۴ - اسفند - ۱۴۰۳

اسلام نگاشته شده است. هرچند داستانهای دوازده گانه این کتاب به صدها و هزاران سال قبل از اسلام بیر می‌گردد ولی آنچه از مقدمه کتاب بر می‌آید این است که شخص دده قورقود بعد از ملاقات با

پیامبر گرامی اسلام به تبلیغ و تبیین آیین مسلمانی در بین ترکان اوغوز پرداخته و داستانها و اشعار خود را در این کتاب آورده است. تاریخ دقیق ولادت و وفات دده قورقود معلوم نیست.

شاه اسماعیل

با نام کامل اسماعیل بن سلطان حیدر بن شیخ جنید ملقب به ابوالمظفر بهادرخان حسینی، و معروف به شاه اسماعیل ختایی (زاده ۱۷ ژوئیه ۱۴۸۷ - درگذشته ۲۳ مه ۱۵۲۴) پایه‌گذار و نخستین شاه دولت صفوی بود. حکمرانی شاه اسماعیل به دو دلیل نقطه عطفی در تاریخ ایران است. دلیل نخست اینکه پس از گذشت نهمصد سال از نابودی شاهنشاهی ساسانیان؛ یک فرمانروایی پادشاهی متمرکز ایرانی توانست بر سراسر ایران آن روزگار فرمانروایی نماید. بعد از اسلام، چندین پادشاهی ایرانی مانند صفاریان، سامانیان، طاهریان، زیاریان، آل بویه و سربداران روی کار آمدند، لیکن هیچ‌کدام نتوانستند تمام ایران را زیر پوشش خود قرار دهند و میان تمام نواحی و

خداآفرین می باشد. ولی تاریخ دقیق ولادت و فوتش در دست نیست. در پاره ای منابع ولادتش را ۱۴۷۷ میلادی ذکر کرده اند. داستان مشهور «قوربانی و پری» ساخته و پرداخته دده قربانی می باشد. و داستان تاریخی «شاه اسماعیل و دده قربانی» از نقارش و حتی داستان خاطرات دقیق دده قربانی می باشد که متاسفانه دشمنان شاه اسماعیل با نفوذ و قدرتی که بعد از مرگ شاه اسماعیل برای تبلیغ این داستان ممانعت شدید کردن که خوشبختانه چند نفر از عاشیق-های دوران پیش آن داستان را سینه به سینه به امروز رساندند.

عاشیق عباس توفارقانلی

یکی دیگر از عاشیق های بنام و تاثیرگذار عاشیق عباس توفارقانلی است که بنا به قولی در سال ۱۶۰۰ میلادی در توفارقان (آذرشهر کنونی) دیده به جهان گشوده است. وی که هم عصر با شاه عباس کبیر بوده است اشعار فراوانی دارد و داستان معروف «عباس و گولگر» از آثار ماندگار وی می باشد. تاریخ دقیق وفاتش نامعلوم است.

دده آلاهللی مرندلی

عاشیق بایراق متخلص به مرندلی آلاهللی از دیگر عاشیقهای حق و سالکان طریقت صوفیه بوده است که در اواخر قرن یازدهم هجری قمری در باسمنج تبریز دیده به جهان گشود. بعدها بخاطر اختلاف خانهای منطقه و دشمنی با وی، به نوعی به مرنند تبعید گردید. اشعار الهی و عرفانی و مذهبی وی همواره رهگشای مردم و نقل مجالس دوران خودش بوده است. مزار وی در قبرستان قدیمی مرنند می باشد که در آینده نه چندان دور به همت خانه ایران عاشیققلاری مرمت خواهد شد.

اوزان موجود بود که با مضراب نواخته می-شد. به عبارت دقیق-تر وقتی کلمه ساز به میان می-آید دستگاه نوازندگی عاشیق-های دیرین (اوزان-ها) تداعی می-شود. علی حسین داغلی در اثر به نام (اوزان قراولی) مینویسد: خواجه رضی-الدین رضوانشاه موسیقی-دان آهنگساز و شاعر آذربایجانی در رساله خود به نام (میزان موسیقی) آواها را به دو دسته تقسیم میکند

الف- گل باطن

ب - گل ظاهر.

فارابی

فارابی ۲۵۹ ق م ۳۳۹ قمری در کتاب احصاء العلوم در تعریف موسیقی می گوید: «علم موسیقی به طور کلی، از شناختن انواع الحان و آنچه الحان از آنها تألیف می شود بحث می کند و روشن

می سازد که الحان برای چه غرضهایی تألیف می شوند و چگونه باید تألیف شوند و بر چه حالی باید باشند تا تأثیر آنها بیشتر و دلنشین تر گردد. کتاب موسیقی کبیر شاهکار فارابی در علم موسیقی است که با ترجمه آذرتاش آذرنوش برگردان شده است.

دده قربانی

عاشیق قربانی از عاشیق های بنام اوایل صفویه می باشد. وی از خواص شاه اسماعیل ختایی، بنیانگزار سلسله صفویه

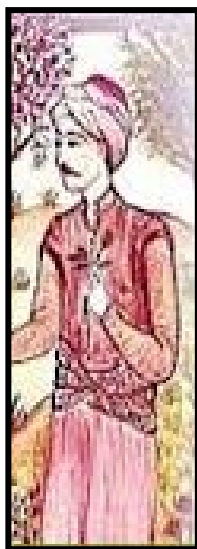
بوده و در غالب اوقات حتی در جنگها ملازم و همراه شاه اسماعیل بوده است. دیوان اشعار دده قربانی دومین اثر مکتوب هنر عاشیقی محسوب می شود. محل تولد و وفات این عاشیق عارف و صوفی روستای «دیریلی» از توابع

سازمان میراث فرهنگی و با همکاری شهرداری تیکمه داش احداث گردیده و آثارش توسط همشهری خود حسین سیامی گرد آوری و در سال ۱۳۷۳ برای اولین بار منتشر شده است. همچنین آثار خسته قاسم توسط آقایان محمد علی نقابی، محمد عبادی و عاشق حسین ساعی نیز منتشر شده است.

در یکم اسفند ماه سال ۱۳۹۷ با پیگیری خانه عاشقهای ایران داستان خسته قاسم به همراه عاشق قربانی و توفارقانلی عابباس به ثبت ملی رسید.

عاشق غریب

از دیگر عاشق های معروف آذربایجان می توان عاشق غریب را نام برد که در اواخر سده ۱۶ و اوایل سده ۱۷ میلادی می زیسته است. وی در تبریز بدنیا آمده و سفرهای زیادی به حلب و شام و تفلیس وغیره نموده است. اخیرا مزار وی در روستای «شهرک» پیدا شده است و به همت خانه ایران عاشیقلاری در حال مرمت و احداث بارگاه می باشد. داستان «غریب و شاهصنم» از شاهکارهای عاشیق غریب می باشد.

دده عاشیق اسد آغجاقیشلاقلی

از دیگر عاشیقهای معرف دده عاشیق اسد آغجاقیشلاقلی میباشد که در سال ۱۲۵۰ شمسی در روستای آغجاقیشلاق شهرستان میانه آذربایجان شرقی چشم به جهان می گشاید و در سال ۱۳۲۳ در زادگاه خود از دنیا میرود. معرف ترن اثر عاشیق اسد آغجاقیشلاقلی داستان با عاشیق حسین بوزرگانلی میباشد که در منطقه آغکند و قارابولاغ اتفاق افتاده است.

<https://ashiqlar.ir>

خسته قاسم

خسته قاسم فرزند ابراهیم در سال ۱۰۸۱ هجری شمسی در تیکمه داش متولد شد. تحصیلات مکتب ملا را در تیکمه داش به پایان رسانده عازم اردبیل شده و در بقعه شیخ صفی که از مراکز علمی آنزمان بوده مشغول تحصیل میشود. بنا به داستان موجود در ادبیات شفاهی آذربایجان خسته قاسم بیمار بوده و در مسجد شیخ صفی بست مینشیند و پس از ۴۰ روز مولای خود حضرت علی (ع) را در خواب مبیند و علاوه بر گرفتن شفا به تمام علوم زمان خود مسلط گشته و از اسرار آگاه شده به سرودن شعر با مفاهیم دینی و فلسفی و علمی آغاز و قدم در عرصه ادبیات می گذارد این موضوع در آثار خودش نیز موجود است. وی بعدها به مدت ۱۴ سال در شهرهای قم و نجف به کسب علوم دینی میپردازد

موضوعات لیریک و عاشقانه، دینی و مذهبی و همچنین استادنامه و اشعار نصیحت آمیز در آثار خسته قاسم نمایان است. وی برای اولین بار انواع قالب شعری جدید و داستانهای عاشقی مختلف را وارد ادبیات نموده است.

بیشتر عمر خود را در سفر گذرانده و آثار غنی از خود بجای گذاشته است. علاوه بر تاثیر در ادبیات ملل ترک زبان در ادبیات ملل غیر ترک نیز تاثیر بسزایی داشته است بطوریکه شعرای لزگی به اشعار خسته قاسم نظیره گفته و قوشما را وارد ادبیات لزگی نموده اند.

خسته قاسم در سال ۱۱۵۷ هجری شمسی در تیکمه داش وفات نموده است. مقبره وی در سال ۱۳۸۳ توسط

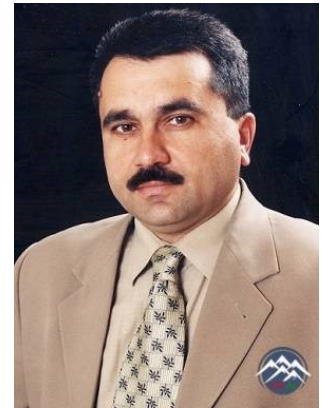
موشفیق بورچالی ۵۵
بورچالیدان دوغان ایشیق و یا سۆزون زیروهسی
MÜŞFİQ BORÇALI 55
BORÇALIDAN DÖĞAN İŞİQ VƏ YA SÖZÜN ZİRVƏSİ

Dr.SADIQ ZAMAN

دکتر (ادبیات) صادق زامان

برگردان : حسین شرقی دره جک

هر بیر خالقین تاریخی،
مدنیتی و معنوی دیرلری
اونون ضیالیلارینین فداکار
امیی ایله ایشیق لانیبر.
وطنیمیزین بئله فداکار
ضیالیلاردان بیرى ده ۵۵
ایل اۇنجه قدیم بورچالی
محلینین سازلی-سۆزلو،
پوئزییا دولو تورپاغیندا

دونیایا گۆز آچمیش، بوتون معنالی اؤمرونو علمین،
ژورنالستیکانین و مدنیتین اینکیشافینا حصر ائتمیش
تانییمیش بورچالیشوناس عالیم، ایستعدادلی یازیچی-
ژورنالیست، پرنژیدنتت تقاودچوسو موشفیق بورچالیدیر. بو
گون تکجه بورچالی ائلینین دئییل، بوتون آذربایجانین
فخری اولان بو گۆرکهلمی شخصیتین ۵۵ ایلیک
یوبیلتیینی قورورلا قئید ائدیریک .

ژورنالستیکانین اینجه لیکلرینی دریندن منیمسهین،
ماهیر پئداقوق کیمی مینلرله طلبه یه ایلهام وئرن، بورچالی
فولکلورونون و مدنیتینین ان دیرلی نومونه لرینی توپلایاراق
گله جک نسیلرله ارمغان ائدن موشفیق معلم بو ایللر
عرضینده یورولمادان میلی-معنوی دیرلریمیزین
کئشیک چیسی اولموش دور. اونون رهبرلیگی ایله حیياتا
کئچیریلن لایحه لر، قلمه آدیغی سانبال لی علمی اثرلر،
مطبوعات صحیفه لرینده قویدوغو درین ایزلر آذربایجان
مدنیتی و علمینین زیروه لرینده پارلاییر .

بو یوبیلتی یالنیز بیر شخسین ۵۵ ایلیک عؤمور
سالنامه سی دئییل، هم ده اونون آذربایجان علمی، ادبیاتی
و ژورنالستیکاسینا وئردیی تۆهفه لرین تنتنه سیدیر.

موشفیق بورچالینین زنگین یارادیجیلیق دونیاسی،
یوکسک ازم و فداکار امیی بیر داها ثبوت ائدیر کی،
حقیقی ضیالیلار خالقین مدنی خزینه سینین
زنگینلشدیرن ابدی ایشیق دیر... ایندی ایسه موشفیق
معلمین کئچدی معنالی عؤمور یولونا نظر سالاراق، اونون
یاراندیغی دیرلی ارثی قیساجا دا اولسا، احتیراملا یاد
ائدک :

قدیم بورچالی ائلینده

۱۹۷۰-جی ایل یانوارین ۲۲-ده قدیم بورچالی محلینین
دارواز کندینده گۆرکهلمی تورکولوق عالیم مدد چوبانوون
عائله سینده دنیایا گۆز آچان موشفیق بورچالی علم و
مدنیتله زنگین بیر محیطده بؤیویوب تربیه آلمیش دیر.
اؤده هر زمان چوخلو کیتاب، قزئت و ژورناللارین
اولماسی، آتاسینین یازی ماساسی آرخاسیندا شووقلو
فعالیتی اونون حیات یولونا اهمیت لی درجه ده تأثیر
گؤستریمیش دیر. پروفئسسور مدد چوبانوون عائله سینده
آدیغی تربیه، زحمته باغلیلیق، علمه سئوگی اونون
شخصیت کیمی فورمالاشماسیندا مهم رول اوینامیش دیر.
اوشاق لبق دان کیتابلارا اولان سئوگی سی، زهمتکئش لیگی
اونون گله جک ده ادبی و علمی ساحه لرده پارلاق اوغورلار
قازاناجاغیندان خبر وئیردی .

آفاد قوربانوو، نظامی خودیئو، غضنفر کاظموو، عباس حاجییئو، مورسل حکیموو، پاشا افندیئوودن درس آلان مشفیق بورچالی گورجوستاندا باشلادیغی تدقیقاتلاری اوغورلا داوام ائتدیرمیشدیر. او، هله عالی مکتبیین ۴-جو کورسوندا تحصیل آلاکن، ایلك دفعه اولاراق «بورچالی» آدینی اؤزونون ایلك کیتابیینین آدینا گتیره رک ۱۹۹۰-جی ایلده «آغیر ائللی بورچالی» آدلی ادبی-بديعی آلماناخی نشر ائتدیرمیشدیر. سونرادان تانینمیش تورک تدقیقاتچی سی چینگیز آلیلماز بو کیتابی تورکییه تورکجه سینیه چئویره رک ۱۹۹۶-جی ایلده ارزورومدا نفیس شکیلده چاپ ائتدیرمیشدیر .

۱۹۹۲-جی ایلده آپونون فیلولوگیا فاکولته سینیه فرقلنمه دیپلومو ایله بیتیرنمشفیق بورچالی ۱۹۹۳-جو ایلدن «تحصیل» قزئتیینین باش رئاكتورو، ۱۹۹۵-جی ایلدن «آزاد آذربایجان»، «شرقین سسی»، «علم و تحصیل» قزئتلرینین باش رئاكتورو وظیفه لرینه ایرلی چکیلمیشدیر. اونون بو متبو اورقانلاردا گؤستردیی محصولدار فعالیت تکجه آذربایجان مطبوعاتینین اینکیشافینا دئییل، هم ده میلی-معنوی دیرلرین قورونماسی و تبلیغینه یؤنلمیشدی .

بو گون موشفیق بورچالینین آذربایجانین مندیا مکانیندا اونیندیغی رول سون درجه بؤیوک دور. او، «ضیا» اینفورماسییا مرکزینین و Zim.Az سایتینین تاسیسچی سی و باش رئاكتورودور. موشفیق بورچالی، عینی زاماندا، آذربایجان تئکنیکی اونیورسیتئتینین امکداشی - آرتو پرنسس نشریاتینین، "ضیا" قزئتیینین و "ضیا" Info.Az سایتینین باش رئاكتورودور. او، همچینین، «بورچالی»، «شرقین سسی»، «علم و تحصیل» قزئتلرینین قوروجوسو و باش مصلحتچی سی، ائلجه ده، "زیره" و "ظفر" اینفورماسییا مرکزلرینین، "بورچالی" و "یورد" نشریاتلارینین، "Zirve.info"، "Zirve.info.az"، "Yurd.info.az"، "elm.info.az"، "Bolnisi.az"، "Borcali.org" سایتلارینین دا قوروجوسو و رهبریدیر. اونون رهبرلیگی آلتیندا چیخان چوخسایلی مطبوعات اورقانلاری آذربایجاندا ژورنالستیکانین ائتیک پرنسیپلرینی قوروماغا، ژورنالستلرین پشکار سوییه سینیه آرتیرماغا، مئدیاین اینکیشافینا جدی توههفلر وئری

ماوی انگرانلاردا

تانینمیش ژورنالیست موشفیق بورچالی تئلوویزییا ساحه سینده ده اؤنملی فعالیت گؤسترمیشدیر. او، آذربایجان تئلوویزییاسیندا (آذ تی وی) میلی-مدنی دیر داشییان بیر

مکتب ایلرینده آذربایجان ادبیاتینا و دؤوری مطبوعاتا بؤیوک مارق گؤسترن موشفیق هله اثرکن یاشلاریندان بديعی یارادیجیلیق و ژورنالیستیكا ایله مشغول اولموش دور. اونون قلمه آلدیغی کیچیک یازیلار «آذربایجان گنجلری»، «آذربایجان پیونئری» و دیگر نشرلده درج ائدیلمیش، ژانر موختلیفلیگی و ایفاده طرزى ایله دقت چکمیشدیر .

م.بورچالی ۱۹۸۶-جی ایلده دارواز کند اورتا مکتبیینی الا قیمتله و فخری فرمانلا بیتیردیکن سونرا آپویشکین آدینا تبیلی سی دؤولت پئداقوژی اینستیتوتونون روس فیلولوگیا سی فاکولته سینین آذربایجان بؤلمه سینیه داخل اولموش، عینی زاماندا، تدپی-نین اجتماعی پشه لر فاکولته سینین ژورنالیستیكا فاکولته سینده تحصیل آلمیشدیر .

موشفیق چوبانوو بورچالی فولکلورو و ادبیاتی ایله باغلی تدقیقاتلاردا هله اثرکن یاشلاریندان بؤیوک مارق گؤسترمیشدیر. بورچالی ادبی موحیطی ایله سیخ تماسلار، قدیم عنعنه لرله مالیک دارواز کندی ایسه م.بورچالینین گله جکده بورچالی شوناس عالیم کیمی فورمالاشاغانینین موزده چی سی ایدی .

اصلن بورچالیدان اولان ادبیاتشوناس عالیملرین بو ساحه ده آپاردیقلاری آراش دیرمالاری دریندن منیمسه یین گنج تدقیقاتچی بورچالی فولکلورو، مدنیتی، ادبیاتینین چوخ گئنیش و دایم اینکیشافدا اولدوغونو، عینی زاماندا، بو زنگین معنوی-ادبی سروتین یئترینجه اؤیرنیلمدیینی ده درک ائدیردی. بونا گؤره ده هله تبیلی سی دؤولت پئداقوژی اینستیتوتوندا تحصیل آلدیغی دؤورده بورچالی مدنییتین، ادبیاتینین گئنیش و هرترفلی آراش دیرماغی قارشى سینا مقصد قویموش دو. بئله لیکله، گنج تدقیقاتچی بورچالینی کندبکند گزیر، ادبی مجلیسلرده ایشتیراک ائدرک ضیالیلارلا گؤروشور، بورچالی آشیقلا رینین یاخینلاری ایله صحبتلر آپاراراق شیفاهی خالق ادبیاتی نومونه لری توپلاییردی .

باکی ادبی موحیطی

۱۹۹۰-جی ایلده عائله سی ایله بیرلیکده باکییا کؤچن موشفیق بورچالی تحصیلینی نصرالدین توسی آدینا آذربایجان دؤولت پئداقوژی اونیورسیتئتینده داوام ائتدیرمیشدیر. بورادا آذربایجانین گؤرکهملی عالیملری -

فرق لنن کامیل ضیالیدیر. او، هله گنج یاشلاریندان قدیم بورچالی بؤلگه سینین تاریخی، مدنیتی و ادبیاتی ساحه سینده جدی آراشدیرمالاری ایله تانینیر. آذربایجانین مدنی ارثینی، بورچالی محلینین زنگین تاریخی و ادبیاتینی دونیایا تانیتماق یولوندا یورولمادان چالیشان موشفیق بورچالی بو بؤلگه سینین ادبی-مدنی ارثی ایله باغلی چوخسایلی تدقیقاتلارین، کیتابلارین مؤلفیدیر. عالیمین بو ایستقامتده قلمه مه آلدیغی سانباللی مونوقرافییالار، درین مضمونلو علمی مقاله لر و ائسیکلویئدیک تدقیقاتلار بورچالینین زنگین تاریخی و مدنی ارثینین درینلیینه ایشیق سالیق. بو فوندامنتال آراشدیرمالار آذربایجان ادبیاتینین رئیونال خصوصیتلرینی و بئینلخالق علاقه لرینی دریندن اؤیرنمک باخیمیندان زنگین معلوماتلار وئریر، تکجه علمی ایجتیمایت اوچون دئییل، هم ده گنیش اوخوجو اؤدیتورییاسی اوچون خصوصی اهمیت کسب ائدیر .

موشفیق مدد اوغلو چوبانوو بورچالی ۲۰۱۶-جی ایلده AMEA-نین پرتزیدنتی، امکدار علم خادیمی، آکادئمیک عیسی حبیبیلینین علمی رهبرلیگی ایله «گورجوستاندا آذربایجان ادبیاتینین اینکیشاف مئیللری (۲۰۱۰-۱۹۶۰)» مؤوضوسوندا نامیزدلیک دیسسترئاسیاسینی اوغورلا مدافعه ائتمیش و علمی فعالیتینده مهم بیر مرحله نی تاماملایاراق فیلولوگییا اوزره فلسفه دوکتورو علمی درجه سینه لاییق گؤرولموش دور .

پئداقوژی فعالیت

واختیله امک فعالیتینه آذربایجان تئکنیکی اونیورسیتئتینده باشلایان موشفیق معلم بیر مدت اونیورسیتئتده مطبوعات شعبه سینین مدیری وظیفه سینده ایشله ییب. او، بو عالی مکتبه ده فعالیتینی ایندی ده داوام ائتدیریر، آذربایجان تئکنیکی اونیورسیتئتینین اجتماعی فنلر کافئدراسیندا یوکسک پئشکارلیق و مسولیتله پئداقوژی فعالیتله مشغول اولور: باکالاور طلبه لرینه «آذربایجان دیلی» و «نیطق مدنیتی» فنلرینی، ماگیستر طلبه لرینه ایسه «پئداقوگییکا» فنینی سئوه-سئوه تدریس ائدیر .

اؤز وظیفه سینین مسولیتینی، موقددسلینی دریندن درک ائدن موشفیق معلم گله جک نسلین جاوابده لینی چینیلری اوزرینده داشییاراق چکدی زحمتین، فداکارلیغی موقابیلینده الده اولونان اوغورلو نتیجه لردن ذوق آلیر. او، طلبه لره یالنیز نظری بیلکله وئرملکه کیفایت لنمیر، هم ده اونلارین نیطق مدنیتینی فورمالاشدیرماغا، اینتئلئکتوال دوشونجه و تفککور طرزینی اینکیشاف ائتدیرمه یه چالیشیرموشفیق بورچالینین

سیرا وئرلیشلرین رئاکتورو اولموش دور. دؤولت تئلوویزییاسینین «خالق یارادیجیلیغی» باش رئاکسییاسینین رئاکتورو وظیفه سینده چالیشان موشفیق بورچالی آذ تی وی-ده یاییم لانان «داستان»، «یازی»، «سازین-سؤزون سئهری»، «آشیق پری مجلسی»، «بورچالی ائلری» و س. وئرلیشلرین سسنناری مؤلفی و رئاکتورو کیمی یوکسک پئشکارلیق نوماییش ائتدیرمیش دیر .

اونون رئاکتورو اولدوغو «بورچالی ائلری» وئرلیشی بو قدیم بؤلگنین تاریخی عنعنه لرینی، زنگین فولکلور خزینه سینین، داستان مدنیتینی، آشیق صنعتینی، موسیقی ارثینی گنیش شکیلده ایشیق لاندیراراق ایزلیجیلره بؤلگنین روحونو حیس ائتدیریردی. «آشیق پری مجلسی» ایسه آذربایجانین قدیم آشیق صنعتینین تانیدیلماسی و تبلیغینه خیدمت ائدیردی . میلی-معنوی دیرلرین قورونماسی و گنج نسله اؤتورولمه سی اوچون بو پروقراملارین اهمیتینی دریندن درک ائدن موشفیق بورچالی تکجه رئاکتور دئییل، هم ده میلی مدنیتیمیزین تبلیغات چی سی کیمی اؤز دستی-خطی ایله سنجیلمیش دیر. اونون فعالیتی تئلوویزییا تاماشاچیلارینین مدنی بیلکلیرینی آرتیرماق، آذربایجان مدنیتینین قورونوب ساخلانیلماسی و گله جک نسللره چاتدیریلماسی ایستقامتینده اوزسیز تۆهفه اولموش دور. بو اوغورون کؤکونده ایسه تکجه موشفیق معلمین ژورنالستیکانین اینجه لیکلرینی دریندن بیلمه سی، پئشکارلیغی دئییل، هم ده اونون شخصی موقی، دونیایا باخیشی و مترقی ایدئیالاری دایانیردی .

موشفیق بورچالینین تئلوویزییا فعالیتینی ایشیق لاندیرارکن اونون بیر سیرا سندلی فیلملرین سسنناری مؤلفی و رئاکتورو اولدوغونو دا دقتدن قاچیرماق اولماز. موشفیق معلمین سسنناری مؤلفی اولدوغو «شرفلی عؤمور یولو» (ایسماییل اؤمروون ۷۰ ایلیک یوبیلئینه حصر ائدیلمیش فیلم)، «دانیشان قایالار» (قوبوستان قایالاری حاقیندا سندلی فیلم)، رئاکتورو اولدوغو «جسور کشفیات چی» (قاراباغ شهیدی هیجران زولفوئیوین شرفلی عؤمور یولونا حصر ائدیلمیش فیلم) سندلی فیلملری تاماشاچیلار طرفیندن بؤیوک ماراقلا قارشیلانمیش دیر .

بورچالی شوناس عالیم

آذربایجان مطبوعاتی و مدنیت تاریخینده اؤز نومخصوص یئر توتان موشفیق مدد اوغلو چوبانوو بیر شخصیت کیمی بوتون یؤنلری ایله یارادیجی اولان، علمی اختاریشلارینین آردیجیللیغی و بدیعی تفککورونون اوریژیناللیغی ایله

مدد معلمین یوکسک اینتئلکنتوال ارثی، زحمتکش لیگی موشفیق بورچالینین هم ایستعدالی عالمیم، هم ده وتنپرور ضیالی کیمی یئتیشمه سینده مکتب رولونو اوینامیش دیر . بو گون موشفیق بورچالی آتاسینین - گۆرکم لی تورکولوق عالمیم، پروفیسور مدد چوبانوونو ادبی ارثینی یاشاتماق، اونون عزیز خاطره سیننی دایم اوجا توتماق اوچون یورولمادان فعالیت گۆستریر...

و یوبیللی تبریکی ...

«...حیاتین معناسی یالینیز اؤزونو باشقالاری اوچون فایدالی ائتمکله تاپیلیر». داهی روس یازیچی سی لئو تولستویون بو مشهور کلامی بوتون دوغولاری، معنویاتی، عملی فعالیتی ایله خالقا باغلی اولان وطنپرور ضیالی موشفیق بورچالی چالینین حیات فلسفه سینده عایید ائتمک اولار. موشفیق معلم بوتون حیاتی نی آذربایجان مطبوعاتینین، مدنیتینین و علمینین اینکیشافینا حصر ائتمیش حقیقی ضیالیدیر .

اونون ۵۵ ایللیک معنالی عؤمور یولو، زنگین یارادیجیلیق فعالیتی آذربایجان ژورنالیستیکاسی و ادبیاتی اوچون دیرلی تۆهفه دیر. خالقا هر زمان سداقتله خیدمت ائدن بو وطنپرور ضیالی بو گون ده میللتین، دوغما بورچالی ائلینین اینکیشافی ایستیقامتینده بؤیوک جوشغو، صمیمیت و ایناملا یول گئتمک ده دیر. موشفیق بورچالی بو عوضیز خیدمتلری ایله آذربایجانین مدنیتی و ژورنالیستیکا تاریخینده پارلاق سیما کیمی دایم یادداشلاردا قالاچاق .

...چوخ حؤرمت لی ضیالیمیز موشفیق بورچالینی ۵۵ ایللیک یوبیللی مونا سبیتله اورکدن تبریک ائدیره م! اونا اوزون عؤمور، محکم جانساغ لیغی، زنگین و معنالی حیات یولو، چوخشاخه لی یارادیجیلیق فعالیتینده یئنی-یئنی اوغورلار آرزولاییرام!

عالی مکتبده پئداقوژی فعالیتی، اونون آذربایجان دیلی و مدنیتینی یوکسک سوییه ده تبلیغ ائتمه سی، علمین اینکیشافینا وئردیی تۆهفه لر، قاباقجیل تدریس مئتودیکاسی یوکسک قیمتلندیریلیر. طلبه لرینین اوغورلارینی پئداقوژی فعالیتینین اساس گۆستریمی سی حساب ائدن موشفیق معلم گله جک نسیللرین داها ساوادلی و مدنی یئتیشمه سی اوچون علیندن گلنی ائدیر .

فخری فرمانلار... موکافاتلار ...

موشفیق بورچالینین فعالیتی تکجه ژورنالیستیکا، پئداقوژیکا و علم ساحه لری ایله محدودلاشمیر. او، موختلیف اجتماعی لایحه لره فعال ایشتیراک ائدیر، میلی دیرلرین قورونوب ساخلانیلماسی ایستیقامتینده یورولمادان چالیشیر. اونون تشبوسو ایله حیاتا کنچیریلن لایحه لر مطبوعاتین معاریفلندیریمی میسیاسینین گوجلندیریلمه سینده یؤنلیر . بو فداکار امک دقتدن کنار قالما ییب موشفیق بورچالی مطبوعات و مدنیت ساحه سینده کی یورولماز فعالیتینه گۆره بیر چوخ موکافات و فخری فرمانلارلا تلتیف اولونوب: «عبدالله شایق»، «نریمان نریمانوو»، «زیره»، «ظفر»، «قیزیل قلم» و س. موکافاتلارین لاورناتی اولان موشفیق بورچالی دفعه لرله فخری فرمان، فخری دیپلوم و موکافاتلارلا تلتیف اولونوب. او جمله دن، آذربایجان رئسپوبلیکاسی تحصیل ناظرلیگی، مدنیت و توریزم ناظرلیگی، امک و اهالینین سوسیال مدافعه سی ناظرلیکینین دیپلوم و سئرتیفیکاتلارینا لاییق گۆرولوب .

موشفیق بورچالی ۲۰۲۴-جو ایله AYB-نین تقدیماتینا و آذربایجان رئسپوبلیکاسی پئریودنتی جناب ایلهم علیوین «آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی عضولرینین یارادیجیلیق شرایطینین یاخشیشلشدیریلماسی تدبیرلری حاقیندا» مووافیق سرانجامینا اساساً پئریودنتت تقاعدونه لاییق گۆرولوب .

پروفیسور مدد چوبانوون یادیگاری

آذربایجانین گۆرکم لی تورکولوق عالمیمی، پروفیسور مدد چوبانوون زنگین علمی ارثی، دیلچیلیک ساحه سینده آپاردیغی فوندامنتال آراشدیرمالار، میلی دیرلره باغلیغی اوغلو موشفیق بورچالینین فورمالاشماسیندا عوضیز رول اوینامیش دیر. مدد معلمین بورچالی بۆلگه سینین مدنی ارثینی قورویوب گله جک نسیللره اؤتورمک اوچون گۆستردیی سیلر، اونون زنگین علمی فعالیتی و مثبت اینسانی کئیفیتلری اوغلو موشفیقین گله جک ده عینی ایستیقامتده چالیشماسینا ایلهم وئرمیش دیر. بئله لیکله،

تلغفر شهرنه اؤزل اولان يماكلر وار مثلا (كفته) و (برغل اشى و اجى صوغان) ، بورده سوراليم نه دن بو شهر بو يماكلرده ئونلى اولدى و اؤزل اولدى ؟

هر كسه بيلينن و بللى اولدوغى كيبى تلغفر شهرى ييرى و چولى بويوك اولدغى ايچون و مللتى اكين بيچين ده ايشلركن " بوغده و ارپه " اكارديلر او اسكى گونلرده بو قدر مللت دنيايه اچوق داگيلدى ، بوغده اكى پ بيچى پ كاتيرى پ اونو داگيرمانده طارتي پ يماك ايلارديلر .

طويراغيمز يمشاغ و چولومز سارين اولدوغى ايچون اونده نه اكرسن بيتر ، اوندن بعضى انسانلر بوستان ايديوب هر شىء اكالر ، اكين بيچين ايشلارى چوخ زور و زحمت اولدوغى ايچون بو ايكي يماغى چوخ قيمتلى توتارديلر چونكى اتالاريمز ديهه رلر بيزم انا ديلمزده " بو جيكين تعابيدر " بوغدانى اكارديلر بيل باكلارديلر اللهين امر ايله ياغيش اولوب بيتردى صونره ياز گونو بيچارديلر او دانى گاتيرى پ آرچلى پ (ايرى پ) زوانين و داغالين چيقاردى پ صونره داگيرمانه آپارى پ دارتيريديلر بوغده ايدارديلر ، او قدر قيمتلى اوليردى نه زمان بو شهره بر قوناغ گلانده بو يماكدن ايدارديلر " اتلى برغل اشى اجى صوغانن " ، ا زمان هر ييره يايلىدى تلغفرين بويله يماكى وار او گلوب يى پ گيده ن انسانلر نقل ايتدى بو خبرى ، اوندن ئونلى اولدى تلغفر شهرى بو يماكده .

بورده بر قونيه داكاغ بو بوغدانين و صوغانين نه فايده سى وار انسانين بدائينه ، بعضى دراسات ايتديلر كى بو بوغده ده بوتون فيتاميناتلر وار تام قيرام (دسم كامل) ، صوغانده هر كس بيلير و اتالاريمز ديهه رديلر " يددى درده درماندى " .

كفته يماگى عيى بوغدانى داگيرمانده باشقه بر شكلده يمشاغ دارتيريرلر بوغدادن يمشاغ اولير اوندن كفته ايدارلر .

بو اجيقلامادن تلغفر خلقينين بورغل و صوغان و ايجلى كفته يماگى بيان ايتدوغيندن بو سونوجينى چيقاردم :

١- او انسان تاريندن تعابيدن ايشلادوغيندن استر يسين ايچسين ، انسانه نه گوزل گلير ايشلادوغى ايشين بارينى ييسه ، اوندن صونره استمز السين و باكلاسين نه زمن گلير ، بوخ او آليندن ايشلادوغى باردن بيار .

عراق توركمن ادبياتى İRAQ TÜRK MƏN ƏDƏBİYYATI

تلغفرده اولان يماكلرين آدلارى

جاسم بابا اوغلو

تلغفر شهرى تركمان اولدوغى ايچون لذاتلى يماكلرى وار و بو يماكده مشهوردر و مخصوصدير عيى قالان شهرلر كيبى ، هل كسه معلومدور كى بر يماگ آدى ديانده بر اؤزل شهر فكره گلير ، بيليروغ كى بو شهرن بو يماگى وار و بو يماك بو شهره مخصوصدور . مثلا اگر ديساغ كباب فكريمز اربيله گيده ر ، اما ديساغ دويو (برنج) مرکه (خروش) يا داطلى (دهينه) فكريمز گيدر نجف شهرينه ، اگر ديارساغ كفته فكريمز گيدر تلغفر و موصل شهرينه چونكى بو يماكلرده بو شهرلر مخصوصدور ، و داها شهرلرين يماكلرى وار. واگر ديارساغ ازقارا باليغ (سمك مشوى) فكريمز گيدر بصره و عماره شهرينه عراقين جنوبينده ، عراقين هر بير شهرى بر يماكده اؤزلىدى ، نيجه باشقه ئولكه لر يماكلرى وار عيى او شكلده . بان كندم دولانيركن بعضى ييرلرى تركيا و يا اذربيجان و يا ايران ئولكه لرين هر شهرين بر لذاتلى يماكى وار .

- ۴- پینجرلی آش : پینجر چوللرده بیتکسی در اوز باشینه بیور اونو بعضی عائله لر گاتیریپ برغل اشینان ایدالر .
- ۵- کنکرلی آش : کنکر گنه چولده بیتر موسمی یاز کونو اولیر اونو کاتیریپ قورو اشنان ایدالر .
- ۶- طماطه لی آش : بعضی عائله لر برغل اشینی قورو ایتمازلر اونو بر لذات ویرماغ ایچون طماطه دوغریب قویاللر.
- ۷- آتلی آش : دیدوغیمز کیبی کیمی آتی برغل اشینان ایدر، و کیمی اتی دوغرایب یمشاغ اولیر .
- ۸- قاوورمالی آش :

مرگه و شوربه (سوپ) یماکلری تلغفر شهرینده و شیوه سینده دیبه روغ (سووغ آش) یعنی سوپ دیماکدی یا خروش دیماکدر بو آشلاری بورده بعضینی بیان ایدالم :-

(بامیه آش ، باذنجان آش ، اوزون قباغ آش عربجه آدی (شجر) ، بال قباغ آش عربجه آدی (یقدین) ، بطاطه آش ، نوخود آش عربجه آدی (حمص) ، فاصولیا آش ، لوبیا آش ، بازالیا آش ، صوغان آش ، بیلامج آش : بو آش اسکی یاشلی انسانلر چوخ سیوار بونو نه دن ایدلر (اون - صیچاغ سو و ببه ر) قاینانیر قالین اولینجه ، کشکاش آش : دوگمه و نوخود و داوار کامیکی (سومیکی) ، کجلوک آش : بو یماغ برغلنن مرجماک اولیر ، شوربه آش : دوگمه دن اولیر ان چوخ طویده اولیر ، ایبران آش : یوغورد و دوگمه و زیلخ یاپراغیندن اولیر ، خضر الیاس آش : بو آش تلغفر مللتی خضر الیاس گونومز وار اونده

۲- بو برغل تام قیرم فیتامینات اولدوغی ایچون انسانین جسمینه و بدانینه فایده سی وار .

بو یوخاریداکی یماکلری صایرکن بللی اولدی ، وبوندن داها غیر یماکلر وار تلغفر شهرینه اوزالیدی بو یماکلری و باشقه یماکلری شمدی ساناروغ کورالم :-

۱- بورغل آشی: دیدوغیمز کیبی شهرده اگیلیر و بیچیلیر یماک اولیر آتنن نه بر یاخشی یماک اولیر

۲- دوگمه آشی : بو اش عینی بوغدادن اولیر، اما بوغدانلی بیچاندن صونره خانملر بو بوغدانلی دگیرمانه گاتیر، دگیرمانجی بو بوغدانین ایلک قابوغینی صویار صیرنجاغ چیقار او گاتیریپ قاینادیلر اونو عربجه ده دیبه لر (حتیبه) بوده بر ایری یماک اولیر آتنن .

۳- یارمه آشی : یارمه عینی بوغدانلی گاتیریپ قاینادیپ و دگیرمانه آپاریلر دگیرمانجی بو بوغدانلی ایبدیپ اونو چوخ یمشاغ طارتار بو بوغدانلی ، خانملر گاتیریپ اونو دامده گونشده ساریپ قورودیلر صونره ساخللر اونو دیلرل یارمه عربجه ده دیلرل (جرش) .

۴- آریشده آشی : آریشده گنه بوغدادن اولیر بوغدانلی گاتیریپ قایناندن صونره ایریلر بر قسمی آریشده ایتماغه بونی آپاریلر دگیرمانه دگیرمانجی بو بوغدانلی یمشاغ اون ایدر اوندن صونره گونداریلر آریشده یاپانه مکینه سی وار اونو آریشده یاپر ویرر عربجه ده دیلرل (شعریه) .

۵- قاوورما آشی :

۶- دویو آشی (برنج) : زمان گیتدوغجه داگیشلانی اسکی آتالاریمز بورغل یمپانه دیبه ردیلر سن تلغفر مللتی داگیل سن ، صونره گنجلر باشلادیلر برنج یماکه باشلادیلر بو یماک بوتون عالمدا دی عربجه ده دیبه لر (رز) .

بو یماکلردن بز تلغفر شهرینده بعضی قورو اشلاره خانملر سبزی قویاللر کی او بر لذات ویرسین بونلرین بعضی نی بوردا بیان ایدالم گورم :-

۱- زیلخلی آش : کاتیریپ زیلخ یاپراغین دوغریب و برغل اشینا قویاردیلر .

۲- مرجماکلی آش : بعضی عائله لر مرجماک گاتیریپ برغل اشینا و یا برنج اشینا قویاللر بر باشقه لذت ویرر .

۳- باقلا لی آش : باقلا دوغرایپ قورو برغل اشینا قویاللر یماکیندن دوپلماز .

، زلیخ قاینماسی ، باقلا قاورماسی ، قینیبره قاینتماسی ،
دومبلن قاورماسی) .

**تلعفر شهرینده میوه دن نه یمایی چیقاردیلر
باقالیم:-**

۱- بقوز اوماسی : بقوزی گاتیریپ اینجر اولمامش اونو
اوللر و تورش نار صیخالر و چوراک دوغرالدر بونه دییه لر
بقوز اوماسی .

۲- قیدییری : تورش ناری صیخالر ایچینه شکر قاتالدر
چوراکنن ییالدر.

۳- حنینیه : خورمانی گاتیریپ ایچین چیقاردیپ اوزون
یاغه صالیلدر و ایچینه یمورطه چالیلدر یاغده قالیر ، قانی
از اولان انسان و ینکی اوشاگی اولان خانملره ییردیردیله
کی یاغه دورسون .

**شمدی گلدوغ صباح یماکینه تلعفر شیوه سینده
دییه روغ (چیشلیک) ترکیاده دییه ر (قهوه اتی)
فارسی دیلینده دییه ر (صباحانه) گورم نه ییراردیلر
او زمانده ایندیه قدر باقالیم :-**

۱- یوغورت : بو یوغورت اینک و یا قویون یوغوردی
اولیردی ، چونکی تلعفر شهرین اطرافی عربدیله اولنرین
دواری اولیردی هر گون سحر وقتی گاتیردیله بازاره
یوغورت بو مللت الیردی

۲- قایماغ : دیدوغیمز کیبی هر سحر عربله اناردیلر بازاره
اوندن انسانلر الیردیله .

۳- یاغ طماطه : چوخ انسان وار صباحدن سوار طماطه
یاغه صالحین چوراکنن ییسین .

۴- صاری یاغ : گنه بعضی انسانلر سیوار صاری یاغ یمائه
یوخودان اویانیرکن .

۵- کاره : بو چوخ بهالی اولیر هر گلدی انسان ییماردی
آغیر اولیر معده یه اگر صباحدن بر قاشوق ییارسن بر
گون یا ایکی گون یماغ استماز .

۶- یومورطه : چوخ عائله لر وار و اوشاغلار وار یومورطه نی
سیوالر اگر یاغه چالمنش یا سوده بیشمش .

۷- چوروتما : بو یوغورت قالیر تورش اولیر ییلماز آنالار بو
یوغوردی بر قماشه قوالدر دیواردن ایه لر سویو سوزولور
صباحه قدر ، صباحدن یماکده چیقاردیر یوغورت کیبی
قورویوب لذاتلی اولوب چوراکنن ییلیر .

۸- بینیر : دوار پینیری دواری اولانلر ایداردیلر بازاره
اندیرلر ، اما بوندن چوخ انسان یمزدی چونکی بو پینیردن

ایدالر (۱۲) شکل اولیر (دوگمه ، نوخود ، فاصولیا ، لوبیا
، بوتون مرجمک ، باقلا ، آت ، دوز ، سو ، یاغ ، ماجی ،
قیرق نوخود) قیشین احر اینده اولیر .

بورده بعضی شوربه لر (سوپلر) وار تلعفر شهرینده اولیر
ذکر ایدالم :

(کفته شوربه سی ، دوکمه شوربه سی ، یارمه شوربه سی
، مرجماک شوربه سی ، زلیخ شوربه سی ، یالامه شوربه
سی ، برنج شوربه سی) بعض خانملر بو شوربه نی لذاتلی
یاپالر .

**گورالم بعضی یماکلر وار تلعفر شهرینده کیمی تلعفر
أهلینه اؤزالدی و کیمی دا عامدور بونلردن سیزه
ذکر ایدالم :-**

۱- یاغلی چواک : خامیر ایدیپ صونره یاغده قاورماغ
قیزارتماغ جاینن ییالر .

۲- دوکمهک : صاری یاغی قاینادیب ایچینه شکر صالیلدر
چوراکنن ییالر .

۳- دولمه (یارپاغ) تلعفر شیوه سنده: بو یماک (برنجی
معجونه آت) زلیخ یارپاغینه دولدیرماغ.

۴- زنکل : یارمه ایبیدیپ ایچینه آت و صوغان و سبزی
دوغرالدر یاغه صالیلدر ، جاینن ییالدر.

۵- اون حلوه سی : بو حلوانی آنالار بایرامده و خضر الیاس
گونو ایدالر ، اونو قاوریپ و صیچاغ یاغی گاتیریپ
ایچینه توکالر و شکر یا دوشاب قاتالدر طوپ طوپ حلوی
اولوپ ییلیر .

**تلعفر خلقی اسکی گونلرده یاز گونلری بعضی
سبزلردن قورودوب قیش گونلرینه صاغلاردیلر ،
چونکی او زمانده هر شیء هر زمن یوخیدی بو
سبزی لر دن بورده بیلندیالم :-**

(بامیه قورتماغ ، طماطه معجونی ایتماغ ، بادنجان
قورتماغ ، ببه ر قورتماغ)

**وبعضی یماکلر وار قاورما دییه لر تلعفر شیوه سینده
یعنی یاغده قاورانده بر یماک دییه لرق اورما
بونلردن :-**

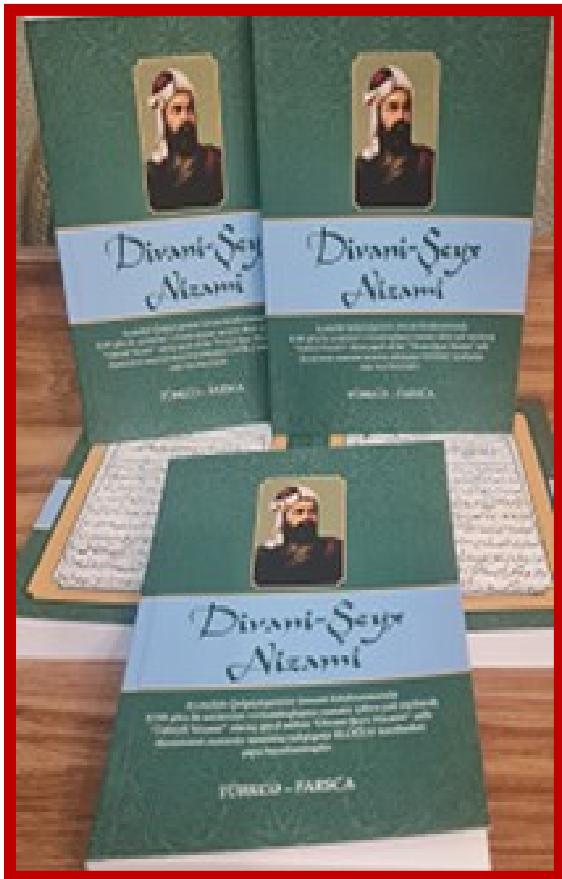
(بادنجان قاورماسی ، بطاطه قاورماسی ، آت قاورماسی ،
صوغان قاورماسی ، بینجر قاینتماسی ، کنکه ر قاینتماسی

گوزلر گوردو گونول سيودي گونوله هيچ اولماز چاره
سيودم سني نشئه لانييم سيومادم جان دولسون ياره
لعنت اولسون بو سيودايا صونوجونو بولدوم قاره
يار بيلماديم آيريليق وار ، يار بيلماديم زوردور سيومك

ايلك سيودادا چوق يورولدوم آراميزي بوزدو نفاق
دوست داگيلسك دوست اولاييم دوست دردينه درمان بولاق
سسرين قالدير عساف اوغلو قوي ايشدسين صاغير قولاق
يار بيلماديم آيريليق وار ، يار بيلماديم زوردور سيومك
العراق - طوزخورماتو

پرويز كاظمي

نظامي نين تور كجه ديواني

بو گونلرده آكادئميك «نظامي جعفروو»ون لايحه
رهبري اولدوغو «ديوان شيخ نظامي» كيتابي
چاپدان چيخدى. تدقيقاتچي دوكتور صديار

چوخ بيان او خسته (مارس) اوليردي حمد مالته دردي
اوليردي .

۹- بي قاورماسي : بعضي انسان وار دوار بي قاورر ياغين
چيقاردير آردير ييار .

۱۰- چاي و سود ايچماغ بونلر بويله بر اساسدر صباح
يماغينده .

اومارم بر گوزل كورنتو يتيراييلدم اوخويان قارداشله تلعفر
شهريندن و خلقيندن نه بير گوزل حياتلري وار چوخ
آصنت ياشماغدير , اما شمدي بير آز داگيشلاندي هر كس
اوگراندي بازاردن حاضر الماغ كنديني يورماماغ گرچكدن
اونون ايچون اسكي گونلرنن شمدي زمانين چوخ فارقي
وار .

العراق - تلعفر

بيلماديم

شاعر عدنان عساف اوغلو

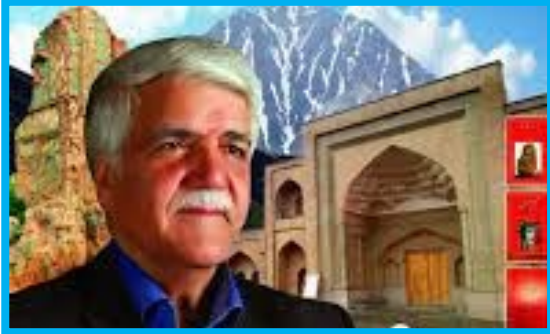
آيريليرساق گولمز اولور بنيم هر دم گولن بوزوم
گنجم باغريم چوق نازيگتير آيريليغا ناصل دوزوم
بو آيريليق داها سورسه باش آليب گيده رم ئوزوم
يار بيلماديم آيريليق وار ، يار بيلماديم زوردور سيومك

توم سيوانلر زحمت چكر اما هر كس بولماز صفا
ايشيتيميشيم سويله نيلير گوزلرده اولماز وفا
بو دنيايا گوز آچاني يورولدوم چوق چكتيم جفا
يار بيلماديم آيريليق وار ، يار بيلماديم زوردور سيومك

سويلرسم آيريليق زوردور ايريلمايان گوللر بنا
يار وجدانين اولسون سنين گوز ياشيم دوندرمه قانا
سني سيوان گوندن ظالم ، بن قالميشام يانا يانا
يار بيلماديم آيريليق وار ، يار بيلماديم زوردور سيومك

حکایه لر و روایتلر

یازان: میرهدایت سیدمرندی

تورکو دیلینده قیسسا ناغیل

اووسونچی کتابیندان (بوکتاب یاخین

گله جکده یایینلانا جاق)

سوری

پائیز گلیب چاتمیش سادا، حالا الموت داغلیغینین اته گی؛
گول چیچکله دولو ایدی. الموت داغلیغینین قوزئی
مئشه لیک ایدی. هر یترده یام یاشیل آغاشلیق و اوتلوق
گۆرولوردی. گازرخان کندی بو مئشه لیغین دؤشونده یاتان
بیر کیچیک کند ایدی.

بوگون کند آداملارینین ایچینده ولوله ایدی. هامی گۆزلر
گۆزلرله فرهنگ ماشینین گلمه سیننی گۆزلوردو. نییه کی
قراریدی بوگون ایلك دفة اولاراق اونلارین کندینه ده؛
سپاه دانش آدلی بیر معلم گل سین.

بوگونه قدر اونلارین کندلرینده مدرسه یوخ ایدی.
دئییردیلر بو گلن معلم چوخ قودرتلی و شاهین گۆز-
قولاغی دی. کدخودا سپاه دانشی استقبال ائتمک اوچون،
ائونین قباغینی سوپوتدوروب، قاپی باشینادا ایکی ایران
بایراغی آسمیشدی.

کندیلر کندین مئیدانیندا ییغیشیب سپاه دانشین
گلمه سیننی گۆزله ییردی. هامی سئوینسه ده،

بؤلگه نین^۵ ژاندارمی قاشقباخلی دوروب اؤره بیینی
اووشدوروردو. نییه کی ائشیتیمیشدی سپاه دانش لری بیر

وظیفه نین (ائل اوغلو) نون تاپیب اوزه چیخاردیغی
الیازمانین اؤیرنیلمه سی، متخصص لری
مذاکره سینه وئريلمه سی و الیازمانین مکمل
تحلیلی استقامتینده مهم بیر آددیم آتیلدی.
نظامی نین آذربایجان دیلینده (تورکجه) دیوانی
حاقیندا ایلك صحبت لر هله ۱۹۷۰-جی ایلر،
سوؤتلر دؤورونده گوندمه گل میشدی. او زامان
مصرین خدویه کیتابخاناسیندا تاپیلیمیش الیازما
ایله علاقه دار خیلی صحبت لر گئتدی. کیتابی
گۆرن ده دانیشیردی، گۆرمه یین ده. هامی
«نظامی شناس» اولموشدو. بیر نتیجه سی ده
اولمادی، حتی کیتابین الیازماسینی تاپیب چاپ
دا ائتمه دی لر. دئدی لر کی، بو تورکیه لی
نظامی دیر. اولسون تورکیه لی نظامی، مگر او زامان
کیتاب چاپ اولونمور. قونیه لی نظامی ده بیزیم
اوچون اهمیت لی دئییل مگر؟
نهایت، مستقل لیک ایلرینده کیتاب تاپیلدی،
آذربایجانا گتیریلدی و چاپ دا اولوندو. تدقیقاتچی
ائل اوغونون زحمت لری ایله کیتابین
متن شناس لیک تحلیلی ده ائدیلدی و معلوم اولدو
کی، جاواب بیرمعنالی دئییل، کیتابین جدی
تحلیله احتیاجی وار، سون قرارین وئريلمه سیندن
اؤنجه جدی آراشدیرمالار آپاریلمالی دیر. ائله جه ده
نظامی نین آدینا قئیدیاتا آلینمیش دیگر
الیازمالاری دا تاپیلمالی، چاپ ائدیلمه لی، متن لر
مقایسه و تحلیل ائدیلمه لی دیر.
نهایت نظامی گنجوی نین آذربایجان (تورک)
دیلینده دیوانینین یئنی بیر الیازماسی دا اوزه
چیخدی. بو الیازمانی دا ائل اوغونون زحمت لری
ایله اله ائتدیک، کیتابین اوزو کؤچورولدو، چاپا
حاضیرلاندى و نهایت ایلك نشری قارشیمیزدادیر.
بوتون ادبیات سئون لری گۆزو آیدین اولسون.....

^۵ - بؤلگه = منطقه

گونلر گیلب گنچیردی. اوشاقلار سنوینجیله الف- ب
اؤیرنیردیله. سوری آدلی اولان شاییدلارین بیرى،
اون بئش- اون آلتی یاشیندا قره قاش گۆزلو قیز ایدی. اونون
اودلاری قیرمیزی آما تکین یانیب؛ هؤروکلری
شلاله کیمین چینیندن آشاغی اوزانیب، اونا ساده و
ایسته مه لی گؤروش وئرمیشدی.

سوری آقاسپاهیینی مئیداندا گوردوغو لحظه دن؛ قلبی
چیرپیپ صورتینین رنگی قاچمیشدی. کلاسدادا فکری
اصلن درس یانیندا دئییلیدی. آقا معلم الفبا دئیرکن، او
الفبا یئرینه، معلمین باشدان آباقا دوروشوغونا و
یئریمه گینه گۆز تیکیردی.

چوخ چکمه دی اونون محبتلی باخیشلاری، آقاسپاهیینی
اؤزونه چکدی. اودا سورونو سئومیشدی. هر دن بیر-بیرینه
باخیب گولومسه ییردیله.

آقاسپاهی گاهدان هر باهانیا سورونی تخته سیاه
قباغینا چاغیریب سورو سوروشوردو.

مدرسه بیتندن سونرا، سوری هر بیر باهانیا معلمین
اؤینه گنדיب، بیرگون سوت آپايریدی. بیرگون آناسی
پیشیرن تندیر چؤچه سی. گاهدان دا گنדיب آقا معلمین
اؤین سوپوروپ، قاب قاشیقین یوووردو.

اونلارین باخیشلاری و گولومسه مه لری و حرکتلری
گۆزلردن اوزاق قالما ییب اونلارین عشقی کنده جار سالدی.
کیمسه بو وقارلی جوان آقاسپاهی یا پیس فکر ائتمیردی.
آما بیرگون کدخودا؛ اونولا دانیشیب قونونو
آچمیشدی.

آقاسپاهی سورونی سئومک و اونولا ائولنمه گینی
بیلدیرمیشدی. کدخودا، دده سیز قیزین
خوشبخت لیغیندن سنوینیب آقاسپاهی یا دعالار
ائتمیشدی. کندیلرده اونلارین پاک عشق لرینه باش
ائیمیشدی. او گوندن

سونرا آقا سپاهی له سورونون گزیب دولانماغی کیمسه نی
چاشدیرمیردی.^۸

سوری اؤزونو ان خوشبخت ساناییب گؤیلرده اوچوردو.
چوخ گونلر، ال اله برابر الموت داغ یوخاریسی چخیب،
حسن صباحین قالاسینادک گنیدیردیله.

داغلیغین آشاغیسیندا قلمه لرین اورتاسیندان دورو گۆزه
سوپو، آشاغی تارالار^۹ آخیب، سرین کؤلگه لیک و

رحمتلیک سوری خانیمین گرچک رسیمی

وظیفه سیده، ژاندارملارین کندیلردن روشوه آماقلارینی
شاها راپورت^۶ وئریب اؤنله مکدیر^۷.

بیرآزدان اوزاقلیق لاردان توز گۆیه یوکسلیدی. چوخ
چکمه دن توزون ایچیندن بیر جیب ماشینی چخیب
کندین مئیدانیندا ساخلادی. هامی بیردن چپیک
چالدیلار!

ماشیندان بیر یاشلی کیشی و بیر جوان کیشی یئره اندی.
یاشلی کیشی فرهنگ اداره سینین راهنماسی اولاراق،
کدخودایلا تانیش ایدی. راهنما کدخودایلا اؤپوشوب
گؤروشودو. سونرا یانیندا اولان ایوب آدینداکی جوانی؛
کندین سپاه دانشی اولاراق تانیئتدیردی.

ایوب اوجا بویلو جوان ایدی. دوروشوقلو سپاه دانش گئیمی
گیریب؛ باشینا بیر کاسکت بؤرکو قویموشدو. راهنما کنده
دوزلرله ن ن ایکی اوتاقلی مدرسیه باش چکیب، کدخودانین
خواهشیه ناهار یئیندن سونرا شهره گئری دؤندو.

سپاه دانش او گئجه نی کدخودانین ائوینده قالدی. صباح
کدخودا وئرن پتو و پالازلاری مدرسه نین اوتاقلارینین
بیرینه، دؤشه ییب اؤزونه ائو یاپدی.

صباحیسی گون، او بیرى اوتاقدا درس کلاسی قوروب،
کنددن بیغیشان جیققیلی بؤیوک قیز- اوغلان
اوشاقلارینا، درس اؤیرتمه نی باشلادی.

^۶ - راپورت = گزارش

^۷ - اؤنله مک = قباغینی آماق

^۸ - چاشماق = تعجب ائتمک

سوری نیپاران گۆزلرله آقا راهنمایا باخیردی. کدخودا سورونی گۆررکن آقا راهنمانی کنارا چکیب، ایوب آقاسپاهینین هاردا اولماسینی سوروشدو.

آقا راهنما قونونو بیلینجه چاشیب، آما بیر یاردیم ائتمک امکانی اولماماغینی دئییب آنلاتدی:

"سپاهیلیق همان سربازلیقدی. ایندی ایوبون سربازلیغی بیتندن سونرا معلوم دئییل نه ایشه مشغولدی. آما اؤنردی^{۱۱} اولماسا کندن بیرینی اردبیله گۆنדרین، اونو آختارسین! بلکه باشینا بیر اولای گلیبدیر؟!"

کندن کیمسه ایشین گوجون بوراخیب، یتیم قیزا یاردیم ائتمک اوچون اردبیله گئتمه یه حاضر اولمادی. سوری دای درس کلاسینا گئتمیردی.

ساعتلر گونہ، گونلر-آیا، و آیلا ایلہ دؤنوشوب، آقاسپاهینین گئتمه-سیندن نچه ایل سووشدو. هامی سورونی شماتله بیردی. فکردن جوان سورونون ساچلارینا، آغ دن دوشموشدی. دای سوری کوچہ باجایا چیخا بیلمیردی.

سوری شماتلردن جانا گلمیشدی. بیرگون آنادان ایذن آلمامیش بوچاسینی باغلابیب، عشقینی آختارسین دئیہ، جادهنی توتوب اردبیل شهرینه ساری یولا دوشدو. بیر-ایکی گون سونرا اردبیله چاتدی. گئتمک یئری یوخ ایددی. بیر اوجوزلو قوناق ائوی تاپیب یئر کیرالادی.

صباح تئزدن، هاوا قارانلینادک کوچہ باجایا دوشوب؛ هرکیمی گۆروردو یالواریب ایوب آقاسپاهیدان سوروشوردو. هر اوجا بویلو کیمسه نی گۆروردو، ایوب دئیہ آرخاسینجا قاچیردی. آما کیمسه ایوبو تانیمایب؛ اوندان بیر ایز یوخ اویدو.

سوری فرهنگ اداره سینده گئتدی. اوردادا اونو تانیان اولمادی. اونا دئدیلر هرکیمین سپاهیلیغی بیتسه، باشقا بیر ایش تاپیب دای سپاهی ساییلمازا! سورونون الی بیر یئرہ چاتمیردی. دای کندلرینه گئری قاییتماغا اوزو یوخ اویدو. دلیر کیمین اردبیلده قالماق زوروندا قالدی. ائولرده ایشله ییب یاشامینی گئچیندیریردی.

ایلر گلیب گئچدی. حالا سوری عشقینی آختاریردی. سورو یاشا دولمامیش، غصه دن قوجالمیشدی. اوزو قیوریشلانیب، ساچلاری آغار-میشدی.

سئویملی هاوا یاراتمیشدی. قلمه لرین بوتاقلاری سئرچه بولبول له دولو ایدی. اونلارین سئویملی جیت جیت لاری و بولبول لرین چه چه لری، خوشا گلیم اورتام^{۱۰} یاراتمیشدی. هر دن قلمه کۆلگه لیگینده اوتوروب گله جکدن دانیشیردیلار. بیرگون قلمه لیقدان گئچرکن، قره قلمه لرین آغ قابیغیندا ایکی اورک قازدیلار کی بیر اوخلا بیر-بیرینه تیکلمیشدی. آقا سپاهی سؤز وئرمیشدی تئزلیکله اردبیله گئدیپ، آناسینی ائلچی گتیرسین.

گونلر گلیب سوووشوردی. گونلر گئچدی کجه؛ سوری و آناسی هرگون آقاسپاهی نین آتا-آناسینین ائلچی گلمک لرینی گۆزله ییب، آما اوتانیردیلار دبله گتیرسینلر.

بیرگون آقاسپاهی سورونی گۆررکن، سپاهی لیغینین بیتمه سینی و اردبیله دؤنمک زوروندا قالماسینی سؤیله دی. سوری بو سؤزی ائشیدرکن اوره گی قارنینا دوشوب ایسته مه دن، گۆزلریندن یاش دامجیلاری یاناغینا آخدی.

آقاسپاهی اونا توختاقلیق وئریب؛ تئزلیقلا آناسیلا گئری دؤنمه سینی و اوندان ائلچیلیق ائتمه لرینه؛ آند ایچدی. نچه گون سونرا کندلی لر ییغیشیب آقاسپاهینی اردبیله ساری یولا سالدیلار. آما سوری اوزاقدا دوروب نیپاران و حسرتله اوزاقلانان سئوگی سینه باخیردی.

گونلر گونہ چاتیب، آیلا گئچدی. آما آقا سپاهیدان خبر اولمادی. سوری چاره سیز حالدا تپه باشیندا اوتوروب کندی شپردن گلن یولونا گۆز تیکیب، آقاسپاهی نین گئری دؤنمه سینی گۆزله بیردی.

سوری دوشونوردی:

"حتمن ایوبومون باشینا بیر اولای گلیبدیر. او، کیشیدی. او، سؤزونو دانماز. آما هاردان و کیمدن خبر آلمالیام کی ایوبوما نه اولوب؟!"

بیرگون تپه باشیندان اوزاقلارا گۆز تیکمیشدی. توز ایچیندن همان جیب ماشین گۆزونه چاپدی. اؤره گی چیرپا-چیرپا، اؤزونو ماشیندان تئز کندی مئیدانینا چاتدیردی. دوشونوردو، ماشین اونون ایوبونو گئری گتیریدیر. ماشین مئیدان چاتیب، آقا راهنما، ماشیندان ائنیب بیر باشقا آقاسپاهینی کندلیله تانیتدیردی.

^۹ - تارلا= زمی - مزرعه

^{۱۰} - اورتام= محیط

^{۱۱} - اؤنرمک= پیشنه اد وئرمک

قیزین یوبانماسیلا دوکاندا اولان قادین ائشییه چیخیب اریله برابر دوران بو پاتلت سیز قادینا گۆز تیکمیشدی. اودا سورونون قونوسونو ائشیدیب ائوده اریله دانیشیب، سورونون یازیقلیغینا دیل ساییلیق^{۱۲} ائدیپ آغلامیشدی! اودا اوره کدن قیزی آلالدان شرفسیز و وفاسیز کیشینی یامانلامیشدی!

سوری ایوبون اؤنونه دورموشدو. دئییه سن اللری، قلبی تکین قوروموشدو. اللرینی نه یئره سالا بیلیردی، نه ایله بویو آختاران سئوگیلی سینی باغرینا باسا بیلیردی. سورونون سولقون گۆزلری کیشینین اوزوندن، اوندان آسلامیش جیقیلی قیزا آخدی. سورونون ایلر بویو آرزولاری، قورخولاری، شماتلری، حسرتلری، ایستکلری؛ گۆز یاشی اولوب، اوزوندن سس سیزجه یئره آخیردی.

آغلاساایدی؛ سس چیخاردا بیلیردی. چگدیگی نفسی، ایچهری آلیب، ائشیگه بوراخا بیلیردی. بیر یئکه دیون؛ بوغازینی سیخیب اونو بوغماق حالینا سالمیشدی. بیلهدن بوغازینی اوورودی.

بازاردا اولان آدمالار اونلاری داراخلامیشدی. بعضی کیشیلرکی ایندییه-دک سورونو بیرسفتح یالانچی قادین بیلیردی، اوتانجدان باشلارینی یئره سالمیشدی. بیردن بیره سورونون بوغازینداکی دیون پاتلابیب، دالی-دالی گئدیپ آغلار سسیله چیغیردی:

"یوخ!.....یوخ! سن هئج کیمسه دئیرسن! سن منیم آقاسپاهیم دئییلسن! سن منیم ایوبوم دئییلسن! منیم آقاسپاهیم کیشی ایدی. منیم سئودیگیم کیشی وئردیگی سؤزو دانمازدی! یوخ! سن!..سن، هیچ زاد دئییلسن! سنین آداملیقدادا بله حاققین یوخ!.....یوخ.....دای منیم سنینله ایشیم یوخ!"

سوری باشینی آشاغی سالیب دالی-دالی گئدیپ داراخلییان جماعته چاتدی. آدمالار آرالانیب اونون گئچمه سینه بوروغ آچدی. ایوب جماعتین اورتاسیندا قالمیشدی. اوتانجدان باشینی قالدیرا بیلیردی. نهایت آدمالاردان آرا آچدی. آدمالارین نئچه سی، دالیسینجا توپروک آتدی.

کیشینین قادینی، نفرته ارینه باخیب؛ قیزینین الیندن یاپیشیب، آیری بولدان؛ اوزاقلادی.

سوری صاباحدان گینه کوچه دن کوچویه دولاندى.

آما ایوب دئییه، کیمسه نین اوزونه باخمادی.

سورونون عشق حکایه سی اردبیلده یایلمیشدی. بعضیلری سورونو یالانچی و بعضیلری سفتح ساناییب سؤز آتیردی. بعضیلری سورونو اینانیب الیندن هر نه گلیرسه؛ مظلوم و وفالی سورونون یاردیمینا قالخیردی.

اردبیلین بؤیوک شاعری صالح عاصم؛ سورونون یاشایشینی شعره چکیب داهادا اونون مظلوملوغون و عشق حکایه سینی دبللرده یایلماغینا، سبب اولدی. اردبیل جماعتی هر ییغینتیدا، عاصمین "سوری جهنمه بیتن گول" شعرینی اوخویوردو.

سوری کیمدیر؟! سوری بیر گولده جهنمه بیتیدیر سوری بیر دامجیدی گۆزدن آخراق اوزده ایتیدیر سوری یول یولجوسودور آیری ده یوخ، دوزده ایتیدیر سوری بیر مرثیه دیر؛ اوخشایاراق سؤزده ایتیدیر

سوری ایوبو آختارماقدان یورولموردو. گونده ائودن ائوه، کوچه دن کوچویه، بازاردان بازارا، گزیب سئوگیلیسین آختاریردی.

بیرگون راستا بازاردان گئچرکن بیر اوجا بویلو کیشینین دوروشوغو؛ باخیشینی اؤزونه چکدی. کسین بو کیشی، اونون ایوبو ایدی.

سئوینجیدن قلبی ایسته دی دایانسین. نهایتده عشقینی تاپمیشدی! ایوب باغریب، کیشیه ساری قاچدی. هم گولوب، هم آغلیردی. هامی دوکانچیلار بو سس سیز مهربان خانیمی تانیردی. اونون چیغیرتسیلا دوکانلاردان ائشییه قاچدیلار. سوری کیشی یه قاتیب اونو باغرینا باسین دئییه قوجاق آچدی. سوری ایله؛ کیشینین گۆزلری بیر-بیرینین اوزونده دونوخدو. کیشی هویوخموش حالدا سورونو باخیردی. سورو ایچین چالا-چالا اؤکوتمه لیردی.

او حالدا:

"ایوبوم! ایندییه دک بس هاردایدین؟! نییه منی شمادته قویدون؟! دئمیردین گۆزو یولدا قالانین وار؟! دئمیردین ییتیم قیزا سؤز وئرمیسن؟! سیز بیلیردی.

ایلر بویو اوره گینده اؤز-اؤزویله دانیشان سؤزلر غصه لر، دال با دال آغزیندان ائشیگه آخیردی.

کیشینین رنگی قاچمیشدی. هئج بیر جواب وئره بیلیردی. بو آندا دوکانلارین بیریندن جیقیلی بیر قیز ائشییه چیخیب، کیشینین الیندن توتوب:

"آتا! آنا سنی چاغیریر. دئدی.

کیشی بیلیردی نه ائدیپ، نه دئسین! مین مین ائدیردی.

- "سوری! من.... سوری! آنام....."

^{۱۲} - دبل ساییلیق = همدردی

كۆرپۈدەكى قوجا

يازان : ارنست ھمىنگوئى

چئۈيرن: تامئىلا عبدى يئوا

كۆچۈرن: ويدا حىشمىتى

«من حيوانلارا يىتتاشىردىم» - او، سۆزە باشلادى. «دوغرودان؟» - من سوروشدوم باخمايلاق كى، نە دئىيىنى تام انلامامىشدىم.

-ھە. سن آلاھ شامىدى سن كى، ھلە دە بوردايام. سن كارلوس و دا ان سون من ترك ائلمەمىش .

ايش اوراسىندادير كى، او، نە چوبان، نە دە ناخىرچىيا اوخشايدى. من اونو قارا توز باسمىش اوز-گۆزۈندىن، اوست-باشىندان توتموش، دمير چرچەوھەلى گۆزلۈيونە كىمى سوزندن سونرا سوروشدوم، «ھانسى حيوانلارا؟»

«مختلف حيوانلارا ايدى»، او دئدى و باشىن سىلكەلدى، «ايكى كئچى، بىر پيشىگ، بىر دە سونرادان دۇرد جوت گۆيرچىن دە گتيردىم.»

«ايندى دئيرىسن اونلارى اىستەمدەن قويوب، گلدىن؟» - سوروشدوم.

«بلى، مرمى ياغيشىنا گۆرە. كاپىتان ايسە دوشمىن ھوزمونه گۆرە شەردن چىخماغى امر ائتىدى.»

«بس عايلىن؟» بىر گۆزۈم كۆرپونون آخىرىندا ساحىلىن ياماجىنا دوغرو تەسەرك ائىن سونونجو آرابالاردا اولاراق سوروشدوم .

«عايىلەم يوخدو»، او، دئدى. «يالنىز حيوانلاريم وار ايدى. پيشىكىدن اورەيىم آرخايندى. او، تك باش چىخاراجاق. امما او بىرىلرىنن وضعيتىنى دوشونمەيە بئلە قورخورام.»

«نەسە بىر نقشىنيز وار؟» من سوروشدوم. «ھىچ بىر نقشەم يوخدور» - او دئدى. «منىم آرتىق يىتمىش بئش ياشىم وار. من بو ياشىمدا دوز ايگىرمى كيلومتر يول گلەمىش و دوشونورم كى، بوندان آرتىق گندە يىلمەيەجم.»

«منجە دايماناق اوچون ھىچ دە ياخشى يئر سئچمەيىسن، قوجا» دئدىم. «ياخشىسى بودور سن

يولون كىنارىندا گۆزۈندە دمير چرچەوھەلى گۆزلۈيو اولان، تپەدن دىرناغاچان توز-توپراغا باتمىش بىر قوجا اوتورم شىدو. بوردا، چاپىن اوزەرىندە ايسە آرابا، يوك ماشىنلارى ابلە برابر، آياق يالىن اىنسانلارن-قوجا، قادين، اوشاقلارن دا كئچمەسى اوچون اوزن كۆرپو قورولموشدو. عىگرلر اذىتلە تكرلر قولىلارن ياپىشىب، ايتەلمەسى حسابىنا ائشك آرابالارى چتىنلىكە دە اولسا دىك ساحىل لردە سىندەلەيىردى. يوك آرابالارى ايچىندە كيلرە بىرگە او طرف، بو طرفە يىرغالانا-يىرغالانا گندىر، كند جماعتى ايسە توپوغاچان توز ايچىندە آغىر-آغىر لنگەلەيىردى. بايقادان بوردا اوتورموش قوجا كىشى ايسە ھلە دە ھىچ يئرە ترپنمەمىشدى. اونا آرتىق بىر آتدىم دا آتماغا طاقت قالمامىشدى.

منىم ايشىم ايسە كۆرپونون او تاينا كئچمك، قارشىداكى دۇيوش مئيدانىنى يوخلاماق و دشمنىن ھانسى نقتەدەكى ايرەلەيىلىنى معىن ائتمكدن عبارت ايدى. اوزەرىمە دوشن ايشى بىتيرىب، يئنىدن كۆرپويە گئرى قايتدىم. آرتىق بوردا بىر-ايكى آرابا و چوخ آز اىنسان قالسا دا قوجا ھلە دە ھمىن يئردە ايدى.

«سن ھاردان گليرىسن قوجا؟» - من سوروشدوم.

«سن كارلوس دان»، او، دئدى و گولومسەدى.

سن كارلوس اونون دوغما شەرى اولدوغوندىن بو آدى چكك قوجايا ائلە بىر خصوصى ذوق وئىردى كى، سانكى چۆھرەسىنە آنى بىر گولوش قوندو .

قیرمیزی یوخ، ساری آتما

ابراهیم ساوالان

«آتما یولو» دا گئندن مضمونا بیر باخیش

گونئی آذربایجان چاغداش شعرى فورم باخیمیندان چوخ چئشیدلی دیر، آما بو چیلغین شعر مضمون باخیمیندان، قوتسال بیر مزارین گویرچینی کیمی داورانیر. هر یاندان اوچورسا، سونوندا بیر اوچ اوتاقلی اوچاغا سیغینیر. کیمین اوره ییندن قانادلانیرسا نهایت اورتاق بیر گونبده قونور. شاعیر ائپیک روحلو اولسادا، بئله حماسه لرین سونو تراژدی اولور. لیریک روحلو اولورسا لیریزمی رئال یاشاملا قول بویون اولور. لیریزم شاعیرین ایچ دونیاسیدیر لیریزمده ان اؤنملی فاکتور شاعیرین شخصی کیملیگی دیر، گیزلین کیملیگی.

آما سانکی همه شه چاخناشامادا اولان آذربایجان محیطی، شاعیره ایچ دونیایا قاپیلیب، گیزلین دوغولارینی کشف ائتمک حاققینی وئریمیر. بئله لیکله لیریزم توپلومسال لاشیر و شخصی بیر رئالیزمه دؤنوشور. بیر چوخ شاعیرین کؤنول گویرچینی بو گونبذلی مزارین توپلوم ادلی اوتاغینا اداخلانیر.

دوینا وارکن، باتی دان دوغویا گلیب - گئندن تورک شاعیرلرین نین ایلك دوراغی توپلومدور. اوندان قاجماق ایسته سهرده بئله، باتی اؤلكه لرینده سورگون یاشاسالاردا

یولون باشینا «تورتوس» یا گنده جک یوک ماشینلارینا طرف تله سه سن.

«بیر آز دا گؤزله ییم، سونرا گنده جهیم» - دئدی. «بو ماشینلار هارا گئدیر بئله؟» قوجا سوروشدو. «بارسلونا»

«من او طرفده هئج کیمی تانیمیرام. هر شئییه گؤره چوخ ساغ اول، اوغلوم. آلاسه کؤمه یین اولسون.»

او چوخ یورغون و لاقتید باخیشلارلا باخدی و داها سونرا سانکی ناراحت چیلغینی بؤلوشمک اوچون سؤزه باشلادی: «پیشیگ عهده سیندن گله جک، امینم. اونا گؤره هئج ناراحت اولماغیما دگمز. آتما او بیر لری... سنجه اونلارین حالی نئجه اولاجاق؟». او سوروشدو.

-یقین کی، بیر یوللا باشلارینین چاره سینه باخاقلار.

-دوغرودان بئله دوشونورسن؟

«نئییه ده یوخ» آرتیق هئج بیر ماشین گؤرونمه ن ساحیله باخا-باخا دئدیم.

-اگر منی بو توپ-توفنگه گؤره شهردن چیخارسالار، بس اونلار نئینه یه جک؟

-هئج اولماسا گؤیرچینلرین قفسینی آچمیشدینیز چیخاندا؟

-هه.

-او زمان گؤیرچین لر اوچوب، جانلارینی قورتاراجاقلار.

-هه اونلار یقین اوچوب گنده جکلر. بس او بیر لری؟ یاخشییی بودور گئریده قالانلار باره ده دوشونمه ییم.

-اگر دینجینی آلدین گئدک. قالخ آیاغا، یاواش-یاواش یئریمه یه چالیش.

او آیاغا قالخسا دا او طرف، بو طرفه سنده لیب، یئنیندین آرخاسی اوسته توز-توپراغین ایچینه اوتوردو.

-منیم حیوانلاریم وار ایدی، آتما سن دئمه، بورایا قدر ایمیش. من یالنیز اونلارین قایغیسینا قالیردیم، باشقا هئج نه...

آرتیق ائده جه ییمیز بیر شئی یوخویدو. پاسخا بایرامی (عید پاک) ایدی و فاشیست لر «ایبرو» یا دوغرو سرعت له ایره لی له ییردی. آنجاق بو گونکو بوز-بولانیق هاوا و بولودلارین آلچاقدان اوچماسی، طیاره لره هاوا یا قالخماغا امکان وئرمدی. بلکه ده بوندان سونرا حیاتدا بو حادثه و پیشیکلرین اؤز لرینه قوللوق ائتمکدن باشقا ایش باجرمایان بو زواللی قوجانین بختی هئج واخت گتیرمه یه جکدی.

<https://t.me/Adabiyatsevanlar>

دونياميزدا عاشيغين دميرلشمهسى آجى دير، امما اوندان آجىسى جانلى جاسينا ائل- اوبانى دولشان عاشيق لارى اونودوب، يالنيز او دمير عاشيغى توتماميزدير. كيليشه لشميش دوشونجه لريميز آراز قيراغيندا گزن اينك لرى سوسوز قويدو. چونكى آراز يالنيز آيرليق سيمگهسى دير. توتاليم هنج بو اولكه ده جانلى آشيقي يوخدو. هامىسى دميرله شيب بو آجى دورومدان بير آنليق اولسا بئله، شعر دينجليگينه سيغينماق ايسته سم، كيمي گورمه لي يم؟ آخى چوخو ادبياتي دينجليك آلانى دوشونور. بو «قالاباليق دونيادا» «منه بير اوزانيم يئر وئرديگينه» اوركدن ميننتدارام «قهوه چى قارداش».

دوغوم - اولوم

«سئوگى وار ايدى» دئيين شاعيري اولدورسه لر «گنججه شاهلارين»-ى قيناماياجام. آخى او شاعيرين بئنينده «بورغون قادين حيات دوعور» قادين ساچلاريني كيمي لرين آسيلماسينا گوره هورور... گنججه شاهلارى بيلمه سين/ سوچلودور منيم آنام/ سوچلودور بو مزار/ او، منى بو دونيايا گتيردى/ سينه سانديغين آچيب كنجميش ميفلريمى يئتيردى/ آنام دئدى او بىرنديم/ بوردان اوزاق اهردى/ اهر گوزل شهردى/ بوردان اوزاق ماراغا/ تئليم گلمير داراغا/ بوردان اوزاق مييانا/ گول، سونبوله دايانا/ تبريز اوستو گونئىدى/ كوچه لرينده مئىدى/ آرازى آيىرديلار.../ ماهنى لارين سونوندا/ همه شه بو ماهنىنى/ حزين- حزين اوخودو/ او، دئيبيردى بير زامان/ بو آيرليق يوخودو/ يانى هوروك لريله/ دار آغاجى باشيندا/ منه كندير توخودو...

بئله، توپلوم پيسخولوژيسى، اونلارين ايچ دونيالارينا قاليب گله جك.

حبيب ساهير، توپلومون آجى دونياسيندان قاچيب، قول قيچيني اوزا ديب، اوز دونياسيندا شاعيرانه ياشاماق ايسته دى اما توپلومون اولاي لارى گوجلو و درين ائتكيلى اولدوغونا گوره اونو راحت بوراخمادى، شيخ محمد خيابانى خاطيره سى، رضاخان ايل لرى، بيرى گولوشلو بيرى آغلايشلى اذ آيلارى و سورگونلوك گونلرى اونون فردى اراده سيني

قاندالاييب اوز آرديجا سورودو. شاعيرين خيال قوشو بو اوجاغين توپلوم اوتاغيندان اوچوب كنجميش دوراغينا قونور. كنجميش بلكه ده توزاقدير بلكه ده گله جه بين يول بلدچى سى دير. كنجميش ساهيرده بير انسان ياشامى قدر اوزانير سهنده، دده قورقود ناغيللارينا قر بويلانير. ايشيق تانريلاريندان گوج آلبير داها- داها اوزاقلارا ايلكين يارانشا آداخلانير.

بيرى وار ايدى بيرى يوخ ايدى قاراخان وار ايدى ايشيق قارانليغين بطينندن دوغدو. همى قارانليق وار ايدى همى اولوم؛ بعض بيرى باشقاسيني بوغور بعض بيرى بىرىندن دوغوردو. يارانش، دوغومو اولوم شاعير لرميزين اوچونجو دوراغيدير و بو مزارين اوچونجو و سونونجو اوتاغى همن ايلكين چاغلاردان «بىز» اولدوغوموز حالدا باشقا شى دا وار ايدى و بو باشقاسى بىزى بوغمادىغى گونه قدر ساده جه باشقاسيدير. بو قوتسال گونبدين قيراغيندا بير اوزگه قويلاق. اينديسه بو اوچ دوراغى و بير اوزگه قويلاغيني «سيد حيدر بيات»-ين آلما يولو كيتابيندان بىرليكه اوخويوروق.

ايكى ديرناق آراسيندا گلن پارچالار «آلما يولو» كيتابيندان آينميش...

«زينه لر اوزلرينى بولاق ساناندان» ياز گنجه لرى يورغونلوعومو درن شئره حسرت قالميشديم. اوزوم بيلمه يه- بيلمه يه، سنين «گوره سن هانسى عاشيق» سوزونو، گوره سن هانسى دمير آشيقي اوخوموشدوم.

هر ياندان تكرر- تكرر اوخونان، عاشيغا، دمير عاشيق دئين شاعيرلرين سسى بئنيمه هوپموشدو. رئال

اۋزگەلرین بوغداسی

قدیم اینسان اۋزونو تانری یارانیشی دوشونەرک دینی اینانجلار و میفیک گلەنک‌لرین چرچیوہ‌سیندە دوستاق ایدی. بئله اینسان اولای‌لار حاققیندا دوشونمەیب، بلکہ اینانیب یاشایردی. آما مودثرن اینسان اۋزگورلشدیکجە اۋزونو یئنی‌دن تعریف ائدی، کیم اولوب، کیم‌لردن اولما سوروسونو باشقا کیملیکلە یانیتلادی. بو یانیتلاما سورجیندە دینی اینانجلار میفیک گلەنک بېرداها باش قالدریدی، آما اینانج کیمی یوخ، تاریخی تجربەلەر کیمی. بیر چوخ یازاریمیز تاریخی تجربەلرینی تورک کیملیگیندن یوخ، ایسلاملا یاناشی گلن سامی میفلریندن آلدیلار. ائله شاعیر بایاتیندا «مین بیر یاماق» کیملیگیندە، حوا، آدم، ابوالبشر، هابیل، قابیل، قارون، دانیال نبی و دۇرد خلیفە کیمی «اۋزگە بوغدلارینی اون ائلمەسە» گۆز اۋنوندە دیر.

و سونوندا

جامال ثوریا فولکولورو شئعرە دوشمن دئمیش، چونکی شاعیرین یئنی‌لیگینە یول وئرمەیب، شئعری اۋز کیلیشلەریندە دوستاق ائدیر. بیزدە ھمەشە قیزی سارای، چاپی آراز گۆرمک دارلیغی چئشیدلی یوروملارا مئیدان اوخویوب. کیمی‌لری دە قیزی سارای گۆرمک دارلیغی‌نی آپسینلار دئیە ھئلن، لئدا، مارقاریتانی سورویوب بورا گتیریرلر. منیم بونلار دئمەلی سۆزوم یوخ، آما یاشار کمال بئله سۆیلەیب: ایشلتدیگیم سۆزلر، چکدیگیم آدلار، بورادا یاشایان مینلر اینسانین اورتاق محصولو، ھابئله یازارلا اوخوجونون سینماز کۆرپوسودور. بایاتین شئعرلری فولکلورسوز دئییل: «آیی گۆروب دلی اولماق»، «ایلان ایلی»، «دەدە قورقود بۇیلاری»، «کۆراۋغولویلا کئچل حمزە ناغیلی»، «قبیر اوستە سینان کوزەلر» و «زنگانین قافلانیمتیل ایستکلری.» و باشقا اۋرنکلری گۆزلجە‌سینە سطیرلردە یورد سالمیش، آما باشاردیغی قدر کیلیشە‌لشمکدن اوزاقلاشمیش. بورادا قیز سادەجە قیزدیر. «قاچیب آناسینا دئییر آنا اۋ اوغلان دلی‌دیر». بوردا قابیل سئویلیر، کۆراۋغولو یالواریر، حتتا کیتابین قابیق آلمالاری آلیشدیغیمیز قیزیل آتما دئییل، ساری‌دیر.

بئله‌کی «دار آغاجلاری اوجادیر» اۋنلاری کسمەیه گوجوموز چاتمادی، آما...

حسرت

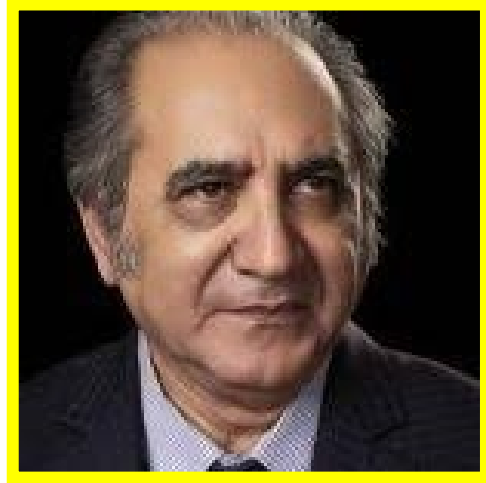
«آما آغاج‌لارینی کسیدک، آلانی یۇخدو» توت آغاج‌لارینی ایستەین چوخودو. بیزیم بۇلگەدە: توت آغاجی سئید اۋغاجی‌نین پایی‌دیر دئیە مثل وار. بو مثل یارادیب یایانلار بیزی، بیزدن آیرماغی ھر یۇنلو دوشونورموش‌لر. قۇپوز، تار، یالنیز توت آغاجیندان چیخار. توت آغاجی کسلیب سئید اوجاغیندا یاندیریلسا «سۆنوجو ماھنی‌نی، یالنیز اوجاق ائشیدەجک» بوداغ ماھنی‌سیز قالسا، نەیی «ساتیب چۆرک آلاجاق» چۆرک‌سیز قالاچاق، ساتقین‌سیز قالاچاق... بیزی، ماھنی‌سینە حسرت قۇیانلار «ئیلانین ھذیانینا قوناق» یوخ، کربلا‌سینا آغلادانلار، آنلامادیلار «دالغانماسا تئلر» «پرن- پرن اۋلاجاق شوشەلر.» «وشاقلیقدآ آی اللرینی آلداتمیشدی گۆلمەجەدە»؟ سندن اۋنجه دە چایدا شہریاری آلداتمیشدی. شہریار قوردون چایا دوشموش گۆزونو گۆروب قاچمیشدی. نئیلەسین بیلیمیرمیش قورد اوزو موبارک اۋلار. گۆروم ھر نەیە حسرت قالسین بیزی «شرابا، شاماتا، شەرە» ھر نەیە حتتا موبارک قورد اوزونە حسرت قۇیانلار. تکجە «آجی گونلرە» حسرت دئییلیک. کیملیک شاعیر «باشلادی یول آراماغا» اۋ یول «مین بیر یاماق بایراغا» چاتدی ھئچ دە چتین دئییلیمیش. دیل سۆزجویونو دیلە گتیرمەدن دە دیلیمیزدە یازماق اولارمیش. بو قایتاریش بابکدن، قیلینج‌دان، قیرآندان، شاهلاردان، یۇخ؛ «بیر اسکی ماھنی» دان باشلامیش. «ماھنی‌نی ساتیب چۆرک آلانلار» بو یۇلون آزانلاریدیر. تبریزین، باکی‌نین یئرینە قومون کھک کندینە، زنگانین سہروردینە سۆیکەنیر. اۋلکە‌میزین اونودولموش بۇلگەلری‌نین «خیزانی» رقص ائدیر. شاعیر بیر آز دا درینە گئدیر «عیراق تورکمن‌لری»، «شسۆن قادینی»، «سالور قیزی»، «نوایی‌نین توووز باغی» آرایا گلدیکجە، آتما یۇلو ورقلریندە تورک دونیاسی یاللی گئدیر. آما شاعیرین «مین بیر یاماق» اولماسی بیلمەدن آلینە ایش وئیر.

بايجانا طرف گلدی. اواتا مینیب گئندی آناسی نین یانینا و برابر یولا دوشدولر. هله چوخ گئتمه میشدیلر کی قولاخ لارینا بیر سس گلدی. یاچخی قولاغ آساندا گوردولر کی بیر قیز سسی دی. بايجان تدان یئندی و یاخینا گئندنده گوردو عم قیزی سی " تورکان " دی. تورکان دئدی: " تئز اول قوی قاش کی ایندی قره دئو گلر و سنی ده منیم کیمی اسیر ائله ر. " امما بايجان قولاغ آسمادی و اونو زنجیردن قورتاراندا ، بولدی کی عم قیزیسی " جئیران سوتی " تاپباغاکلیب دی و " شاه بی " یح یارالیدی و چاره جئیران سوتو دی. آذر آت بئلینده اوغلونوایزلیردی کی بیردن بیره گوزون ن ایتدی و ایسته دی آتدان یئنه کی آت دئدی: " آز قالیر قراننیغ اولو و تئز گئد بو بولاخ دا گوزلرینی یو که گئجه نی ده گونوز کیمی هر یئری ایشیخ گوره سن. او حتمن قره دئوین الینه دوشوب دی و قورتواماسی هئش ده هاسات ذیی. " آذر بولاغ دا اوز گوزون یویوب دؤنه رَح، آت اونو گؤتدی قره دئوین قصرینه. گئجه نین قرانلیقین دا گؤز، گوزومه سه ده آذره هر یان ایشیغ ایدی. دئو بیر تونقال قالی ییب بايجان نان تورکانی ایستیردی شیشه چکیب کباب ائلی یه کی آت دئدی: " چاره فَعَت دئوین جانین آلماغ ی کی اونون جانی دا، بو گؤروشه ن چینارین قالدین قئیم بوداغی دی. گَرَح قیلش چکیب او بوداغی کؤخ دن کسه سن. آذر کی قیلش چکیب اوخ آتماخ دا، رئیحان ائلینده اونا تای یوخ اودی تئز چیناری نئچه یئردن نیشان آلدی و آیاغینی اوخلارا قویوب دیرماشدی چینارا. آغاچین باشیندایدی کی وار گوجونن، او شاخه نی کسبب آغاچ دان قوپاتدی و دئو بیردن بیره هوشدان گئدیب ییخیلیدی یئره. امما نه تورکان و نه بايجان، اوجاغین آلووون نان علاوه ه بیر زاد گورموردولر. گیح حالدا دوروب باخیردیلر کی بیردن بیره آذر اونارین آلین نن یاپیشیب میندیری دریا آتینا و اوزدوشدی قاباغا. سحره جان یول گئسه لرده آذر، اولوب گئچن لری تورکان نان اؤرگندی و بولدی کی پایتخت محاصیره ده دی و شاه دا یح یارالی. اونار چاپیر لی چیمن نی بیر یئره دینجه لیب یئییپ ایشدیج دن سورا، آذر میندی دریا آتینا و دئدی: " سیز بوردا دینجه لیب شیکارینان مشقول اولونجا، منده گئدیم بلکه جئیران سوتو تاپدیم. "

رئیحان قیزی آذر*

خوی روایتی

علیرضا ذیحق

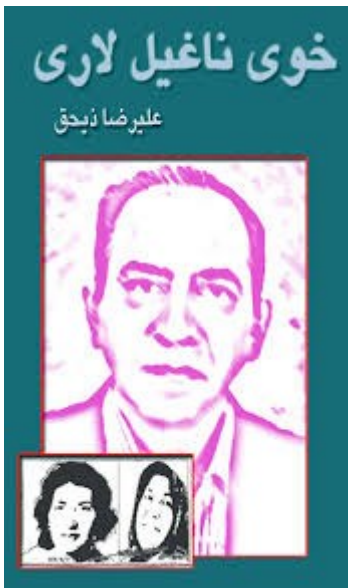
قدیم تاریخ، " جان " آددی گؤزل بیر مملکت واریدی. او مملکت یین "بی" آدیندا قَدَر قودرت دی بیر شاهی واریدی کی هئچ اوغلو اولموردی. شاه تصمیم توتور مونججیم لردن کؤمه ی آلا و اونار تاس آتیب کیتاب آچاننان سورا، هامیسی دئدی لر: " چاره سی تزه دن ائو له نَمَح دی و بو دَفه تاس گورسه دیر کی ختمن اوغلو اولاجاخ. "

شاه دا سؤزه باخیب " آذر " آددی گؤزل گؤیچج بیر قیزی نان ائولندی. آذر، داغلار قیزی ایدی و رئیحان ائلی نین گؤزبَنه یی. چوخ چَح مه دی آذر حامیله اولدی و بیر اوغلان دوغدی. شاه سَویندی و بوتون ائل اوبا دا جشن توتولدی. آدین دا قویدی " بايجان " کی دده سی نین آدی ایدی.

" بايجان " یین اون دؤرد یاشی واریدی کی " جان " مملکتینه حمله اولدی و بايجاننان آذری قورتارماخ اوچون، شاه اوناری گؤزلردن گیزلی، بیر داغ ایچینده اویولموش درین ماغارایا قویدی و گئندی جنگه. چوخ گونلر گئشسه ده شاه دان خبر اولمادی و بیرگون بايجان، آنا سیندان گیزلی، اوزاخ دان گؤروشه ن دریایا ساری یولا دوشدی. دریایا آزقالیردی یاخین لاشا کی بیرآت سودان چیخیب،

گۆردولر کی آغ آت سودا چیمه رَح، "خَزَر" دریاسی شپه له ندی و شپه لر آتی گۆتوروب گنتیلر.
خوی روایتی - روایت تاریخی ۱۳۵۲ ه.ش

* روایت ائدن : رحمتلی آنام علویه خانیم کی اصلی آدی معصومه سید مردانی (۱۳۰۹-۱۳۷۹ ه.ش) ایدی بو ناغیلی سؤیله رکن دندی کی بو ناغیل منیم اؤز ناغیلیم دیر و خیال گوجوم نن یاراتمیشام . أما باشقا ناغیل لار و داستانلارهامیسی ائل دیلیندن آلینمیش لار. من ده ائل دَنم بالا دا ."

هادی ، هه دی و هودو

بیرگون وارایدی بیر گون یوخ ایدی . هادی ایله هه دی بیرده هودو وارایدی .اوچ قارداش ایدیلار . چیخیر لار شیکارا. بیر قوش وورور لار . هادی هدی دن پیچاق ایستیر . هدی ده بیر پیچاق وئیر . ساپی وارایدی تتیه سی یوخ . هودو دا گئدیر بیر قابلاما گتیریر . یان یؤو ره سی دوز دیبی یوخ . اوچاق قوروب قوشو پیشیریر لر . دیونجا یئیب قورتولاندا ، هره سی ده بیر بود گۆتوروب آتیرلار چی یین لرینه .دابانا قووه ت هارا ؟ دوز ائوه . هودو آمائله یورقون دوشور کی سَخری نئیلیر لر یوخودان دور مور . هادی له هه دی دوشور لر یولا . هودو دورور اونلاری گۆرمور. دام قالمیر دیرماشیب باخماسین . آغاج قالمیر چیخیب آختار ماسین . چیخیر تپه یه . بوتپه یوخ اوتپه و

آذر، آتی چاپپ داغلارا گۆتورله نینجه ، نئچه بالالی جئیران گۆروب اونارین امجه ییندن بیر بایدا سوت ساغدی . جئیراننار رئیحان قیزی آذری تانیردیلا و اوآیریلارکن ، هامیسی نی قوصصه باسدی و آزرده اوناری بیر بیر اوپوب باغرینا جَح دی. آذر ، آتی مینیب چاپراخ ، اوننان ایسته دی کی بلکه بو مملکتی قورتارماغ اوچون بیر یول دبییه . آت دندی : " بو مملکتته زاوال یوخدی و گَرَح کی آرواددی کیشی لی هامی جنگه گنتسین و سن ده بیری سن . بیر پهلوان وار آدی " قَمگین " و هامی نین قورخوسو اوننان دی. منی یَهَر لی ییب اوخ لی قیلش لی مئیدانا گیره جَح سن و من کیشنی ییب قیچیمی یئره چیپ دبخدا ، هر یئری توز دومان توتوب " قَمگین " ین گۆزلی هئش زاد گۆرمی یه جَح دی . اوندادی کی گَرَح اوخو یایا قویوب " قَمگین " ین قلبیننیشان توتاسان . نییه کی سنین گۆزون نه تَح قَراننخ دا بلکه توزدا دوما ندا دا هر یئری آینا کیمین گۆره جَح دی."

اونار بایجان نان تورکانی دا گۆتوروب چادیر لارا ساری یولا دوشدولر و شاه اوناری ساغ سلامت گۆرونجه ، سۆیندی آما ایسته دی کی تئز قویوب گنتسین نر کی بلکه دوشمن آینه دوشمی یه لر. آذر آما قولاغ آسمادی و شاه اؤزون تاپار تاپباز ، گۆردو کی آذر ، باش دان آیاغا جنگ لیباسی گیریب آغ بیر آتی نان مئیدانا گیردی . " قَمگین پهلوان " کی فیکر ائلیردی داها اونون قاباغینا چیخان هئش بیر پهلوان قالمی ییب دی و بو یون ظفرشئیپوری چالاجاخ لار، بیردن بیره هئبیت لی بیر آت گۆردو و آت بئلین ده ، ذلی سوو بیر چنگاور. مئیداندا ائله توز سالمیشدی کی سانکی هر یئرده توفان قوپوردی . قَمگین پهلوان بیر قره لتی سئجیب یاخینا گئده رکن ، بیردن بیره دمیر زیرحینی ، اوخلانمیش گۆروب اوره یی سانجیلدی . الین اوره یینه قویوب ایشین نه اولدغون آنلادخ دا ، بیرنئچه اوخ داها ، اونون آلین اوره یینه تیکیب آتدان یئره دوشدی . توزدومان کی یاتدی هامی گۆردوقمگین پهلوان قانینا قَلطان دی و بایجان قَشوننان برابر ، دوشمنه حمله ائلیر.

"بئی شاه " ین مملکتی بوجورلو یونن خطر دن قورتول دو آما هم پادشاه و هم جان اهلی او گون نن بئله، مملکت درینه آذربایجان دندی لر. بایجان نان تورکان دا ائوله نیب هر یاندا توی دیون چالیندی. و دوز او گونو بالیخچی لار

دابان اوسته خانیم هارا گئدیرسن ؟ " سیچان دئییر : " پیس پیس لی پوسته خانیم ساش لاری دابان اوسته خانیم هارا گئدیرسن ؟ " پیس پیس لی دئییر : " گئدیره م یا آره یا گؤرا! پیس پیس لی دئییر : " منی ووراندانه بی نن وورار سان ؟ " سیچان دئییر : " قویروغومون اوجونان گؤ زله ره ن سورمه چکه رم . " پیس پیس لی دئییر : " پس گله ره م . " سیچان نان پیس پیس لی آر آرواد اولورلار .

بیرگون سؤزلی اولوب ساواشیر لار . پیس پیسلی ایستیر گنده دده سی گیله کی کی قیچی بودروویور . دوشوری دوه ایزی درین گؤله . نئینیری چیخانمیری . یولدان گنجه ن آتدیلا دئییر : " آی آتدیلا فیض باراتدیلا ، خان ائوینه گنده ر سیز یاغلی پیلوو بییه رسیز سیچان سولو به یه دئییر ر سیز پیس پیس لی پوسته

خانیم ساش لاری دابان اوسته خانیم دوشوب دوه ایزی درین گؤله دئییر گل سین منی چیخاتسن . " آتدیلا خان ائوینه گنده ر لر یاغلی پیلوو بییه رلر سیچان به یه دییه ر لر : " پیس پیس لی پوسته خانیم ساش لاری دابان اوسته خانیم دوشوب دوه ایزی درین گؤله دئییر گل سین منی چیخاتسن . " سیچان بی ده گنده ر . آل اوزادار دییه ر : " آلینی وئر چیخاسی ! " پیس پیس لی دییه ر : " یاغیش یاغدی گون چیخدی هله سن تزه گلیرسن ؟ گئت گئت من سن نن کوسولی ! " سیچان بی هئی یالوارار آما پیس پیس لی لجه دوشوب آلینی وئر مز . آخیر دا دا سیچان جانا گلیب آجیغین نان ، دوه ایزی درین گؤله تورپاغ تۆ کوب پیس پیس لی نی باسدیرار .

روایت ائدن : رحمتلی آنام " علویه خانیم "

روایت تاریخی : ۴۹/۱۲/۲۳ - خوی

گئنه بیر زاد گؤرمور. نئینه سین نئینه مه سین آل آتیر کؤینه یینه . یاخاسیندان ایینه چکیب تاخیر یئر چیخیر اوستونه . بویانیر بو آل له توولانیر او آل له گؤ رور قارداشلاری یانیندا دی . اؤزوده قان تر ایچینده زور بیللاهی نان بیر داری گتیریر لر . کؤمه یه قاچیب داری نی سورور لر ده رمانا . اونو اویودوب ساویریر لار . تلیسه تۆکور لر توتموری . خارال دا هنج توتموری . آنبارا دا یئر لاش میری . گؤ زلر قالیر هودو دا . هودو دا یا خاسیندان بیر " بیره " توتو ب اوچ یاندان تۆ کولوب اؤلدورور لر . سورادا قابیغی نا ، داری نین اونون تۆکور لر . آتا وورور لار آپارمیر . قاطیرین دا گوجو چاتمیر . دوه ده یوک آلتیندا قالیب دورانمیر . یوک لور لر قاریشقایا . زحمه تی نن مین گوجونه ن یئتیریر لر ائوه . یوکو یئر آتینجا ، آت لار ماجال وئر می ییب چیخیر لار اوستونه . مئیدان قوروب کیشنیر لر . آتاری قووانمیرلار . داش شنه آغاچ دا اثر ائله میر . هامی باخیر لار هودو یا . هودو دا آل آتیر کؤینه یینه . چاخماق داشین چیخاردیب توتو ن کاغذ بوکونجه ، اود آتدانییر نال لارا . نال لار ده بیر بیر بیرینه . یئر عالمین اود گؤ تورور . تکجه قالیر بیر پالان ، بو سوزلرین هامیسی یالان .

خوی روایتی / روایت ائدن : رحمتلی آنام " علویه خانیم " ۱۳۵۴/۱۰/۲۰

پیس پیس لی پوسته خانیم

بیر گون وارایدی بیر گون یوخ ایدی . گون لرین بیرینده بیر پیس پیس لی وارایدی کی ائوده قالماق دان داریخیر . چیخیر ائشی یه . راس گلیر بیر سیچانا . سیچان دئییر : " هارا پیس پیس لی ؟ " پیس پیس لی دئییر : " دیلین لال اولسون گؤ زون کور اولسون نییه دئییرسن پیس پیس لی دئه گینه پیس پیس لی پوسته خانیم ساش لاری

نظامی گنجوینین دؤورو و تور کجه شعر لری

Nizami Gəncəvinin dövrü və türkcə şeirləri

تذکیره سی دیر. مؤلفین نظامی گنجوییه حصر ائتدی
اوچرک-مقاله «الحکیم الکامیل نظامی ال گنجه یی»
(کامیل فیلسوف گنجه لی نظامی) آدلانیر. بو
تذکیره ده بؤیوک آذربایجان شاعری نظامی گنجوی
حاقین دا معلومات اونون اؤلومون دن سونرا یازیلسا دا،
«ماتریاللار شاعرین ساغلیغین دا توپلانیدیغی» اوچون
ان اعتبارلی منبع حساب اولونور .

محمد عوفی و اوندان سونرا تذکیره یازان مؤلفر
نظامی گنجوینین ۱۲-جی عصرده چوخ یوکسک
اقتصادی-مدنه نی اینکیشاف دؤورونو یاشایان
آذربایجانین قدیم گنجه شهرین ده دوغولدوغونو
شاعرین اؤز اثرلری و معتبر منبع لری اساسین دا
تصدیق ائتمیشلر .

گؤرکملی شرقشوناس آقافانگئل یئفیموویچ
کریمسکی اؤز آراشدیرمالاریندا بیر نئچه معتبر
منبع نی تدقیقاتا جلب ائتمیش دیر. بونلاردان بیری
نوسخه سی بیزه گلیب چاتمایان ۱۲-جی-۱۳-جو
عصرلره عایید ارزینجان سالنامه لری دیر. بو قیمت لی
منبع دن اصلن کیچیک آسیالی سالنامه چی ابن بیبی
۱۲۵۰-جی ایله سلجوق سلطانلارینین تاریخینه
حصر ائتدی «تواریخ السلجوق» اثرین ده ایستیفاده
ائتمیش، همین منبع یه اساساً، نظامی گنجوی و اونون
ارزینجان حکمداری بهرام شاهین آدینا یازلمیش
«سیرلر خزینه سی» اثری حاقین دا معلومات
وئرمیش دیر. قئید ائتمک لازیم دیر کی، ابن بیبینین
بو معلوماتین دان ۲۰-جی عصرین اوللرین ده
آذربایجان تذکیره چی سی م.ع تربیت ده ایستیفاده
ائتمیش، شاعرین حیاتی و «سیرلر خزینه سی» اثرینه
دایر بیر نئچه فاکتی منبع گؤسترمله قیده آلاق،
نظامینین گنجه ده دوغولدوغونو تصدیق ائتمیش دیر .

نظامی گنجوینین حیات و یارادیجیلیغینا دایر باشقا
بیر قدیم ماخذ - راوندینین سلجوقلارین تاریخینه

دکتر زهرا آلاهوردیوئا

برگردان : حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

Doç. Dr. Zəhra Allahverdiyeva

Azərbaycan Millî Bilimler Akademisi

Nizâmî Gencevî Adına Edebiyat Enstitüsü

معلوم دور کی، نظامیشوناسلیغین اینکیشافین دا هر بیر
دؤورون اؤز ایسپئسیفیک خصوصیتلری مؤوجود
اولموش دور. ۱۸-جی-۱۹-جو عصرلرده آذربایجانین
چار روسیاسی طرفین دن ایشغال اولونماسی،
آذربایجانین اکییه بؤلونمه سی، داها سونرا ۲۰-جی
عصرده قاپالی پوستسووت مکانین دا آذربایجانین
تاریخی، ادبیاتی و مدنیتی حاقین دا خارجی
اؤلکه لرده تبلیغات ایشینی محدودلاشدیرمیش، بو
سبب دن، آوروپادا یانلیش اولراق، بوتون شرق
خالقلارینین فارس دیلی ادبی ارثینین، او جمله دن
آذربایجانین ایریلماز سؤز خزینه سی اولان نظامی
گنجوی ارثینین یالیز ایرانا منسوب اولماسی حاقین دا
فیکیرلرین تبلیغ اولونماسینا یول آچمیش دیر .

معلوم دور کی، نظامی گنجوینین حیاتیین
اؤیرنیلمه سینه دایر ان قدیم و معتبر منبع «نظامینین
کیچیک معاصر» حساب اولونان محمد عوفینین
۱۲۲۸-جی ایله یازدیغی «لوباب ال-الباب»

«خمسه» متنين ده ايشلنديي: اتمک(چۆرک)، سو، تانری، يالواج، آغ سونقور، تکين، داغ، داش، خان، آتابی، سن، توتماچ، دووغا، کۆکه، توتوک، سانجاق، بايراق و ساير اولماقلا، يوزدن آرتيق تورک سۆزلىرىنى آشکار ائتميش دور .

نظامى گنجوى حاقين دا اولان بوتون قايناقلاردا «حضرت شيخ نظامى گنجوى»، «نظامينين دوغولدوغو يئر گنجهدير»، «گنجهدن اولان حکيم

معنوى شيخ نظامى» و ساير شكيلده تقديم اولونان معلوماتلار مؤوجوددور. بوتون بونلارا باخماياراق، ۱۹- جو عصر دن باشلاياراق آروپا ادبياتشوناسليغينا شاعرين حياتينا داير کور-کورانه، بير-بيرينين تکرارى اولان جدى تحريفلر گونوموزه قدر داوام ائدير .

نظامى بيوقرافياىسى اطرافين دا اولان بو تحريفلر موختليف سببلر اوزون دن باش وئرميشدير؛ نظامى گنجوينين ياشاديغى دؤوردن چوخ سونرا، ۵-۶ عصر کئچميش يازيلان بعضى تذکيرهلر دولاشيقليلقلار ياراتميش، شوبهه يوخ دور کى، بو دولاشيقليلقلار ۱۹- جو عصرده آروپا شرقشوناسليغين دا تحريفلرين ميدانا چيخماسينا سبب اولموش دور. بو تحريفلر قاپالى سووئت رژيمي شرايطين ده بو مکان دا سرعتله اينکيشاف ائدن ۲۰- جى عصر نظاميشوناسليغينين

داير يازديغى «راحت الصدور» (۱۱۹۹.م/۵۹۵.ه) اثرى دير کى، بورادا گنجهلى نظامى حاقين دا معلومات و «خسروو و شيرين» اثرين دن ۲۴۹ بيت داخيل ائديلميشدير کى، آى. کریمسكى بو و يا باشقا ماخذلر حاقين دا اؤز تدقيقاتلارين دا بحث ائتميشدير .

Y.E.Bertels ۱۱-جى-۱۲-جى عصرلرده خوراسان، بوخارا، تبريز، گنجه و شيروان دا يارانان فارسديلى تورک پوئزىياسينين عمومى و فرقلى خصوصيتلريني آراشديرميش و آذربايجان ادبى مکتبينين مؤوجودلوغونو تصديق ائدرک يازميشدير: «قطران دان باشلاياراق خاراكتريزه ائتديميميز قروپون بوتون مؤلفلرى عمومى بير اوسلوبلا مشهور اولموشلار. بو اوسلوب او قدر عظمتلى دير کى، ۱۲-جى عصرده آذربايجان ادبى مکتبى حاقين دا دانيشماغا، منه ائله گلير کى، تام حاقيميز واردير. موشاهيده ائتديميميز فرقلمه لر هر بير مؤلفين فردى خصوصيتلرى ايله ايضاح اولونور و بو عموميلين وارليغيني داها دا تصديقلميش اولور .»

بو مکتبين فرقلى خصوصيتلردن بيرى بودور کى، آذربايجان شاعرلرى اؤز اثرلرين ده چوخ لو ساي دا تورک سۆزلىرى ايشلتميشلر. اونلار تورک سۆزلىرى فارسجا متلرده مهم ديل آتريبوتو اولراق، سراست شكيلده عروضون قليبين ده، سون درجه يوکسک بديعى صنعتکارليقلا ايشلتميشلر. ۱۲-جى عصرده آذربايجان ادبى مکتبينين نمايندهلرى - خاقانى شيروانى، مهستى گنجوى، نظامى گنجوى اؤز پوئزىياسين دا قطران تبريزى و ابول اولا گنجوى کيمى آذربايجان صنعتکارلارينين شعير اوسلوبونو داوام ائتديرميشلر و اؤز ياراديجيليلقلارين دا چوخلو ساي دا تورک (آذربايجان) سۆزلىرى ايشلتميشلر. هله کئچن عصرده حميد آراسلى، محمد امين رسولزاده، مبارز علىزاده و باشقا عاليملريميز بو مسئله لر اطرافين دا جدى آراشديرمالار آپارميشلار. آکادئميک حميد آراسلى اؤز تدقيقاتلارين دا نظامى گنجوينين

عصرده اساساً ايکي خط اوزره اينکيشاف ائديردي. بير طرفدن قديم نومونه لري بيزه قدر گليب چاتميش اولان «دده قورقود» داستانلارين دا و محمود کاشقارينين «ديوان لغات ترک» اثرين ده کي بعضي پارچالاردا تصادف ائتديمميز خالق ياراديجي ليغي يوکسلير، او بيری طرفدن دؤورون رسمي ادبي ديلي اولان فارس ديلين ده يارانان يازيلي ادبيات اينکيشاف ائديردي.»

پروبلئم اطرافين دا محمد امين رسول زاده نين ۱۹۴۱-جي ايلده يازيلميش، لاکين محاربه شرايطين ده چاپي گنجيکديريلميش اولان، نهايت، ۱۹۴۹-جو ايلده آنکارادا نشر اولونموش «آذربايجان شاعري نظامي» اثرينين رولونو قئيد ائتمک لازيم دير. تصادفي دئييل دير کي، م. ا. رسول زاده «شرق اسلام مدنيتينين اوچ اورتاغي» ادلي حيصه سيني پروبلئمين حلينه حصر ائدرک، تاريخي-ادبي گئرجک ليکله، او جمله دن ادبي ديل مسئله سینه خصوصي دقت يئتيرير. او، اسلام مدنيتينين ماهيتي حاقين دا ۱۴-جو عصرين مشهور عرب تاريخ چيسي ابن خلدونون: «... اسلام مدنيتي يالنيز عربلرين ياراتديغي بير عابده دئييل، اسلام دينيني قبول ائتميش خالقلارين بيرليک ده تيکديکلري بينادير» سؤزلري ايله باشلاياراق، شرق - اسلام مدنيتينين يوکسلمه سين ده تورک صنعتکارلارينين، او جمله دن آذربايجان پوتتيک مکتبينين رولونو معينلش ديريردي. او، تذکره و قايناقلار اساسين دا آپارديغي آراشديرمالارا و «تورک ديلي آرتيق ۱۳-جو عصرده اسلام دونياسينين اوچ مدني ديلين دن بيری سايليردي» سؤيله ين شرقشوناس-عاليم و.و. بارتولدون فيکرينه ايستيناد ائدرک يازيردي: «اثرلريني عرب و فارس ديلين ده يازميش تورک شخصيتلرينين بير سياهي سي يازيلارسا، بؤيوک بير جيلد يارانار.»

بئله ليکله، نظامي گنجونين شخصيتي، ادبي موحيطي و بيوقرافيا سي اطرافين دا آراشديرمالار اوزره داها دوغرو علمي نتيجه لر الده ائتمک اوچون موطلق

الده ائتديي ناييلتيرين دونيا ميقياسينا چيخاريلما بيلمه مه سي اوزون دن ده داوام ائتديريليردي . بو تحريفلرين يارانماسي، ايلک نؤوبه ده موختليف شرق خالقلارينين ايشتيراكي ايله ياراديلميش فارسديلي ادبياتين اوروپا علمينه عمومي بير آد - فارس ادبياتي آدي آلتين دا تقدیم اولونماسي اوزون دن باش وئرميشدير. ۹-جو-۱۲-جي عصرلرده ياخين و اورتا شرق رئگيونون دا ادبي ديل اولاراق فارس ديلينين ياييلما سببلرينين آيدينلاشديريلماسين دا ميرزه کاظم بي، ي.ن. مارر، A.Y.Yaqubovski، آ.ي. کریمسکی، ي.ا.ئ. بئرتلس، م.ف. کؤپرولو، آ.س. لوند، ج. آراسلي، م. ا. رسول زاده، م. رفيعلي، م. علي زاده، پ.ن. خانلاري، S.Ayni، N.Mallayev، ض. بنيادوو، ر. عليئو، آ. روستموا، نوشابه آراسلي، خليل يوسيفلي و باشقا عاليملرين امييني قيمتلنديرمه مک اولماز .

بو عاليملرين تاريخي خيدمتلري اوندان عبارت اولدو کي، اؤز علمي مؤقع و تدقيقاتلاري ايله «يران مدنيتي» آدي آلتين دا باشا دوشولن، اصلين ده بوتون شرق رئگيونلارينين، او جمله دن آذربايجانين بؤيوک صنعتکارلاري طرفين دن ياراديلان مدنيتين ماهيتيني ايضاح ائدرک، فارسديلي ادبيات حاقين دا دونيا شرقشوناسليغينا سيزميش اولان يانليش تغندئئسييالاري آرادان قالديرديلار .

آکادئميک هميد آراسلي نيزامينين حياتي، دؤورو و ادبي موحيطينه عاييد سيلسيله تدقيقاتلارين دا شاعرين حياتي، معاصرلري، ۱۲-جي عصر دن باشلاياراق يارانميش نظامي عنعنه لرینين بو رئگيون دا تاثيري و ساير مسئله لري اؤيرنميش دير. او، اؤزونون «نظامينين معاصرلري» کيتابين دا آذربايجان پوتتيکا مکتبينه خاص اساس پرينسيپلري نظر دن کئچيرميش، صنعتکارلارين فردی ياراديجي ليق خصوصيتلريني آراشديرماقلا بئله بير نتيجه يه گلتميش دير کي، «چوخ قديم تاريخي اولان آذربايجان خالقينين زنگين ارته ماليک بؤيوک ادبياتي ۱۲-جي

كاشقارينيڭ «ديوان اللغات الترك»، احمد يوكناكينيڭ «عتبه الحقايق» اثرلىرى بونا پارلاق ثبوت دور ۱۰۰۰. بارتولد يازىردى: «توركلر هم كىچىك آسيادا، هم ده توركوستاندا اۆز ادبى دىللىرىنى ياراتماغى باجاردىلار، دوغرو دور، مودئل ياد نومونه لردن آلىنسا دا، اونلار اۆزگه نىن وزىنىنى و دوشونجه اىستروكتورونو تقليد ائتمه دىلر.»

قاراخانىلردن سونرا، سلجوقلار حاكميته گلرگن، دؤولت ايدارچىلىق ده واحد ايسلام مدنيتى سياستينه اوستونلوك وئردىلر، لاکين مىللى دىل سياستى آپارمادىلار. اونلار چىچكلنمىش ايسلام مدنيتىنى دىرلىرىنى قوروپور، علم و صنعتين اينكىشافيئا خصوصى دقت وئرىر، صوفى فيلوسوف و شاعرلىرى حمايه ائدىردىلر. بونونلا بئله، قاراخانىلر دؤورونون عنعنەلرى - تورک دىلینده يازىلمىش نفیس نومونه لرده داوام ائتدیریلیردی.

سلجوق دؤورونون بؤيوك اؤولياسى يوسف همدانىن مريدى احمد يسونين تورکجه يازىلمىش «ديوان حکمت» اثرى بئله نومونه لردن دىر. همچىن او دؤورون بؤيوك صنعتکارلارى دا مثلاًين ماهيتىنى درک ائدىردىلر و تورک ادبى دىليني سيخىشدىريلماسىندان ناراضلىقلاريني بىلدىردىلر.

۱۲-جى عصرده نظامى گنجونين شىروانشاه آخسىتان دان «لىلى و مجنون» اثرينين فارس دىلینده يازىلماسى سيفاريشىنى آلارکن دوشدويو وضعيت، كئچىردى پرىشانلىق حىسلىرى دانىلماز فاكت دىر. تصادفى دئىل دىر كى، گؤركملى شرقشوناس-عاليم عبدالرحمان طاهىر جانوو مسئله اطرافيندا تدقيقات آپارارکن قئيد ائدىردى كى، نظامى گنجوى اۇنجه اؤزونون تورکجه ديوانىنى شىروانشاه آخىستانا گؤندرمىش و اونو «اؤز ديوانىنى حكمدارى» آدلاندىرمىش دىر.

بون دان سونرا شىروانشاه نظامىيه «لىلى و مجنون» اثرىنى فارسجا يازماسى سيفاريشى ايله مکتوب

شكىلده ۱۲-جى عصره قدر مؤوجود ادبى دىل يازى فاکتورونو نظر سالماق لازيم گلير. اولاه، معلوم دور كى، عربلر ايشغالينا قدر توركلرين اؤزلىرىنى كىتابه لرى، يازىسى، اليفباسى مؤوجود ايدى. خزر، آلبان، ايتىل، اويغور، خوتن و ساير اليفبالار مشهور ايدى. خوتن توركلرين اليفباسى مركزى آسيادا هله ده قديم تورک رونىك يازىلاريني اينجه آتريبوتلاريني اؤزونده ساخلايدى و توركلرين آراسيندا ان گؤزل خطلى اليفبا حساب اولونوردو .

عربلر ايشغاليندان سونرا خىلافت مركزلىشدىريلمىش دؤولت ياراتماق و اونو محكملىدىر ماقصدى ايله واحد دىل و اليفبايا - عرب دىلى و قرافىكاسينا كئچدى و يئرلى خالقلار ايشغال ائتدى اراضىلرى عجم اۆلكه لرى آدلاندىر دىلار و «عجم» سؤزونون معناسى «لال» دئمك دىر. «عربلر باشقا خالقلار دىللىرىنى كوبود و يارارسىز دىل حساب ائدىردىلر. اونا گؤره ده عرب اولمايان خالقلارا «عجم»- يعنى «لال» دئىردىلر .»

آذربايجان دا داخىل اولماقلا، ياخين شرق رنكيونونو و اورتا آسيانى احاطه ائدرک بو اراضىلرده يارانمىش يوكسك مدنى اينكىشافى تدقيقاتچىلار حاقلى اولاراق، «قديم مدنيت اوجاقلار دىل يارانمىش يئنى شرق ايسلام مدنيتى» و «مسلمان رنسانسى» آدلاندىرمىشلار .

بئله ليكله، ۹-جو عصردن باشلاياراق، فارس دىللى ادبىياتين ايران، هيندىستان، اورتا آسييا، آذربايجان، توركيه و باشقا اراضىلرده يايىلماسى پروسئسى باش وئردى .

معلوم دور كى، سامانىلر دؤولتى چئوريلدىك دن سونرا، ۱۰۳۲-۸۴۰-جى ايللرده مركزى آسيادا حاكميتده اولان تورک-ايسلام دؤولتى قاراخانىلر اؤز مىللى دىل عنعنەلرينى قوروپوب ساخلاماغا اوستونلوك وئردىلر. يوسف خاص حاجىبين «كوتادقو-بىلىك»، محمود

ایچی یاندوغین دان آغلار شمی - جمع آرا بانا .
 آغزینی اوپسم دئدیگیمچون سورارسان لعلینی،
 یوخ یئرہ من خسته نین جانینا ائیلرسن جفا .
 گردی - راه ین گر ایرہ فیردووسہ، حوریلر دئیہ :
 مر حبا، ای توتیایی - چشمہ - دوؤلت، مر حبا!
 لبرین اوستونده دوشموش دور گوژون قایتده خوب،
 خوب اولار اوستونده حلوانین کی، بادامی اولا
 اشکنین باران قوموشلاردیر، نظامی، آدینی،
 خوش دئمیشلر، "تنزل القاب منسوب الاسما ."

نظامی گنجوی سون بیتده "قرآن کریم" ین بقرہ
 سورہ سینین تفسیرینه ایشاره ائتمیشدیر. یعنی:
 "آدلار سمایا منسوب دور". شاعر بورادا آچیق-آیدین
 اؤزونون "ایلیاس" آدینا ایشاره ائتمیش و بو آدین
 چوخ قدیم منبع لرده «باران»، یعنی «یاغیش»
 معناسینی سؤیلمیشدیر. قدیم کیتابه لرده ایلیاس
 پیغمبر یاغیشی یاغدییران پیغمبردیر. سو، یاغیش
 اونون آدی ایله باغلی دیر. تئورات، اینجیل و قرآن دا
 وئرلین معلوماتلارا گوژه او، همیشه گوہلرده دیری دیر
 و ایلیاس پیغمبر قوراقلیق اولان دا یاغیش یاغدییر.

اونو بعضا خیزیر ایلیاس دا آدلاندیرلار و ابدی
 دیرلیک سویونو بیلدییر. آذربایجان تورکلری اونون
 آدینا خیدیر-ایلیاس سؤیلمیشلر. بو حاق دا چوخلو
 ایوریت، عرب و فارس منبع لری واردیر. بو منبع لرین
 بعضیلری ایلیاسین خزر دنیزینین پادشاهی اولدوغو،
 دریالارین اوزرینده دایم دیری اولدوغو، ایلیاسین
 عیسی پیغمبره سویون اوزرینده یئریمک اوچون
 جیغیر آچدیغینی، پیغمبرلر ایچری سینده ان اوزون
 عمرو الله ین اونا وئردیی و سایر معلوماتلار یئر آلیر.

بئله لیکله، نظامی تورکجه میناجات نؤونده یازدیغی
 ۱- جی قزلینده اؤز آدینین ایلیاس اولدوغونو
 بیلدیرمیش و بونونلا دا تورک دیوانینا اؤز مؤهورونو
 وورموشدور.

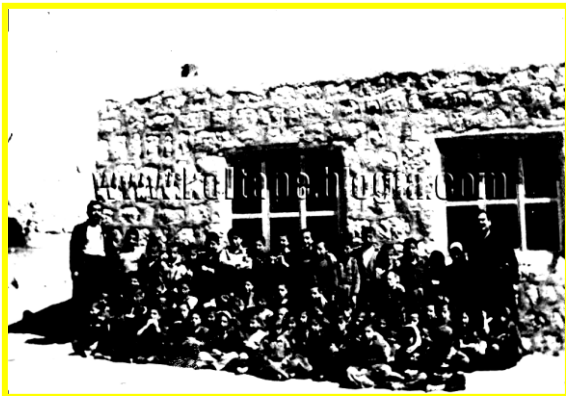
گوئدرمیش و شاعر تورکجه شعرلرینین
 قیمتلندیریلمه مه سی سببین دن مایوس اولموش دور .
 هر بیر اینسان، هانسی دیلده تحصیل آلیرسا-آلسین،
 هیجانلانان دا، یاخود دا حددن آرتیق عصبلشنده اؤز
 آنا دیلینده دانیشیر. خاقانی عصبلشیب دئمیشدیر:
 "کیم منه فارسجا سؤیوش سؤسه،

اوجا چرخ تورکجه ده اونا دئیر: سن سن! "سن سن"-
 ایفاده سین اؤز آنا دیلینده، یعنی تورکجه
 سؤیلمیشدیر. بو فاکت بوتون کلاسیک ارث
 آراشدیرجیلارینا یاخشی معلوم دور. عربدیلی
 صنعتکارلاریمیزدان توتموش، فارسدیلی شاعرلریمیزه
 قدر هامیسی دوغما آنا دیللی اولان تورکجه ده
 شعرلر یازمیشلار. قطران تبریزی جاوان واختی فارس
 دیلینی یاخشی بیلمیردی و گنج لیک چاغلارین دا
 اثرلرینی تورکجه یازیردی. "خسرو و شیرین" و
 "لیلی و مجنون" اثرلرینین نظامی گنجوینین اؤزو
 طرفین دن آذربایجان تورکجه سینده ایشلنمیش
 واریانتلاری دا اولموش دور. بو سبب دن بو اثرلر ائله
 همین دؤورده چوخ تغزلیکله، گورجو دیلینه
 چئوریلیمیشدیر. نظامی گنجوینین بو اثرلرین
 تورکجه یازیلی واریانتلاری ایتیریلسه ده، خالق
 ایچینده یایلمیش داستان واریانتلاری، متنلرده
 مثنوی شکیلینده شعرلر اولماقلا، ۲۰- جی عصره
 قدر مؤوجود اولموش دور. آذربایجان شاعرلرینین
 تورکجه شعر یازدیقلارینا شوبهه ائدنلر نظامی
 گنجوینین آنا دیلینده یازدیغی آشاغی داکی قزلینه
 دقت ائتسینلر :

جان و دیل دیر سن مه - بدرین مقامی دایما،
 اول سبب دن دئرلر، ای دیلبر، سانا بدری - دوجا .
 وعده سینده هیجری نین قایتده اولار جان، جسد
 کی، اوندان کیم سه یه عالمده ائتمز سن وفا .
 دیل، خمی - زولفونله وصل ایستر، نیچون اولماز قبول
 چون شبی - قدر ایچره، دئرلر مستجب اولار دعا .
 شفقت ائتدوگین دن ایچر ساغری - صهبا بنی،

حسین صادقی (امین تبریزی)

با خیالت می شوم خیس زیر بارانی که نیست.
 همقدم تا می شوم با تو خیابانی که نیست.
 می کند گل صحبت سال‌های دور زندگی .
 تا که می خواهم بریزم چای به فنجانی که نیست.
 با تبسم می شوی جویای عالم ای عجب .
 با اشاره می دهم پاسخ و می دانی که نیست.
 می کنی یادی ز دوران جوانی شور آن .
 مانده یادی از جوانی شور چندانی که نیست.
 یک به یک پرسی ز ما از بلان این چمن .
 بسته اند بار سفر از جمله یارانی که نیست.
 خاطرات می برد این خاطرمد عهد قدیم .
 شور حال مدرسه گویا دبستانی که نیست .
 یاس و لاله می دمد از گفتگوی دوش ما .
 تا که می خواهم نشانم لاله گلدانی که نیست.
 خانه جارو می کشم تا پهن کنم خان طعام .
 تا که می افتد نظر بر راه مهمانی که نیست.
 می فشارد قلب را گویا زمان و روزگار .
 بعد آن مردان مرد گو مرد میدانی که نیست.
 حس دستانت به دست هر آنی احساس می شود.
 تا که می خواهم بینم گویی دستانی که نیست.
 دوش پیگیر تو بود باز این خیالم چون امین.
 تا که بر خود آمدم بینم از ایوانی که نیست.
 سال ها چون بوده عالم در پس هجران تو.
 طاقت هجرانت ای جان کار آسانی که نیست.

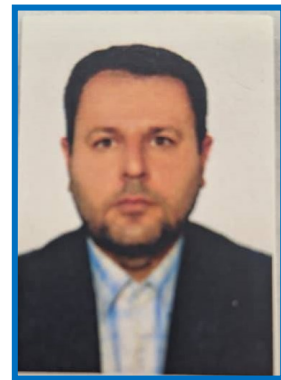

تصویر تزئینی است

شعیر میز - شاعیر یمیز

ŞEİRİMİZ -
ŞAİRİMİZ

حسین صادقی (امین تبریزی)

منه بیرکرامت ایله رخ بی ریانشان ده.
 گله تااورک نوایه بوسه ازلب ولبان ده.
 نه قدرکه عمرواردی نکشم زدرگهت پا.
 نه قدر قاچم دالنجان سحری جواب عیان ده.
 هله من بوانتظارلا سحری به کوی جانان.
 گذرم که بلکه گوید خبرازوصال زمان ده.
 من اگرچاتام نوایه چه زبانی برتودارد .
 منه رحم ایله اماندی توسحر، رهم نشان ده.
 نه اولارکی بی پناه بدهی پناه جانا.
 بوکمند عشقه دشמוש تودگر سحرمان ده.
 دل یاندار ازلدن هنوز آن خمارچشمت.
 آلوب صبریم المدن تومرا قرارآن ده.
 من اوبولچویام که اولموش به کمندعشق گرفتار.
 دیه بیلرم که دردیم تودگرما بیان ده.
 گوزمون اشقلى واقتی تونیامدی بینم.
 که امین دوشوب ایقادان توبیاجهان جان ده.

علیرضا ذیحق**یوخو**

اسکی بیر دفترین کاغیذ کوغوذوندا
کپه نک لر اوچوردولار
و قارانلیق دان قورخماسینلار دئییه
بیر شام یاندیردیم.
کپه نک لر اوشوموشکن
ایشیقی گوروب
شعله یه قاچدیلار.
سحر باخدیقد
تکجه جانسیز
سونموش آریمیش
بیر شام قالمیشدی
بیرده سویوق کول لر.

کول لری بیغدیم
و دفتر ده رسم ائتدی بییم بیر قیزیل گولون
گولدانینا قاتدیم.
سئوگیلیم گلدی و اونو گورجک
گولو دردیم
و کوینه بینده گیزلنمیش
بیاض دوش لرینه تاخدیم.
گولومسه دی و گولومسه دیم!
اوپوپ قوجماق آنی آمماندن
یوز رنگه چالان بیر کپه نک تک جیلیم چیپلاق
شیرین - شیرین
یوخومدان قاچدی!

و دوغرانیمش یونولموش داش کیمی!
گؤزله مه هیچقیر تیمی
یا کدردن آغری دان سون باغیر تیمی
حتتا گوجوم یوخ قاچام باری.
سن گلمه بینجه
اینان کی سولموش گونشه م
و مین لر گنده ر گلمز یول!
هئج سوروشوب سوراخلاشیرسان می
هانسی داش آلتیندا
هانسی اوچان قاناد قاتیندا
ایتیرمی سن کئچمیش ده کی
قوجامان یورقونونو؟
باخ گور، نه یانیب توتوشموشام ،
تام گنجه مین، قوورلانان گنجه سینده!
من بو شهَر، چؤکوب بیخیلماسین دئییه
قوربان دئییلیمیش نذیره م
تورپاق دولو شکيله م
شاید ده کؤهنه سوسموش دووارا میخلانان
بوش بیر چرچیوه کی
قالمایب قاچماغا اوندان گوج داها!
سن گلمه بینجه
گلیب بورا چاتما بینجا
اینان کی سولموش گونشه م
و مین لر گنده ر گلمز یولون
یول دا قالمیش پوزقونو

میرهادی مظلومی**ترجمه از فارسی به ترکی : علیرضا ذیحق****شن ماهنی**

قارلی دومانلی ذیروه لر ده
دیم دیک بویلانان بیر داش قایا تک
قیریش لی آلنی نین اوچوروم لاریندان
تر سوزور آخین - آخین
گولله سی بیرمیش یاناقینا،

اسماعیل لطفی**فارسجادان تورکجه یه ترجمه ائده نی :****علیرضا ذیحق****تورپاق و شکیل**

قارشیندایام
سینمیش بیر کولونگ تک

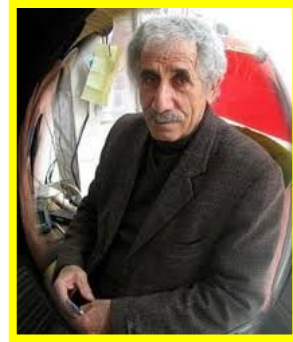
عاشیق قیر یلمیش سازی نین قیزیل تئل لریله
 اوخویور دورمادان بیر سون ماهنی سینی
 پاره - پاره کؤنول له، دؤبوش دن چیخان
 ای بیت قهرمان تکین!
 اولاجاق حادیتنه نی بیلمه مک کیمی
 زامان کئچمه دن دایانیب سانکی
 و آشیق سؤیله بیر تئل - تئل اولموش سازینان:
 "آچیل سحر، آیل سحر
 گوش اولوب اوره ک لره
 بیلک لره، دیلک لره
 دونیا وارکن زمی لره، دنیز لره
 جالین سحر!"
 گنجه دن آز قالمیشدی
 و سحر یاخین ایدی.

مهناز ص. آینای

سن سیز سحرین اغزی بولاندی قارا گؤزلوم!
 گؤزلرده یاشیل داملا سولاندی قارا گؤزلوم!
 سن سیز نچه گون دردیمی یازدیم شعیر اولدو
 ایلهام قوشو سؤزلرده دولاندی قارا گؤزلوم!
 مندن منی آلدین آپاریب هاردا ایتیردین
 اوپدوکلرین ایزلر یارالاندی قارا گؤزلوم!
 نیسگیللی هارای ساخلامیشام آغریلاریمدا
 گل گور نچه باغریم پارالاندی قارا گؤزلوم!
 گولمکلره قاندیم گنجه لر نیسگیلی بیر - بیر
 عشقیم آباق آلتیندا تالاندی قارا گؤزلوم!
 گتتدین سه داها آرخیین اول سئوگی پاییندان
 بو ایستی گوروش گیزلی قالان دی قارا گؤزلوم!

و قانلا بولاشارکن
 یول آچیر کؤکسونون یانقین چؤلونه!
 یالنیزلیق آما شاختا بوران تک کیریتسه اونو
 یئنه سؤنمز یئنیلمه ز بیر قیادییر
 تونقال لار اؤنونده.
 شاشیر می شیق اونون
 نه دئییب سؤیله مه سینه
 و بیلینمیر هانسی ماهنی، نغمه لر له
 قولقلاردا جان تاپاجاق دیر
 اوره ک لره نور ساچاق دیر!
 هامی گؤز تیکیب محزون لوغونا
 و سوسان یورقون گؤزلرینه!
 مین لر یارا اولسادا دؤبوشجول ووجودوندا
 دونان قانلارا باخمادان
 قارتال غورورلو قیروولی باخیش لریله
 اولوم جاینایندان قورتولان سون و یالنیز
 بیر سَلحشور کیمی
 اوزونو آلولی تونقال لارا آتیپ
 ققنوس کیمی یاناجاق دیر گوره سن می؟
 کیمسه بیلیمیر بیر آن سونرا اولانلاری
 ائل ده سوسقون، سؤزده سوسقون، کؤنوله کی
 کؤزده سوسقون.
 آما بیردن
 قوجامان تئل لی سازین
 چیخاریب کؤینه یینی
 سؤی سؤیله بیر، بوی بویلا بیر
 قارانلیق دیزه چوکوب
 پارلایان اولدوز اولور
 شن لی ییمیز سونسوز اولور.
 صوبحه جان دویماییر، چالماق دان اوخوماقدان
 هایقیری، باغیری
 کوراوغلونو سسله یر کن
 نبی نی هایلا بیری.
 سحره چاتماغا سحره جان
 قان تر ایچره سحری ایسته بیری.
 و صوبح اولمادان

آن کنی اماوئردی سامانی (ایمان)

گاهدان دا بیر خاطر مندن گورنده
دئیبدیر عئیبی یوخ شئیطان آزدیریب
خورندانان شئیطانان آل ننه سیندن
منه سنجیر له مه دوعا یازدیریب

اؤز اؤزومه ایندی دئییرم هئی هات
باشدا اونچون هوشدان دالا قالمیشام
حاققیمی ایندی ده دویا بیلیمیرم
دئییرم بس اولموش سا دا آلمیشام

منی دالدا قویان اؤزومدن ایتمیش
یوخ لارا آلدانیب باسیب بئینیمه
"ایمان" یم چین ، آیدین آشکار گورورم
یئیرلر حاققیمی دئییل عئینیمه

کاش آنالار اوشاق ایکن اوشاغی
اولمازدان قورخودوب قورخاق ائتمیه
باشیندان آزدیرا شککی شوبهه نی
بلکه قاباقدان دالییا گئتمیه

ووقار نعمت

تانیمادی

داغلارین یانیندان کئچدیم

داغلار منی تانیمادی

گول - چیچه یه قوجاق آجدیم

باغلار منی تانیمادی

چایلار چیخمازدی سؤزومدن

قوش یایینمازدی گؤزومدن

من ائله چیخدیم اؤزومدن

چاغلار منی تانیمادی

سیلین او الیمین ترین

منی او منه قایتارین

بوز بولودلار نارین - نارین

آغلار، منی تانیمادی

فارس بر فارسی همی گفت ار خودت را خان کنی
باید اول وقعه و تاریخ را چیستان کنی
خط زنی بر بیلگه و آتیلا و آلپ ارسلان
رستمافسانه ای را وارد سیستان کنی

گرز بر دستش دهی و تا به زانو گه زمین
زال و سام من در آری را زبردستان کنی
جاویدان و بابک و نادر شه و عباس و هم
تومروس و ستار و باقر را رد و کتمان کنی

نیستان را بر خودت اسطوره سازی بعد آن
هیچ و پوچ واهی ات اندر بده بستان کنی
فخر بر افسانه میدانم ببالیدنبههچ
نیستی را گاه آید ضرب بر شصتان کنی

گشته نزدیک و بپرسیدم چه و این بحث چون
پاسخمدادند آید اینرا آنسان کنی ؟
گفتم "ایمان" گوش اندر بحث این و آن چرا
تا که نقد اندر حدیث و واهی و چیستان کنی

اماوئردی سامانی (ایمان)

قورخاق

اوشاقلیقدا سانکی دامدان باجادان

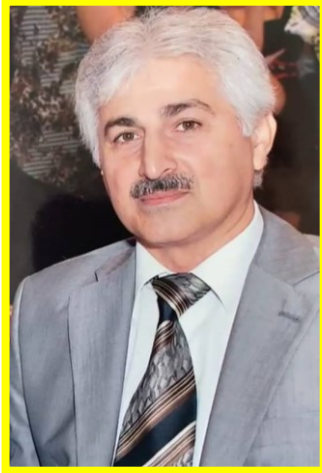
آنام قورخودوبدور قورخاق اولموشام

دیسکینتی نی جین له سالیب جانیم

سارالیب بلکه ده اونچون سولموشام

رامیز عبدالله یئو

RAMİZ ABDULLAYEV

ŞƏB U HİCRAN

شب و هیجران

شب و هیجران دا یانان عشقه گومان ائتمگینن،
یاندیرار بیل کی سنی سئومه ویران ائتمگینن .
آتشین ده سونو کول دور، سؤنرک توستوسو وار،
گۆز یاشی بخش ائدجک دؤورو زیان ائتمگینن .

بیر زامانلار من اؤزوم ده مجنونوی آواره ایدیم،
بو ختادان اوزاغام سن ده دایان ائتمگینن .
جوخ اولوب گۆز-قاش آتان سئوگیلی جانلار، یوخ اولوب،
یوخدو اونلاردا وفا سن ده اویان ائتمگینن

رامیز عبدالله یئو

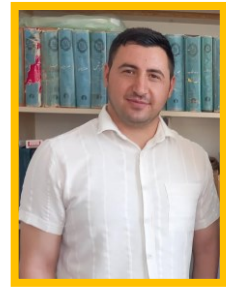
RAMİZ ABDULLAYEV

تورکیه-م - TÜRKİƏM

زلزله داغیدیر شهرلر ، کندلر،
داشلارین آلتیندان اوزانیر اللر،
آنالار فریاددا، یولاراق تئلر،
جان وئرنیم کیمدی، قالانیم کیمدی؟
بو منیم تور کلریم، بو تور کییه مدی!

بیر سیناق یولودو گلن زلزله،
اینسانلار بیرلشر وئرال - اله،
توران اؤلکه لریم، اویانار بئله،

علی طالبی قایاباشی

منسیر یاغلی تیکه یئمه سنده سن
آغرینی آجینی دئمه سنده سن
یانیندا اوتانجاق یاشاییرام من
نئجه داواملی سان آزا، بیلیمیرم
من سنی شئعیرمه یازا بیلیمیرم

شئعره قیز یازارلار گلین یازارلار
گیزلندیم تاپماغا گلین ، یازار لار
شئعره گوزل لرین خالین یازارلار
ساختا کلمه لری دوزه بیلیمیرم
من سنی شئعیرمه یازا بیلیمیرم

گاه دان ایلان کیمی چالان دیر شئعیر
قالمالی دیر شئعیر قالان دیر شئعیر
بلکه ده باشا باش یالان دیر شئعیر
دای دوزو آیری دن سئزه بیلیمیرم
من سنی شئعیرمه یازا بیلیمیرم

قارشیدان خوش گلن صاباح کیمی سن
دونیا ما حوکم ائدن بیر شاه کیمی سن
سن منیم گوزومده آلاه کیمی سن
داها بوندان اوجا یوزا بیلیمیرم
من سنی شئعیرمه یازا بیلیمیرم

بلکه ده آغیل دان آزمیشام آنا
بلکه ده من اوزگه باز میاشام آنا
سنی اوره بییمه یاز میاشام آنا
سیلگی سیز یازینی یوزا بیلیمیرم
من سنی شئعیرمه یازا بیلیمیرم

شهید اولدون، وئردین جانی،
گئئرال مایور، ایگید پولادا!

سنگرلرده مسکن سالدین،
دوشمنلردن قیساس آلدین،
یادداشلار دا مغرور قالدین،
گئئرال مایور، ایگید پولادا!

«وطن اوغلو» اوپدئنین وار،
موروو داغ دا ارییب قار،
بخش ائیلدین شؤهرت، ووقار،
گئئرال مایور، ایگید پولادا!

رامیز عبدالله یئو
RAMİZ ABDULLAYEV

معلمیم! MÜƏLLİM!

عزیز معلمیم، گۆزومون نورو،
سنی یاد ائتمه یه گلمیشه م بو گون .
منیم اوریبمین سون سوز قورورو،
خاطره لر یاشار، منله گونبگون .

دئدیله یوز اولوب، بو گون، آد گونون،
سن گۆیه اوجالدین، من ایسه قوجالدیم .
سنی یاد ائدن وار، دئمک شاد گونون،
قوروروم، سئوینجیم، حسرت لی آنیم .

قارتال باخیشلارین، مغرور یئرشین،
شاگیرده بیر ایده آل، رمزی ایدین، سن .
سسینین آهنگی، صبرین، دۆزومون،
وطن سئوگی سینی، یاشادیردین، سن .

غضنفر معلم، اونوتماریق بیز،
بیزه سئودیردین، وطنیمیزی .
فخرله دؤیونن، ووران قلبیمیز،
خوشبخت بو اولکنین، شاگیردیک بیز!

جان وئریم کیم دی، قالدیم کیم دی؟
بو منیم تورکلریم، بو تورکییه م دی!

عثمانلی یوردونون وطنداشلاری،
محمدجیک قورولو سلاحداشلاری،
آتاتورک روحون دا، جان قارداشلاری،
جان وئریم کیم دی، قالدیم کیم دی؟
بو منیم تورکلریم، بو تورکییه م دی!

رامیز عبدالله یئو
RAMİZ ABDULLAYEV

تبریزیم TƏBRİZİM

ارک اوجالیب گۆیلره، ساوالان زیروه سی تک،
شهریاری بخش ائدن، ائی قوجامان تبریزیم!
بز قالاسی تاریخ دن، بیزه قالان بیر چیچک ،
گۆزلر تک گۆزل سن، ائی مئهریبان تبریزیم!

ائینالی اتیینده، ایگیدلرین آت چاپیب،
دوشمنلرین سینه سین، نشان آلیب، اوخ آتیب .
نئچه - نئچه شهیدلر، سنین قوینوندا یاتیب،
مین ایللردن خبردار، مغرور دوران تبریزیم!

آخشاملارین نورلودو، سحرلرین گونش لی،
باکیمین قارداشیسان، اولو توران تبریزیم!
میلیونلارین قلبین ده، سئوگی سی وار آتشی لی،
بیر اورک ده منده دیر، سنی دویان تبریزیم!

رامیز عبدالله یئو
RAMİZ ABDULLAYEV

، یللی قهرمان گئئرال مایور پولاد هشیمووا ایتماف اولونوب .

POLAD

پولاد

وطنیمین قهرمانی،
تورپاغینا قاتدین قانی،

چوخ تکبورلو اولوب قورره لی گزمه بو قدر،
تک قالارسان، زامان ایله، اویناییب گیرمه رولا .
رامیز ده سؤیله دی، آغالیغین گل دی - گئدر،
او نؤکردن آغا اولماز کی، گلیب گیرسه کولا .
۲۶،۱۰،۲۰۲۴

ZEYNƏB CƏMALƏDDİN

زینب جمال الدین

QIZIL GÜL

قیزیلگول

چک دی تیکانین تئلرینه شان، قیزیلگول،
اؤپدو سیس اونو، - ژاله سی نیشان، قیزیلگول .
آجدی گؤزونو مستی - خومار، دان سؤکولونجه،
گول دو گونشه گؤزلری مستانه، قیزیلگول .

جه - جه وورراق، بیر ساری بولبول شاد - مسعود،
چیخدی او باغی، باغچانی سئیرانه، قیزیلگول .

گل دی قوخوسو گول لچیین بادی - سبایلا،
ايله دی فقیری دلی - دیوانه، قیزیلگول .

تئلری یاشیل، قونجه لری قلبه موقابیل،
چهرایی دوداق، بوسه سی افسانه، قیزیلگول .
یاخدی او کیچیک جان ائوینی آتشی عشقین،
قوپ دو سینهدن نغمه سی روانه، قیزیلگول .

اؤتدو نجه پردئی - ال مده ائله زار کی،
آه، بو نجه نغمه، نجه ترانه، قیزیلگول .
سبا ایله سئودجیی سارماش - دولاش اولموش،
آشیقی - دیلی ائيله دی ویرانه، قیزیلگول .

رامیز عبدالله یئو

RAMİZ ABDULLAYEV

GƏLMİR XOŞ XƏBƏRİN KÖNLÜMÜ DUSTAQ ELƏDİN

«گلمیر خوش خبرین، کؤن لومو دوستاق ائلدین .»

گلمیر خوش خبرین، کؤن لومو دوستاق ائلدین،
گونومو قاره ائدی، سؤیله مه کی، آغ ائلدین .

منه، مجنون دئینین بیل کی، بونا حاقی دا وار،
دیری ایکن اولویه م، سؤیله مه کی، ساغ ائلدین .

سئودیره بیلیمش ایدین، سن اؤزونو بیل کی، منه،
کوسدوروب کؤنلومو افسوس، سینمه می داغ ائلدین .

آتشینله یاناراق ایندی ده، او حال دا یئنه،
جیزداغیم جیخدی آلودا، اریدی باغ ائلدین .

او گؤزل حوسنون ایله، جوخ دا اؤیونمه گؤزلیم،
هارا باسدین آیاغی، بر باد اولان، باغ ائلدین .

رامیزه دردیمی آجدیم، اوزولوب بیل کی، الیم،
دئدی بیر نامه یازیم، سن اوخویوب لاغ ائلدین .

۲۷،۰۹،۲۰۲۲

رامیز عبدالله یئو

RAMİZ ABDULLAYEV

آغا

نه دئیر سنسه دئه کی، بیر قدر اینصافین اول،
آغا اولسان دا نؤکر جانینا بیر سئوگی دولا .
پولو وئر میرسن آغا، بؤیله گونا ائتمگینن،
آج یالاواج چوخالیب، قویما کی، رنگلری سولا .

سن اؤزون ده کاسیب ایدین، پول قازانیب اولدون آغا،
ایندی وار - گل ائلییرسن، گیره رک ایری یولا .
اونودوب کئجمیشی بنز تمه اؤزون قارلی داغا،
ارییب سن داغیلارسان یاما جا ساغا، سولا .

ياغ بالى يئمه، يوخسا حضور، حتى سارايدا،
تندير لاواشى، اوستونه شور، دورمه له گئت سين .

نامرد آدامين كورپولرينده نه ايشين وار،
جوشقون گله سئل، قوللاريني چيرمه له گئت سين .

ساخلا ديليني، دوستا-يادا سويلمه درددين،
گوردون قيزاريب، گوزلريني سورمه له گئت سين .

حاقينا گيريب كيمسه لري ائيله مه اوزگون
عييين ده آچيب فاش ائل مه، پرده له گئت سين .

زينب، نئجه باخ، گول گوله دير، فصلی-باھاردير،
ساخلا صاباھا، هر ايشيني، اثرته له گئت سين .

۲۸،۰۳،۲۰۲۴

ZEYNƏB CƏMALƏDDİN

زينب جمال الدين

AY MƏDƏD.AY MƏDƏD

آی مدد، آی مدد .

اوجا داغلارين باشيندان
بولوم آی مدد، آی مددا..
يامان يترده توت دو مني
اولوم، آی مدد، آی مددا!
« كور اوغلو» داستاينندان .

گوناهكار بيلديك زاماني،
خدام، آی مدد، آی مدد .
سئچمير ياخشيدان ياماني
آدام، آی مدد، آی مدد .
خدام، آی مدد، آی مدد .

مردی گزير سينه-سينه،
دوندو كونول، ياندى سينه .
ساختا اوبراز بيه سينه
يادام، آی مدد، آی مدد .
خدام، آی مدد، آی مدد .

زئينب، بيليرم دردی ندير بولبولی-زارين،
دوش دو او دا چون من كيمي هيجرانه، قيزيلگول .
۱۲،۰۳،۲۰۲۴

ZEYNƏB CƏMALƏDDİN

زينب جمال الدين

QƏZƏLİM

نه لطيف، اينجه گوزلدى، جانا ملههه، قزليم،
بو قريب، مضطرب... آه، كونلومه همدم، قزليم .

سنى سئومك، دئمه، آزميش، سنى بيلمك ده گرک،
سنى بيلمز اولانين عشقى نه ديرهم، قزليم .

روحونون طيلسيمينه، سئهرينه طالب اولانين،
توتوشار قلبى سنييله اودا، باهم، قزليم .

سنة من اوز توتورام، كونلومون آتшли چاگي،
همى عشقيم، همى ياريم، رفيقيم هم، قزليم .

ائتميرم اينسانا مئيل، آشيكارا، آفتى-جان،
هر اوزونتوم گئجه دن صبجومه شبنم، قزليم .

گوزومون ياشيني وصلينه سيليب، رام اولورام،
قويورام باشيمي سانكى ديزه بير دم، قزليم .

سنة زينب ياناشير، تشنه دى چونكى سوزونه،
سوزولن آبي حيات، عيني سى زمزم، قزليم .

ZEYNƏB CƏMALƏDDİN

زينب جمال الدين

GETSİN

گئت سين

كئچميش ده قالان دردى، قمى وئر يئله، گئت سين
كوهنه ورقى، خاطراتى بورمه له گئت سين .

هر كيم كى گئدير، بوللارينا گول ده دوزولسون،
يول وئر قاداسى، يوللار آچيق، بيلمه گئت سين .

جواهر تانریوردی
Cəvahir Tanrıverdi
آدین توران
ADIN TURAN

ای تورک قیزی، آدین ندیر،
 تورک سویونون گۆزه‌لی؟
 -ائی تورک اوغلو، آدین ندیر،
 ایگیدلیین ازلی؟

اٹشیدیرسن دیلیاتماز،
 قلبیاتماز آد بعضا .

آوروپالی آدلاری داشییر اوولاد بعضا .

وئریر آنا اوولادا آد اجنبی فیلم‌دن،
 قریبه آد سس‌لنیر بیر آتائین
 دیلیندن .

نه منشایی معلوم اولور،
 نه معناسین قانیرسان .
 ائی تورک، سؤیله،

آدین ندیر؟ سن بئله آدلانیرسان؟
 من سه سوسوب دایانیرام،

ایچیم‌دن هایقیریر بیر سس :
 ائی تورک قیزی، سنین آدین
 بی قادینی بییم‌دیر .

سنین آدین باخیشیندان، دوروشوندان
 خانیم‌لیغی سنز یلن

خان قادینی خانیم‌دیر،

سنین آدین خاتیندیر .

سنین آدین ظریف‌لیک‌دیر،

اینجه‌لیک‌دیر - اینجیدیر .

مغرور لوغون، گۆز لیلین،

دیانتین اینجیدیر .

سنین آدین سئویل، سئوینج،

نورلانیدیران شفق‌دیر .

سس‌لننده گوللر آچیب گۆز اوخشیان چیچک‌دیر .

سنین آدین بورلاختون،

سنین آدین آیختون .

چوخ دوشدوم یولون آغینا،
 فیتنه - فساد بیغناغینا .
 مندن گئن دولانماغینا
 شادام، آی مدد، آی مدد .
 خودام، آی مدد، آی مدد .

آچدین زامان آدلی سیمی،
 وئر دین بیزه بیر کسیمی .
 سن ائتدین یئر کوره‌سینی،
 اودام، آی مدد، آی مدد .
 خدام، آی مدد، آی مدد .

دولدوروب شیطان کیسه‌سین،
 گل ائتیت مظلومون سسین .
 پارچالانیب، تۆکولمه‌سین،
 بو دام، آی مدد، آی مدد،
 خودام، آی مدد، آی مدد .

زینب، ساده‌لیکله قینان،
 مین ده دوغول، مین ده سینان،
 اوز اوجاق داشیم‌دا یانان،
 اودام، آی مدد، آی مدد .
 خدام، آی مدد، آی مدد .

۲۳،۱۲،۲۰۲۴

دنیز کیمی جوشغونلوغون،
 قوچ کیمی قوچاقلیغین .
 آللیین، مغرورلوغون
 مودریکلییه بول آلان
 سنین آقیل دوشونجندیر
 یوکسەلن قوجالیغین .
 تورکون سۆزوندن قور آلیب
 دونیانین سۆز اوچاغی .
 سئوگی دولو بئشیک اولوب
 اولو تورکون قوچاغی .
 آدینا دۇن، اودونا دۇن،
 بوزقوردا دۇن، تورک اوغلو .
 روحوندا سالین سین گرک
 شان لی اولو تورک یولو .
 ۲۳،۰۴،۲۰

جواهر تانریوئردی
Cəvahir Tanrıverdi
 KÜLƏKLƏ SÖHBƏT صحبت کولکلە
 کولک، اسن یتلرینلە
 چیرپما قمینی اوزومه .
 یاغیش دئییب گۆز یاشینی
 چیلەمه گل، اوز – گۆزومه .

قمین قمیمه چاتارمی؟
 سندن ده چیسکین لییم من .
 اسیرممی؟ جوشوراممی؟
 بیلسن، نه کدرلییم من .

اؤنومده نه داغ، نه دنیز
 بیر جوشسام، دایانا بیلمز .
 سن قوباردیغین توفانلار
 یانیمدان یئل اولوب اؤتمز .

منیم بو سوکوتوم هارا؟
 بس سنین جوشماغین هارا؟
 کدریمده بوغول سام دا،
 سس سالمیرام بو دونیا یا .

بو دونیا یا حیات وئرن
 سنین توران آدیندیر .
 سنین آدین تورکچولوبون،
 یادداشیندیر، یادیندیر .

جواهر تانریوئردی
Cəvahir Tanrıverdi
 ای تورک اوغلو،
EY TÜRK OĞLU

ای تورک اوغلو،
 بۇ یوک بی سن
 سن قهره مان بابک سن .
 سن ایگیدسن، سن قورخمازسان،
 آلپ ارن سن – آلپرسن .
 سنین آدین بۇ یوک قورددور –
 یول گۆسترن آقشیندیر .
 قودرتیلە ائل ایچینده
 آد قازانان ائلچیندیر .
 قدیم تورکون یورد سالدیغی
 توران ائلی – ائلتوران .
 بیر دنیا یارانیشیدیر
 سنین آدیندا دوران .

سن بو یوردون او تاینندا، بو تاینندا یانانسان .
 ایکی کۆنول آرزوسونو بیرلش دیرن آرازسان .
 روسون، فارسین سۆز آلدیغی
 بیر کیتاب دیر تورک دیلی .
 آدیندان دا، دادیندان دا
 بهرلنیب یاد ائل لی .
 روسلارین «گئروی» دئدی
 سنین گرای آدیندیر .
 اؤولادینا آد قویدوغو تئیمور –
 سنین آدیندیر .

سنین آدیندا سس لنیر نئجه بۇ یوک معنالار :
 دمیر کیمی مؤهکملیین،
 شاهین تک اوچالیغین،

اوميدلریم-سۆز زريم ده،
آرزولاریم-گۆزلریم ده،
ديلکلریم-سۆزلریم ده،
ميصراع باشيما فيرلانير .

گوله ميل، دئميشه م کی،
او قدر قم يئميشه م کی -
دونيا يا نئيلميشه م کی -
دونيا باشيما فيرلانير .

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

اولو پيغمبرين قیزی فاطمه

ULU PEYGƏMBƏRİMİZİN QIZI FATİMƏ(Ə)

دونيا خانيملارينين سيدهسى

فاطمه زهرانين آنيم گونونه
بوتون آنالارا اؤرنک اولوب دور،
اولو پيغمبرين قیزی فاطمه .
الله، نئجه گۆزل-گۆبچک اولوب دور،
اولو پيغمبرين قیزی فاطمه!

دونيانين ان نادير گؤوهري - زهرا!
موسلوم آنالارين سرورى - زهرا!
جانيندا پيغمبر جؤوهري زهرا!
اولو پيغمبرين قیزی فاطمه .

حضرتى-علينين سوناسى اودورا!
اون بير شهيد ايمام آناسى اودورا!
کوللو يارانيشين معناسى اودور -
اولو پيغمبرين قیزی فاطمه .

الله ا صداقت واردى باشيندا،
اؤولادا محبت واردى باشيندا .
دونيادان کؤچ ائتدى جاوان باشيندا
اولو پيغمبرين قیزی فاطمه .

هانسيميز داها گوجلويوک؟
سن اسيرسن، بيتير قمين .
گولوشومون آرخاسيندا
کدر لال کيمي گيزلنير .

۵ مای، ۲۰۱۹

بو تورپاق سنيندير

BU TORPAQ SƏNİNDİR

بو تورپاق سنيندير، بوردا بابانين
زحمتله تۆکدويو آلين تری وار .
بوردا شیر اورکلى نر اوغوللارين
شان لی دؤيوشلرده آخان قانی وار .

بو تورپاق سنيندير، بوردا آنانين
لايلاسیندان دوغان حيات ریتى وار .
سوفره يه قويدوغو نازی-نعمتى،
ايستى چؤريينين سئوگى اترى وار .

بو تورپاق سنيندير، بوردا اؤولادين
داشى داش اوستونه قويماغى گرک .
بابالاريميزدان قالان ميراسى
گۆز بيى کيمي قوروماق گرک .

تورپاق قوروروندور، تورپاق منليين،
ناموسون، قئيرتين، حيثيتيندير .
باشينى ديك ساخلا، فخرله سؤيله :
«بو تورپاق منيمدير، بو ائل منيمدير!»

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

گوله مايلى موراد

DÜNYA BAŞIMA FIRLANIR

دونيا باشيما فيرلانير

گۆزلریمی بوروبوب نم،
دریا باشيما فيرلانير .
من مجنون گزن لئیلییه م،
صهرا باشيما فيرلانير

بختیمیز آغارماز بیرگه اولماساق،
گل کی، قارانیلیغین ایچینده آزاق .
«یوخوسوز گنجهر» نغمه سی یازاق،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

شهید آنالاری دئدیله: شاعر

قلبیم دن کئچنلری یاز

QƏLBİNDƏN KEÇƏNLƏRİ YAZ

بالاسینی ایتیرمیش بیر آنایام من،
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!
قالاسینی ایتیرمیش بیر آنایام من،
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!

آنالار، دردینه یانیب آغلا یار،
گؤیرچین تک یولا قونوب آغلا یار!
شهید بالاسینی آنیب آغلا یار
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!

اللهم، شهیدلر قوی سنین اولسون،
آنالار آناسی وطنین اولسون .
یارادان دوشمنه قوی قنیم اولسون .
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!

نئچه توی خونچاسی قالب دی باغلی،
نیشان لی قیزلارین سینه سی داغ لی .
قازاخ لی، لاجین لی، هم قاراباغ لی،
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!

گؤر نلر گتیردی فلک باشیما،
نیه آجیمادی گؤز یاشلاریمما؟
خینالار چکیلدی مزار داشینا!
یاز، شاعر، قلبیم دن کئچنلری یاز!

شهیدلره بال لی قایا یاراشیر،
آدلاری گونشه، آیا یاراشیر!

سئوین بو قادینی، سئوین خانیمی،
یاشادین آدینی، سئوین خانیمی!
اوچ ایمام یاشایان ائوین خانیمی -
اولو پیغمبرین قیزی فاطمه .

تبی، ایلهامیدیر گولما یلین،
دینی، ایمانیدیر گوله مایلین .
کؤنلونون شامیدیر گولما یلین،
اولو پیغمبرین قیزی فاطمه .

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه

GƏL MƏNİM YUXUSUZ GECƏLƏRİMƏ

گنجهر گلیمیر گؤزومه یوخو،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .
اویاغام، باخما ییر سؤزومه یوخو،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .

الویدا نغمه سی چالیب گئت میسن،
منی قم-قوصه یه سالیب گئت میسن .
یوخومو گؤزوم دن آلیب گئت میسن،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .

گل، گنجه تک قارا گؤزونو گؤروم،
سسینی ائشیدیم، اوزون گؤروم .

یوخو اوزینه اؤزونو گؤروم،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .

گئدیسن، قالمیشام نئجه یوخوسوز،
یولونو گؤزلیبر کوچه یوخوسوز .
سن گلسن، داریخماز گنجه یوخوسوز،
گل منیم یوخوسوز گنجهر لیمه .

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

نئجه يازماييم

NECƏ YAZIM

دئيرسن بير داها يازماييم شعير،
سئوگي نغمه سيني نئجه يازماييم؟
مگر ائشيتميرسن كؤنول نه دئير؟
كؤنلومون سسيني نئجه يازماييم؟

باغين باغبانيني ائشيت مي سن مي؟
قلبين گومانيني ائشيت مي سن مي؟
گولون فغانيني ائشيت مي سن مي؟
ائلين نابله سيني نئجه يازماييم؟

منيم سئوينجيم دير سنين بوساتين،
منيم حياتيم دير سنين حياتين .
محبت موغام دير، من = موغاماتين
زيلينيش پسيني نئجه يازماييم؟

بيليير تانيانلار، ائله مايله م،
بير شيرين، بير شکر ديله مايله م .
پروانه يه دؤنن گوله مايله م،
شامين شؤله سيني نئجه يازماييم؟

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

قوربانين اولوم

QURBAN OLUM

گؤزلرين گؤزومه باخاندا خوشام،
هردن شيمشک کيمي چاخاندا خوشام .
سما بولودومسان، آخاندا خوشام،
چتريمه دييرسن، قوربانين اولوم .

سؤزونده شيريندير شيرين ديل کيمي،
بيتيب سن باغچام دا منيم گول کيمي .
نرگيز تک، لاله تک، قرنفيل کيمي،
اتريمه دييرسن، قوربانين اولوم .

واغزالى ياسا يوخ، تويلا ياراشير!

ياز، شاعر، قلبيم دن كئچنلري ياز!

ياشاسين دوشمنى بيچن ائل اوچون!

شهادت باده سين ايچن ائل اوچون!

اؤلرمي جانيندان كئچن ائل اوچون؟

ياز، شاعر، قلبيم دن كئچنلري ياز!

GÜLƏMAYIL MURADDAN ŞEİRLƏR

شهيد آناسييام

ŞƏHİD ANASIYAM

شهيد آناسييام، قوی بيل سين ائلر،

اما گؤز ياشيمي بوغاچاغام مم!

بتنيم دن دوغدوغوم شهيد بالامي،

ايندى اؤز روحومدان دوغاچاغام من!

منيم دير کور چايي، گؤيزن داغي،

هر داشيم، هر قايا م آسلان يتاغي!

سينمه داغ چککم ايسته ين ياغي،

گؤرسون نئجه زيروه، نئجه داغام من!

آه چکسم، آهيما دينر اولدوزلار،

گؤيلردن يئرله ائير اولدوزلارا

اوچرنگ بايراغيم دؤنر اولدوزلار،

آنا گؤر كه مينده بير بايراغام من!

اوغول سوز كئچسه ده نئجه ايللريم،

درددن آغارسا دا قارا تئللريم،

دئمز قديريلن، دوغما ائللريم،

دئمز خزان وورموش بير يارپاغام من ...

دوشمنلر يوردوما گيرمه يه جكلر،

باغيم دان گول - چيچک درمه يه جكلر!

شهيدلر اولمه ييب، اولمه يه جكلر،

نه قدر وطن وار، هله ساغام من!

رائوف ایلیاس اوغلو
RAUF İLYAS OĞLU
VƏTƏN SAĞ OLSUN
وطن ساغ اولسون

آذربایجانین میلی قهرمانی موباریز ابراهیموون عزیز فاطر سینہ

بیر کۆرپه دیل آچاراق بیلسووار ائیلینده،
اوددان-آلوودان کئچیب بؤبودو آت بئیلینده.
چینارتک بوی آتاراق ایگید پهلوان اولدو،
فرحدن آتاسینین گۆزو سئوینجله دولدو.
ایدمان یاریشلاریندان قایدیردی اوزو آغ،
اونو گۆرن دئییردی آرخامیزدی، گلیر داغ.
چئمپیون اولان واختی دوستلاری سئوینیردی،
آنا، اوزرلیک یاندير، باجی سی سؤیلنیردی.
گۆز دیمه سین خالقیمین قهرمان اوولادینا،
الله یئت سین مردلرین هر زامان ایمدادینا.
کۆنول لو خیدمت ائتدی سرحد بؤلگه لرینده،
گۆزلییردی سنگرده، کندین دؤنگه لرینده
آزغینلاشمیش اثرمنی بیزه پوسقو قوروردو،
تورکو آرخادان ووروب اوزلرینه دوروردو.
موباریز حاقسیرلیغا دۆزه بیلمزدی البت،
دوشمنین قارشى سیندا سینه سی سییر، هم سد.
مکتوب یازدی: «آی آنا، مندن قالما نیگارن،
وطن ساغ اولسون»-دئدی، گۆینه سه دا، قلب یارام.
اگر من قاییتما سام منی باغیشلا، آنا،
گۆرن آنا دردیندن آلوولانیب کیم یانار؟

آلمیشام تانریمین ایجازه سینى،
گل، یئنه ائشیدیم قلم سسینى .
دوزلديب شعريمین قافییه سینى
ستريمه ديیرسن، قوربانين اولوم .

هیجران دنیزینده ایتمک ایسته مه،
اؤزگه گولوستاندا بیتک ایسته مه .
سن منیم یانیمدان گئتمک ایسته مه،
خاطریمه ديیرسن، قوربانين اولوم .

دهقان نورانی

سؤور

عشقن جانین سئون، آلبتته جانانین سؤور
گر سئوه جانانینی جانا ایچسون جانین سؤور

جانینی کیم ساخلادی، جانان عزیز جانا اینچون
کیمسه جانانین سؤور، اول جانه درمانین سؤور

یانماقا پروانه تک شمعی، تواف ائیدسه کونول
مین گره جانان گئچر، شمعی شیبستانین سؤور

یوسفین هجرینده یعقوب، آغلادی ایلر بویی
بیلمه دی یوسف اورکدن، پیر کنعانین سؤور

دلبرین عشقینده هر کیم، وارلیقین بڈل ائیلسه
دلده جانان آختارار، ظاهرده هجرانین سؤور

عشقه بیگانه اولانلار، قیسسه منجون سئوله دی
لیلی نین دیوانه سی، عشقین بیابانین سؤور

بولبولی شیدا دؤزر، هر ایل زمستان جۇرنا
یازدا گوللر عشقینه، باغیله بؤستانین سؤور

دردیمه جانان کبین، حازیق طبیب درمان دئمش
وارلینین یوخسول همیشه، دادلی احسانین سؤور

حسرتیلن (دهقانین: یوللاردا قالمش گۆز لری
ئیلله سین جانانی جاندير، جاندا مهمانین سؤور

بو الله امریدیر، الله بؤیوک دو،
اونوت منی، اونوت منی باجارسان!
فیردووسی هئیراندی اؤز اوربینه،
سن الله، دیمه سین سؤز اوربینه،
خلوتجه آدمی یاز اوربینه،
اونوت منی، اونوت منی باجارسان .

"گولوستان" دردی

"GÜLÜSTAN" DƏRDİ
(Cıgalı təcnis)

جیگالی تجنیس

آخی، آگلاماسین نئیله سین کؤنول؟
گول وئردین دستیمه، گول اوستن دردی .
من آشیقین نه دردی،
باغبان اولدو، نه دردی؟
سوسماز وطن بولبولو،
بیتمز قمی، نه دردی؟

قان آغلا، قان آغلا، آی ساری بولبول،
یاد گل دی وطندن گولوستان دردی .

وطنیم دن دیدرگیندیر خاری گول،
بوی وئریب گونشه، یاریب خاری گول
من آشیقین خاری گول،
گول اوستونده خاری گول .
شئیدا بولبول اوخوسون،
خار ائیله سین خاری گول .

یامان سیخیب سینه سین خاری گول،
گؤردو، ناله چکدی گول، اوستان دردی .

آی فیردووسی، دشمن قصدی قانادی،
وطن دردیم گؤز-گؤز اولدو، قانادی .

من آشیقین قان آدی،
سن سن قولو-قانادی .
وطن شان-شان اولوب دور،

خیر-دعا آلاق آناسیندان موباریز،
اونا تانیس گلیردی ایشغال دا قالان هر ایز .
جسور کشفیاتچیتک ایرلییه شیغیدی،
کول دا-کوس دا گیزلنن گورئشن، بیج-دیغادیر .
وطنی قوروباراق دوشمنین جبهه سینه،
ولوله سالیب چؤک دو منفورون سینه سینه .
خئیلی قول دور قیراراق قیصاص آلدی همین آن،
دوشمنلر چاشقین قالیب دئیردی لر: «آی آمان .
بونو الله گؤندریب بلکه بیزی قیرماغا؟
دیری توتاراق اونو تئز کئچیرین قارماغا.»
قیریب چاپدی دوشمنی شهید اولدو قهره مان،
هر آن آنیلاجاق دیر کئچدی کجه زامان-زامان .
یاغیلار اسیردی لر ایگیدین نرسیله،
او دوشمن گولله سینى سوس دور دو سینسیله .
جسدیندن قورخور دو اثرمنیلر همین آن،
گؤرون نئجه ساققال لی یئرده گبریپ هامان!
آغیر سید اوولادی دوشمنله جیهاده ائتدی،
بیر گونشتک ساچاراق دونیادان راحت گئتدی .
باش کومانانیم اونا قهره مان آدی وئردی،
موباریز او یویان یئر ابدی جنت یئردی .
تاریخه قهرمانتک شرفله یازدی آدین،
ابدی یاشایاجاق موباریز تک سویادین .

فیردووسی سلطان یاقوب
FİRDOVSI SULTAN YAQUB
ŞEİRLƏR
UNUT MƏNİ BACARSAN
اونوت منی باجارسان

منی اوربینه یاخین بوراخما،
اونوت منی، اونوت منی باجارسان .
گیزلینده آگلییب گؤزونو سیخما
اونوت منی، اونوت منی باجارسان .

اونسوز دا اؤز دردیم اؤزومه یوک دو،
تانری دا دؤزمه دی گؤز یاشی تۆک دو .

اۋزۇ اۋزۇ دىيىنە ايشىق سالمايان،
 او چىراق يانماسا، سۇن سە گۈزۈل دىر .

ATA YURDU

آتا يوردو

بو ائو منىم آتا يوردوم، اوچاغىم
 بئشىيم دىر، باخ، بو كۈهنە آگاج تاخت .
 شىرىن-شكر خاطرەلى او چاغىم
 دردىكنده ناگىللاشیر، باخ، او واخت .

آتام بوردا اوجاق چاتىب، بو يئرى،
 آنام منى اوووندىروب، اوخشايىب .
 بابام بوردا چوخ اوینادىب كهرى،
 منله گولوب، ننه منله آگلايىب ...

بو باغ-باغات، بو دىيرمان، بو دهنه،
 هر بىرى ده نىشانە دىر بابام دان .
 چۇرك دولو بركتلى او تكنه
 دئى، چىخارمى يوز ايل كىچ سە يادىم دان؟!

او قاپىنىن آغزىنداكى قىزىلگول،
 هله منىم يادداشيم دا گول آچىر .
 كۈنلوم نسه هئىچ بىر يئردە ايسىنمىر،
 هاردا اولسام بو اوجاگا هئى قاجىر .

بو بابامىن باغى، بو دا تنها توت،
 او بىر اۋتن تارىخى نىشان وئرىر .
 پايدا سرىن لىگى، پايىز بارىنى،
 يىغىب كند-اوبانى، او، ائھسان وئرىر .

هۇير چايى «جنگى» چالىر، چاگلايىر،
 نغمە دئىير، اوووندىرور كۈن لومو .
 آتا يوردو منە نلر اۋيرە دىر،
 وطن دىلى، شعير دىلى، سۇز دىلى ...

او، قاپىنىن آغزىنداكى قىزىلگول،
 هله منىم يادداشيم دا گول آچىر .
 كۈنلوم نسه هئىچ بىر يئردە ايسىنمىر
 هاردا اولسام بو اوجاگا هئى قاجىر ...

قان دوشمىن، قان، آدى .
 سىندىر يلىب شاهپرىمىن قانادى
 سىلىنە سىنە مەن «گولوستان» دردى .

گۈزۈل دىر GÖZƏLDİR

بولبول قفس دە يوخ، باغچادا-باگدا
 جە-جھلە اوخويوب يان سا گۈزۈل دىر .
 بايقوش خارابادا، قارتال سماردا،
 قىزىلقوش زىروە يە قون سا، گۈزۈل دىر .

علين ساخەلى سە، كۈنلۈن وارلى سا،
 سنى اوجال داجاق بختين اوجال سا .
 دئىرلر گۈزۈل لىك اوندور، دوگروسا،
 دوققوزو گۈزۈل دە دون سا، گۈزۈل دىر!

گئىن گونده دوست آرا، دار گونده سىنا،
 چكە جك قان-قانا اينان سان اونا،
 چاليش نه قلب سىندىر، نه قلبىن سىنا،
 قان-قانا قاينايان قان سا، گۈزۈل دىر .

خوريات قدىر بىلمز، او، هدر گندىر،
 دوگروودور زر قدرين زرگرلر بىلر .
 صنعتە زىنىتى صنعتكار وئرىر،
 هر شالا شال دئمه، يون سا، گۈزۈل دىر .

خوشبخت او خالق دىر كى، يوخ دور شاعرى،
 دردى بۇيوك خالقين چوخ دور شاعرى .
 اود يوردو ياندىردى، ياخدى شاعرى،
 بو خالق، ائل اۋزونه دۋن سە -گۈزۈل دىر!

بىر كدر گۇيردى، بيتدى آرازدا
 آرزو، اىستە يە درددى آراز دا .
 هاى وئردىم هارايىم ايتدى آرازدا
 هاراي هاقىرىق سا، اونسه -گۈزۈل دىر!!!

فردووسى، دردىملە ايچىم دە داغام،
 اود آلىب، آى ائلر، نجه يانمايىم؟

ئىتتىدى نۇبىتى كىتابى "كۆكۈ اوستە بىلنلرین حکای سى" آدلانىر .

اونون كىتابلارى گنجلىمىز، خالقىمىز، عمومىتله، اينسانلىق اوچون چوخ دىرلى اولان اثرلردىر. "هكرى" قزئىنين شعبه مودىرى نبىبه حبىبى بىر چوخ مئدىا موکافاتلارينا ("عصرين ضيالى سى ان ياخشى شاعره"، "قىزىل قلم"، "خان قىزى ناتوان" عالى مئدىا موکافاتى و باشقالارى) لايىق گۇرولموش دور. معلم، پىداقوق، وطنپورور اينسان، خالقىنى، مىللىتىنى سئون لياقتلى خانىم، وطن اوچون لايىقلى اوولادلار تربيه ائدن آنا نبىبه سفرىوا مشهد، كرېلا، حج زيارتلىرىنده اولموش، مدينه شېرىنده پىغمىرىمىز حضرتى محمدى (ص) مكهده ايسه بۇيوك الله ين كعبه ائوونى زيارت ائتمىش دىر .

چكمه چى و بالىق

ÇƏMƏÇİ VƏ BALIQ

بىزدن چوخ-چوخ اوزاق قديم ايامدا،
بىر چكمه چى وارمىش همين زاماندا.
نجىب عملىله او، سئچىلمىش،
چتىنه دوشنه هايا يئتمىش.
اوستا صنعتىنده سرىشتلىدى،
ايشلرى هميشه بىنلىلدى.
اونون بىر چكمه چى دوكانى واردى،
بوردا روزوسونو او، قازاناردى.
بىر بالىق ساخلاردى اوز دوكانىندا،
چوخ بزكلى اولان شوشه قايندا.
دوكانا گلنتك هر گون، هر سحر،
باليغا يئم وئر، سويون تزه لر.
بىر سحر باليغا او، يئم وئركن،
قريبه اهوالات باش وئردى ائركن.
باليق تئز چىخاراق سويون اوزونه،
گۇزونو زىللهدى اونون گۇزونه.
دىل آچىب اينسان تك دانىشدى بىردن،
اوستا مايوس اولدو اونون سۇزوندىن.
باليق دانىشاراق دئدى كى، اونا
بو گون اوستا اؤمرو يئتىشىر سونا.

نبىبه (حبىبى) حبىب قىزى سفرىوا NƏBİBƏ (HƏBİBİ) HƏBİB QIZI SƏFƏROVA

نبىبه (حبىبى) حبىب قىزى سفرىوا ۱۹۵۵-جى ایلده يانوار آينىن ۲۵-ده باكى شېرىنده ضيالى بىر عائلده دونيايا گلمىش دىر. اورتا تحصيلىنى ۳۱ سايلى شېر مکتبىنده آلان حبىبى آذربايجان دؤولت نئفت و كىمىا اينستىتونون (ايندىكى آذربايجان دؤولت نئفت و

صنایع اونيوئرسىتئتى) ماذونودور. پىداقوژى تحصيل آلدىق دان سونرا اوزون ایللر ۱۸۲ سايلى مکتبده فیزیكا و ریاضیات فنلرینی تدریس ائتمىش دىر .

هله كىچىك ياشلارىندان شعيره و ادبىاتا بۇيوك مارق گۇسترن نبىبه خانىم آذربايجان و دونيا ادبىاتى نومونهلرینی سئوه-سئوه اوخوموش، اونلاردان اۇزونون دئدى كىمى، حياتى اؤيرنمىش دىر. اونون بىر چوخ آذربايجان قزئت و ژورناللارىندا شعير، هم ده حكايه لرى چاپ اولونموش دور .

۲۰۱۱-جى ایلده "نورلو ايمان سوراغىندا" آدى ايلك شعيرلر كىتابى چاپدان چىخمىش دىر. ۲۰۱۵-جى ایلده ايشيق اوزو گۇرن "عمرومون عوضسىز وفادارى" شعيرلر كىتابى مؤلفين اوخوجولارلا ايكىنجى گۇروشودور. ۲۰۱۸-جى ایلده نبىبه حبىبى "نصیحتلر" و "الله ين گۇزل آدلارى" كىتابلارى ايله سئويملى اوخوجولارىنين يئنىدن گۇروشونه گلير و بو كىتابلار اونا چوخ بۇيوك اوخوجو اودىتورىياسى قازاندىرير .

مؤلفين ۲۰۲۰-جى ایلده نشر اولونان "آتالاردان قالان بىر مثل ده وار" آدى كىتابى اوخوجولار طرفىندن بۇيوك رغبتله قارشىلانير. همين ایلده نبىبه خانىما داها بىر اوغور دا نسیب اولور. سیواس يازارلار بىرلىينده، آلماناخدا توپلانان توركدىلى شاعرلرین شعيرلرى اچرىسىنده، " شاعرلر سئچكى سى ۱۲" شعير آنتولوگىياسىندا اونون دا شعيرلرى چاپ اولونموش دور. مؤلفين اوخوجولارىنا تقدیم

بۇيوك يارادانين حكمو ايله من،
 بو سۇزلىرى سنه يئتيرمه ليهيم.
 ايندى فيكىرلىش، گۇر، نه ائتمه لى سن،
 هان سى اساس ايشى سن گۇرمه لى سن؟

 اوستا بيكئف حال دا چيخدى دوكاندان،
 بيلمه دى نه ائتسين ايندى بو آندان.
 چاشقينلىق ايچينده دوراركن بوردا
 اوزاق دان ائشيتدى ملهم بير سدا.
 بو اوجالان صدا اذان سسيدي،
 ايسلاما چاغيران حاق كلمسيدي.
 بو حيكمت ائله بيل آيىلتدى اونو،
 و گۇستردى اونا حاقين يولونو.
 او، مسجيدە گليب نامازين قىلدى،
 ايلاهى كلامى دين ليهيب دوردو.
 بير خئىلى دينلەدى اوستا كلامى،
 سونرا يولا چيخدى الله آمانى .

 او، يادينا سالدى، آتا-آناسين،
 بير داها اونلارى يقين گۇرمه سين.
 بو فيكىرله گليب چيخدى اوبايا،
 باش چكدى آتايا، هم ده آتايا.
 بير خئىلى آزوقه قوياراق اوستا،
 حالاللىق ايسته ييب دوزلدى يولا .

 چكمچينين بيرجه باجى سى واردى،
 بير خئىلى اوزاق دا او، ياشا ياردى.
 قارداشى چوخ سئون اولور باجيلار،
 هر زامان گۇزلىرى قارداش آختارار.
 بو كۆورك دوشونجه، بو فيكىرلرله،
 اوستا گليب چيخدى باجيسيگيله.
 قارداشين گۇرونجه باجى سئويندى،
 قوجا قلاييب اونو چوخ عزيزلهدى.
 حاضرلادى اونا دادلى يئمكلر،
 سفرنى بزهدى سانكى ملكلر.
 ناهاردان سونرا او، ساغوللاشاراق،
 قلوبنده باجيلا ويدا لاشاراق،

اونون اللريندن، اوزوندن اۇپدو،
 سونرا دا قاييديب ائوينه دۇندو .

 ايندى بيرجه فيكىرى وار ايدى اونون،
 كولفتله بير اولسون اۇمرونون سونون.
 اۇورتى، اوشاقلار، هامى سى بيرگه
 خئىلى صحبت ائتدى او گونكو گئجه.
 سونرا هره گئتدى اۇز ياتاغيينا،
 اوستا دا چكىلدى اۇز اوتاغيينا.
 نه قدر ائتدى سه ياتا بيلمه دى،
 اونون گۇزلىرىنه يوخو گئتمه دى.
 گئجه اولموش ايدى، آرتيق تن يارى،
 داها گۇزله ميردى او، صاباحلارى.
 چوخ قەلى خياللار ايچينده بيردن،
 گۇزلىرى تاوانا ديكيلىدىن،
 اۇزو ده بيلمه دن يوخويا گئتدى،
 كدرلى فيكىرلر اونو ترك ائتدى .

 آرتيق آچيليردى گۇزل بير سحر،
 روزى پايلاييردى يئره ملكلر.
 اطرافا يايىلدى اذانين سسى،
 بۇيوك ايلاهينين بيزه تۇهفه سسى.
 اوستا دا هامى تك قالخيپ يئريندن،
 ناماز چون مسجيدە تلسدييندن،
 اونوتدو باليغين دئديكلرينى،
 چوخ كدرلى اولان اۇتن دوننى.
 نامازى قورتايب دعا ائدنده،
 دوننكيلر دوردو گۇزو اۇنونده.
 شوكونو آرتيردى سونسوزلوغادك،
 او، بۇيوك رببينه شوكونو ائدرک .

 سونراسا دوكانا او گليب چيخدى،
 اوتاغي سئير ائتدى، اطرافا باخدى.
 گۇزونه دينده قابداكى باليق،
 بيلدى كى، او آجدير دونندن آرتيق.
 بير آز يئم گۇتوروب گلدى يانينا،
 يئمى سپلركن اونون قابينا،

او جور ده آلاریق موکافات بیزلر،
او جور قارشیمیزا چیخار عملر.

CƏNNƏTİN YERİ

جنتین یئری

ایسلام چیچکلنیب آرتان زاماندا
بیر عالیم یاشاردی تورک تور پاغیندا.
چالیشار، علم وئرر او شاگیردلره،
هم ده فخر ائدردی شاگیردلریله .

قوجا عالیم بیر گون چوخ فیکیرلشدی،
دئدی کی، ایل بیتدی، زامان یئتیشدی.

بیر ایمتاحان ائدیم، گوروم رفیقلر
بیلیکلره نئجه ییلنیبلر؟

معلم اوز توتوب طلبه لره

دئدی کی، صاباح سیز گتیرین منه
آنجا اؤزونوزه عایید اولانی،

سیزه چوخ قیمتلی اولان اشیانی.
صاباح اولان کیمی بوتون شاگیردلر

قیمتلی اشیالا درسه گل دیلر.

بیری گتیرمیشدی بیر گوموش اوزوک،
بیر طلبه ایسه آلتون بیلرزیک.

بیر نفرده واردی قیمتلی بیر داش.

او بیرینده باشلیق اوستوزومرود قاش.
کیم ایسه گتیرمیش گوزل بیر کهر،

بئلینده وار ایدی بزکلی یهر.

بئله جه گؤستردی هر کس اشیانی،

پارایا چئوریلن دونیا مالینی.

عالیمین خوشونا گلمه دی بونلار.

چون دونیا مالینا باغلییدی اونلار .

معلمین واردی بیر طلبه سی

جمعی اونجا ایدی اونون سیننی سی.

چوخ کیچیک اولسا دا رفیقلریندن

آغلیلا فرقلنمیش ازل گونوندن،

عالیم گورن کیمی همین اوغلانی،

چاغیردی یانینا او بالاجانی.

بالیق اوزوب چیخدی سو یون اوزونه،

گوزلرین دیکرک اونون گوزونه

یئنه دانیشاراق بیر اینسان کیمی،

دئدی: - بالان بیلدین سن سوزلریمی؟

اینان من دئمیشدیم حقیقتلری.

ربین بویوردوغو او حکمتلری،

بیلیرم، تعجب ائلییرسن سن،

دونن اوتوب گئتدی، حیات داسان سن.

اوتن گون سنینچون سیناق گونوبدو،

عقلین ایمانا دایاق گونوبدو.

اومرون بیتدینی سن ائشیدنده،

اؤزونو توپلاییب بو چتین دم ده،

خئییر خاه ایشلری دوشوندون یئنه،

باش چکدین باجییا، هر ن والیدینه.

الهی کلاملار سنینچون حاق دیر.

اونلارسیز یاشاماق سنه یاساق دیر.

بو گوزل ایشلرین هر بیر یچون سن،

اون ایل روسخت آلدین بویوک ربیدن.

اوتوز ایللیک عومور ایندی سنیندیر،

بو بویوک ربینین هدیه سیدیر.

ایندی سن بو عمرو داها دوز یاشا،

ایلاهی عشقیله اونو وور باشا .

بالیق سوزلرینی قور تاریب یئنه

باش ووردو سولارین درینلیینه.

اوستاسا سس سیزجه دوراراق اوردا،

سانکی قرق اولموش دو او، خیاللاردا.

سونرا یاواش-یاواش اؤزونه گلدی،

الهی اؤنونه سجده یه ائندی.

شوکور ائندی ربینین مرهمتینه،

سون سوز قودرتینه، کرامتینه .

یقین بیلدینیز کی، بو روایت دیر،

لاکین بو، هم ده کی، صرف حقیقت دیر.

نه جور اولاجاق سا عملریمیز،

بویوک ایلاهییه عبادتیمیز،

دئدى: - گۆستر گۆروم، سن اۆز اشىيانى .
 سنه سون درجه عزيز اولانى .
 بىر كىچىك باغلاما گۆستىرىب اوغلان،
 دئدى: - بودور منه قيمتلى اولان .
 كىچىك باغلامانى اوغلان آچاركن،
 عاليم خئىلى چاشدى اۆز حىرتىندن .
 اورادا وار ايدى بىر اوووج تورپاق
 اونو واللّه ائدن بو ايدى آنجاق .
 چوخ قيمتلى اولان بودورمو سنه؟
 ايندى اۆز فېكىرىنى آچىقلا منه .
 تورپاغى گۆستىرىب بالاجا اوغلان،
 دئدى، گلمىش دىر او، جنتت مكاندان،
 معلم سواللا باخىب اوزونه،
 دئدى: - گل، دائىشاق سۆزو دوزونه .
 جنتتى مندنى ياخشى بىلىرسن،
 دئى گۆروم، ندىر بو، سن گتىرمى سن؟
 اوغلان توپلا ياراق بىر آز اوزونو .
 دئدى معلمه سۆزون دوزونو .
 - دونن من آنامل باغدا گزىردىم،
 اونون هر آدىمىن من اىزلىرىدىم .
 آنامىن قويدوغو اىزدندىر تورپاق،
 منه چوخ عزيز دىر بو تورپاق آنجاق .
 هو جام، آخى دئىب هزرت پىغمبر،
 آنالار عزيز دىر بىر دونيا قدر .
 آياغى آلت دادىر بۇيوك سلطنت .
 حسرت چكديمىز او گۆزل جنتت .
 ايندى ايناندىنيز گتىرمىشم من،
 همىن او تورپاغى دئدىم يئردن .
 عاليم فخارتله باخدى اوزونه
 بىر سئوينج ايشىغى دول دو گۆزونه:
 - بىر چوخ ياش لىلار بىلمدىن سن،
 جمعى اون ياشىندا باشا دوش موسن .
 سونرا آلكىشلا بىب كۆرپه شاگىردىن،
 دفعه لرله دئدى اونا " آفرىن! " .
 جنتتى آلماق كۆنوللىرى آلماق دان كئچر
 بىر قادين ائوينه دۇندوبو زمان،

گۆردو تورپاق اوسته كىچىك بىر اوغلان
 چۆپ ايله تورپاغا نه ايسه يازىر،
 گاه دا يازدىغىنى يئنىدن پوزور .
 تورپاغى چۆپ ايله جىزاركن اوغلان،
 قادين ياخينلاشيب سوروش دو اوندان:
 دئى گۆروم، تورپاغى نيه جىزىرسان؟
 بو نه جىزىگىلردىر اوردا يازىرسان؟
 جاوا بىندا دئدى اوغلان: - خالاجان،
 چۆپله جنتت بۆلوب، هم ده ساتىرام .
 چوخ قريبه اولان همىن بو سۆزه
 قادين گولوم سه يىب دئدى: - معجزه!
 سونرا سوروش دو كى، اوغول، جنتتى
 نئچه يه ساتىرسان، ندىر قيمتى؟
 اوشاق سئوينج ايله باخىب قادين:
 " اىگىرمى مانات دىر "، - سۆيله دى اونا .
 بىر پارچا جنتت دن اىسته يىب قادين،
 " قوى من ده بىلىم جنتتىن دادىن "
 دئيه رك، پول وئرىب قادين اوشاغا
 و چاليش دى اونون كۆنلون آلماغا .
 ائوينه قايدىب گلر كن قادين،
 تامام اونو توموش دو يول اهوالاتىن .
 او گئجه ياتاركن گۆردو رۇيادا،
 گۆزل بىر يئرده دىر، گۆزل مكاندا .
 هئيران لىقلا باخدى، هر يئره هسرت،
 آنلادى كى، بو يئر، البته، جنتت .
 آيىلدىغى زمان قادين رۇياسىن،
 دانىش دى ارينه يول اهوالاتىن .
 دىنلدىك دن سونرا ارى قادينى،
 گئت دى آختارماغا همىن اوغلانى .
 گلىب، گۆردو اوغلان همىن يئرده دىر،
 گۆردو اۆز ايشىنه او آلوده دىر؟
 عىنيله سوروش دو كىشى اوشاق دان،
 او دا جاواب وئردى:
 " جنتت ساتىرام "
 - دئى، گۆروم، نئچه دىر اونون قيمتى؟
 مىليون ساتىرام، - دئدى، - جنتتى .

بیر آندا بو گوجو هاردان تاپیرسان؟
 قورورلا آتایا او نظر سالدی،
 باشینی قالدیریپ اوزونه باخدی.
 دیلندی: - آتاجان، نه قدر علین
 منیم چینیم ده دیر، قوی هامی بیل سین،
 آتام سان، سنینله ووقار لایرام،
 سنین وارلیغیندان من گوج آلیرام .

GÖRÜM

گۆروم

ایستره م کی، بشری کامیلی و بجداندا گۆروم،
 ایشه سه مان چکنی بیر گۆزل ایماندا گۆروم .

 معبودون بخش ائتدی کول لو ظریف زینتلی،
 گۆزل آی هاله سی تک پرده بی دوماندا گۆروم .

 بیمارا اومید وئرن، دردو بلا کم ائیله یین،
 کمالی مریفتی، تبیبی لوغماندا گۆروم .

 اینسان حاقین حفظ ائدن، هر جور حقوقی قانونو،
 اؤز ایجرا سینا یئتمیش مؤهورلو فرماندا گۆروم .

 مظلومون کمکینه، فریادینا یئتنلی
 او بؤیوک ایلاهینین، رببین آمانیندا گۆروم .

 جاهانین خیلاصینی ایلاهی گؤندردی بیزه،
 بوتون، اهلی بشری تعظیمی ایسلامدا گۆروم .

 ایلیسه قوللوق ائدیپ، ائولر ییخان کیمسه لری،
 خالیقین حکمو ایله محشر و میداندا گۆروم

تعجبله باخیب کیشی اوغلانا،
 دوننکی قادینی سالیب یادینا.
 بس نیه دوننکی قادینا ندن،
 ایگیرمییه ساتدین جننتینی سن؟
 بوردا خاتیرلادیم بیر سیرری سیزه،
 قوی بو آیدین اولسون هر بیر میزه .
 عادی شخص دئییلدی، سیرلیدی اوغلان،
 هر شئی دویوردو او قاباجادان.
 کیشینین اوزونه باخاراق اوغلان،
 گوردو جننت آلماق نیتی تامام.
 گولومسه ییب اوغلان دئدی کیشییه:
 دوننکی قادینا بیلیرسن نیه،
 ایگیرمی مانانا ساتدیم جننتی؟
 چونکی باشقا ایدی اونون نیتی .
 او قادین آنلادی، باشا دوش دو کی،
 بو جور جننت آلماق موشکول بیر ایشدی .
 دونن جننتی یوخ، کؤن لومو آلدی،
 ایلاهی اونونده او چوخ اوچال دی .
 جننت نه اوچوز دور، نه ده چوخ باها،
 اونا یئتیشمکچون چالیشماق داها.
 کؤنوللری آلماق، قازانماق جننت،
 قبلری قیرماق سا، بؤیوک قباحه .
 ایستیین جننتی آلماق سا اگر،
 بو یول کؤنوللری آلماق دان کئچر .

ATA VƏ OĞUL

آتا و اوغول

ایلی قوباراق اوغول چینینه،
 بیر آتا باخاراق اونون اوزونه،
 دئدی: - سوالیما جاواب وئرگینن،
 اوغول، کیم گوجلودور، من، دی، یوخسا سن؟
 اوغلو سؤیله دی کی، بیلیرسن، آتا،
 تانیدیغیم گوجلوسن سن حیاتدا.
 اما کی، بو دمده، ایندیکی حالدا من سندن گوجلویم،
 مئهریبان آتا.
 نیه بو آندا سن گوجلو اولورسان؟

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Şubat-Mart 2025 İL 22 - SAY 234- ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGI

<http://www.khudafarin.ir>

<https://t.me/xudaferindargisi>

21 FEVRAL DÜNYA ANADİLİ GÜNÜDÜR.

۲. اسفند دونیا آنا دیلی گوندور.

